འབར་ཞུན་འཕྲུལ་དེབ། [༠༣༧]

དེབ་ཐེར་ནག་པོ།

སྒོལ་ཊི་སི་ཐེན་དང་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་བཅོས་མེད།

BLACK ANNALS: Goldstein & The Negation Of Tibetan History

འཇམ་དབྱངས་ནོར་བུས་བརྩམས།
དགེ་འདུན་རབ་གསལ་གྱིས་བསྒྱུར།

འགྲེམས་སྤེལ། སེར་བྱེས་རིག་མཛོད་ཆེན་མོའི་ཚོམ་སྒྲིག་ཁང་། སྤྱིའི་ཨང་། 63 དེབ་ཨང་། DTCL000005

དཀར་ཆག

དེབ་ཐེར་ནག་པོ།-(སྟོད་ཆ།)

རྒྱལ་རབས་ནང་འབྲེལ་ཚགས་པ། 8
དམག་འཁྲུག་ཆད་ལྷག 17
མགོ་འཛུགས་སའི་གནད་དོན། 25
ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་ངོས་ནས་བཟློག་ཏུ་མེད་པ་ཡིན་ནམ། 57

དེབ་ཐེར་ནག་པོ།-(སྨད་ཆ།)

གསར་བརྗེའི་ལས་འགུལ། 66
གསར་བརྗེའི་ཞིང་གཤེགས་དཔའ་བོ། 69
བོད་དམག་དེང་རབས་ཅན་དུ་བསྒྱུར་མཁན་དག 77
ལྕུང་ཤར་གྱི་དར་རྒྱུད། 80
འདོད་ཧམ་དབྱེ་ཞིབ། 86
རྒྱལ་རབས་སྨྲ་བ་རྣམས་ཀྱི་ཀུན་སློང་། 106
༢༠༡༧ ལོའི་འཕྲུལ་དེབ་ཀྱི་འགྱུར་བྱུང་། 119

དེབ་ཐེར་ནག་པོ།-(སྟོད་ཆ།)

གྷོལ་ཊི་སི་ཐེན་དང་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་བཅིངས་མེད།

BLACK ANNALS: Goldstein & The Negation Of Tibetan History

འཇམ་དབྱངས་ནོར་བུས་བརྩམས།
དགེ་འདུན་རབ་གསལ་གྱིས་བསྒྱུར།

(༢༠༠༨ ལོར་གཞི་འགྱུར་བྱས་ཤིང་། ༢༠༡༨ ལོའི་ཟླ་དང་པོར་འགྱུར་བཅོས་ཞུས་པའོ།།)

(སྙན་ངག་པ་གྲགས་ཅན་)ཨོ་སི་ཀར་ ཝེལ་ཊེ་(Oscar Wilde) ཡིས་ "ང་ཚོས་རྒྱལ་རབས་ལ་འགན་ཁུར་ཞིག་འཁྱེར་འོས་པ་དེ་ནི་རྒྱལ་རབས་བསྐྱར་འབྲི་བྱེད་རྒྱུ་དེ་རེད།"ཅེས་བསྒྲགས་པའི་སྐབས་སུ། ཕལ་ཆེར་ཐྲ་རན་སིའི་མིས་བཤད་སྲིད་པའི་གཏམ་ épater les bourgeois (མི་དམངས་རྣམས་འདྲོགས་སུ་འཇུག) ཅེས་པ་ལྟར་ཁོང་གིས་ཀུག་ཀུག་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་རེད། ཝེལ་ཊེ་ལ་ཆ་བཞག་ན། (ནུབ་ཕྱོགས་རྒྱལ་ཁབ་ནང་ལ་མི་ཚང་མར་)བློ་གདེང་དང་ངེས་ཤེས་རྙེད་ཡོད་པའི་དུས་སྐབས་ཤིག་སྟེ། དུས་རབས་བཅུ་དགུ་པའི་ཕྱེད་ཕྱི་མའི་ནང་འཚོ་གནས་བྱས་ཡོད། སྐབས་དེ་དུས་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་སྨྲ་བ་དཔེར་ན་འཇར་མན་གྱི་དངོས་ཡོད་རིང་ལུགས་པ་(empiricist) ལིཝུ་པོལ་ཊེ་ བོན་ རྣན་ཀེ་ (Leopold Von Ranke) ཡིས་ཁོང་ཚོའི་བརྩམས་ཆོས་ལ་བརྟེན་ནས་ "དངོས་འབྲེལ་ཅི་ཞིག་བྱུང་ཡོད་པ"དེ་སྟོན་ཐུབ་ཀྱི་རེད་བསམས་ཡོད་པ་རེད། ཡང་། དབྱིན་ཇིའི་ཁེ་ཐོ་ལིག་གི་རྒྱལ་རབས་སྨྲ་བ་ ལོར་ཊེ་ ཨེག་ཏོན་ (Lord Acton) གྱིས་ "མཐར་ཐུག་གི་རྒྱལ་རབས་"དེ་སྒྲུབ་ཐུབ་པའི་ཉི་མ་གཅིག་ཡོང་གི་རེད་ཅེས་ཡིད་ཆེས་བྱས་པ་རེད།

ད་ཆ་རྒྱལ་རབས་སྨྲ་བ་རྣམས་ནི་སྤྱིར་བཏང་གིས་ཏ་ཅང་བློ་གདེང་ཞན་པའི་ལྟ་ཚུལ་ཞིག་ལ་སླེབས་ཡོད་དེ། ཁེམ་ཧྲི་རེ་ཇི་(Cambridge) སློབ་གྲྭ་ཆེན་མོའི་ ཨི་ ཨེ་ཆི་ ཁར་ (E. H. Carr) གྱིས་བཤད་པ་ལྟར། "རྒྱལ་རབས་ནི་གོ་བ་ལེན་ཕྱོགས་ཤིག་རེད་"ལ། དགོས་དབང་གིས་དུས་ཚོད་ལ་སྟབས་བསྟུན་བྱས་པའི་གོ་བ་ལེན་ཕྱོགས་ཤིག་དང་། དེ་ལ་བརྟེན་ནས་བསྐྱར་འབྲི་དང་བསྐྱར་བཅོས་བྱས་པ་ཞིག་རེད། རྒྱལ་རབས་བསྐྱར་བཅོས་རིང་ལུགས་ནི། ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་བདེན་པ་དེ་

ཚོ་ལ་བསྒྱུར་ཞིབ་བྱས་ནས་འདས་པ་ལ་གོ་རྟོགས་སྤྱར་ལས་ལེགས་པ་ཞིག་ལེན་པའི་འབད་བརྩོན་ཞིག་རེད། དེ་དང་ཆབས་ཅིག་གསར་དུ་རྙེད་ཅིང་ཁུངས་བཙུན་ལ། ཡང་ཕྱོགས་ལྷུང་ཞུང་བའི་ཡིག་ཚགས་དེ་ཚོ་བརྒྱུད་ནས་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་བཤད་པ་ལ་ཁ་སྐོང་བྱ་རྒྱུར་དམིགས་པ་གཏད་ཡོད་པ་ཞིག་རེད། ད་དུང་བཀུར་མི་འོས་པའི་ཆ་ཞིག་ཀྱང་ཡོད་པ་དེ་ལ་ཁ་ཤས་ཀྱིས་མཐའ་ན་བསྲེ་ལྷད་བྱས་པ་རེད་ཅེས་བརྗོད་སྲིད་ལ། དེ་འདྲའི་བསྒྱུར་བཅོས་རིང་ལུགས་པ་ལ་ "བརྩིས་མེད་རིང་ལུགས་པ་"(ཧྥ་རན་སིའི་མིང་ཚིག་ le négationnisme ནས་ཡོང་བ་རེད།)ཟེར་ཞིང་། ཚིག་དེ་ཐོག་མར་ཧྥ་རན་སིའི་དམག་ཆེན་གཉིས་པའི་སྐོར་ལ་ཆེད་མཁས་ (བསྟན་བཅོས་དཔེར་ན་Le Syndrome De Vichy སོགས་ཀྱི་རྩོམ་པ་པོ་) ཧེན་རི་ རོའུ་སོ་ (Henry Rousso) ཡིས་ངོ་སྤྲོད་བྱས་ཤིང་། དེས་ རང་ཉིད་ཀྱི་རྩོད་པ་ལ་རྒྱབ་སྐྱོར་བྱེད་པའི་དོན་དག་རྣམས་ལ་སྒྲོ་འདོགས་པའམ་ཐལ་ཆེར་བརྗོད་པ་དང་ཆབས་གཅིག དོ་གལ་ཆེ་བའི་བདེན་དོན་རྣམས་སྣང་མེད་དུ་འཇོག་པའམ་ཡང་ན་ཁས་མི་ལེན་པ། ཇི་ཞུང་དུ་གཏོང་བ་བཅས་བརྒྱུད་ནས་རྒྱལ་རབས་བསྒྱུར་འབྲི་བྱེད་པའི་བརྒྱུད་རིམ་དེ་འགྲེལ་བརྗོད་བྱས་ཡོད།

དགེ་རྒན་ཆེན་མོ་ མེལ་ཕིན་ རྡོལ་ཊེ་སི་ཐེན་(Melvyn Goldstein)གྱི་ "བླ་མའི་རྒྱལ་ཁབ་ཤི་བ་སྟེ། ༡༩༡༣ ནས་ ༡༩༥༡ བར་གྱི་བོད་ཀྱི་དེང་རབས་རྒྱལ་རབས།(A History of Modern Tibet, 1913-1951: The Demise of the Lamaist State)" ཞེས་པ་དེ་ ༡༩༨༩ ལོར་ཐོན་སྐབས། བོད་མིའི་ཁྲོད་ཀྱི་མང་པོ་ཞིག་ལ་འཁྲུགས་ལངས་ཏེ་དོ་སྣང་སྤྲོད་དགོས་བྱུང་བའི་རྒྱུ་མཚན་ནི།

དེབ་དེས་འཁྱེར་ཡོང་བའི་མཐོང་སྣང་ནོར་ས་མེད་པ་ཞིག་སྟེ། མཐའ་ན་ཐོག་མར་ཤོག་ངོས་འགའ་བམ་གློག་བྱུས་པ་ཙམ་གྱིས་ཀྱང་འདི་ན་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་སྐོར་ལ་ཧ་ལས་པའི་འགྲེལ་བཤད་མི་འདྲ་བ་ཞིག་འདུག་ཅེས་པ་དེ་རེད། བསམ་རྩུལ་འདི་ནི་བོད་ཀྱི་སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས་སྐོར་ལ་དཔེ་དེབ་པར་སྐྲུན་བྱུས་པའི་བརྒྱུད་རིམ་ནང་དུ་ཙུང་རིང་བའི་དུས་ཚོད་ཀྱི་སྟོང་ཆ་ཞིག་ཡོད་པ་དེས་གལ་གནད་ཇེ་ཆེར་བསྒྱུར་ཡོད། དོན་དངོས་ལ། ཇིས་དཔོན་ཞྭ་སྐབ་པའི་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་ཐད་ཀྱི་གཞི་རྒྱ་ཆེ་བའི་ལོ་རྒྱུས་ཏེ། “བོད་ཀྱི་སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས་(Tibet: A Political History)” ཐོན་པ་ནས་ལོ་ཉི་ཤུ་ཙ་གཉིས་འདས་ཟིན་པ་དང་། ཧྱུ་ རི་ཆར་ཊེ་སྣོན་ (Hugh Richardson) གྱི་འདོད་ཇམས་ཚུང་ལ་ཧ་ཙང་བེད་སྤྱོད་ཆེ་བའི་ “བོད་དང་དེའི་རྒྱལ་རབས་(Tibet and its History)” ཅེས་པ་ཐོན་པ་ནས་ལོ་ཉི་ཤུ་ཙ་བདུན་ཕྱིན་ཡོད་པ་རེད། ང་ཚོ་ལ་ ཧྱུ་ རི་ཆར་ཊེ་སྣོན་དང་སི་ནེལ་གྲོ་རོབ་ (Snellgrove) གྱི་ ༼འགྲན་ཡ་ད་དུང་ཡང་མ་བྱུང་བའི་༽ “བོད་ཀྱི་རིག་གནས་ལོ་རྒྱུས་(The Cultural History of Tibet)” ཅེས་པ་དེ་ ༡༩༦༨ ལོ་ནས་ཐོབ་ཡོད་ལ། དེ་ནི་བོད་ཀྱི་སྔ་མོའི་རྒྱལ་རབས་སྐོར་གྱི་བརྩམས་ཆོས་དང་ཆེད་རྩོམ་ཙག་ཅིག་ཡོད་པ་མ་གཏོགས་རྒྱ་ཆེ་བའི་སྲིད་དོན་ལོ་རྒྱུས་ཤིག་མ་རེད།

ཞྭ་སྐབ་པ་དང་ཧྱུ་ རི་ཆར་ཊེ་སྣོན་གྱི་ འབུར་དུ་ཐོན་མེད་ཕལ་ཆེར་“དུས་ལས་ཡོལ་བའི་”བརྩམས་ཆོས་དེ་གཉིས་དང་བསྟུར་ན། སྐོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱི་རྒྱལ་རབས་དེ་ནི་ཕྱི་རྒྱལ་ལྷ་སྐོར་བ་དང་ཆེད་ལས་པ་རྣམས་ཙུང་ལས་སླ་བོར་བོད་ལ་འགྲོ་ཐུབ་པའི་སྐབས་ཤིག་སྟེ། ཀླིན་ཞའོ་

ཕིན་གྱི་ "སྒོ་འབྱེད་"ཀྱི་རྗེས་སུ་བརྩམས་པ་དང་ཞིབ་འཇུག་བྱས་པ་ཞིག་རེད། ད་དུང་རྟོལ་ཊེ་སི་ཐེན་ལ་ཆ་བཞག་ན། ད་ལྟའི་བར་དུ་བལྟས་མྱོང་མེད་པའི་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་དང་གནས་ཚུལ་རྒྱུ་ཆ་འགའ་ཞིག་ལ་ལྟ་ཚོག་པའི་ལམ་ཁ་ཞིག་རྙེད་པ་རེད། ཡིན་ན་ཡང་ཡིག་ཆ་དེ་ཚོའི་མང་ཆེ་བ་ཞིག་ནི་བཅར་འདྲི་ཡིན་པ་ལས་ཡིག་ཚགས་ཀྱི་རྒྱུ་ཆ་མིན་པ་རེད། དེར་བརྟེན། རྟོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱི་བརྩམས་ཆོས་དེ་ལ་བཙོས་མིན་གྱི་དོ་སྣང་དང་མཐའ་ན་དགའ་སྣང་ཞིག་གིས་བསུས་ཡོད་པ་རེད་ལ། དེ་ཡང་དེབ་འདིར་གནས་ཚུལ་གསར་པ་ཡོད་པ་ཙམ་མ་ཡིན་པར་ད་དུང་སྲོལ་རྒྱུན་ལྟ་ཚུལ་ལམ་ཡང་ན་ སྔར་སྲོལ་རྒྱུན་འཛིན་བྱས་པའི་སྔོན་གྱི་རྒྱལ་རབས་རྣམས་དང་མི་འདྲ་བར། དེབ་འདིས་དོན་དངོས་ལ་ཡག་ཉེས་འདེམ་གསེས་མེད་པར་ཁ་ཚང་བར་བརྗོད་ཡོད་ལུགས་བསྙད་པ་ལ་བརྟེན་ནས་རེད།

དེབ་འདིའི་བསྐྱར་ཞིབ་རྣམས་ནི་ལེགས་ཉེས་འདྲེས་མ་ཞིག་རེད། ཚོད་དཔག་བྱས་པ་བཞིན། གཡོན་ཕྱོགས་ཀྱི་མི་རྣམས་ནི་ཧ་ཅང་དགའ་བ་རེད། ཊོམ་ གྲུ་རན་ཕྲེལ་ཊེ་ (Tom Grunfeld) ཡིས་ "ལོ་རེའི་བཞི་ཆའི་རྒྱ་ནག་" (China Quarterly) ཅེས་པའི་དུས་དེབ་སྟེང་ "ཆེད་ལས་ལ་མངའ་དབང་ཐོབ་པ"" གཟབ་ནན་དང་། བསམ་རྒྱ་ཅན། ཡིད་བརྟན་འཕེར་བ"ཞིག་རེད་ཅེས་འགྲེལ་བརྗོད་བྱས་པ་རེད། གཞན་དག་སྟེ། དམིགས་བསལ་གྱིས་ནང་ཆོས་ཀྱི་ལྟ་ཚུལ་ལ་འདོད་བབ་ཆེ་བ་དག་ནི་འཛེམས་དོགས་ཅན་རེད། གཱ་རེ་ཐ་ སེ་པྦཱ་རམ་ (Gareth Sparham) གྱིས་ "བོད་གནས་བསྐྱར་ཞིབ་" ཅེས་པའི་དུས་དེབ་ཏུ་བོད་མི་ཡོད་དོ་ཅོག་ནི་རང་གི་ཆོས་ལུགས་ལ་ལྷག་བསམ་ཟོལ་མེད་དང་

དད་པ་གཉིང་ཟབ་ཡོད་པ་དེར་ སྒོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས་ངོས་འཛིན་མ་བྱས་པ་ལ་སྐྱོན་བརྗོད་བྱས་པ་རེད། བོད་གནས་བསྐྱར་ཞིབ་དུས་དེབ་ལ་མ་བསམས་ས་ཞིག་ནས་ཏུ་ རི་ཆར་ཊེ་སློན་གྱིས་རྩོམ་སྒྲིག་པར་བཏང་བའི་འཕྲིན་ཞིག་འགྱོར་བ་རེད་ལ། ཁོང་ནི་སྤྱ་མོར་ ཨ་མི་རི་ཀའི་ སི་ཨ་ཊེལ་(Seattle)གྲོང་ཁྱེར་དུ་ཡོད་པའི་ཝ་ཤིན་ཊོན་(Washington) སློབ་གྲྭ་ཆེན་མོའི་ནང་དུ་ སྒོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱི་དགེ་རྒན་ཆེན་མོ་ཡིན་པ་རེད། རི་ཆར་ཊེ་སློན་གྱིས་ དེབ་འདིའི་ “ཞིབ་འཇུག་དང་ཁ་གསལ་གྱི་རྩོམ་འབྲི་""དེ་ལ་བསྔགས་བརྗོད་བྱས་མོད། དེབ་ཀྱི་མཇུག་གི་གཏམ་དེ་ཚོ་ནི་ “ངོ་ཚ་འོས་པ་”ཞིག་རེད་ཅེས་བརྗོད་པ་རེད། ཁོང་གིས་དཔུང་སྒྲུ་མཐུད་ནས། “""༡༩༥༡ རྗེས་ཀྱི་གནས་ཚུལ་གྱི་ཐད་ནས་སྒོལ་ཊེ་སི་ཐེན་ལ་བཤད་རྒྱུ་ཡོད་ཚད་ནི། བོད་མི་ཁྲི་བརྒྱད་དང་༧རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེ་བཙན་བྱོལ་ལ་བྲོས་པ་དེ་ལ་བརྟེན་བྱུང་བའི་ ‘རྙོག་ཟིང་གི་གནས་ཚུལ་རིམ་པ་’ཞིག་རེད་ཅེས་པ་དེ་རེད། ༡༩༥༩ ལོའི་བོད་མིའི་གྱེན་ལངས་དང་། དེ་འབྲེལ་གྱི་དམར་གསོད་ཁྲག་སྐྱོར་དང་མནར་གཅོད། ཡོངས་སུ་རྫོགས་པའི་དམག་དོན་དང་སྲིད་ཕྱོགས་ནས་བཙན་རྒྱལ་རིང་ལུགས་པའི་སྲིད་དབང་སྐྱེར་གཅོད་ལག་བསྟར་བྱས་པ། རིག་གནས་གསར་བརྗེའི་གདུག་རྩུབ་ཀྱི་གཏོར་བཤིག་བཅས་ལ་ཕོ་པས་མིག་བཙུམས་ཡོད་པ་རེད་” ཅེས་བརྗོད་པ་རེད། སྒོལ་ཊེ་སི་ཐེན་ལ་ནི་འདིའི་རྗེས་ཀྱི་དོན་གནད་དེ་ཚོའི་སྐོར་ལ་དེབ་གཞན་ཞིག་འབྲི་འཆར་ཡོད་པ་དེ་ནི། སྐབས་དེའི་མི་གཞན་རྣམས་དང་འདྲ་བར་རི་ཆར་ཊེ་སློན་གྱིས་ཀྱང་ཤེས་ཀྱི་མེད་པ་རེད། དེར་བརྟེན་སྐྱོན་བརྗོད་དེ་ཚོ་ནི་སྐབས་དེ་དུས་འོས་བབ་ཡོད་པ་ཞིག་ཡིན་ནའང་ད་ལྟའི་ཆར་སྒྱུར་ཐུང་བ་ཞིག་ཡིན་རྒྱུ་མ་རེད།

ནོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱི་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་དེས་ང་ལ་ཐོག་མར་སེམས་འགུལ་ཐེབས་བཅུག་པའི་གྲུས་ཀྱི་གཅིག་ནི་དེབ་དེའི་ཕྱི་གཟུགས་ཀྱི་མཛེས་རྩལ་ཏེ་དེབ་ཀྱི་སྤུས་ཀ་ལེགས་པོ་ཡོད་པ་དེ་རེད། རྒྱབ་ཤའི་ཇུས་འགོད་གཅིག་པུ་ཡང་བོད་ཀྱི་སྐོར་ལ་བརྗོན་པའི་དེབ་གཞན་དང་བསྡུར་ན་མིག་ལ་མཛེས་པོ་དང་ལྷུན་ཚགས་པོ་ཞིག་རེད། དེ་དུས་རྒྱ་གར་ནང་ང་ལ་ཐོབ་ཐུབ་པའི་བོད་ཀྱི་སྐོར་གྱི་དེབ་མང་ཆེ་བ་སྟེ། བོད་ཀྱི་དཔེ་མཛོད་ཁང་དང་བཙན་བྱོལ་བོད་གཞུང་གི་དེབ། མོ་ཏི་ལ་ལཱལ་ བཱ་ནཱ་རཱ་སི་དཱ་སི་(Motilalal Banarasidas)ཞེས་པའི་པར་སྐྲུན་ཁང་གིས་བསྐྲུར་པར་བྱས་རིགས་སོགས་ནི་ཤོག་གུའི་སྤུས་ཀ་ཧ་ཅང་ཞན་པའི་ཐོག་པར་བཏབ་ཅིང་། དེབ་ཀྱི་མཐའ་བཅེམས་རྣམས་ཀྱང་རྒྱུན་ལྡན་དབྱར་ཁའི་ཆར་དུས་འགའ་ཡི་རྗེས་ནས་འཐོར་འགྲོ་གི་རེད།

ངའི་ཡི་རངས་དེ་དེབ་ཀྱི་ཁ་ཕྱེས་སྐབས་ཇེ་ཆུང་དུ་ཕྱིན་མ་སོང་། ལས་དོན་འདི་ལ་དཀའ་ལས་ཆེན་པོ་བརྒྱབ་པ་དང་། གཞི་རྒྱ་ཆེ་བའི་ཉམས་ཞིབ། བཅར་འདྲི་མང་པོ་དེ་རྣམས་ནི་༼མི་དེ་ཚོའི་གྲུས་ཀྱི་ཁག་གཅིག་ནི་དུས་དེ་བར་དུ་རྒྱ་ནག་གི་ངལ་རྩོལ་རྭ་བའི་ནང་ཡལ་བར་གྱུར་ཡོད་པ་རེད།༽ཆེས་གསལ་བའི་དཔང་རྟགས་རེད། དེར་ད་དུང་ནམ་རྒྱུན་དང་མི་འདྲ་བའི་པར་རིས་མང་པོ་ཡོད་པ་དང་། དེའི་གྲུས་ཀྱི་འགའ་ཞིག་ནི་དེ་སྔོན་པར་སྐྲུན་བྱས་མྱོང་མེད་ལ། དེ་དག་གིས་ལོ་རྒྱུས་འདི་ཁ་ཚང་བ་ཞིག་ཡོང་བར་ཕན་བཏགས་ཡོད་པ་རེད། རི་ཆར་ཊེ་སྣོན་གྱིས་འགྲེལ་བརྗོད་ལྟར་ “ཁ་གསལ་གྱི་རྩོམ་འབྲི་”བརྒྱུད་ནས་དཔེ་ཆ་འདི་ཐོག་མར་ཀློག་སྐབས་དེ་ནི་སྤྲོ་སྣང་ཅན་གྱི་ཉམས་མྱོང་ཞིག་རེད། སྒྲུང་མང་པོ་ཞིག་ནི་ངས་སྔོན་ཆད་གོ་མྱོང་ཡོད་པའི་སྡེ་པ་གཞུང་གི་དབང་བསྒྱུར་གྲལ་རིམ་སྟེ། བླ་མ། སྐུ་དྲག་དེ་

ཚོའི་སྐོར་འདིར་ཞིབ་གསལ་དུ་བཀོད་ནས། དེ་ལ་གཞམ་མཚན་དང་ལུང་འདྲེན་ཡང་བཀོད་འདུག

རྒྱལ་རབས་ནང་འབྲེལ་ཆགས་པ།

བོད་ཀྱི་གཞུང་འཛིན་གྲལ་རིམ་གྱི་གནས་ཚུལ་ཁག་གི་ཟླ་འཁྱུག་སློང་ཞིང་གླེང་རྟོག་རང་བཞིན་གྱི་ཞིབ་ཆ་དག་གིས་ང་རང་ཉིད་དགའ་སྣང་མང་པོ་ཞིག་གིས་ཚིམ་པར་བྱས་པའི་རྗེས་སུ། ངས་ཐེངས་གཉིས་པར་དེབ་དེ་ཀློག་སྐབས། ང་ལ་ཐོག་མར་དོ་སྣང་མ་བྱུང་བའི་ཞིབ་གསལ་གྱི་གནས་ཚུལ་དག་ལ་ཅུང་བདེ་པོ་མེད་པའི་དཀའ་རྟོག་གི་ཚོར་བ་ལྷ་བུ་ཞིག་སླེབས་མགོ་ཚུགས་སོང་། ཅིའི་ཕྱིར་ན་སྒྲིང་རིན་པོ་ཆེའི་ཟུར་མོ་རེད་ཅེས་བསྟོད་པའི་བུ་མོ་གཉིས་ཀྱི་པར་ ༼ཤོག་ངོས་གཅིག་ཁ་གང་བ་༽འདིར་བཀོད་ཡོད་པ་རེད། ངས་དེང་རབས་ཨ་མི་རི་ཀའི་རྒྱལ་རབས་ཚད་ལྡན་གང་ཞིག་ཏུ་ཡང་མླེ་རླེ་ལླེན་ མོན་རྡོ་(Marilyn Monroe)འམ་ཡང་ན་ཇུ་ཊི་ཐི་ ཨེག་སེ་ནེར་(Judith Exner) ༼སྲིད་འཛིན་ཁེ་ནེ་ཊེ་དང་ཇག་ཚོགས་ཀྱི་གཙོ་བོ་ སླེམ་ འཇེན་ཁ་ནླ་(Sam Giancana)གཉིས་ཀའི་ཟུར་མོ།༽ ཀྱི་པར་ཤོག་ངོས་གང་བ་ཞིག་གཏན་ནས་མཐོང་མྱོང་མེད། ཆེད་ལས་རྒྱལ་རབས་སླྲ་བ་རྣམས་ལ་མཚོན་ན། རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་འགྲེལ་བརྗོད་ལ་ཕན་ཐོགས་མེད་མོད་འཁྲིག་སྲེད་ཀྱི་འདོད་པ་སློང་ཙམ་ཡིན་སྲིད་པའི་པར་རིས་དང་གནས་ཚུལ་རིགས་འགོད་རྒྱུའི་ཐད་ནས། འབྲེལ་ཆགས་ཡིན་མིན་གྱི་དྲི་

བ་ནི་རྒྱུན་ལྡན་དུ་ཡོད་པ་རེད་ལ། དེ་མིན་ད་དུང་མ་མཐའ་ལའང་ཚད་ངེས་ཅན་ཞིག་ལ་བཟང་སྤྱོད་ཀྱི་ངོ་བོ་ཞིག་ཡོད་པ་རེད། ད་དུང་ཟུར་མོར་བསྟོད་པའི་གཅིག་༼ལྕམ་ལྕོགས་བཀྲུས་༽དེ་དངོས་གནས་ཧ་སྒྲིང་གི་དགའ་རོགས་ཡིན་པའི་ཁུངས་སྐྱེལ་བཀོད་མེད་ལ། དཀྲོག་གཏམ་ཙམ་ཞིག་རེད། དེ་འདྲའི་ལྟ་སའི་ནང་གི་དཀྲོག་གཏམ་ལ་གཟབ་གཟབ་མ་བྱས་པར་ཕྱིར་སྒྲོག་བྱས་པ་དེས་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་སློབ་སྦྱོང་ཞིག་ཡིན་ཁུལ་འདི་ལ་དཀྲོག་གཏམ་ཚགས་པར་ (a tabloid)རིགས་ཀྱི་ཚོར་བ་ཞིག་སྤྲོད་པར་བྱེད། ཧྥོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས་ཧ་སྒྲིང་གི་བག་མེད་འཁྲིག་སྤྱོད་དེ་ཚོ་ནི་ཁོང་གི་རྒྱལ་ཚབ་ཀྱི་ཁྲི་ཤོར་དགོས་པའི་རྒྱུ་མཚན་ཆེ་བ་དེ་རེད་ཅེས་བརྗོད་པ་ནི་འགྲིག་བསྡུད་པ་ཞིག་རེད། ལོས་ཡིན། ཡིན་ན་ཡང་འཕྲེལ་བརྗོད་ཙུང་ཡང་མོ་ཞིག་སྟེ། བསྟོད་འདོགས་དང་དཀྲོག་གཏམ་ལས་མང་ཙམ་ཞིག གཅིག་བྱས་ན་པར་གཅིག་ཙམ་གྱིས་འཐུས་པ་བྱས་ན་ཏག་ཏག་འགྲིག་བསྡུད་པ་ཞིག་རེད།

ཧྥོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས་ད་དུང་དཀྲོག་གཏམ་དེ་འདྲ་ལ་གཟབ་ནན་གྱི་ངང་ནས་འཕྲེལ་བཤད་བྱེད་པར་ཞུགས་ཏེ། དེ་མོ་རིན་པོ་ཆེ་ཟངས་ཟློམ་ཆུས་བཀང་བ་ཞིག་གི་ནང་བསྙིམས་པ་དང་། ཧ་སྒྲིང་རིན་པོ་ཆེའི་སྒོང་རྗོག་བཙིར་བའི་སྐོར་བརྗོད་པ་རེད། རི་ཆར་ཊེ་གསུམ་པ་(Richard III)ཞེས་པའི་ཟློས་གར་དུ་ཤཱཀ་སེ་པི་ཡར་(Shakespeare) གྱིས་ ཁི་ལེ་རན་སི་ཡི་རྗེ་དཔོན་ (Duke of Clarence) དེ་ "རྒུན་ཆང་གི་ཟློམ་སྣོད་དུ་བསྙིམས་ནས་"དམར་གསོད་བྱས་ལུགས་ཤིག་ང་ཚོར་བརྗོད་ཡོང་། རྗེ་དཔོན་དེ་ནི་ཆང་རྒྱལ་མིང་གྲགས་ཅན་ཞིག་ཡིན་སྐབས་ད་ལྟའི་ཆར་སྣང་འདི་ནི་ཐོག་མར་

ཀུ་རེའི་རྩེད་མོ་ཞིག་གི་ཚུལ་དུ་མགོ་བརྩུགས་ཡོད་སྲིད་པའི་ཡིད་ཆེས་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་པ་རེད། རྒྱལ་ཚབ་ར་སྒྲེང་གིས་ཚངས་སྤྱོད་ཀྱི་སྡོམ་པ་ཚུལ་བཞིན་མ་བསྲུངས་པའི་མིང་ཚད་དེས་ཀྱང་ཕྱོགས་མཚུངས་པར་སྣོང་རྫོག་བཙིར་བའི་དཀྲོག་གཏམ་དེ་བསླངས་སྲིད་པ་ཞིག་རེད། དེ་འདྲའི་གནས་ཚུལ་ལ་གཏམ་བརྗོད་དང་ཟློས་གར་གྱི་ནང་དུ་རང་རང་གི་གོ་ས་ཞིག་ཡོད་སྲིད་ཀྱང་ཚད་ལྡན་གྱི་རྒྱལ་རབས་ཤིག་གི་ནང་དུ་ཆ་འཛོག་བྱེད་མི་ཐུབ་པ་ཞིག་རེད། གྷོལ་ཌི་སི་ཐེན་སྟོན་གྱི་རྒྱལ་རབས་སྨྲ་བ་གཞན་༼རི་ཆར་ཌི་སྣོན་དང་ཞྭ་སྐབ་པ་སོགས།༽གྱིས་ལྷ་སའི་དཀྲོག་གཏམ་དེ་འདྲ་རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་ནང་བཙུག་མེད་པ་རེད། འོན་ཀྱང་ཁོང་ཚོ་ཡང་སྒྲུང་འདི་དག་ལ་རྒྱུས་མངའ་ཡོད་པ་ནི་ངས་ཏན་ཏན་བཤད་ཐུབ་ཀྱི་ཡོད།

གྷོལ་ཌི་སི་ཐེན་གྱིས་ད་དུང་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་ཐད་ནས་འབྲེལ་བ་མེད་ཅིང་མ་ཐུངས་རྫུན་གཏམ་སྟེ། དགེ་འདུན་ཆོས་འཕེལ་གྱིས་འཁྲིག་སྤྱོད་བྱེད་སའི་འགྲིག་གི་བུ་མོ་ཞིག་ཞར་ཡོད་ཚུལ་བསྒྲགས་ཡོད་པ་རེད། རྫུན་གཏམ་འདི་ནི་གཅིག་བྱས་ན། ཁྱད་དུ་འཕགས་ཤིང་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་མཁས་པ་འདི་ཉིད་ལ་མི་དགའ་བའི་སྙིང་ཞེན་པ་དག་གིས་ཕྱིས་ཀྱི་ལོ་ཟླ་དག་གི་ནང་དུ་བཤད་མགོ་བརྩུགས་ཡོད་སྲིད་པ་རེད་ལ། ཁོང་ནི་འཁྲིག་སྤྱོད་ལ་མཉེས་པོ་ཡོད་པའི་མིང་གྲགས་ཡོད་པ་དང་། དེ་བཞིན་ད་དུང་ཕལ་ཆེར་ཕྱི་རྒྱལ་བའི་འཁྲིག་སྤྱོད་བྱེད་ལུགས་ལ་བོད་མི་ཚོའི་མཚར་སྣང་བཅས་ཀྱི་རྐྱེན་ལ་བརྟེན་ནས་ཡོངས་གྲགས་ཆགས་ཡོད་པ་རེད། འདིའི་ཁུངས་སྐྱེལ་གྱི་ཚུལ་དུ་གྷོལ་ཌི་སི་ཐེན་གྱིས་ང་ཚོ་ལ་བརྗོད་དོན། འགྲིག་གི་བུ་མོའི་སྐོར་ལ་ཐད་ཀར་དྲིས་སྐབས། "དགེ་

འདུན་ཆོས་འཕེལ་ཁ་ཕར་འཁོར་ནས་ལན་མ་བརྒྱབ་པ་རེད། བོད་ཀྱི་ལུགས་སྲོལ་ལ། ཁོང་གིས་དེ་འདྲ་མེད་ཅེས་མ་གསུངས་སྐབས་དེ་ངོ་མ་ཡིན་པ་མཚོན་གྱི་ཡོད་པ་རེད།” ཅེས་བརྗོད་འདུག འདིས་དེ་འདྲ་ཡིན་པ་གང་ཡང་མཚོན་གྱི་ཡོད་པ་མ་རེད། མི་གཞན་དང་འདྲ་བར་བོད་མི་ཚོས་ཀྱང་དེ་འདྲའི་གླེང་འགེལ་དང་དམའ་འབེབས་ཀྱི་དྲི་བ་ལ་ལན་ཞིག་གི་འོས་བབ་མེད་པས་ལན་མི་འདེབས་པ་དེ་འདམས་སྲིད་པ་རེད། མིའི་རིགས་རིག་པ་དེ་རང་གི་ལྷ་སྤྱོད་ཀྱི་ཨ་མར་ཁས་འཆེ་བའི་མི་ཞིག་གིས་འདི་འདྲའི་བོད་མིའི་ཀུན་སྤྱོད་སྐོར་མིའི་རིགས་དབྱེ་ཞིབ་རིག་པའི་(Ethnological)འགྲེལ་བཤད་རྫུན་མ་ཞིག་ཐོན་པ་དེ་ཁྱད་མཚར་པོ་རེད། ད་དུང་ ༡༩༥༠ གོང་གི་ལོ་དག་གི་ནང་འདི་འདྲའི་འཁྲིག་སྤྱོད་ཀྱི་འགྱིག་ཆས་ཤིག་ཨ་རི་དང་ཡུ་རོབ་ཀྱི་ནང་དུ་ཚོང་ཟོག་གི་ཚུལ་དུ་མེད་པ་ནི་ཏ་ལམ་ཏན་ཏན་ཡིན་པ་ངས་བཤད་ཐུབ་ཀྱི་ཡོད་ལ། ཏན་ཏན་རྒྱ་གར་ལ་མཐའ་ན་ ༢༠༠༨ ལོར་ཡང་མེད་ངེས་རེད། དབྱིན་ཇིའི་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་ནང་ ༡༩༨༣ ཡར་སྔོན་དུ་འཁྲིག་ཆས་ནང་འདྲེན་བྱེད་པ་ནི་ཁྲིམས་འགལ་རེད། ང་ནི་དང་དུ་བླངས་པའི་སེམས་ནད་སྨན་པ་ཞིག་བྱེད་མི་འདོད་མོད། ལྷ་ཡི་གྲོང་ཁྱེར་ནང་གི་འཁྲིག་སྤྱོད་དང་ཉམས་ཆག་སྐོར་གྱི་རྫོལ་ཊེ་སི་ཕྲེན་གྱི་འགྲེལ་བརྗོད་ནང་དུ་སེམས་གསོང་གི་ནད་རྟགས་ཡོད་པ་དེ་དག་ནི་སུ་གང་གིས་ཀྱང་གཡོལ་དཀའ་བ་ཞིག་རེད། དེ་ཡང་། བོད་ཀྱི་དགེ་འདུན་པ་ཆོས་མཚན་མཐུན་འཁྲིག་སྤྱོད་ལག་བསྟར་བྱེད་ཕྱོགས་ཀྱི་རྣམ་པ་ཞིབ་འབྲི་བྱས་ཡོད་པ་དེའམ། ཡང་ན་ར་སྒྲེང་གི་སྔོང་རྗོག་བཅོར་བའི་བརྗོད་གཞི་ལ་ཁོས་དོ་སྣང་སྤྲད་པ་ལྟ་བུ་རེད། རྫོལ་ཊེ་སི་ཕྲེན་གྱིས་རྙོག་ཁྲ་དེ་སྨན་པ་མཁས་པ་ལ་འདྲི་བརྩད་ཆེད་འཁྱེར་

ནས་དེ་འདྲ་ནི་སྲོག་རྐྱེན་དུ་འགྲོ་མིན་གྱི་ལམ་སྟོན་ཞུས་ཡོད་ཚུལ་འདུག

རིམ་གྱིས་ངས་དེབ་འདི་ནི་རྒྱལ་ཁབ་ཅིག་དང་མི་དམངས་ཤིག་གི་ལོ་རྒྱུས་ཤིག་མིན་པ་མ་ཟད། དེའི་ཆབ་ལ་ལྷ་སའི་གཞུང་འཛིན་གྲལ་རིམ་ཉུང་ཉུང་ཞིག་གི་སྐོར་ལ་རང་སྣང་གང་དྲན་དང་དབྱེ་ཞིབ་མེད་པར་བྲིས་པའི་ལོ་རྒྱུས་ཤིག་དང་། ལྷག་པར་དུ་ཕན་ཚུན་གྱི་གོ་གནས་འབེབས་རེས་བྱེད་པའི་བྱུས་ངན་ལ་རང་གི་དུས་ཚོད་མང་ཆེ་བ་བཏང་ཞིང་། འཁྲིག་སྤྱོད་ལ་གཡེང་བ། ཡང་ན། རེ་བ་མེད་པར་འཆལ་སྤྱོད་དང་ཕྲོག་ཟ་ཐུལ་སྲུངས་ཀྱི་ཁྲོད་དུ་ལུས་པའི་མི་སྣ་ཁག་ཅིག་གི་སྐོར་ལ་བྲིས་པ་ཞིག་རེད་སྙམ་པའི་ཚོར་སྣང་གསར་པ་ཞིག་སྐྱེས་བྱུང་།

མཐའ་ན་སྐབས་གང་ཞིག་ཏུ་བཀུར་འོས་པའི་ཞབས་ཞུ་དང་བློས་བཏང་། དེ་བཞིན་སྙིང་སྟོབས་བཅས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ནི་འབྲེལ་ཆགས་པ་ཙམ་ཞིག་མ་ཡིན་པར་གཅིག་བྱས་ན་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་བྱུང་བ་དང་མི་སྣ་དག་གི་རྣམ་པ་གང་ཡིན་པ་དེ་ཇི་མ་ཇི་བཞིན་ཆ་སྙོམ་དང་དྲང་བདེན་དུ་སྟོན་རྒྱུ་ལ་ངེས་པར་དུ་ཡོད་དགོས་ཀྱང་ ཉུང་ཙམ་ལས་འཕོད་མེད་པ་རེད། སློལ་ཊི་སི་ཐེན་གྱི་དམིགས་ས་ནི་གཞི་རིམ་གྱི་ཆ་ནས་གཏོར་བཤིག་དང་ནང་དམེ། ཡང་ན་སློད་འོས་པ་དང་མཐའ་ན་ངོ་ཚ་སྐྱེས་འོས་པ་རེད་ཅེས་འགྲེལ་ཐུང་བའི་དོན་རྐྱེན་རྣམས་རེད། ཕོས་རྔ་སྙིང་གི་རྩོད་རྙོག་དང་དེའི་མཇུག་འབྲས་ཀྱི་སེ་ར་གྱེན་ལངས་སྐོར་ལ་ཧ་ལམ་ཤོག་ངོས་ ༨༠ སྐོར་བཀོད་འདུག ལེའུ་འདིའི་ནང་གསེས་མགོ་བརྗོད་ལ། "སེར་བྱེས་དམག་འཁྲུག"དང་ "རྔ་སྙིང་དགོན་པའི་སྡེབ་གསོད་ཆེན་མོ་"ལྟ་བུ་དངོས་གནས་ཅི་བྱུང་གི་གནས་ཚུལ་ལ་ཁུར་བརྗོད་བྱས་པ་ནི་ཧ་ཅང་གསལ་པོ་རེད། ཨ་མི་རི་ཀའི་ཤེས་ཡོན་ཅན་གྱི་སྡེ་ཁག་ཁྲོད་

ཏུ་ ༡༩༨༩ ལོར་པེ་ཅིན་ཏུ་སློབ་མ་དང་མི་སེར་སྟོང་ཕྲག་ཁ་ཤས་བསད་པ་དེ་ལ་ "སྡེབ་གསོད་"ཅེས་པའི་ཚིག་འདི་སྤྱོད་རྒྱུ་ནི་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་ཆ་ནས་མི་འགྲིག་པའམ། མ་མཐའ་ལ་ཡང་རྩོད་གཞི་ཅན་ཞིག་ཡིན་པའི་ད་ལྟའི་དུས་ཚོད་འདི་འདྲ་ལ། རྭ་སྒྲིང་དགོན་པར་བོད་གཞུང་གི་དམག་མི་བཙུ་གྲངས་བཀྲོངས་པ་དེ་གཅིག་བྱས་ན་ "སྡེབ་གསོད་"ཅེས་པ་ལས་ཅུང་ཞན་པའི་ཚིག་ཅིག་གིས་འགྲེལ་བཤད་བྱ་དགོས་པ་རེད།

རི་ཆར་ཌི་སྣོན་གྱིས་ "སེར་བྱེས་དམག་འཁྲུག་"གི་སྐོར་ལ། གཞུང་དམག་གིས་ཕར་རྒོལ་བྱས་དུས་དེར་དགེ་འདུན་པ་མང་ཆེ་བ་ནི་ཐོན་ཟིན་པ་དང་། ཉུང་ཤོས་ཤིག་གྲྭ་ཚང་འདུ་ཁང་ནང་འཐབ་རྭ་བྱས་ནས་ཡོད་པ་རེད་ཅེས་བརྗོད་འདུག ཞྭ་སྒབ་པས་བཤད་དོན་ལ། གཞུང་དམག་གིས་ "དགེ་འདུན་པའི་ཟིང་སློང་འཛུགས་པར་བྱས་"ཤིང་ "ཡུལ་མིའི་དམག་འཁྲུག་གི་ཉེན་ཁ་མཇུག་འགྲིལ་བ་རེད་"ཅེས་བརྗོད་འདུག ཞྭ་སྒབ་པས་ཡུལ་མིའི་དམག་འཁྲུག་ངོ་མ་ཞིག་བྱུང་ཡོད་པ་དེ་ངོས་ལེན་བྱེད་ཀྱི་མེད་མོད་དེའི་ཉེན་ཁ་ཙམ་ཞིག་ཡོད་པར་བརྗོད་པ་རེད། ཡིན་ན་ཡང་ཞྭ་སྒབ་པ་རང་ཉིད་སྒེར་ངོས་ནས་རྩོད་རྙོག་འདིའི་ནང་ཞུགས་ཡོད་ཙང་ཁོང་ལ་ཕྱོགས་ཞེན་ཡོད་མེད་ཐད་དྲི་བ་གཏོང་ཚོག་པ་ཞིག་རེད། སྐབས་དེར་ལྷ་ས་ན་ཡོད་པའི་ཧེན་རིག་ཆེ་ ཧཱ་རཱར (Heinrich Harrer) གྱིས་རྩོད་གཞི་འདི་ལ་ "མི་སེར་གྱི་དམག་འཁྲུག་ཆུང་ཆུང་ཞིག་"ཅེས་བརྗོད་འདུག་པ་འདི་ནི། ཕྱོགས་སུ་མ་ལྷུང་བའི་ཐོག་ནས། གནད་དོན་འདིའི་ཐད་ང་ཚོས་རྒྱུ་མཚན་གྱི་ཐོག་ནས་ཅི་ཙམ་དམིགས་འབེན་ལ་ཏག་ཏག་འཁེལ་ཐུབ་པ་དེ་ཙམ་ཞིག་རེད་བསམས་ཀྱི་འདུག

གང་ལྟར་ཡང་། བོད་ནང་གི་གནས་ཚུལ་འདི་དག་ནི་ས་

མཚམས་ཕར་བརྒྱལ་ཙམ་གྱི་རྒྱ་ནག་ཏུ་འཛིག་རྟེན་འཛིག་པ་ལྟ་བུའི་མི་སེར་གྱི་དམག་འཁྲུག་ངོ་མ་ཞིག་ལངས་བཞིན་པ་དེའི་འོག་ཏུ་འབྱུང་བཞིན་པ་རེད་ལ། དེར་མི་ས་ཡ་མང་པོ་བསད་ཅིང་རྨས་པ་དང་། དེ་ལས་ཀྱང་མང་བའི་བུད་མེད་དང་བྱིས་པ། རྒན་གྲོན་དང་ཉམ་ཐག་མང་པོ་ཞིག་ལ་སྡུག་གེ་དང་ནད་ཡམས་ཕོག་ཅིང་། ཡུལ་གྲུར་བྱེད་བཞིན་ཡོད། མཐའ་ན་ཁམས་དང་ཨ་མདོའི་ནང་གི་བོད་རིགས་སྡེ་ཁག་མང་པོ་ཉེ་འཁྲིས་ཀྱི་རྒྱ་ནག་གི་མི་སེར་དམག་འཁྲུག་འདིའི་ནང་ཚུད་ནས་དེ་འབྲེལ་གྱི་སྡུག་བསྔལ་མྱོང་ས་ཡོད། ལྟ་སའི་ནང་གི་“མི་སེར་དམག་འཁྲུག་ཆུང་ཆུང་”འདི་བདུན་ཕྲག་གཉིས་ཙམ་གྱི་ནང་ཚུན་ཡོངས་སུ་མཇུག་སྒྲིལ་བ་དང་ཆབས་ཅིག “གུང་ཁྲན་ཏང་དང་གོ་མིན་ཏང་བར་གྱི་ཡུལ་དམག་”དེ་ ༡༩༣༧ ནས་ ༡༩༥༠ བར་[1] ཁྲིག་དྲི་བྲོ་བའི་མི་ལོ་ཉེར་བདུན་རིང་བྱུང་བ་འདི་ང་ཚོས་ངོས་འཛིན་བྱེད་དགོས་པ་རེད། དེ་རིང་གི་བར་དུ་འཁྲུག་མཚམས་ཆོད་པའི་གྲོས་མཐུན་ཞིག་ལ་མིང་རྟགས་བཀོད་རིགས་བྱུང་མེད་ལ། དམག་འཁྲུག་དེ་མཇུག་སྒྲིལ་བའི་བསྒྲགས་གཏམ་ཡང་སྤེལ་མེད། ངོ་མ་བཤད་ན་ཧི་སྲིད་པེ་ཅིན་གྱིས་ལམ་ལྷོང་དང་ནས་ཐེ་ཝན་ལ་བཙན་འཛུལ་བྱེད་པའམ་ཡང་ན་ཐེ་ཝན་གྱི་རང་བཙན་ངོས་ལེན་བྱེད་པ་དེ་སྲིད་དུ། ཇོད་རྙོག་རིང་མོ་འདི་ཚད་གཞི་གང་འདྲ་ཞིག་གི་ཐོག་ནས་ཀྱང་མཇུག་སྒྲིལ་བ་རེད་ཅེས་བརྗེ་མི་ཐུབ་པ་རེད།

ཧྲ་རན་སིའི་རྒྱལ་རབས་སྨྲ་བ་དང་མཁས་པ་ ཨ་མུ་རེ་ ཊེ་ རེན་ཁོར་ཊེ་ (Amaury de Riencourt) ཡིས་ ༡༩༤༧ ལོར་བཀའ་

[1] E.R. Hooton, The Greatest Tumult: The Chinese Civil War 1936-49, Brassey’s (UK), 1991.

ཐློན་སྨུག་དང་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཡོད་སྐབས་སུ་རྭ་སྒྲེང་གི་རྩོད་རྙོག་དེ་ཐོས་པ་རེད། ཡིན་ན་ཡང་བོད་བརྒྱུད་ནས་ཕྱིན་ཏེ་ལྷ་ས་ལ་ཟླ་བ་ལྔ་བསྡད་པའི་སྐབས་སུ། བདུན་ཕྲག་གཉིས་རིང་གི་རྩོད་རྙོག་དེས་སྤྱིར་བོད་ཀྱི་སྤྱི་ཚོགས་ལ་ཤུགས་རྐྱེན་བཞག་པ་ནི་གཏིང་ཟབ་པ་མ་རེད་ལ་རྒྱ་ཆེ་བ་ཞིག་ཀྱང་མ་རེད་ཅེས་མཇུག་སྡོམ་བརྒྱབ་པ་རེད། ཁོང་གིས་ "ཕྱིན་ཡོངས་ནས་ དགོན་པ་ཁ་ཤས་ཀྱི་ནང་ཁུལ་ལས་མ་བརྒལ་བའི་རྙོག་དྲ་དང་ཤྐོག་བྱུས་འདེད་བོད་མི་དཀྲུས་མའི་མི་ཚོའི་ཐོག་ལ་དོ་ཡོག་གཏོང་རྐྱུ་ཞིག་ཏ་ལམ་བྱུང་ཡོད་པ་མ་རེད།"[2]ཅེས་བྲིས་འདུག   ཊེ་ རེན་ཁུར་ཊེ་ཡི་ལྟ་སྣངས་འདི་ནི་ཞིབ་འཇུག་གཏིང་ཟབ་པོ་བྱས་ནས་ཡོང་བ་ཞིག་མིན་པ་ནི་ཁུ་མ་དགོས། ཡིན་ན་ཡང་། གང་ལྟར་ཆ་རྒྱུས་ཡོད་པ་དང་། ཕྱོགས་རིས་མེད་པ། མི་ངོ་མས་མཐོང་བ་ཞིག་ཡིན་པ་རེད། དོ་སྣང་འོང་བ་ཞིག་ལ། ཁོས་རྒྱ་ནག་གཞུང་གིས་ཁོང་ཚོའི་གསར་འགྱུར་ནང་འདི་ལ་ཁུར་སྒྲོག་བྱས་ཚུལ་དེ་ང་ཚོར་བཤད་འདུག

"རྒྱ་མིས་རྙོག་ཟིང་འདི་ལ་འཇུས་ནས་བོད་ཀྱི་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་དཀའ་རྙོག་ཆེ་ཤོས་ཤིག་གི་གྲས་སུ་དྲིལ་བསྒྲགས་བྱས་པ་རེད། གོ་མིན་ཏང་གིས་སྐུལ་སློང་བྱས་ཤིང་ཧྲང་ཧེ་ནས་ཐོན་པའི་གསར་འགྱུར་ལྟར་ན། ལྷ་སྡོད་རྒྱའི་གཞུང་ཚབ་ཧྲེན་(Shen Tsung-lien ལྷ་སྡོད་རྒྱ་མིའི་ཨམ་བན་རེད། འཇམ་ནོར་གྱི་མཚན།)གྱིས་དཀའ་རྙོག་འདི་སེལ་བའི་ལས་ཀ་འགངས་ཆེ་བྱས་ཡོད་ལུགས་བཀོད་མོད། དངོས་ཡོད་ལ་ཁོ་ནི་རང་གི་གཞུང་ཚབ་ཁང་གི་རྩིག་པའི་ནང་ཁུལ་དུ་བདེ་འཛུགས་དང་

[2] Amaury de Riencourt, Lost World Tibet, Key to Asia, Victor Gollancz, London 1950.

བསྟོད་ཡོད་པ་རེད། ཡིན་ན་ཡང་། བོད་ཀྱིས་རྒྱལ་སྤྱིའི་སྟེང་རང་གི་རྩ་དོན་སྲུང་སྐྱོབ་བྱེད་མ་ཐུབ་པར་བརྟེན། ཡང་བསྐྱར་ཐེངས་གཅིག་རྒྱ་ནག་གོ་མིན་ཏང་གིས་འཛམ་གླིང་མི་མང་གི་དོ་སྣང་དེ་བཟུང་བ་རེད།”

ཞེན་ཚུང་ལྷེན་གྱིས་ ༡༩༥༣ ལོར་ཨ་མི་རི་ཀར་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་དང་ཆབ་སྲིད་སྐོར་གྱི་རང་གི་དེབ་དེ་པར་སྐྲུན་བྱས་སྐབས། ཁོས་བཤད་པ་ལྟར་གྱི་ “རྭ་སྒྲིང་གི་ལི་ཚན་”[3]ཟེར་བ་དེ་རྫོང་དུམ་ཐུང་ངུ་ཞིག་ལས་མ་བཀོད་ཅིང་། དོན་རྐྱེན་འདི་གལ་འགངས་ཆེན་པོ་མེད་ལུགས་བརྗོད་ཡོད་པ་དེ་ཡང་འདིར་བཤད་འདོད་བྱུང་།

ངས་རྭ་སྒྲིང་གི་རྣོག་གླེང་འདི་ནི་མཐུག་འབྲས་མེད་པ་ཞིག་ཏུ་རྩ་ནས་བསམས་ཀྱི་མེད་ཅེས་ནན་ཏན་གྱིས་བརྗོད་འདོད་བྱུང་། དེས་བོད་ཀྱི་གཞུང་ལ་དོ་ཕོག་བཏང་ཡོད་པ་ནི་གསལ་པོ་རེད་ལ། འདི་ལ་གཟབ་ནན་གྱི་ཞིབ་འཇུག་དང་བགྲོ་གླེང་མང་བ་བྱེད་དགོས་པ་ཞིག་ཀྱང་རེད། ཡིན་ན་ཡང་། ཐོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས་རྣོག་ཁྲ་འདི་ལ་ཚད་ལས་བརྒལ་བའི་༼ཙུང་འཁྲིག་སྲིད་ཀྱི་རྣམ་པ་ཅན་༽ནན་བཤད་བྱེད་པ་ནི་སྤྱི་ཚོགས་དང་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་གལ་ཆེའི་རྣམ་པ་ངོ་མ་དེ་དང་ཆ་མཉམ་པོ་ཞིག་མ་རེད། ལྷག་པར་དུ་བོད་“དེང་རབས་ཅན་དུ་བསྒྱུར་བ་”ཞེས་པའི་དུས་སྐབས་འདིའི་ནང་དུ་བོད་ཀྱི་འཇིག་རྟེན་ལ་ཤུགས་རྐྱེན་ཐེབས་པའི་དོན་དག་གཞན་དག་དང་ལྷན་དུ་ཆ་སྙོམ་པོ་ཞིག་བཟོ་དགོས་པའི་རྒྱུ་མཚན་གྱིས་འདི་ནི་ཆ་མི་མཉམ་པ་ཞིག་ཏུ་མཐོང་གི་འདུག

[3] Tsung-lien Shen & Shen-chi Liu, Tibet and the Tibetans, Stanford University Press, California, 1953.

དམག་འཁྲུག་ཚད་ལྡག

སྡོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས་བོད་ཤར་ཕྱོགས་སུ་བྱུང་བའི་བོད་དམག་གི་རྒྱལ་ཁ་ཆེན་པོ་དེ་རྫོང་དུམ་གཅིག་གིས་འཐུས་པར་བྱས་ཏེ་ཁྱད་མཚར་གྱིས་བསྐྱུར་ཡོད་པ་ཤེས་དུས། "མི་སེར་གྱི་དམག་འཁྲུག་ཆུང་ཆུང་ཞིག"ལ་ཤོག་ངོས་ཁྱད་མཚར་དྲུག་ཅུ་བགོད་པ་དེ་དམིགས་བསལ་གྱིས་ཡ་མ་ཟུང་ཞིག་རེད། ༡༩༡༧-༡༩༡༨ བར་གྱི་དམག་འཁྲུག་འདི་ནི་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་ནང་གི་དམག་འཁྲུག་ཆེ་ཤོས་ཤིག་ཡིན་པ་དང་། ༧རྒྱལ་བ་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་གསུམ་པའི་དེང་རབས་དམག་མིའི་ངོ་མཚར་ཅན་གྱི་ལམ་ལྷོང་དེས་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་གལ་གནད་ཏ་ལས་པ་ཞིག་འཁྱེར་ཡོད་པ་རེད། ཏ་ལམ་ལོ་ངོ་སྟོང་ཕྲག་ཙམ་གྱི་དུས་ཡུན་ནང་ཐེངས་དང་པོར་བོད་དམག་གིས་རྒྱལ་ཕམ་གསལ་པོའི་ཐོག་ནས་བཙན་འཛུལ་རྒྱ་དམག་ཕམ་པར་བྱས་ཡོད་པ་རེད། དམག་འཁྲུག་དེ་ནི་གཞི་རྒྱ་ཆེ་ཁར་མཐའ་ན་སྐབས་རེར་ཅི་བྱ་གཏོལ་བྲལ་དུའང་གྱུར་ཡོད་པ་ནི། དམག་འཁྲུག་འདིའི་སྐབས་སུ་བོད་ཀྱི་དམག་སྤྱི་མདའ་དཔོན་ཕུ་ལུང་བ་དང་། མདའ་དཔོན་མཛིང་པ(?)། མདའ་དཔོན་བཀྲས་གླིང་བ་གསུམ་གཡུལ་ངོར་རྐྱེན་འདས་སུ་སོང་ཡོད་པའི་དངོས་ཡོད་འདིས་དཔོག་ཐུབ་པ་ཞིག་རེད། ཞིབ་བསྡུར་འདི་འདྲ་ནི་ཧྲིང་པོ་ཡིན་སྲིད་མོད། འོན་ཀྱང་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་སྐོར་ལ་ཨ་མི་རི་ཀའི་ཤེས་ཡོན་པའི་རྩོམ་ཡིག་ཅིག་ཏུ། ༡༩༡༧-༡༩༡༨ གྱི་དམག་འཁྲུག་དེ་བཀབ་ནས་འབྲི་རྒྱུ་འདམས་ཡོང་བ་དེ་ལ། འདིར་ཨ་རིའི་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་ནང་དུ་ཨི་རཱག་(Iraq)དང་། ཡང་ན་ཝེ་ཏྲི་ནཱམ་(Vietnam)གྱི་དམག་འཁྲུག་འདི་གཉིས་གལ་གནད་ཅན་ཡིན་པ་

སྟོན་རྒྱུ་ལ་ཨ་མི་རི་ཀའི་དམག་སྤྱི་ག་ཚོད་ཅིག་དམག་འཁྲུག་དེ་གཉིས་ཀྱི་གཡུལ་ངོར་བསད་ཡོད་པ་རེད་ཅེས་སུས་ཀྱང་རྒྱུ་མཚན་ལྡན་པའི་ཐོག་ནས་འདྲི་སྲིད་པ་རེད།

སྲོག་སྐྱོན་བྱུང་བའི་གྲངས་འབོར་ཏག་ཏག་དེ་མི་ཐོབ་མོད་ཕྱོགས་གཉིས་ཀའི་ངོས་ནས་མཐོན་པོ་ཞིག་ཡིན་ཚོད་འདུག དམག་འཁྲུག་འདིའི་སྐོར་གྱི་དབྱིན་ཇིའི་ཚིག་ཐོ་ཞིག་ཏུ་ཆབ་མདོའི་མཐའ་བསྐོར་ཏེ་གཡུལ་འགྱེད་བྱས་སྐབས་དེར་རྒྱ་དམག་སྟོང་སྐོར་ཡོད་པའི་དམག་སྣར་གྱི་ཕྱེད་ཀ་ལས་མང་བ་ཞིག་ཤི་བ་བཤད་ཡོད་པ་རེད་ལ། ཆབ་མདོའི་མཐའ་བསྐོར་བའི་གཡུལ་འགྱེད་དེ་ནི་དམག་འཁྲུག་འདིའི་སྐབས་སུ་གདོང་གཏུགས་མང་པོ་བྱུང་བའི་གྲས་ཀྱི་གཅིག་རང་གཅིག་རེད། ཞྭ་སྐབ་པས་ཆབ་མདོའི་ཡར་སྟོན་དུ་བྱུང་བའི་དམག་འཁྲུག་གི་སྐོར་ལ། "ཟླ་བ་མང་པོའི་རིང་གི་འཇིགས་ངར་གྱི་གཡུལ་འགྱེད་ཀྱི་རྗེས་སུ་བོད་དམག་གིས་རོང་པོ་རྒྱལ་རབས་ཐང་(?)དང་། ཕྱུང་པོ་གསེར་རྩ(?)། ཕྱུང་པོ་སྟེང་ཆེན། རི་བོ་ཆེ། ལྷུགས་ཟམ་ཁ། ཐོག་ འབྲུ་གུ་དགོན།[4] ཚ་བ་དཔའ་ཤོད། ལ་གོང་ཛན་མདའ། སླམ་མདའ་བཅས་ཚུར་ལེན་བྱས་པ་རེད།"ཅེས་བྲིས་འདུག ཞྭ་སྐབ་པས་ང་ཚོར་བཤད་དོན་ལ། ཆབ་མདོ་ཤོར་བའི་རྗེས་དེ་ལ་ བཀའ་བློན་བླ་མས་རང་གི་དམག་མི་རྣམས་ངལ་གསོ་ཙུང་ཙམ་བྱེད་བཅུག་རྗེས། སླར་ཁམས་དང་བྲག་གཡབ། ས་ངན། གོ་འཇོ། སྡེ་དགེ་བཅས་སུ་དམག་འཁྲུག་ཆེད་མདུན་བསྐྱོད་བྱས་པ་རེད་ལ། དེ་ཚོ་ཚང་མ་ "བཅིངས་བཀྲོལ་" བྱས་པ་རེད།

[4] འདི་ལ་སྟོ་པ་གྲུ་གུ་དགོན་དང་། དེ་ཡང་བེ་རི་དགོན་ཡིན་སྐོར་ཞྭ་སྐབ་པའི་སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས་སྨད་ཆ་ཤོག་ངོས་ ༣༥༩ པར་གསལ། དགེ་རབ།

ད་དུང་རྟོག་འཛིང་འདིའི་ནང་ས་གནས་ཀྱི་ཁམས་པ་བསད་པ་རྣམས་ལ་ང་ཚོས་ངེས་པར་དུ་བསམ་ཞིབ་བྱེད་དགོས། ལོ་གཞོན་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་མཁན་ཀེ་ དོན་གྲུབ་༼ཁོང་ ༡༩༩༥ ལོར་དུས་མིན་འཆི་རྐྱེན་བྱུང་བ་དེས་ཁྱད་དུ་འཕགས་པའི་ཁོང་གི་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་དེའི་པོད་གསུམ་ལས་གཅིག་མ་ཐོབ་པར་ལུས།༽ཀྱིས་བྲིས་དོན། "སྨར་ཁམས་དང་བྲག་གཡབ། ས་ངན། གོང་འཇོ། སྡེ་དགེ་སོགས་ཀྱི་བོད་མི་ཚོ་ལ་གནོན་ཤུགས་ཧེ་ཆེར་སོང་ནས་སུ་མཐུད་དང་སྐུག་བྱེད་མ་ཐུབ་པར་བཙན་འཛུལ་བ་ལ་གྲིན་རྒོལ་གྱི་ལས་འགུལ་བརྩམས་པ་རེད། མཚོན་ཆའི་སྟུས་ཀ་ཞན་པ་དང་གོ་སྒྲིག་ལེགས་པོ་མེད་ཙང་ཁོང་ཚོ་ལ་ཕམ་ཉེས་ཆེན་པོ་ཕོག་པ་རེད། ཅང་མ་འགོར་བར་བཀའ་བློན་བླ་མ་བྱམས་པ་བསྟན་དར་༼མདོ་སྤྱི༽ཀྱིས་ཁོང་ཚོར་རོགས་བྱེད་ཐུབ་པ་བྱུང་ཞིང་བཅིངས་འགྲོལ་བྱས་ནས་ས་གནས་དེ་ཚོ་ཚང་མ་ཚུར་བླངས་པ་རེད།"[5] སྤྱི་ཡོངས་ནས་གལ་སྲིད་ཁམས་པའི་ཆེ་སྒྲོག་ཤོར་བའི་༼མི་སེར་དང་ཡུལ་དམག་ཚང་མ་༽གྲངས་དེ་བརྩིས་པ་ཡིན་ན་ང་ཚོས་མ་མཐའ་ལ་ཡང་སྟོང་ཕྲག་འགའ་ཞིག་ལ་སྲོག་རྐྱེན་དང་རྨས་རྐྱེན་བྱུང་བ་ཞིག་བཤད་ཀྱི་ཡོད་པ་རེད།

རྒྱལ་ཁ་ཐོབ་པའི་བོད་དམག་ནི་གནའ་བོའི་བོད་ཀྱི་མཐའ་མཚམས་ཀྱི་གྲོང་ཁྱེར་སྟེ། སྐབས་དེ་དུས་ཀྱི་རྒྱ་ནག་གི་ཞིས་ཁང་ཟེར་བའི་ཞིང་ཆེན་གསར་པ་༼བོད་ཤར་ཕྱོགས་ཟུར་བཅད་ཀྱིས་བཟོས་

[5] K. Dhondup, The Water-Bird and Other Years, A History of the 13th Dalai Lama and after, Rangwang Publishers, New Delhi, 1986.

ཡོད།)[དེའི་རྒྱལ་ས་དར་རྩེ་མདོ་ལ་བསྐྱོད་བཞིན་ཡོད་སྐབས་དེར། རྒྱ་མིས་དབྱིན་ཇིའི་གཞུང་ལ་བར་འདུམ་ཡོང་བའི་སྐུལ་མ་ཞུས་པ་རེད། དར་རྩེ་མདོ་དང་འབའ་ཐང་དུ་ཡོད་པའི་རྒྱ་མིའི་ལས་བྱེད་དང་ཚོང་ལས་བྱེད་མཁན་ཚོ་ནི་ "ཏ་ཅང་འཇིགས་དངངས་ཀྱི་འོག་ཡོད་པ"དང་ "ཅི་བྱ་གཏོལ་བྲལ་""ཞིག་ཆགས་མོད། ས་གནས་བོད་མི་ཚོས་ནི་བསམ་ཤེས་ཐུབ་པ་ཞིག་གི་ངོས་ནས་དགའ་སྟོན་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པ་རེད། པེ་ཅིང་(པེ་ཅིང་)དུ་ཡོད་པའི་དབྱིན་ཇིའི་གོང་མའི་སྐུ་ཚབ་ལས་བྱ་ ཨེ་རིག་ཐའི་ཆ་སྨན་ (Eric Teichman) ཆབ་མདོ་ལ་བཏང་ཞིང་། དེར་མདོ་སྨྱི་དང་ལྷན་དུ་གྲོས་མོལ་མང་པོ་བྱས་པའི་རྗེས་སུ་མཐའ་མ་དེར་རོང་བ་ཚ་ཞེས་པའི་ས་ཆར་གྲོས་མཐུན་ཞིག་ལ་མིང་རྟགས་བཀོད་པ་རེད། བོད་མི་ཚོས་ཆབ་མདོ་དང་བྲག་གཡབ། སྨར་ཁམས་བཅས་སུ་ཚུར་བླངས་པའི་ས་ཆ་རྣམས་རང་གནས་སུ་བཞག་པ་རེད་ལ། ལི་ཐང་དང་འབའ་ཐང་། ཉག་རོང་བཅས་རྒྱ་ནག་གི་དབང་འོག་ཏུ་ལུས་པ་རེད། བོད་མི་ཚོ་ལ་ནི་རྒྱའི་ལག་འོག་ཏུ་ཤོར་བའི་དར་རྩེ་མདོ་དང་དེ་བཞིན་ལོ་རྒྱུས་དང་མི་རིགས་ཀྱི་ཆ་ནས་བོད་དང་བོད་ཁོངས་ཡིན་པའི་ས་ཆ་གཞན་རྣམས་ཚུར་ལེན་ཐུབ་པའི་སྤོབས་པ་ཡོད་པ་རེད། འོན་ཀྱང་དབྱིན་ཇིས་བོད་ལ་མདེལ་རྫས་ཚོང་རྒྱ་མཚམས་འཛུགས་གི་ཉེན་བཟ་སླེབས་ནས་གྲོས་མཐུན་ལ་མིང་རྟགས་འགོད་རྒྱུར་གནོན་ཤུགས་སླེབས་པ་ཞིག་བོད་མི་ཚོས་ཚོར་བ་རེད།

གང་ལྟར་ རྒྱལ་ཁ་འདི་ནི་མཐའ་ན་བོད་མི་ཚོའི་འདོད་པ་ཚིམ་པའི་ཆ་ཚང་བ་ཞིག་མིན་པའི་དབང་དུ་བཏང་ན་ཡང་། གལ་ཆེ་བ་ཞིག་ཡིན་པ་ནི་ཁས་མི་ལེན་ཐབས་མེད་རེད་ལ། སྒྱོང་བཟར་ཐོབ་པའི་བོད་

དམག་ཚོར་རང་གི་མཐའ་མཚམས་ཀྱི་རྒྱའི་བཙན་འཛུལ་འགོག་པའི་ནུས་པ་ཡོད་པའི་རྟགས་མཚན་གསལ་པོ་ཞིག་རེད། འདི་དང་མཉམ་དུ་ ༡༩༡༣ ལོའི་རྒྱལ་ཁ་དེས། བོད་མི་རྣམས་ཀྱིས་རང་བཙན་ནི་ཁྲབ་བསྒྲགས་བྱེད་པའམ་འདོད་པའི་དོན་ཙམ་མ་ཡིན་པར། བོད་མི་རྣམས་ཀྱི་ཁྲིད་དུ་བོད་རང་བཙན་ནི་མཐར་ཐུག་གི་དངོས་ཡོད་ཡིན་པའི་ལྟ་ཚུལ་དེ་བསྐྱུན་རྒྱུ་ལ་མཁོ་བའི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་བདེན་དཔང་གི་ཚོར་བ་ཞིག་དང་སྤོབས་པ་ཞིག་སྤྲད་ཡོད་པ་རེད། ༡༩༣༣ ལོར་བོད་དམག་ལ་ལྷོག་ཕྱོགས་ཀྱི་ཕམ་ཁ་དེ་བྱུང་ནས་སྡེ་དགེའི་ཤར་ངོས་ཕྱེད་ཀ་ཤོར་ན་ཡང་། ༡༩༡༨ ལོའི་རྒྱལ་ཁ་དེས་ ༡༩༥༠ ལོའི་ནང་རྒྱ་ནག་དམར་ཤོག་གི་བཙན་འཛུལ་མ་ཡོང་བར་དུ་ཁམས་ཀྱི་ཆ་ཤས་ཆེན་པོ་ཞིག་རང་གི་དབང་འོག་ཏུ་སྡོད་པ་ཞིག་བྱུང་ཡོད་པ་རེད།

འདི་ནི་དམག་དོན་གྱི་རྒྱལ་ཁ་ཙམ་ཞིག་མིན་པར་བོད་ཀྱི་མགོ་འཁྲིད་པའི་སྤྱུས་ཀ་དེས་ཀྱང་ཁམས་པ་ཚོ་ལ་སེམས་འགུལ་ཐེབས་ཤིང་ཁོང་ཚོའི་རྒྱལ་ཞེན་དེ་བཀུག་ཡོད་པ་འདྲ། བྱམས་པ་བསྟན་དར་ཁོང་སྐེར་ངོས་ནས་ཏ་ལམ་བཀུར་བཀུར་ཞུམ་ཞུམ་དང་འདྲ་མཚུངས་ཀྱི་གུས་ཞབས་ཡོང་བ་ཞིག་བཟོས་པ་རེད། ཐའི་ཆ་སྣོན་གྱིས་བཤད་དོན་ལ། ཁོང་གི་བཀའ་རྒྱ་ནི་བོད་ཤར་ཕྱོགས་ཡོངས་སུ་༼མཐའ་ན་རྒྱའི་དབང་འོག་ཏུ་ཡོད་པའི་ས་ཁུལ་ཚུན་ནས་༽དྲི་བ་གཅིག་ཀྱང་མེད་པར་བརྩི་བཀུར་བྱེད་པ་རེད་ཅེས་བརྗོད་འདུག དམག་སྤྱི་གཞན་པ་མང་ཆེ་བས་ཀྱང་རང་གི་དམག་དཔུང་དང་ཁམས་པའི་དམག་རྣམས་གཡུལ་སར་དྲངས་སྐབས་ཏ་ལས་པའི་སྙིང་སྟོབས་དང་ཤ་ཞེན་གྱི་ཐོག་ནས་ཞུགས་ཡོད་པ་འདྲ། ལྷ་ས་ནས་ཡོང་བའི་དམག་སྤྱི་ཞིག་ནི་དུས་ད་ལྟ་ཡང་ཁམས་པའི་སླུ་གཞས་

ནང་བསྐྱོད་བསྡུགས་འདི་ལྟར་བྱེད་པ་རེད།

ཊུ་དཔོན་ཨ་གཉེན་(?)ན྄་བ།། གླིང་གི་དཔའ་རྟུལ་འདྲ་བ།།
མེ་མདའ་སི་སི་ལེན་དུས།། ནམ་མཁའི་ཐོག་དང་འདྲ་བ།།

ཐའི་ཆ་སྣན་གྱིས་ད་དུང་ང་ཚོར་བརྗོད་དོན་ལ། ཕོ་དང་ཐུག་པའི་བོད་ཀྱི་དམག་སྒྲི་རྣམས་ནི་སློབ་སྦྱོང་ཡོད་པ་དང་དཔག་ཚོད་ཀྱིས་དེང་རབས་ཀྱི་མི་སྣ་ཡིན་པ་ "ཕོང་ཚོའི་མང་པོ་ཞིག་ནི་རྒྱ་གར་ལ་འགྲོ་སྦྱོང་བ་དང་། པར་ཆས་དང་རྒྱང་ཤེལ་འཁྱེར་ཞིང་། ཕྱི་ལུགས་ཀྱི་སྐར་པའི་གདན་ཁྲིའི་སྟེང་ཉལ་ལ། སྐབས་མང་པོར་ཕྱི་རྒྱལ་གྱི་གྱོན་ཆས་གྱོན་གི་འདུག དེ་ལས་ལྷོག་སྟེ་སི་ཁྲོན་གྱི་དཔོན་པོ་ཚོ་ལ་ཆ་བཞག་ན་རང་གི་ཞིང་ཆེན་གྱི་ས་མཚམས་བརྒྱལ་ནས་འཛམ་གླིང་གི་སྐོར་ལ་ཅི་ཡང་ཤེས་ཀྱི་མི་འདུག" ཅེས་བརྗོད་འདུག ཐའི་ཆ་སྣན་གྱིས་ད་དུང་རྒྱ་མི་ལ་མེད་པའི་བོད་མིའི་ཙུང་ཡར་ཐོན་གྱི་རྣམ་པ་གཞན་ཞིག་ཀྱང་མཐོང་འདུག

"ཆབ་མདོ་ཊུ་བོད་མི་ཚོ་ཧན་ཧན་སྤྱོད་པ་བཙུན་པར་བསྡད་པ་རེད། རྒྱ་མིའི་བཙོན་པ་ཚོར་མིའི་འདུ་ཤེས་དང་བྱམས་བརྩེའི་ངང་ནས་ལྟ་སྐྱོང་བྱེད་པ་དང་། "" དེར་ཡོད་པའི་རྒྱ་མིའི་མི་སེར་ཚོས་ཀྱང་རང་གི་རྒྱུན་ལྡན་གྱི་ཚོང་ཟོག་འཁྱེར་ནས་གྲོང་ཁྱེར་ནང་རང་དབང་གིས་འགྲོ་བསྐྱོད་བྱེད་ཅིང་། ཕོ་ཚོའི་དཔྱང་བའི་ཐོག་འཛིན་བྱང་རེ་ཡོད་པ་དེས་ནི་ཕོ་ཚོས་བོད་ཀྱི་ལས་ཁུངས་སུ་ཐོ་བཀྱབ་ཟིན་པ་སྟོན་གྱི་ཡོད་པ་རེད།"

དོན་དངོས་སུ། བོད་ཤར་ཕྱོགས་ཀྱི་རྒྱལ་ཁ་འདིའི་སྤྱི་ཡོངས་ཀྱི་གྲུབ་འབྲས་དང་བོད་གཞུང་གིས་ཆབ་མདོར་བཙུགས་པའི་ཡར་ཐོན་ཅན་གྱི་འཛིན་སྐྱོང་། འཛིན་སྐྱོང་དེ་ཡང་མ་མཐར་ཡང་མདོ་སྨད་ཕྱི་མ་གཉིས་ཀྱི་རིང་ལ་ནུས་པ་ཐོན་པ་བྱུང་བ་བཅས་ཀྱིས་ཁམས་པ་ཚོ་ནི་ལྷ་

ས་ལ་དགའ་ཞེན་ཡོང་བ་དེ་འགན་ལེན་བྱས་པ་རེད། བྱམས་པ་བསྟན་དར་གྱི་འཛིན་སྐྱོང་འདིའི་ཆབ་སྲིད་ཁ་ཕྱོགས་ནི་གཅིག་བྱས་ན་རྒྱལ་ཁ་འདིའི་རྗེས་སུ་བཀོས་པའི་གཞུང་གི་ཐམ་ག་གསར་པ་དེས་འཇལ་ཐུབ་པ་ཞིག་རེད། ཁོང་གི་མིང་བྱམས་པ་བསྟན་དར་ཞེས་པ་དེ་ཐམ་ག་གསར་པའི་ངོ་ཡིག་ཏུ་བཀོད་ཡོད་དེ། "རྒྱལ་ཁབ་བྱམས་པས་བསྐྱངས། བདེ་སྐྱིད་ཀྱི་བསྟན་པ་དར་བའི་ཐམ་ག"ཞེས་འཁོད་ཡོད་པ་རེད།

ཕྱིས་ཀྱི་འཛིན་སྐྱོང་པ་རྣམས་ནི་འཛོན་ནུས་མེད་པ་དང་སྒོག་ཟ་རུལ་སུངས་ཡིན་པར་གྱུར་ན་ཡང་། ཁམས་པའི་དགའ་ཞེན་དང་སྔ་མོའི་དུས་ཀྱི་དྲིན་གཟོའི་ལྷག་འཕྲོ་དེ་གུང་ཁྲན་གྱིས་བཙན་འཛུལ་མ་བྱས་བར་དུ་གནས་ཐུབ་པ་བྱུང་བ་འདྲ། དཔེར་ན། ༡༩༥༠ ལོའི་ཟླ་བཅུ་པའི་ནང་ཁམས་པའི་ཡུལ་དམག་གིས་དཀའ་ངལ་གྱི་གནས་བབ་དེའི་ནང་གཞུང་དམག་གི་སྡེ་ཁག་དང་ལྷན་ཅིག་ཏུ་དཔའ་ངར་ཆེན་པོས་རང་གི་ལས་འགན་བླངས་ཡོད་པ་རེད།[6] ཁམས་པའི་འགོ་གཙོ་མཁན་

[6] རུ་ཁག་གཅིག་གིས་ཀྲུང་ས་ཆ་བཞག་ནས་བྲོས་པ་དང་། ངོ་ལོག ཡང་ན་མགོ་སྒྱུར་བྱས་རིགས་མེད། རུ་ཁག་མང་པོ་ཞིག་ནི་བོད་ཀྱི་གཞུང་དམག་དང་ལྷན་དུ་བཞག་ཡོད་པ་དེ་ཚོས་ཉ་ལས་པའི་རྐྱེན་ངན་ལ་ཁ་གཏད་ཀྱིས་འཐབ་པ་རེད་ལ། ཁ་ཤས་ཤིག་རྩ་མེད་དུ་ཕྱིན་པ་རེད། ཆབ་མདོ་གྲོང་ཁྱེར་ནས་མདོ་སྨད་ཐོན་ཐེན་པའི་ཤུལ་དེར་རུ་ཁག་གཅིག་གིས་སྡོད་ཤག་དེ་བཙེམ་ཡོད་པ་འདྲ་མོད། ནོར་ཊེ་ རྡོར་ཊེ་ལྟར་ན། བོད་ཀྱི་གཞུང་དམག་ཚོའི་ཁག་གཅིག་ལ་ཡོད་པ་ཇི་བཞིན་གྱི་འགྲུལ་སྐྱེལ་མཐུན་རྐྱེན་མེད་པ་དེས་ཁམས་པ་ཚོ་ཁོང་ཁྲོ་ལངས་བཙུག་པ་དང་། ཁོང་ཚོས་དྲང་བདེན་གྱི་ཐོག་ནས་རང་གི་མགོ་འཁྲིད་ཀྱིས་རྒྱབ་ཏུ་བསྐྱུར་བཞག་པ་ཞིག་ཚོར་བ་རེད་ཅེས་བརྗོད་འདུག ཡིན་ན་ཡང་། རྡོར་ཊེ་ཡིས་དེ་ནས་ང་ཚོ་ལ་བཤད་དོན་ལ། དམག་སྤྱི་སྨུ་རྒྱ་ཆེ་དབང་ནོར་བུ་ཡི་དཔུང་ཁག་ཡིབ་བཞིན་པ་དེ་ཚོ་རྗེས་ལ་ཆབ་མདོའི་གྲོང་བརྒྱུད་ནས་སོང་ཞིང་། གྲོང་ཁྱེར་དུ་དགའ་སྤྲོབས་ཀྱིས་ཁེངས་ཞིང་། སྒྲིག་ལམ་བསྐྱར་གསོ་བྱུང་བ་རེད། ཅེས་བཤད་འདུག

ཆེན་ཟླ་བ་ལག་ཀྱིས་ཆབ་མདོ་རུ་ཁམས་པའི་ཡུལ་དམག་སྟོབས་ཆེན་ཞིག་འཛུགས་རྒྱུའི་འབད་བརྩོན་ནན་མོ་བྱས་ཡོད་པ་རེད་ལ། ཁོང་གི་གལ་ཆེའི་མཛད་འགན་དེ་གཞུང་འབྲེལ་གྱིས་ངོས་ལེན་བྱས་ཡོད་པ་རེད། ཆབ་མདོར་ཡོད་པའི་བོད་གཞུང་གི་རླུང་འཕྲིན་ལས་བྱ་ རོ་བྷར་ཊི་ ཕོར་ཊི་ (Robert Ford) ཡིས། "མདོ་སྨད་སྤྱི་ཁྱབ་ལྷ་སའི་ལས་བྱ་ཚང་མའི་སྙིང་ལ་ཁོང་གི་དབང་ཤུགས་ཡོད་པ་རེད།"ཅེས་བཤད་པ་རེད། "ཆབ་མདོའི་ཨ་མྱེས་རྒན་པོ་"ཞེས་ཕོར་ཊི་ཡིས་བཤད་པ་ལྟར་ཁོང་ནི་༡༩༡༨ ལོར་བྱམས་པ་བསྟན་དར་གྱི་འོག་ཏུ་ཁྲིད་ཐོན་གྱིས་ཞབས་ཞུ་ཞུ་མཁན་གྱི་ཁམས་པ་དཔོན་རིགས་འཚོ་གཞིས་གྲས་ཀྱི་གཅིག་རེད། ཡིན་ན་ཡང་། ཕོལ་ཊི་སི་ཐེན་གྱིས་ཁོའི་དེབ་ཀྱི་མཇུག་ཏུ་ ༡༩༥༠ ལོའི་བཙན་འཛུལ་སྐོར་འཆད་པའི་ལོ་རྒྱུས་སུ་གལ་ཆེན་གྱི་མི་སྣ་འདིའི་སྐོར་གླེང་མེད་པ་རེད།

བོད་མི་ཚོས་དམག་དོན་གྱི་ལོ་རྒྱུས་རྣམས་ལ་དེ་དག་བྱུང་བའི་ལོ་ཁམས་ཀྱིས་བརྗེ་སྲོལ་ཡོད་པ་རེད། དབྱིན་ཇིའི་བཙན་འཛུལ་ལ་ཤིང་འབྲུག་དམག་ཅེས་འབོད། ༡༩༡༢ ལོའི་མན་ཇུའི་དམག་མི་མཐར་སྐྲོད་བྱས་པ་ལ་ཆུ་བྱི་རྒྱ་དམག་ཟེར། ཡིན་ན་ཡང་ཁམས་པ་ཚོས་ ༡༩༡༨ ལོའི་རྒྱལ་ཁ་དེ་རང་གི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་ནང་གི་འཁོར་མཚམས་ཤིག་ཡིན་པར་བསམས་ཡོད་ལས་ཆེ་ལ། དེ་ལ་ཁོང་ཚོས་ཆེ་བསྟོད་ཀྱི་ཚུལ་དུ་བསྐལ་པ་ས་ཏ་ཞེས་འབོད་པ་རེད། འདི་ནི་དམག་འཁྲུག་ཙམ་མིན་པར་རྒྱལ་ཁབ་བཙིངས་འགྲོལ་ཞིག་ཡིན་པ་རེད།

ཕོལ་ཊི་སི་ཐེན་གྱིས་དམག་འཁྲུག་འདི་བྲིས་ཡོད་མེད་སྐོར་ལ་སྐད་ཆ་བཤད་སྐབས། དབྱིན་བོད་འབྲེལ་བའི་སྐོར་གྱི་རྒྱལ་རབས་མཁས་པ་ ཨ་

ལེས་ཏ་ཨེར་ ལེམ་བི་ (Alastair Lamb) ཡིས། “འདི་ནི་འཛམ་གླིང་དམག་ཆེན་དང་པོའི་གནས་ཚུལ་གཡུགས་ནས་དེང་རབས་ཡུ་རོབ་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་རྩོམ་པ་དང་འདྲ་བ་ཞིག་རེད་ཅེས་འགྲེལ་བརྗོད་བྱས་པ་རེད།[7] རྒྱལ་ཏཱ་ལའི་བླ་མ་ཆེན་གྱི་དེབ་འདིའི་ཁྱད་མཚར་བའི་ཁྱད་ཆོས་གཅིག་ནི། ཧ་ལས་པའི་གནས་ཚུལ་གྱི་གྲངས་འབོར་མང་པོ་ཞིག་བསྡུས་ཡོད་མེད་ལ་མ་ལྟོས་པར། གང་ལྟར་འདིས་བྱུང་བ་རྣམས་ལྷ་སའི་ནང་གི་གཞུང་འཛིན་གྲལ་རིམ་ཞུང་ཤོས་ཀྱི་གླེན་རྟགས་ཤིག་གི་ནང་དུ་བསྡུ་བའི་ཞབས་འདེགས་ཞིག་གཅིག་སྒྲུབ་པ་དེ་རེད།

མགོ་འཛུགས་པའི་གནད་དོན།

མཐའ་ན་རྒྱལ་ཏཱ་ལའི་བླ་མ་ཆེན་གྱིས་ཕོའི་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་མགོ་འཛུགས་ནི་ ༡༩༡༣ ལོ་འདམས་པ་རེད། གོ་བ་ལེན་ཕྱོགས་གཅིག་བྱས་ན། འདིས་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་ཇེ་ཆུང་ངམ་གལ་ཆུང་དུ་བཟོས་པ་དེ་ཤེས་དཀའ་བ་ཞིག་མ་རེད། ད་དུང་འདིས་བོད་འདི་དེང་རབས་འཛམ་གླིང་ནང་ཞུགས་པའི་དུས་སྐབས་དེ་ལོག་འགྲེལ་བྱས་ཤིང་། བོད་མི་རྣམས་ཀྱིས་རང་གི་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་ངོ་བོ་བསྐྱུན་པའི་ལས་འགུལ་དང་། དེ་བཞིན་རང་གི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་ཁྲོད་དུ་དེང་རབས་ཅན་གྱི་དུས་རབས་མགོ་འཛུགས་བྱས་པ་ལ་སྣང་ཆུང་བྱས་ཡོད་པ་རེད། ཁ་ཆེ་དང་དབུས་ཤར་གྱི་རྒྱལ་རབས་ཐད་པྲི་རིན་སི་ཊོན་(Princeton)སློབ་གྲྭ་ཆེན་མོའི་མཁས་པ་

[7] ཚེ་རིང་ཤཱཀྱ་དང་ལྷན་དུ་གླེང་མོལ་བྱས་པ།

གླིང་རྙོག་ཅན་ཡིན་ན་ཡང་འབྲས་བུ་གཟེངས་ཐོན་ཅན་ཡིན་པ་ དཔེར་ན་ བྷེར་ནཱ་ཊི་ ལི་ཝི་སི་ (Bernard Lewis) ཡིས་ང་ཚོ་ལ་བཤད་རྒྱུར། "རྒྱལ་རབས་ལོག་འགྲེལ་པ་ཚོས" འཁྲུག་བཤད་བྱེད་པ་ནི་ གང་འཚམས་ཤིག་གི་བར་དུ་རང་གི་དགོས་དོན་སྒྲུབ་ཅིང་། དཔེར་ན་མགོ་འཛུགས་ས་ལྷ་བུའི་དོན་ཆུང་ངུ་ནས་ཀྱང་ཕོའི་དམིགས་ཡུལ་སྒྲུབ་ཡོང་ཞེས་བཤད་ཡོད།

"……གལ་སྲིད་མི་གཅིག་གིས་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་བརྗོད་གཞིའི་ཐོག་རྩོམ་ཡིག་དེབ་ཅིག་འབྲི་བའམ། ཡང་ན་གཏམ་བཤད་ཅིག་བྱེད་པ་ཡིན་ན་མི་དེས་མཚམས་གང་དྲུང་ཞིག་ནས་མགོ་འཛུགས་བྱེད་དགོས་ལ། འདམ་ཁ་དེས་ཡོང་རྒྱུའི་མཇུག་འབྲས་ཐད་སྟོན་དཔག་གང་འཚམས་བྱེད་ཐུབ། མགོ་འཛུགས་ས་དེ་གང་ཡིན་ཀྱང་དེ་ལ་བཙོས་མའི་ཚད་མཐོ་ཙམ་ཡོད་པ་ནི་དགོས་ངེས་པ་ཞིག་ཆགས། རྒྱལ་རབས་ནི་སྣེ་མོ་བཅོམས་མཐུད་མེད་པའི་རས་ཡུག་ཅིག་རེད་ལ། དུས་ཚིགས་འབྱེད་པ་ནི་རྒྱལ་རབས་མཁན་གྱི་འདོད་བབས་ཤིག་ཡིན་པ་ལས་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་བྱུང་རིམ་ཁྲོད་ཀྱི་བདེན་དོན་ཞིག་མ་རེད། གཟབ་ནན་གྱིས་འདམ་ཁ་བྱེད་པ་བརྟེན་ནས་ཇུན་བཤད་ངོ་མ་ལ་ལག་པ་མ་འཆང་བར་རྒྱལ་རབས་འཁྲུག་ཏུ་འཇུག་ཐུབ། དཔེར་ན། ཨ་མི་རི་ཀ་དང་ཉི་ཧོང་བར་གྱི་འབྲེལ་ལམ་སྐོར་འབྲི་མཁན་གཅིག་གིས་ཧི་རོ་ཤི་མ་(Hiroshima)[8]ནས་མགོ་བཙུགས་ཚོག་ལ། ད་དུང་པེ་རེལ་ ཧར་སྦོར་(Pearl Harbor)[9]ནས་མགོ་བཙུགས་ཚོག མཐའ་ན་བྱུང་བ་རྣམས་ཀྱི་འགྲེལ་བཤད་རྣམས་ཏ་ལམ་གཅིག་པ་གཅིག་རྐྱང་ཡིན་ན་ཡང་། གལ་སྲིད་མགོ་འཛུགས་ས

[8] ཨ་རིས་ཉི་ཧོང་ལ་རྡུལ་འཕྲིན་མཚོན་ཆ་འཕངས་སའི་གྲོང་ཁྱེར་གྱི་མིང་། དགེ་རབ་ཀྱི་མཆན།

[9] ཉི་ཧོང་གིས་ཨ་རི་ལ་གློ་བུར་པར་རྒོལ་བྱས་སའི་མཚོ་འགག་གི་མིང་། དགེ་རབ་ཀྱི་མཆན།

གཞན་དང་ཡང་ན་ཅིག་ཤོས་དེ་ནས་མགོ་བཙུགས་པ་ཡིན་ན་ཏ་ཙང་མི་འདྲ་བ་ཞིག་མཐོང་གི་རེད།"[10]

རྫོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱི་ བོད་ཀྱི་དེང་རབས་རྒྱལ་རབས་ཤིག་ ཅེས་པ་འདིའི་མགོ་འཛུགས་ས་ནི་ ༧རྒྱལ་བ་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་གསུམ་པ་དབྱིན་ཇིའི་རྒྱ་གར་དུ་བཙན་བྲོལ་ལ་ཕེབས་ནས་ ༡༩༡༣ ལོར་ཕྱིར་ལྷ་ས་ལ་ཆིབས་བསྒྱུར་གནང་བ་ནས་མགོ་བཙུགས་ཡོད་རེད། ཐོག་མར་འདི་ནི་བོད་ཀྱི་དེང་རབས་རྒྱལ་རབས་ཤིག་གི་མགོ་འཛུགས་བྱས་ན་རྒྱུ་མཚན་ལྡན་པ་ཞིག་ཡིན་པ་འདྲ་བོ་ཡོད་རེད། དུས་ཚོད་འདི་ནས་རྫོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས་ང་ཚོ་ལ་དེང་རབས་ཅན་དང་བཅོས་བསྒྱུར་ཐད་ལ་བོད་ཀྱིས་འབད་བརྩོན་བྱེད་པ་དེ་བཤད་གི་ཡོད། ཁོས་ད་དུང་དེང་རབས་ཅན་དུ་བསྒྱུར་བ་འདི་ཏ་ལམ་བརྒྱ་ཆ་བརྒྱ་ཐམ་པའི་ཐོག་ནས་དབྱིན་ཇིའི་ཤུགས་རྐྱེན་འོག་ཡིན་པ་དང་། མཐའ་ན་བོད་དམག་གསར་པ་དང་བོད་ཀྱི་དཔོན་རིགས་ཁྲོད་ཀྱི་རྒྱལ་ཞེན་པའི་ཁོངས་གཏོགས་རྣམས་ཀྱང་དབྱིན་ཇིའི་ཕྱོགས་གཏོགས་ཡིན་པ་དང་། ངོ་མ་བཤད་ན་དབྱིན་ཇིས་ཤུགས་རྐྱེན་ཐེབས་ཡོད་པ་རེད་ཅེས་ང་ཚོ་ལ་མཐོང་འཇུག་གི་རེད།

རྒྱའི་ཕྱོགས་གཏོགས་སམ་ཡང་ན་གཡོན་ཕྱོགས་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་མཁན་ཚོས་བཟུང་བའི་བོད་ཀྱི་དེང་རབས་རྒྱལ་རབས་ཐད་ཀྱི་ལྟ་ཚུལ་གནད་འགག་ཆེ་བའི་གྲས་ཀྱི་གཅིག་ནི། བོད་རྒྱལ་ཁབ་རང་བཙན་ཡིན་པའི་ལྟ་ཚུལ་དེ་དུས་རབས་ཉི་ཤུ་བའི་མགོ་སྟོད་ཙམ་ལ་བྱུང་ཡོད་པ་དང་། དེ་ཡང་ཤུགས་ཆེར་དབྱིན་ཇིའི་བཙན་རྒྱལ་རིང་ལུགས་པའི་བཀོད་བྱུས་ཀྱིས་གསར་སྐྲུན་བྱས་པ་ཞིག་དང་ "བཟོ་བཀོད་བྱས་པ་ཞིག

[10] Bernard Lewis, From Babel to Dragomans. Page 389.

"ཡིན་པ་དང་། ད་དུང་བཙན་རྒྱལ་བའི་དཔོན་རིགས་དཔེར་ན་ཆཱ་རལ་སི་ བྷེལ་ (Charles Bell) བྷེ་སེལ་ གྷོལ་ཊི། (Basil Gould) ཧྱུ་རི་ཆར་ཊི་སྷོན་ (Hugh Richardson) སོགས་ཀྱིས་དབྱིན་ཇིའི་རྒྱ་གར་དང་རྒྱ་ནག་༼མཐའ་ན་ར་ཤི་ཡཱ་༽བར་གྱི་བར་གནས་རྒྱལ་ཁབ་ཅིག་འཛུགས་ཆེད་རྩུས་འགོད་དང་ལག་བསྟར་བྱས་པ་ཞིག་རེད་ཅེས་པ་འདི་རེད། རྒྱ་མིའི་རྒྱལ་རབས་མཁན་ཚོས་ལྟ་ཚུལ་འདིའི་ཆ་དང་པོ་དེ་ཁས་ལེན་ན་ཡང་ "བར་གནས་རྒྱལ་ཁབ་"ཟེར་བ་དེ་ངོས་ལེན་མ་བྱས་ཤིང་། དབྱིན་ཇིས་བོད་འདི་མེས་རྒྱལ་ལས་གཏན་དུ་ཁ་བྲལ་བ་ཞིག་བཟོ་འདོད་ཡོད་པ་རེད་ཅེས་ཞུ་ཚུགས་རྒྱག་གི་ཡོད། སྤྱིའི་ཆ་ནས་བཤད་ན། གལ་སྲིད་མི་གཅིག་གིས་ ༡༩༡༣ ལོ་ནས་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་མགོ་བཙུགས་པ་ཡིན་ན། གོང་གསལ་འདི་ནི་ "རྫུན་བཤད་ངོ་མ་ལ་ལག་པ་མ་འཆང་བར་" ཟུས་པ་ཆེན་པོས་སྟོན་ཐུབ་པའི་བོད་ཀྱི་དེང་རབས་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་རྣམ་པ་དེ་རེད།

ཡིན་ན་ཡང་། གལ་སྲིད་དུས་ཚོད་སྔ་སྙུར་གྱིས་དཔེར་ན་ ༡༤༧༨ ལོ་ལྷ་བུ་ལ་ཕྱིར་ལོག་བྱས་པ་ཡིན་ན། དབྱིན་ཇི་བཙན་རྒྱལ་རིང་ལུགས་དང་རྒྱ་ནག་བཙན་རྒྱལ་རིང་ལུགས་ཀྱི་མཉམ་འབྲེལ་ངན་བྱུས་འོག་བོད་ཀྱི་རང་དབང་དང་ཆེ་མཐོང་ལ་ཁྱད་གསོད་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་པ་སྐབས་དེའི་བོད་ཀྱི་མགོ་འཁྲིད་ཚོས་༼ཕལ་ཆེར་དངོས་ཡོད་ཀྱི་ཐོག་ནས་༽མཐོང་བ་དེ་ལ་ཪོལ་ཆེད་བོད་འདིས་རང་ཉིད་ངོམ་པ་དང་མཐའ་ན་ "རྒྱལ་སྲུང་"གི་བསམ་བློ་ཞིག་སྟོན་བཞིན་པའི་གནས་བབ་ཅིག་དང་ང་ཚོ་འཕྲད་ཡོང་གི་རེད།

༡༤༧༨ ལོར་དབྱིན་ཇི་དང་རྒྱ་ནག་གོང་མས་ ཆེ་སྟོབས་

(Chefoo) གྲོས་མཐུན་ཟེར་བ་དེ་ལ་མིང་རྟགས་བཀོད་ཅིང་། དེའི་ནང་གི་དོན་ཚན་གཅིག་གིས་དབྱིན་ཇིས་ལྷ་རྫོག་ལས་དོན་ཉུ་ཁག་ཅིག་བོད་བརྒྱུད་ནས་གཏོང་རྒྱུར་ཆོག་མཆན་སྤྲད་ཡོད་པ་རེད། རྒྱ་མིས་གྲོས་མཐུན་འདི་ནི་ནུབ་ཕྱོགས་ཀྱིས་ཁོ་ཚོའི་སྟེང་ "འདྲ་མཉམ་མེད་པའི་གྲོས་མཐུན་"བཞག་པའི་ཁོངས་སུ་བརྩི་ན་ཡང་། བོད་དང་འབྲེལ་བའི་དོན་ཚན་དེ་དབྱིན་རྒྱ་གཉིས་བར་དུ་གཉིས་ཕན་གྱི་རྩིས་ངན་ཞིག་ཏུ་སྐྱེད་སྲིང་བྱུས་པ་རེད། བོད་ལ་གྲོས་མོལ་ལམ་སྟོན་མ་ཞུས་པའི་ཉེར་ལེན་གྱིས "བོད་ཀྱི་གྲོས་ཚོགས་"ཀྱིས་དབྱིན་ཇི་བོད་དུ་འཛུལ་རྒྱུ་ཁས་ལེན་མ་བྱུས་པ་རེད། ཨ་ལེས་ཏ་ཨེར་ ལེམ་བི་ (Alastair Lamb) ལྟར་ན། " "" རྒྱ་མིས་རང་གི་གོང་མས་ཆོག་མཆན་སྤྲད་པའི་ལས་དོན་ཞིག་ལ་དགག་བྱ་བྱུས་པའི་རྒྱུ་མཚན་གྱིས་བོད་མི་ཚོར་ཁ་རྡུང་གཏོང་རྒྱུ་འདེམས་པ་རེད། རྒྱ་མི་ལ་རྩིས་མེད་བྱེད་པའི་རྣམ་པའི་ཚུལ་དུ་ བོད་མི་ཚོས་ཆུ་འབབ་ནས་འབྲས་ལྗོངས་བར་གྱི་བགྲོད་ལམ་བཀག་པ་དང་ ལིང་ཐུར་(Lingtu) སྒོ་ཕྱེས་པ་རེད།[11]

རྒྱ་མི་དང་དབྱིན་ཇི་ལ་བརྩིས་མེད་བྱེད་པའི་རྣམ་འགྱུར་འདིའི་ནང་། བོད་མི་རྣམས་ཀྱིས་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ནང་ལོགས་མེལ་ལེ་བཅུ་གསུམ་གྱི་ས་ན་ཡོད་པའི་ལིང་ཐུ་༼ཡང་ན་ ལུང་ཐུར་༽ཞེས་པ་དེར་འཐབ་རྣ་བཙིགས་པ་རེད་ལ། ས་ཆ་དེ་ནི་དབྱིན་ཇིས་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ཁོངས་གཏོགས་ཤིག་ཡིན་པར་བརྩི་བ་རེད། བོད་མི་རྣམས་ཀྱིས་རང་གི་

[11] Alastair Lamb, Britain and Chinese Central Asia, The Road to Lhasa 1767 to 1905, Routledge and Keegan Paul, London, 1960. Pg 180.

ཚོད་སེམས་དེ་གསལ་པོར་སྟོན་ཆེད་འཐབ་རྡ་དེ་ལ་དམག་མི་དགུ་བརྒྱ་བཞག་པ་རེད། ཨེལ་ ཨེ་ ལྷེ་ཊེལ་ (L. A. Waddell) ལྟར་ན། དོན་དངོས་སུ་བོད་མི་ཚོས་འབྲས་ལྗོངས་ལ་བཙན་འཛུལ་བྱས་ཤིང་། “རྡོ་རྗེ་གླིང་ནས་མེལ་ལེ་དྲུག་ཅུའི་ས་ཆར་སླེབས་པ་དང་། ཡུ་རོབ་པའི་འགྲོད་བསྐྱེན་སྒྲོ་གསེང་བྱེད་ས་དེར་དངངས་སྐྲག་སླེབས་བཅུག་པ་རེད།”[12] དབྱིན་ཇིས་ བོད་མི་རྣམས་མཐར་སྐྲོད་གཏོང་ཆེད་དམག་དཔོན་ ཀྲ་ཧམ་ (Graham) གྱི་འོག་ནས་དམག་མི་སྟོང་ཕྲག་གཉིས་དང་མེ་སྒྱོགས་བཅས་བཏང་བ་རེད། སྒྱོགས་མདེལ་འཕངས་པ་དང་རྐང་དམག་གིས་མདའ་འཕེན་དེ་ཚོས་མཐའ་མ་དེར་བོད་མི་རྣམས་ལུང་ཐུར་ནས་ཕྱིར་འདེད་བྱས་པ་རེད། “ཡིན་ན་ཡང་བོད་མི་ཚོས་རང་གི་མཚོན་ཆ་རྙིང་པ་ཡིན་མིན་ལ་མ་ལྟོས་པར་དཔུང་ངོམ་འདི་ལ་བརྟེན་ནས་བློ་ཕམ་བྱུང་མེད་པ་རེད།”ཅེས་ལེམ་བི་ཡིས་བཤད་འདུག

སྣ་བ་ལྤུ་པའི་ནང་། བོད་མི་ཚོས་གནའ་ཐོང་(Gnatong)དུ་ཡོད་པའི་དབྱིན་ཇིའི་དམག་སྒར་ལ་གློ་བུར་ཕར་རྒོལ་བྱས་ཤིང་། མཐའ་མཚམས་དེར་ལྟ་སྐོར་ལ་བསྐྱོད་བཞིན་པའི་བྷང་ཀལ་གྱི་གཞུང་འཛིན་པ་གཞོན་པ་དེ་འཛིན་གྲབས་བྱས་པ་རེད་ལ། ཁོང་ཚོ་ལ་ཚབས་ཆེའི་ཕམ་ཉེས་དང་བཅས་ཕྱིར་ལོག་བྱས་པ་རེད།”[13] ལྷེ་ཊེལ་གྱིས་དཔུང་བོད་མི་ཚོས་དཔའ་ངར་གྱིས་འཛིང་ཞིང་ “བློ་ཁོག་ཆེ་ཞིང་ཚོད་སེམས་བརྟན་པོ་”བསྟན་སོང་ཞེས་བཤད་ཡོད། ལྷེ་ཊེལ་གྱིས་ བོད་ཀྱིས་བཙན་འཛུལ་”བྱེད་པའི་རྒྱུ་རྐྱེན་འཕར་མ་ཞིག་ནི་དབྱིན་ཇིས་འབྲས་ལྗོངས་

[12] L.A. Waddell, Lhasa and its Mysteries, London, 1905.

[13] Lamb, Ibid. Pg 186.

ཟླུར་བཅད་ཀྱིས་དབང་བསྒྱུར་བྱས་པ་དེ་ཡིན་ཞིང་། བོད་མི་ཚོས་འདི་ནི་ཁྲིམས་མཐུན་གྱི་ཐོག་ནས་རང་གི་ཤུགས་རྐྱེན་སླེབས་པའི་ས་ཁུལ་ཞིག་ཡིན་པར་འདོད་པ་རེད་ཅེས་ངོས་འཛིན་བྱས་འདུག ལུང་ཕྱུར་དུ་རྒྱ་ཆེའི་ཕམ་ཉེས་བྱུང་བ་ལ་མ་ལྟོས་པར་བོད་མི་ཚོས་དབྱིན་ཇིས་བོད་དུ་ལས་དོན་རུ་ཁག་གཏོང་རྒྱུའི་ཐོབ་ཐང་ཡོད་ལུགས་དེ་ཞུ་ཚུགས་མཐར་སྐྱེལ་གྱིས་ཁས་ལེན་མ་བྱས་པ་རེད་ལ། དེ་བཞིན་རྒྱ་ནག་ལ་དེ་འདྲའི་འགྲུལ་བསྐྱོད་ཀྱི་ཆོག་མཆན་སྤྲོད་རྒྱུའི་ཐོབ་ཐང་ཡོད་པ་ཡང་ཁས་ལེན་མ་བྱས་པ་རེད།

བོད་མིའི་ཞུ་ཚུགས་མཐར་སྐྱེལ་དེ་ལ་བརྟེན་ནས་དབྱིན་ཇི་ལ་མཚོན་ན། ཕལ་ཆེར་"བོད་ནང་གི་རྙོག་ཟིང་ཅན་གྱི་ཁེ་ཕན་"གློས་གཏོང་རྒྱུ་༼ཕྱི་རྒྱལ་ལས་ཁུངས་ཀྱི་གསང་བའི་སྙན་ཐོ་ཞིག་ཏུ་འཁོད་པ་ལྟར།༽ནི་ཐབས་ལམ་མཁས་ཞོས་དེ་ཡིན་པའི་ཐག་གཅོད་སྣང་ལ་སླེབས་པ་རེད། དམིགས་བསལ་གྱིས་རྒྱ་ནག་ལ་བོད་ཐོག་སྟངས་འཛིན་མཐོ་པོ་ཡོད་པའི་གནས་བབ་དེ་ལ་དགག་བྱ་མ་བྱས་པའི་ངོས་ནས་ དབྱིན་ཇིས་རང་གིས་དབང་བསྒྱུར་བའི་ཧྥར་མའི་རྒྱལ་ཁབ་(Burma)ཐད་ལ་རྒྱ་ནག་གི་ལག་ནས་གཞུང་འབྲེལ་གྱི་ངོས་འཛིན་ཐོབ་ཡོད་པ་རེད། སྔོན་ཆད་རྒྱ་ནག་གིས་ཧྥར་མ་དེ་སྐྱེས་འབུལ་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་གྲས་སུ་བརྩི་ན་ཡང་། དབྱིན་ཇིས་ལམ་ལྷོང་ཅན་གྱི་དམག་འཁྲུག་གསུམ་གྱི་རྗེས་སུ་༡༨༨༥ ལོར་ལུང་པ་འདི་ཆ་ཚང་དབང་བསྒྱུར་བྱས་པ་རེད། དབྱིན་ཇིས་ཧྥར་མ་ལ་དབང་བསྒྱུར་བྱས་པ་ཁྲིམས་མཐུན་ངོས་ལེན་བྱས་པ་དེའི་དོད་དུ་དབྱིན་གཞུང་ནས་སྣན་ཧྲུའི་གཞུང་ལ་རྒྱ་ནག་གིས་བོད་ཐོག་དབང་བསྒྱུར་ཡོད་ཚུལ་དེའི་ངོས་འཛིན་ལེན་ཐུབ་པ་བྱུང་བ་རེད།

གཞུང་གི་པར་སྐྲུན་ཡིག་ཆ་ Sikkim Gazetter ཞེས་པའི་ནང་དུ། སྐབས་དེའི་དབྱིན་ཇིས་བོད་ལ་ལྟ་སྟངས་ངོ་མ་གང་ཡིན་པ་དེ་གསལ་པོར་བསྟན་འདུག "ང་ཚོ་ཚན་རིག་གི་མཚར་སྣང་དེའི་ཁེ་ཕན་དང་དེ་ལ་ཚོང་པའི་དགྲོག་གཏམ་གྱིས་རྒྱབ་རྩ་བྱས་འདུག་སྙམ་པའི་ཐེ་ཚོམ་ཅན་འདིའི་ཆེད་དུ་བོད་དུ་བཙན་ཤེད་ཀྱིས་བསྐྱོད་དེ། རྒྱ་ནག་གི་མཛའ་བཤེས་ཡོང་སྲིད་པ་དེ་ཚོ་ལ་ཕོག་ཐུག་གཏོང་བ་ནི་ཧ་ཅང་གླེན་རྟགས་ཀྱི་ཐུར་ཅིག་མ་རེད་ཅེས་སུས་ཁས་ལེན་མི་བྱེད་པ་རེད།" ཅེས་བྲིས་འདུག[14] ཨ་ལེས་ཏ་ཨེར་ ལེམ་བི་ (Alastair Lamb) ཡིས། "བསམ་བློའི་འཁྱེར་སོ་འདི་བཟུང་ནས་རྒྱ་གར་གཞུང་གིས་བོད་ལ་ཐེ་བྱུས་མ་བྱས་པར་དབྱིན་ཇིའི་རྒྱ་གར་དང་རྒྱ་ནག་བར་གྱི་མ་འོངས་པའི་འབྲེལ་བ་ཐག་གཅོད་བྱེད་རྒྱུའི་རེ་བ་བྱས་པ་རེད།" ཅེས་བསྟན་འདུག

ལོ་ངོ་འདི་དག་གི་རིང་ལ་དབྱིན་ཇི་དང་རྒྱ་ནག་གི་བར་དུ་བོད་དམ་ཡང་ན་འབྲས་ལྗོངས་དང་འབྲེལ་བའི་གྲོས་མོལ་དང་གྲོས་མཐུན་གང་བྱུང་ཚང་མའི་ནང་བོད་དེ་ཆེད་མངགས་ཀྱིས་ཕྱི་ལོགས་སུ་བཞག་པ་རེད། ༡༨༩༣ ལོར་རྡོ་རྗེ་གླིང་དུ་ཚོང་འབྲེལ་གྱི་གྲོས་མོལ་བྱེད་༼འབྲས་ལྗོངས་དང་བོད་བར་གྱི་གྲོས་མཐུན་ལ་ཁ་སྣོན་བྱེད་རྒྱུ་ཡིན་པ།༽སྐབས་དེར་བཀའ་ཤག་གིས་ན་གཞོན་བཀའ་བློན་བཤད་སྒྲ་ཞབས་པད་དཔལ་འབྱོར་རྡོ་རྗེ་དེའི་ལས་རིམ་ལ་སོ་རྟོག་ཆེད་བཏང་བ་རེད། བཤད་སྒྲ་དེར་འབྱོར་བ་ལ་དབྱིན་ཇི་ཁོང་ཕྲོ་ལངས་པ་འདྲ་ལ། ཁོང་ལ་ "དམའ་འབེབས་བྱེད་དགོས་པའི་ཚིག་མཚན་སྦྲད་ཡོད་པ་རེད།" ༼ལེམ་བི་༽དབྱིན་ཇིའི་ལས་བྱ་བསྐོར་ཞིག་གིས་ཁོ་ཧ་ཐོག་ནས་ཕབ་སྟེ་ ཚོ་ ར་སི་

[14] Ibid Page 203

ཏའི་ཁྲོམ་གཞུང་ (Chowrasta square) གི་ཚུ་རྫིང་དུ་འཕངས་པ་རེད་ཅེས་པ་ཡོངས་གྲགས་རེད། བཤད་རྩལ་གཞན་ཞིག་ལ་བཤད་སྲའི་གཡོག་པོ་ནི་མྱངས་མཁན་དེ་རེད་ཟེར། གནས་ཚུལ་འདི་ལ་དབྱིན་ཇིའི་ཡིག་ཆ་ཡོད་ཚད་ཀྱི་ནང་དུ་དམག་ཞབས་ཆུང་གྲས་རྩེད་མོ་ལ་དགའ་མཁན་དག་གིས་བྱས་པའི་སྐབས་མ་ལེགས་པའི་རྩེད་མཚར་ཞིག་རེད་ཅེས་འགྲེལ་བརྗོད་བྱས་ཡོད་ན་ཡང་། རྡོ་རྗེ་གླིང་དུ་སྡོད་པའི་བོད་མི་རྙིང་བ་ཚོས་འདི་ནི་དབྱིན་ཇིས་བོད་མིའི་ "གཏུམ་སྤྱོད་"ལ་དམིགས་ནས་ངོ་ཚ་འབེབས་ཆེད་རྐང་བཙུགས་ནས་བྱས་པ་ཞིག་ཡིན་པར་ཡིད་ཆེས་བྱས་པ་རེད།[15]

ད་བར་གྱི་ལོ་རྒྱུས་ཞིབ་འཇུག་ཕལ་ཆེ་བའི་ནང་དུ། བོད་ཀྱིས་དབྱིན་རྒྱ་གཉིས་ལ་བརྩི་འཇོག་མ་བྱས་པ་འདི་ནི། དབྱིན་ཇིས་བོད་ཀྱི་བསྟན་པ་འཛོམས་རྒྱུ་ཡིན་པ་ལ་བསྙད་པའི་བོད་མིའི་འཇིགས་དངངས་དེ་ལས་བྱུང་བའི་རྣམ་རྟོག་དང་སྨོངས་པའི་མཇུག་འབྲས་ཤིག་རེད་ཅེས་སྣང་ཚུལ་བྱས་ཡོད་པ་རེད། འགོག་རྒོལ་འདི་ནི་གཅིག་བྱས་ན་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་གཅེས་ཀྱི་སེམས་ཤུགས་ལས་བྱུང་ཡོད་སྲིད་པ་དེ་ལ་ནམ་ཡང་གཟབ་ནན་གྱིས་ཆ་འཇོག་ཅིག་བྱས་མེད། རྣམ་འགྱུར་འདི་ནི་མཚམས་རེར་མི་མངོན་པའི་ཐོག་ནས་མཐོང་ཚུལ་ཞིག་རེད་ལ། དེ་ཡང་བོད་མི་རྣམས་ནི་རྒྱལ་གཅེས་པ་ཞིག་ཏུ་འགྱུར་རྒྱུར་ "ཡར་ཐོན་"དང་། ཡང་ན་ "ཉམས་སྨྱོང་གོ་རྟོགས་"འདང་ངེས་མེད་པར་བསྟན་པ་དེ་རེད། བརྗོད

[15] སྐུ་ཚེ་གང་རིང་རྡོར་གླིང་དུ་བཞུགས་པའི་ངེད་ཀྱི་ཨ་མའི་སྐྱོ་ལགས་ཚེ་འཛིན་སྒྲོལ་མ་(Tsinze Dolma)ལགས་དང་ལྷན་དུ་བཀའ་མོལ་ཞུས་པ། ཚུ་རྫིང་གི་རྒྱབ་དེ་ག་རང་དུ་ཡོད་པའི་ སྦེ་ལེ་བྷུ་མགྲོན་ཁང་(the Bellevue Hotel)དེ་ངེད་ཀྱི་ནང་མིའི་རེད། འཇམ་ནོར་གྱིས།

གཞི་འདིའི་ཐད་ཀྱི་སློབ་སྦྱོང་བྱས་པ་ཕལ་ཆེ་བ་ནི། སྤྱིར་བཏང་གིས་བཤད་ན། ཨེ་ཤེ་ཡ་དང་ཨ་ཧྥི་རི་ཀའི་ནང་གི་རྒྱལ་གཅེས་རིང་ལུགས་དང་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་ངོ་བོ་ལ་འགྲེལ་བརྗོད་བྱེད་པའི་སྐོར་ཡོད་ཀྱི་ཤེས་ཡོན་པའི་ལྟ་ཚུལ་དེ་ཚོ་ལ་ཆ་བཞག་ན། ཏག་ཏག་ཡུ་རོབ་དང་ཨ་མི་རི་ཀའི་ནང་དུ་བཙུགས་ཟིན་པའི་ "མ་དཔེའི་སྒྲོམ་གཞི་"དེ་ཚོའི་རྗེས་སུ་འབྲངས་ནས། དེ་འདྲའི་བཙན་འཛུལ་འོག་གི་ས་ཆ་རྣམས་ལ་ལག་བསྟར་བྱས་པའམ་དཔེ་འགེབས་བྱས་ཡོད་པ་རེད།

ད་ལྟའི་ཆ་ལ་དེ་འདྲའི་ལྟ་ཚུལ་ནི་ཁ་མ་ཚང་བ་དང་འདེམས་གསེས་བྱས་པ་ཞིག་ཏུ་ངོས་འཛིན་བྱེད་པ་རེད་ལ། ཨེ་ཤ་ཡའི་རྒྱལ་གཅེས་བསམ་བློ་དེ་དག་ནི་ "འཆར་སྣང་བྱས་པ་རེད་"དང་ "གསར་བཏོད་བྱས་པ་རེད་"ཅེས་པའི་ལྟ་ཚུལ་འདི་ནི་བརྗོད་གཞི་འདི་ལ་ཁྱད་མཁས་རྣམས་ཀྱིས་ཏ་ལམ་བརྩིས་མེད་དུ་བཏང་ཡོད་པ་རེད། དཔེར་ན་ པཱར་ཐཱ་ ཅཊ་ཐར་ཇེ་ (Partha Chatterjee)ཡི་ རྒྱལ་ཁབ་དང་དེའི་ཆ་ཤས། (The Nation and Its Fragments)ཞེས་པའི་དེབ་དང་། པ་རན་སེན་ཇི་ཏ་ ཌུ་ནྭ་ (Prasenjit Duara) ཡི་རྒྱལ་ཁབ་ནས་རྒྱལ་རབས་སྐྱོབ་པ།-དེང་རབས་རྒྱ་ནག་གི་ལོ་རྒྱུས་ལ་དྲི་བ་འདོན་པ། (Rescuing History from the Nation: Questioning Narratives of Modern China)ཞེས་པའི་དེབ་ཀྱིས་ང་ཚོར་ཨེ་ཤ་ཡའི་རྒྱལ་གཅེས་པའི་སྐོར་ལ་སྣ་འཛོམས་ཆེ་བ་དང་ཞིབ་ཆའི་ལྟ་ཚུལ་རྣམས་འཁྱེར་ཡོང་ཡོད་ལ། དེ་དག་ཏུ་ས་གནས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་དང་རིག་གཞུང་། མཐའ་ན་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་གནས་སྟངས་ནི། ཡུ་རོབ་པ་དང་ཨ་མི་རི་ཀ་བའི་མི་སེར་སྤྱིལ་ཡུལ་དང་རྒྱལ་པོའི་སྟོབས་ཤུགས་ཀྱི་ངན་

བྱུས་སམ་ཡང་ན་ཤུགས་རྐྱེན་དེ་ཨེ་ཤ་ཡའི་རྒྱལ་གཅེས་ཀྱི་འཕེལ་རིམ་ལ་འབྲེལ་བ་ཡོད་པ་དང་བསྡུར་ནས་བཤད་ན་ཆུང་བ་ཞིག་མ་རེད་ཅེས་བརྗོད་ཡོད་པ་རེད།

དེས་ན། ༡༩༤༥ ལོའི་ཟླ་བཅུ་གཅིག་པའི་ནང་ བོད་ཀྱི་གྲྭ་པ་ཆེ་དྲུང་བསྟན་འཛིན་དབང་པོ་དང་ལྷན་དུ་དབྱིན་ཇིའི་ལས་བྱ་ ནོ་ལན་ དང་ ཁི་ལའུ་ཊི་ ཝའེ་ཊེ་ (Nolan and Claude White) གཉིས་ཀྱིས་སྐད་ཆ་བཤད་པའི་ནང་དོན་ལ་ལྷ་རྒྱུ་ནི་རིན་ཐང་ཡོད་པ་ཞིག་ཡིན་སྲིད། སྐད་ཆ་འདི་ནི་བོད་དམག་གིས་འབྲས་ལྗོངས་ས་མཚམས་སུ་དབྱིན་ཇིས་བསླངས་པའི་ས་མཚམས་རྗེ་རིང་མང་པོ་ཞིག་བསྒྲིལ་ནས་བཅག་པ་དང་། དབྱིན་ཇིས་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ས་ཁོངས་སུ་བཙེ་བའི་ས་ཆ་དགེ་གོང་(Giaogong)ཞེས་པར་ཡང་བསྐྱུར་བོད་དམག་བཞག་པ་ཤེས་རྗེས་སུ་བྱུང་བ་རེད། ཨ་ལེས་ཏ་ཨེར་ ལེམ་བི་ (Alastair Lamb) ཡིས་བྲིས་དོན། "ནོ་ལན་གྱིས་རང་གིས་བསྟན་འཛིན་དབང་པོ་དང་ལྷན་དུ་སྐད་ཆ་བཤད་པའི་མཇུག་སྡོམ་བྱས་དོན་ལ། དགེ་གོང་ ཞེས་པར་ཡོད་པའི་བོད་ཀྱི་མཐའ་མཚམས་ལྷ་སྲུང་དེས་ནི་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་གཅེས་མཚོན་གྱི་ཡོད་པ་དང་། དེ་ཉེ་ལམ་ ༧རྒྱལ་བ་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་གསུམ་པ་དགུང་ན་སོན་པའི་རྐྱེན་གྱིས་ཤུགས་ཇེ་ཆེར་ཕྱིན་པ་ཞིག་ཡིན་པ་དང་། བསྟན་འཛིན་དབང་པོས་བཤད་དོན་ལ། བོད་མི་ཚོས་ཁོང་ཚོའི་ཆབ་བྱས་ནས་དབྱིན་རྒྱ་གཉིས་ཀྱིས་གྲོས་བསྡུར་བྱས་པའི་གྲོས་མཐུན་ཞིག་ལ་ཆ་འཛོག་བྱེད་དགོས་པར་མི་འདོད་ལ། དེ་འདྲའི་གྲོས་མཐུན་དུ་འཁོད་པའི་མཐའ་མཚམས་སྐོར་གླེང་སློང་བྱེད་རྒྱུ་མིན་པ་རེད། འོན་ཀྱང་བོད་མི་ཚོས་མཐའ་མཚམས་སྐོར་བོད་རང་གི་

ས་ཁྲ་དང་བསྟུན་ནས་གླིང་སློང་བྱེད་འདོད་ཡོད་པ་རེད། ཡིན་ན་ཡང་། བསྟན་འཛིན་དབང་པོས་ནན་བཤད་བྱས་དོན་ལ། "གྲོས་མཐུན་དེས་ཚ་རྐྱེན་དུ་བཞག་པ་ཙམ་ལ་བརྟེན་ནས་བོད་ཀྱིས་ས་ཆ་བློས་གཏོང་གི་མ་རེད།"ཅེས་བཤད་པ་རེད།[16]

དུས་ཚོད་འདི་ཙམ་ལ་རྡོ་རྗེ་གླིང་དུ་སྡོད་མཁན་གྱི་ ཨེལ་ ཨེ་ལྺེ་ཊེལ་ (L. A. Waddell) གྱིས་བོད་ཀྱི་བཀའ་བློན་བཤད་སྒྲ་ཞབས་པད་དང་ལྷན་དུ་གླིང་མོལ་ལན་མང་པོ་བྱས་པ་རེད། ལྷ་ས་རུ་རྒྱལ་ཚབ་དེ་མོ་རྒྱའི་ཨམ་བྣན་དང་ངན་འབྲེལ་ཡོད་པ་ལ་མི་མང་ཁོང་ཁྲོ་ལངས་ཡོད་ཅིང་། དེ་ལ་བརྟེན་ནས་བོད་ནང་དུ་རྒྱལ་གཅེས་ཀྱི་ངར་ཤུགས་གསར་པ་ཞིག་ལངས་པ་དེ་ཀ་ལམ་ཁོང་བརྒྱུད་ནས་ཁོས་ཤེས་པ་རེད། རྒྱལ་གཅེས་པའི་ལས་བྱ་ཚོའི་ངོས་ནས། ཕྱོགས་ཁག་དེ་གཉིས་ཀྱིས་སྐུ་ན་གཞོན་པའི་༧རྒྱལ་བ་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་གསུམ་པ་ལ་རྩོལ་བའི་ངན་བྱུས་ཤིག་འདིང་བཞིན་པའི་ཡིད་ཆེས་བྱས་པ་དང་། རྒྱའི་ཨམ་བྣན་དང་རྒྱལ་ཚབ་ཚོ་ལ་ཁེ་ཕན་ཡོང་རྒྱུར་"ཡ་མཚན་པའི་རྣམ་པ་ཞིག"གི་ནང་དུ་༧རྒྱལ་བ་སྐུ་གོང་མ་བཞི་དགུང་ན་ཕྲ་སྐབས་ནས་གྲོངས་པའི་ལས་དབང་འདི་༧རྒྱལ་བ་བཅུ་གསུམ་པས་ཀྱང་མྱོང་ས་ཡོང་བསམས་པའི་དངངས་སྐྲག་བྱུང་པ་རེད། ལྺེ་ཊེལ་གྱིས་མཇུག་སྡོམ་བརྒྱབ་དོན།

"ད་ལྟའི་༧རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེ་ནི་ལུགས་སྲོལ་འདིའི་ནང་མི་འགྲོ་བའི་འགན་ལེན་བྱས་པ་རེད། དེ་ཡང་ལུང་པ་འདིའི་ནང་གི་གཞུང་ལ་རྒྱ་མིས་ཐེ་བྱུས་རྒྱ་ཆེར་བྱེད་པ་ལ་མངོན་མེད་ཀྱིས་འགོག་རྩོལ་བྱས་པའི་ཁྲོད་དུ་བོད་ནང་དུ་མི་མང་ཚོགས་པ་ཡར་ལངས་བྱས་པའི་ཤུགས་

[16] ibid pg 215

རྐྱེན་ལས་བྱུང་བ་རེད། མི་མང་ཚོགས་པ་དེས་ ཧ་ལས་པའི་གཞུང་རྒོལ་ཞིག་ལ་བརྟེན་ནས་ ༧རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེ་སྐུ་གཞོན་དེ་ཁོང་གི་སྐུ་གོང་མ་ཚོའི་གོད་ཆག་གི་ལས་དབང་དེ་ལས་བསྐྱབས་ཤིང་། ཁོང་དང་བོད་གཞུང་དེ་རྒྱ་མིའི་སྐྱོར་ཐབ་ལས་གྲོལ་བ་རེད། ༼འདིའི་ནང་རྒྱལ་ཚབ་དེ་མོ་ཁྲི་ལས་གཡུགས་ནས་བཙོན་དུ་བཙུག་ཅིང་། ཨམ་བྣན་དེ་ནུས་མེད་དུ་བཞག་པ་རེད། འཇམ་ནོར་གྱིས།༽

ལྷེ་ཊེལ་ནི་བཤད་སྒྲས་སེམས་འགུལ་ཐེབས་བཙུག་ལ། ཁོང་"རང་གི་གོ་གནས་མཐོན་པོ་དང་མཐུན་པའི་ཚོད་ཀྱིས་"ངོས་འཛིན་མ་བྱུས་པ་དང་། ཁོང་དབྱིན་ཇིའི་གྲོས་མོལ་ནང་ཞུགས་མ་བཙུག་པ་དེ་ནི། དབྱིན་ཇིས་བོད་མི་ཚོའི་ཡིད་ཆེས་འགྲུག་པའི་ "གོ་སྐབས་བླ་ན་མེད་པ་ཞིག་ཤོར་བ"ཡིན་པར་ཚོར་བ་རེད། ལྷེ་ཊེལ་གྱིས་བཤད་སྒྲ་ནི་ "ཧ་ཅང་ཡ་རབས་དང་མཁྱེན་རྒྱ་ཅན་གྱི་མི་ཞིག་ཡིན་པ་དང་། དབྱིན་ཇིའི་དགའ་གྲོགས་ཤིག་ཡིན་པ་ཤེས་པ་རེད། བཤད་སྒྲ་ཡིས་ལྷེ་ཊེལ་ལ་བཤད་དོན། ཁོང་གིས་རྡོ་རྗེ་གླིང་དུ་རང་གི་དུས་ཚོད་འཕྲོ་བརླག་ལ་བཏང་ཡོད་ན་ཡང་། ཁོང་གིས་སླར་ལྷས་ལ་ དབྱིན་ཇིའི་ "ནག་ཉེས་དང་། དེ་བཞིན་ཉེན་རྟོག་པ་དང་མི་སེར་གྱི་ཁྲིམས་ཡིག་"གི་སྙིང་བསྡུས་ཤིག་འཁྱེར་འགྲོ་རྒྱུ་ཡིན་པ་དང་། དེས་ཁོང་ལ་ཡིད་འགུལ་ཆེན་པོ་ཐེབས་འདུག ཁོང་གིས་བོད་ནང་གི་ཁྲིམས་སྲོལ་བཅོས་བསྒྱུར་གཏོང་འདོད་གནང་ཞིང་། དེ་ཡང་དྔོགས་གཞི་ཅན་དེས་རང་གི་ནག་ཉེས་ངོས་ལེན་མ་བྱུས་བར་དུ་ཁྲིམས་གཅོད་བྱེད་པ་ལྷ་བུའི་རྒྱའི་ལག་ལེན་གྱི་རྗེས་སུ་འབྲངས་ཡོད་པ་འདི་ཚོ་༼འདིའི་ཚ་ཤུགས་མང་པོ་ཞིག་མན་ཧྲུས་ལག་བསྟར་བྱེད་བཙུག་པ་རེད།༽ལོ་རྒྱུད་བཀའ་བློན་འདིས་དགག་འོས་ཤིག་ཏུ་མཐོང་བ་

རེད།

དབྱིན་རྒྱ་གཉིས་ཀྱི་འཕྲོན་འཛིན་ཡོད་པ་དང་བོད་མིའི་ཚེ་སྲོག་ཤོར་མིན་ལ་མ་ལྟོས་པར་བོད་ཀྱིས་དབྱིན་རྒྱའི་གོང་མའི་ཧམ་སེམས་ལ་བརྩི་བཀུར་མི་བྱེད་པ་དེ་ལོ་ངོ་བཅུ་ཕྲག་གསུམ་གྱི་རིང་རྒྱུན་འཛིན་བྱས་པ་འདི་ཤེས་པ་བྱེད་དགོས། ངོ་མ་བཤད་ན་ ༡༩༠༤ བར་དང་ཡཱང་གི་ ཧ་སི་བཱན་ཊི་ (Younghusband) ཡི་བཙན་འཛུལ་བར་དུ་བོད་ཀྱི་ཇམ་ཆེ་བའི་རྒྱལ་གཅེས་ལངས་ཕྱོགས་འདི་ལ་འགྱུར་བ་ཕྱིན་མེད།

དབྱིན་ཇིའི་བཙན་འཛུལ་དམག་རྣམས་ནི་ཆུ་མིག་གཤོངས་ཀོ་ཟེར་བའི་ས་ཆ་དེར་རང་གི་མེ་མདའ་བསྐྱར་མདེལ་ཅན་དང་འཕྲུལ་མདའ་བཅས་དང་། ༼བོད་མི་ཚོ་ལྟར་ན་༽ ཡོངས་སུ་རྫོགས་པའི་གཡོ་སྒྱུས་དང་བཅས་ཆུ་ཚོད་ཁ་ཤས་ཀྱི་ནང་ཚུན་ལ་དེར་འཛོམས་པའི་བོད་ཀྱི་ཡུལ་དམག་བདུན་བརྒྱ་སྐྱེབ་གསོད་བྱས་པ་རེད། “ཚབས་ཆེན་གྱི་ཚུར་རྒོལ་ཐོག་བཞིན་དུའང་བོད་ཀྱི་དམག་དཔུང་སླར་ཡང་བཀོད་འདོམས་འོག་གནས་ཐུབ་པ་བྱུང་ཞིང་། ཁ་ཕར་འཕོར་ནས་བྲོས་འགྲོ་རྒྱུ་དེ་ངོས་ལེན་མ་བྱས་པ་དང་། མེ་མདའི་རྩེ་གྲི་ལ་བརྟེན་ནས་ཧ་དམག་ཡོང་བ་སྔོན་འགོག་བྱས་པ་རེད།”[17] ས་མ་མདའ་(?)དང་སྣང་དམར(?)། གནས་རྙིང་། འཛམ་ཐང་(རྫ་འཕྲང་?)བཅས་སུ་བྱུང་བའི་དེའི་རྗེས་འབྲེལ་གྱི་དམག་འཁྲུག་ཁྲོད་དུ་བོད་མི་སྟོང་ཕྲག་ཁ་ཤས་ལྷག་གིས་རང་གི་ཕ་ཡུལ་གྱི་ཆེད་དུ་ཚེ་སྲོག་བློས་བཏང་བ་རེད་ལ། དམིགས་

[17] དབྱིན་ཇིས་བོད་ལ་བཙན་འཛུལ་བྱས་པ། Wikipedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Younghusband_Expedition

བསལ་གྱིས་རྒྱང་རྩེ་ཏུ་བོད་དམག་གིས་དངོས་གནས་དབྱིན་ཇིའི་དམག་དཔུང་དེ་སྐབས་གཅིག་གི་རིང་ལ་མཐའ་བསྐོར་ནས་བཀག་པ་རེད། དེ་ནས་རྗོད་རྟོག་འདི་མཇུག་འགྲིལ་ཞིང་དབྱིན་ཇི་ལྷ་ས་ལ་ཕྱིན་ནས་ ༡༩༠༤ ལོའི་ཟླ་བརྒྱད་པའི་ནང་བོད་གཞུང་ལ་བཙན་ཤེད་ཀྱིས་ཆིངས་ཡིག་འཇོག་བཙུག་པ་རེད།

བོད་མི་ཚོས་ཚུལ་མཐུན་གྱི་ཐོག་ནས་ ༡༨༧༦ ནས་ ༡༩༠༤ བར་ཀྱི་གནས་ཚུལ་རྣམས་ནི་རང་གི་དེང་རབས་ལོ་རྒྱུས་ཁྲོད་ཀྱི་ལེའུ་དང་པོ་དེ་ཡིན་པར་ངོས་འཛིན་བྱེད་ཚོག་པ་ཞིག་རེད། དུས་ཚོད་འདིའི་སྐོར་གྱི་ཡིག་ཆ་ཕལ་ཆེ་བ་དང་། དེ་དག་གི་ཡང་མང་ཤོས་དེ་དབྱིན་ཇིའི་ལས་བྱ་བ་དང་མཁས་པ་ཚོས་བྲིས་པ་དེས་ས་གནས་ཀྱི་འགོག་རྒོལ་དང་རྒྱལ་གཅེས་རིང་ལུགས་ཀྱི་རྣམ་པ་དེ་ལ་མཐོང་ཆུང་བྱས་ཤིང་། དེའི་ཚབ་ལ་དེ་ཚོ་ནི་བོད་མིའི་ཞུ་ཚུགས་དང་རྣམ་རྟོག་ཡིན་པར་བརྗོད་པའམ་ཡང་ན་ཅུང་ཀྱུ་ཡངས་ཀྱི་རྣམ་པའི་ཐོག་ནས་བཤད་ན་ཕྱོགས་གཉིས་བར་དུ་གོ་ནོར་ཐེབས་པ་ཞིག་རེད་ཅེས་བརྗོད་ཡོད་རེད། དུས་སྐབས་འདི་ལ་འབྱུང་བའི་བོད་ཀྱི་དེང་རབས་རྒྱལ་གཅེས་རིང་ལུགས་དང་བོད་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་ངོས་འཛིན་དེའི་འབྱུང་ཁུངས་སྐོར་ལ་ཞིབ་འཇུག་བྱས་པ་ཞིག་བྱུང་མེད་ལ། འདི་ཡོང་དགོས་པའི་རྒྱུ་རྐྱེན་དང་ཤུགས་རྐྱེན་གྱི་གནད་དོན་དག་ལ་དབྱེ་ཞིབ་བྱས་པ་ཞིག་ཀྱང་མེད། འདི་འདྲ་བ་ནི་ཧ་ཅང་འགོར་འགྱངས་སུ་སོང་བ་ཞིག་རེད། ངས་བོད་ཀྱི་དེང་རབས་རྒྱལ་རབས་ཁྲོད་ཀྱི་འཕེལ་རིམ་འདི་དག་གི་འབྱུང་ཁུངས་སྐོར་ལ་ང་རང་གི་བསམ་འཆར་རེ་ཞུང་འབུལ།

དུས་རབས་ཉི་ཤུ་བའི་མཇུག་ཏུ་སླེབས་སྐབས་ཨེ་ཤ་ཡའི་ཕྱོན་

ཡོངས་སུ་དེང་རབས་ཅན་དང་སྤྱི་ཚོགས་བསྒྱུར་བཅོས། རྒྱལ་གཅེས་ཀྱི་བསམ་བློ་ཞིག་ཁྱབ་སྤེལ་གྱི་མགོ་ཚུགས་བཞིན་པ་དེས་༧རྒྱལ་བ་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་གསུམ་པ་དང་ཁོང་གི་ལས་བྱ་ཚོར་ཤུགས་རྐྱེན་ཐེབས་ཡོད་སྲིད་པ་རེད། དཔེར་ན། རྒྱ་གར་དུ་ཝང་ཀལ་གྱི་སྤྱི་ཚོགས་བཅོས་བསྒྱུར་ལས་འགུལ་ (the Bengal Renaissance) ཡོད་པ་རེད་ལ། མན་ཆུའི་རྒྱ་ནག་ཏུ་རང་སྟོབས་སྤེལ་བའི་ལས་འགུལ་ (the Self Strengthening (Ziqiang) Movement) དང་ཐུང་ཞི་བསྐྱར་ལངས་ (the Tongzhi restoration) ཡོད་པ་རེད། ཡིན་ན་ཡང་ཉི་ཧོང་དེ་བཀས་བཀོད་རྒྱུད་འཛིན་ནས་དེང་རབས་ཀྱི་རྒྱལ་ཁབ་ཅིག་ཏུ་བསྒྱུར་བའི་མེ་ཇི་བསྐྱར་ལངས་ (the Meiji Restoration) ཞེས་པ་དེས་དབུས་ཤར་དང་ཤར་ལྷོ་ཨེ་ཤ་ཡ། རྒྱ་ནག་ རྒྱ་གར་བཅས་ཀྱི་ནང་གི་རྒྱལ་གཅེས་པ་དང་བཅོས་སྒྱུར་བ་ཚོར་ཤུགས་རྐྱེན་ཐེབས་པ་ཇི་བཞིན་ ཏ་ལམ་ཏན་ཏན་༧རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེ་སྐུ་གཞོན་དེ་ལ་སྐུལ་ལྕག་ཐེབས་ཡོད་པ་རེད། ༧རྒྱལ་བ་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་གསུམ་པ་སྐུ་གཞོན་འདི་ཉིད་ནི་མེ་ཇི་ཉི་ཧོང་(Meiji Japan)ལ་ཐུགས་སྣང་ཡོད་པ་མ་ཟད། དེས་ཁོང་གི་ཐུགས་འཕྲོག་ཡོད་པའི་གནས་ཚུལ་དེ་ང་ཚོས་ཤེས་ཀྱི་ཡོད། རང་ཉིད་མན་ཇུ་གོང་མ་ལ་དཀའ་ནོག་འཕྲད་བཞིན་པ་ལ་གཞིགས་ནས་བཤད་ན། ༡༨༩༤ ལོར་ཉི་ཧོང་དང་རྒྱ་ནག་བར་གྱི་དམག་འཁྲུག་ནང་རྒྱ་ནག་ལ་ཕམ་ཉེས་ཆེན་པོ་བྱུང་བ་དེས་ཁོང་ལ་ཐུགས་སྣང་འཕེལ་བ་ཞིག་ཏན་ཏན་བྱུང་ཡོད་པ་རེད། ཁོང་གིས་མཁས་པ་གྲགས་ཅན་དགེ་བཤེས་ཚ་བ་ཁྲི་སྤྲུལ་དང་མི་གཞན་གཉིས་ཉི་ཧོང་དུ་སློབ་སྦྱོང་བྱེད་དུ་བཏང་བ་རེད་ལ། དེ་ནི་ཁོང་གིས་བོད་མི་བཞི་

དབྱིན་ཡུལ་དུ་སློབ་སྦྱོང་བྱེད་དུ་བཏང་བ་དེ་ལས་ཆེས་སྔ་བ་ཞིག་རེད། ༧རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེ་ ༡༩༠༨ ལོར་པེ་ཅིན་དུ་ཡོད་སྐབས། ཁོང་གིས་ཉི་ཧོང་དུ་ཕེབས་རྒྱུའི་འཆར་གཞི་བཟོས་ནའང་། མན་ཇུ་གོང་མ་གྲོངས་པས་རྐྱེན་བྱུས་ནས་རང་གི་འཆར་གཞི་དེ་ཕྱིར་འཐེན་གནང་དགོས་བྱུང་བ་རེད།

སྣར་ ཆཱ་རལ་སི་ བྷེལ་ (Sir Charles Bell) གྱིས་ཁོང་ནི་ "བོད་ཀྱི་མི་དམངས་ཀྱིས་གདན་འདྲེན་ཞུས་ནས་ལྷ་སར་འགྲོ་མཁན་གྱི་ཡུ་རོབ་པ་ཐོག་མ"དེ་ཡིན་ཞེས་བྲིས་པའི་སྐབས་དེར། ཁོང་གིས་གཅིག་བྱས་ན་དེའི་སྔོན་དུ་༧རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེས་ཉི་ཧོང་པ་ ཏ་ཐ་ ཏོ་གན་ (Tada Togan)དང་ ཨའོ་ཀི་ བུན་ཀྱོ་ (Aoki Bunkyo) གཉིས་ལྷ་སར་ལྷ་སྐོར་དང་གནས་སྡོད་ཀྱི་ཆེད་དུ་གདན་ཞུ་བྱས་པ་དེ་ཤེས་ཀྱི་མེད་པ་རེད། ཆོས་ལུགས་མཁས་པ་ཏ་ཐ་ཡིས་ལོ་བཅུའི་རིང་ལྷ་སར་སློབ་སྦྱོང་བྱས་ཤིང་། ཨའོ་ཀི་ཡིས་རྒྱ་གར་ཀཱ་ལི་ཀཱ་ཏ་གྲོང་ཁྱེར་ནས་སྐུ་ཞབས་ཧྥུ་ཇི་ཏཱ་ནི་(Fujitani)ནས་ཐོབ་པའི་ཤེས་ཡོན་སྐོར་གྱི་དེབ་སྤྱིར་བཏང་བ་དང་ཉི་ཧོང་གི་ཀློག་དེབ། དམག་མིའི་ལག་དེབ་བཅས་བསྒྱུར་བ་རེད། ཁོང་ནི་ "ཉི་ཧོང་གི་གསར་ཤོག་འགྱོར་བ་དང་དབྱིན་ཡིག་གི་གསར་འགྱུར་གྱི་སྙིང་བསྡུས"རིགས་༧རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེར་སྙན་གསན་ཞུ་བའི་ "ཕྱི་རྒྱལ་ལས་དོན་ཐད་ཀྱི་སློབ་སྟོན་པ་གཙོ་བོ"དེ་ཡིན་པ་རེད། ཉི་ཧོང་པ་གཞན་པ་ཞིག་ནི་ཤུ་ཏུ་སུ་དང་ཉི་ཧོང་གི་དམག་འཁྲུག་སྐབས་ཀྱི་དམག་མི་ཟུར་པ་དང་ཧྥོ་ཀྱུའི་དམག་མིའི་མཐོ་སློབ་ཀྱི་དགེ་རྒན་ཡཱ་སུ་ཇི་རོ་ ཡཱ་ཇི་མ་ (Yasujiro Yajima) ཡིན་པ་དང་། ཁོང་ལ་བོད་དམག་གི་ཏུ་ཁག་ཆེ་ཤོས་དེ་ལ་སྦྱོང་བརྡར་སྤྲོད་པའི་འགན་སྤྲད་པ་

རེད། འདི་ནི་དབྱིན་ཇིའི་ལམ་ལུགས་ངོ་སྤྲོད་མ་བྱས་པའི་གོང་ལ་ཡིན་པ་རེད། ཉི་ཧོང་གི་གོང་མ་སྨེ་ཇི་ ༡༩༡༣ ལོའི་ཟླ་བ་ ༧ ཚེས ༣༠ ཉིན་གྲོངས་པའི་སྐབས་དེར་༧རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེས་མྱ་ངན་ཞུ་ཚིག་བཏང་བ་རེད། ཉི་ཧོང་དང་བོད་ཀྱི་འབྲེལ་བའི་ཐད་སྟེ་འཕྲིད་རྩོམ་པ་པོ་ཞིག་ལྟར་ན། "༼༧རྒྱལ་བ་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་གསུམ་པ་༽ ཁོང་གིས་གོང་མ་འདིས་ཨེ་ཤ་ཡའི་ནང་པ་བའི་རང་བཙན་རྒྱལ་ཁབ་ཅིག་གི་ཡར་ཐོན་ཅན་གྱི་དབུ་འཁྲིད་གནང་བ་དེར་རྗེས་སུ་ཡི་རངས་གནང་བ་རེད།"[18]

ཡིན་ན་ཡང་། ༧རྒྱལ་བ་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་གསུམ་པ་དང་དབུ་འཁྲིད་གཞན་པ་དཔེར་ན་བཤད་སྒྲ་ལྷ་བུའི་རྒྱལ་ཞེན་དང་བཅོས་སྒྱུར་གྱི་ནུས་སྟོབས་དེའི་བག་ཆགས་སད་དུ་འཇུག་པའི་ཤུགས་རྐྱེན་སྤུ་ཤོས་དེ་ནི་དངོས་གནས་ཕྱི་རྒྱལ་རང་ཞིག་མིན་པ་དེ་ཤེས་དགོས་པ་རེད། དེ་ནི་༧རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེ་སྐུ་ན་ཕྲ་བའི་སྐབས་སུ་རང་གི་ཕ་ཡུལ་དང་ཁད་ཉེ་བའི་སྐྱེ་བོ་ཞིག་སྟེ་བུ་ར་ཡཱ་ཏི་(Buriat)ནས་ཡིན་པའི་བླ་མ་ངག་དབང་རྡོ་རྗེ་(Agvan Dorjiev)ནས་བྱུང་ནས་ཡོད་པ་འདྲ།

བོད་ཀྱི་དེང་རབས་ལོ་རྒྱུས་ནང་གི་རྡོ་རྗེ་ཡིབ་ཀྱི་གལ་ཆེའི་གནས་བབ་དེ་ལ་ད་བར་དུ་འདང་ངེས་ཀྱི་ངོས་འཛིན་ཞིག་ཐོབ་མེད་ལ། དེའི་རྒྱུ་མཚན་ནི་དབྱིན་ཇིའི་གསར་འགྱུར་དང་ཡིག་ཆ་དེ་ཚོས་དུས་རྟག་ཏུ་ཁོང་ནི་ཀྱུ་ཏུ་ཤུའི་སོ་པ་ལྟས་ངན་ཞིག་ཡིན་པར་བཟོས་ནས་འགྲེལ་བརྗོད་བྱས་པ་ལ་བརྟེན་ནས་བྱུང་ཡོད་པ་རེད། ཁོང་ནི་ ༡༨༧༣ ལོར་ཐོག་མར་ལྷ་ས་ལ་འབྱོར་ཅིང་། འབྲས་སྤུངས་དགོན་པར་ཆོས་

[18] Berry Scott, Monks, Spies and a Soldier of Fortune: The Japanese in Tibet, St. Martin's Press, New York, 1995.

ཞུགས་ཀྱིས་དགེ་བཤེས་ཀྱི་མཚན་རྟགས་བླངས་པ་རེད་ལ། ཁོང་གི་བོད་མིང་ལ་ངག་དབང་བློ་བཟང་ཞུ་ཞིང་། ཁོང་ནི་༧རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེ་སྐུ་ན་གཞོན་པ་འདིའི་མཚན་ཞབས་བདུན་གྱི་ཁོངས་སུ་ཚུད་ཡོད་བརྟེན་ཏན་ཏན་ཏ་ལས་པའི་མཁས་པ་ཆེན་པོ་ཞིག་ཡིན་པ་རེད། ༡༨༨༨ ལོར་ཁོང་ནི་༧རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེའི་དགེ་རྒན་དང་ཡིད་བརྟན་འཕེར་བའི་གྲོགས་པོ་ཞིག་ཆགས་ཤིང་། དེ་ནས་ལོ་ངོ་བཅུའི་རིང་ཁོང་གིས་༧རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེ་དང་"འབྲལ་ཐབས་མེད་པའི་ཞབས་ཞུ་བའི་"ཞབས་འདེགས་ཞུས་པ་རེད། དེའི་ལན་དུ་༧རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེའི་ངོས་ནས་ཁོང་ནི་རང་ཉིད་ཀྱི་"ལམ་སྟོན་པ་ངོ་མ་ཞིག་དང་སྲུང་སྐྱོབ་པ་"ཞིག་གི་གཟིགས་མཐོང་གནང་བ་རེད།[19]

༧རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེ་སྐུ་གཞོན་འདི་ལ་འཛམ་གླིང་ཕྱི་ལོགས་སམ་ཡང་ན་རྒྱལ་སྤྱིའི་ཆབ་སྲིད་ནང་ལས་ཀ་བྱེད་ཕྱོགས་སྐོར་ལ་ཏ་ལམ་མཁྱེན་རྒྱ་ཅི་ཡང་མེད་སྲིད་མོད། རྡོ་རྗེ་ཡིབ་ཀྱི་རྣམ་ཐར་འབྲི་མཁན་རྫོན་ སི་ནེ་ལིང་ (John Snelling) ལྟར་ན། ཁོང་གི་དགེ་རྒན་ནི། "ཏ་ལམ་འཛམ་གླིང་གི་མི་ཞིག་ཡིན་ཏེ། ལྟོས་འཛོག་གི་ཐོག་ནས་ཤེས་ཡོན་བཟང་པོ་ཐོབ་ཡོད་ཅིང་། དབུས་ཨེ་ཤ་ཡའི་ནང་འགྲུལ་བཞུད་རྒྱ་ཆེར་གནང་བ། ད་དུང་སྤྱང་པོ་དང་བླང་དོར་དབྱེ་འབྱེད་མཁས་པ། བག་བྲོ་བ་དང་བཙུན་པ་ཞིག་ཡིན་པ་རེད།" དུས་འདིར་ཁོང་དང་ཐུག་ཕྲད་བའི་ཡུ་རོབ་པ་ཞིག་གིས་ ཁོང་གི་མཁྱེན་རྒྱ་དང་ནུས་སྟོབས། དེ་ལས་ཀྱང་ཁོང་གི་ཐུགས་རིག་ངར་མ་དེས་····ཁོང་ནི་ལྷབས་ཆེན་གྱི་དབུ་

[19] Markov.S., 'Tibetskye Chetki" ("Tibetan rosary"). P 101, Prostor (Alma-Ata), No 1, 1976.

འཁྲིད་ཅིག་དང་ནུབ་ཕྱོགས་ཀྱི་འགྲུལ་བཞུད་པ་ཞིག་ཡོང་རྒྱུ་ཡིན་མིན་ལ་དོགས་པ་མི་འདུག"ཅེས་བརྗོད་འདུག"[20]

ཇོ་རྗེ་ཡིབ་ཀྱི་ "དེང་རབས་དང་ཡར་ཐོན་ཅན་གྱི་བསམ་བློའི་གནས་བབ་དེ་"ཁོང་གི་རྒྱ་ཆེ་བའི་འགྲུལ་བཞུད་ནས་ཐོབ་ཡོད་པ་རེད། ཁོང་༧རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེའི་སྐུ་ཚབ་གནང་ནས་ཨུ་རུ་སུའི་རྒྱལ་ས་སེན་ཏེ་ པི་ཏར་སི་བྷག་(St. Petersburg)ལ་ཕེབས་ཡོད་པ་རེད་ལ། དབྱིན་ཇི་དང་ལོན་ཌོན། དེ་བཞིན་རྒྱ་གར་དང་རྒྱ་ནག་གི་གྲོང་ཁྱེར་ཆེ་ཁག་ལ་ཕེབས་ཡོད་པ་རེད། ཁོང་ནི་སྐབས་འདིའི་ཚབ་སྲིད་ཀྱི་ཟིང་ཆའི་དཀྱིལ་ན་ཡོད་དེ། ཁོང་ནི་ལྷ་སའི་ནང་གི་དབང་ཡོད་ཀླད་སྙིང་སྐོར་ཁག་གི་དགྲ་བོ་ཚགས་པ་ཙམ་མ་ཡིན་པར། དབྱིན་ཇི་ཧྲུ་སྨན་བཙན་སྐྱོང་ཚིང་ཤེས་སུ་དབྱིན་ཇིས་ཨུ་རུ་སུའི་སོ་པར་བསམས་ནས་དགྲ་ཡི་འདུ་ཤེས་བཟུང་ཡོད། ད་ལྟའི་ཚར་ཁོང་ནི་ཕྱི་རྒྱལ་སོ་པ་མིན་མོད་སོག་པོ་དང་བོད་གཉིས་རྒྱ་ནག་ལས་རང་བཙན་བཟོ་ཆེད་མཛོན་གསལ་དོད་པོ་དང་འབད་བརྩོན་ཆེན་པོས་དཀའ་ལས་བརྒྱབ་པའི་རྒྱལ་གཅེས་པ་ཞིག་ཡིན་པ་དེ་སྤྱིར་བཏང་གིས་ངོས་ལེན་བྱེད་པ་རེད། ཁོང་ནི་སྤྱི་ལོ་ ༡༩༡༣ ལོའི་ཟླ་བ་ ༡༣ ཚེས་ ༢༩ ཉིན་མིང་རྟགས་བཀོད་པའི་བོད་སོག་ཆིངས་ཡིག་ཇོམ་མཁན་ལྟེ་བ་ཞིག་ཡིན་པ་དེ་ཡང་འདིར་བརྗོད་འོས་ལ། ཆིངས་ཡིག་དེས་ལུང་པ་འདི་གཉིས་ཀྱི་རང་བཙན་གྱི་གནས་བབ་དེ་གསལ་པོར་བསྟན་ཡོད། སོག་ཡུལ་གྱི་ཡིག་ཆ་ངོ་མ་དེ་ཉེ་ཆར་རྙེད་ཡོད་ཅིང་ཟླ་བ་ཁ་ཤས་ཀྱི་གོང་དུ་ང་ལ་དེའི་ངོ་བཤུས་པར་མ་ཞིག་ཐོབ་བྱུང་།

[20] Ular Alexander, 'The Policy of the Dalai Lama', pg 42-43. Contemporary Review, No 87, January-June 1905

ཇོམ་འདི་ནི་མི་སྣ་ཡ་མཚན་ཅན་འདིའི་སྐོར་ལ་ཞིབ་ཚགས་ཀྱིས་གླེང་མོལ་བྱེད་ས་ཞིག་མིན་མོད། འོན་ཀྱང་ཁོང་ནི་“རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེ་སྐུ་གཞོན་དེའི་རང་བཙན་དང་ཡར་ཐོན་གྱི་དགོངས་ཚུལ་འདི་བསྐྱེད་པ་ལ་གལ་འགངས་ཆེ་བ་དང་། དེ་ལ་བརྟེན་ནས་བོད་ཀྱི་དེང་རབས་རྒྱལ་རབས་ལ་བཟོ་དབྱིབས་ཐོན་རྒྱུར་ནུས་པ་ཆེན་པོ་ཞིག་བཏོན་ཡོད་པ་རེད། རྗོན་ སི་ནེ་ལིང་གིས་དབུས་ཨེ་ཤ་ཡའི་རྒྱལ་རབས་མཁན་གྲགས་ཅན་ ཨ་ལེས་ཏ་ཨེར་ ལེམ་བི་ (Alastair Lamb) དང་ལྷན་དུ་སྐད་ཆ་བཤད་སྐབས་ཤིག་ལ། “གལ་སྲིད་རྗོ་རྗེ་ཡིབ་དུས་ཚོད་འདི་ལ་སླེབས་མེད་པ་ཞིག་ཡིན་ན། བོད་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་ཁ་ཕྱོགས་འདི་ངོ་མ་ཧ་ཅང་མི་འདྲ་བ་ཞིག་བྱུང་ཡོད་པ་རེད།”ཅེས་བརྗོད་བྱུང་ཞེས་བཤད་འདུག

མཐའ་མ་དེར་བོད་རང་གི་འདས་པའི་དཔེར་བརྗོད་དག་ལས་བོད་ཀྱི་ “རྒྱལ་ཞེན་པའི་”བསམ་བློ་འདི་སད་ཡོད་སྲིད་པ་འདི་ཡང་བརྩིས་མེད་བྱེད་མི་ཐུབ། དཔེར་ན། སྡེ་སྲིད་ཕག་མོ་གྲུ་པས་བོད་དུ་སོག་པོའི་དབང་བསྒྱུར་མགོ་ཧིང་སློག་པའི་རྗེས་(རྒྱ་མིས་སོག་པོ་ཡོན་རྒྱལ་རབས་མགོ་ཧིང་མ་སློག་གོང་གི་ལོ་བཅུའི་སྔོན་ལ་རེད།)དེར། ཤེས་བཞིན་དུ་བོད་ཀྱི་བཙན་པོའི་དུས་སྐབས་དང་འདྲ་བའི་སོག་པོ་དང་ཁ་བྲལ་བའི་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་ངོ་བོ་གསར་པ་ཞིག་འཛུགས་ཐབས་བྱས་པ་རེད། སོག་པོའི་ཉེས་ཆད་ཀྱི་ཁྲིམས་རྩུབ་མོ་དེ་ཚོ་བརྩིས་མེད་བྱས་ཤིང་། བཙན་པོའི་དུས་སྐབས་ཀྱི་ཁྲིམས་ཡིག་དེ་ཚོ་བསྐྱར་ལེན་དང་བཅོས་ལེན་བྱས་པ་རེད། ཕག་མོ་གྲུ་པས་གནའ་བོའི་གྱོན་ཆས་རྣམས་སླར་ཡང་བླངས་ཞིང་། “ལོ་གསར་གྱི་སྐབས་སུ་དཔོན་རིགས་ཆེ་ཁག་གིས་སྔོན་གྱི་བཙན་

པོ་དག་གི་ཀྱིན་ཆས་གོན་དགོས་པ་བཟོས་པ་རེད།"[21]

ཕག་མོ་གྲུ་པའི་སྡེ་སྲིད་གཉིས་པས་ལྷ་ས་ཊ་ཅོང་ཁ་པའི་སྨོན་ལམ་ཆེན་མོའི་སྒྲིན་བདག་བྱས་པ་རེད་ལ། འདི་ནི་བོད་ཀྱི་ལོ་གཅིག་གི་ནང་གི་དུས་སྟོན་ཆེ་ཤོས་དེ་ཆགས་ཤིང་། ལུང་པ་འདིའི་ས་ཆ་གང་ས་དང་ཕྱི་རོལ་བཅས་ནས་མཇལ་བ་དང་གནས་སྐོར་བ་སྟོང་ཕྲག་མང་པོ་འཛོམས་པ་རེད། སྨོན་ལམ་ཆེན་མོ་ནི་ཆོས་ཕྱོགས་ཀྱི་རྒྱ་ཆེ་བའི་མཛད་སྒོ་ཞིག་ཡིན་ན་ཡང་། དེ་ལ་ད་དུང་ཆབ་སྲིད་དང་དམག་དོན་ཐད་ཀྱི་གལ་ཆེའི་རྣམ་པ་ཡོད་པ་དེ་རྒྱ་ཆེ་ཞིང་བཀྲག་མདངས་བཀྲ་བའི་ཁྲོམ་སྟོན་དང་ཊ་སྒྲིག་ཁྲོད་དུ་བཤམས་སྟོན་བྱེད་པ་དེས་བོད་མི་དམངས་ལ་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་དང་བོད་ཀྱི་ངོ་བོ་མཚོན་པའི་ཚོར་བ་ཞིག་འཇོག་རྒྱུར་ཞབས་འདེགས་སྒྲུབ་ཡོད་པ་རེད།

བོད་ཀྱི་དེང་རབས་རྒྱལ་ཁབ་ཅིག་ཚུགས་པ་ལ་རམ་བཏེགས་པའི་ཤུགས་རྐྱེན་དང་མིག་དཔེ། མི་སྣ་བཅས་སྣ་ཚོགས་པ་འདི་ཚོ་ཚང་མ་ནི་སྐོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱི་ལོ་རྒྱུས་ནང་དམིགས་བསལ་གྱིས་ཆད་པའམ་ཡང་ན་གཡོལ་ཐབས་བྱས་ཡོད་པ་རེད། དེ་ཡང་ཁོང་གིས་རང་གི་རྒྱལ་རབས་དེ་དབྱིན་ཇིས་བོད་ལ་འབྲེལ་ལམ་གྱི་རྨང་གཞི་བཙུགས་པ་དང་ཆབས་ཅིག བོད་མི་རྣམས་ཀྱིས་ལུང་པ་གཞན་སུ་ལའང་འབྲེལ་བ་མི་བྱེད་རྒྱུར་ནན་ཏན་བྱས་པའི་རྗེས་ཀྱི་ཕྱི་ལོ་༡༩༠༣ ལོ་ནས་མགོ་བཙུགས་སྐབས། བདེན་པ་ལས་ཐག་རིང་པོ་མ་བཀྱེད་པའི་ངང་ནས་དོན་འདི་སྒྲུབ་ཐུབ་ཀྱི་ཡོད་པ་རེད།

[21] Shakabpa, Tsepon W.D. Tibet: A Political History, Yale University Press, 1967.

ཧྥོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས་ ༡༩༡༣ ལོའི་གོང་གི་གནས་ཚུལ་དག་གི་ངོ་སྤྲོད་སྙིང་བསྡུས་ཤིག་བཀོད་ཡོད་ཀྱང་། བོད་དེང་རབས་ཅན་འགྱུར་བ་ལ་དེ་དག་གིས་ནུས་པ་ཐོན་པའི་ཚུལ་བཀོད་མི་འདུག ངོ་མ་བཤད་ན་ཧྥོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས་དུས་སྐབས་འདིའི་གནས་ཚུལ་རྩལ་དུ་བཏོན་པ་རྣམས་ནི་རྨོངས་དང་རྣམ་རྟོག་དང་སྒྱུ་འཕྲུལ། དེ་བཞིན་ཉམས་ཆག་བཅས་ཀྱི་ཁོངས་སུ་བཀོད་པ་རྣམས་རེད། ཧྥོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས་རྒྱལ་ཚབ་དེ་མོའི་ "རྙོག་ཁྲ"དེ་ནི་རྒྱལ་ཚབ་རྒན་པ་འདིས་༼ཡང་ན་ཁོང་གི་སྤུན་རྣམས་ཀྱིས་༽མཐུ་བརྒྱབ་ནས་༧རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེ་སྐུ་ན་གཞོན་པ་འདི་བསྒྲོངས་རྩིས་བྱས་པ་དེ་ཤེས་ནས་བཙོན་འཇུག་བྱས་པ་རེད་ཅེས་བརྗོད་འདུག ཧྥོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས་ དེ་མོ་ནི"ཁོང་མ་གྲོངས་བར་དུ་ཟངས་ཀྱི་སྣོད་ཆེན་པོ་ཆུས་བཀང་བ་ཞིག་བཏུམས་ནས་བསད་པའི་དགྲོག་གཏམ"ཁུངས་སྐྱེལ་མེད་པ་ལ་གཞི་བཅོལ་ནས་བཤད་འདུག ཡིན་ན་ཡང་བཀའ་ཤག་གིས་ཉེས་ཅན་པ་རྣམས་ལ་སྲོག་ཐོག་གཏོང་རྒྱུའི་ཐག་གཅོད་བྱས་པ་དེར་༧རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེས་བཀག་གནང་པ་དེ་བརྗོད་རྒྱུ་ཆད་ལུས་ཤོར་འདུག་པ་ནི་ཁྱད་མཚར་པོ་ཞིག་རེད། འདི་ནི་༧རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེས་སྲོག་ཁྲིམས་གཅོད་པ་བཀག་གནང་བ་དེ་ཡོངས་གྲགས་ཀྱི་དཔེ་མཚོན་ཐོག་མ་དེ་ཡིན་སྟབས་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་ཐོག་ནས་གལ་ཆེན་པོ་རེད། གནད་དོན་འདིའི་སྐོར་ལ་༧རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེའི་བཞེད་ཕྱོགས་བརྟན་པོ་གནང་བ་བརྟེན་ནས་ཁོང་གི་རྒྱལ་སྲིད་ཀྱི་ཁྲིམས་ལུགས་ཐག་གཅོད་ལྷ་ན་མེད་པ་ཞིག་འཛུགས་རྒྱུ་བྱུང་བའི་སྐོར་ངས་དེ་སྔར་རྩོམ་ཞིག་གི་ནང་བྲིས་ཡོད་པ་འདི་ལྟར།

"༡༩༡༣ ལོར་༧རྒྱལ་བ་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་གསུམ་པས་སྲོག་ཁྲིམས་

གཙོད་པ་དང་དེ་བཞིན་གྱི་ "གདུག་རྩུབ་དང་རྒྱུན་ལྡན་མིན་པའི་"ཞེས་ཚད་ཀྱི་རིགས་རྩ་འགོག་བྱས་པ་རེད་ལ། དེས་ཧ་ལམ་བོད་འདི་ནི་འཛམ་གླིང་ནང་དེ་ལྟར་བྱེད་པའི་ལུང་པ་དང་པོའི་གྲས་སུ་ཚུད་བཙུག་པ་རེད། སི་ཝི་ཛར་ལེན་ཌི་(Switzerland)ཡིས་ ༡༩༣༧ ལོར་སྲོག་ཁྲིམས་གཙོད་པ་མཚམས་འཇོག་བྱས་པ་དང་། དབྱིན་ཇིས་ ༡༩༦༥ ལོར་དང་། ཧྥ་རན་སི་ཡིས་རང་གི་ཉེས་ཅན་པའི་སྲོག་ཁྲིམས་མཐའ་མ་དེ་ ༡༩༨༡ ལོར་བཅད་ཡོད་པ་རེད། ཨ་མི་རི་ཀ་རྒྱལ་ཁབ་དང་། དམིགས་བསལ་གྱིས་ཊེག་སེ་སི་(Texas)མངའ་སྡེའི་ནང་ལ་ཆ་བཞག་ན། མཐའ་ན་ལོ་ཚད་མ་ལོན་པ་དང་། ཡང་ན་རིག་འཚོ་མ་ཟིན་པའམ་སེམས་ཁམས་མ་འཚར་བའི་རིགས་ཀྱང་"སྲོག་གཙོད་ཀྲུབ་སྟེགས་"སྟེང་ངམ་ཡང་ན་དེ་ལས་གཞན་པའི་རྣམ་པ་གང་ཡོད་ཀྱང་དེ་ལ་མི་གནོང་བའི་འགན་ལེན་གང་ཡང་མེད་པ་རེད། རྒྱ་ནག་ནང་ཤོང་ཚོས་སང་ཉིན་ཟེར་བ་ཞིག་མེད་པའི་ཚུལ་དུའམ་ཡང་ན་ཧ་ལས་པའི་ངང་ནས་འདི་ལག་བསྟར་བྱེད་པ་རེད། ཡིན་དང་ཡིན། ༢༠༠༡ ལོའི་རྒྱལ་སྤྱིའི་ཉེས་ཡངས་ཚོགས་པས་གསལ་བསྒྲགས་ཤིག་གི་ནང་དུ། "འདས་པའི་ཟླ་བ་གསུམ་གྱི་ཡུན་ལ་རྒྱ་ནག་ཏུ་སྲོག་ཐོག་བཏང་བའི་མིའི་གྲངས་འབོར་ནི་འདས་པའི་ལོ་ངོ་གསུམ་གྱི་རིང་ལ་འཛམ་གླིང་ས་ཁུལ་གཞན་ཡོངས་ཀྱི་སྲོག་ཁྲིམས་བཅད་པའི་གྲངས་འབོར་ལས་མང་བ་འདུག"ཅེས་བྲིས་ཡོད།

སྟོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས་ དབྱིན་ཇིའི་རྒྱབ་སྐྱོར་ལམ་སྟོན་འོག་བོད་དུ་དེང་རབས་དམག་མི་དང་ཉེན་རྟོག་པའི་དཔུང་ཁག་བཙུགས་པའི་སྐོར་གླེང་འདུག་ལ། དབྱིན་ཇིས་བོད་ཀྱི་ཐར་འཕྲིན་གྱི་སྐུད་པ་གསར་དུ་འཐེན་པ་དེར་འཕྲུལ་རྩལ་གྱི་རོགས་རམ་བྱས་པ་བཤད་འདུག་མོད། དེ་

ཚོ་ཚང་མ་ལ་བོད་མི་ཆོས་དཀྱུལ་སྤྲད་པ་དེ་བཟོད་མི་འདུག ཁོས་ད་དུང་ཞོར་འཕྲོས་སུ་ལྷ་སའི་ནང་གི་གློག་ཁང་བཙུགས་པ་དེ་གླེང་འདུག རྔོལ་ཊེ་སི་ཕྲེན་གྱིས་ ༡༩༡༣ ལོའི་རྗེས་སུ་བྱུང་བའི་དེང་རབས་བཤད་སྐབས་དབྱིན་ཇིའི་ཤུགས་རྐྱེན་སླེབས་པའི་སྐོར་ལ་སྣ་འདྲེན་བྱེད་རྒྱུ་ལ་ཁོ་རང་འབྱུར་ནས་ཡོད་ལ། ད་དུང་ཡར་རྒྱས་ཕལ་ཆེ་བ་ནི་ "…" ནུབ་ཕྱོགས་པའི་(དབྱིན་ཇི་)སྒྲིག་ཆས་དང་གྱོན་ཆས། ལུགས་སྲོལ་དཔེར་ན་ཇ་མངར་མོ་དང་ལག་པ་གཏོང་བ། དེ་བཞིན་དྲ་སྲོལ་དང་རྟ་ཐོག་སྤྲོ་ལོ་རྩེ་བ་སོགས་དཔེ་ལེན་བྱས…"པའི་ཚུལ་བཞིན་རེད་ཅེས་སྣང་ཚུང་བྱས་ཡོད།

རྔོལ་ཊེ་སི་ཕྲེན་གྱིས་བོད་མི་རང་ངོས་ནས་བརྩམས་པའི་བཅོས་སྒྱུར་དང་དེང་རབས་ཅན་གྱི་སྐོར་བཟོད་རྒྱུ་ཆད་ལུས་ཤོར་ཡོད་པ་རེད། ཆུ་འབྲུག་ལོའི་བོད་ཟླ་དང་པོའི་ཆེས་བརྒྱད ༼བོད་སོག་ཆིངས་ཡིག་ལ་མིང་རྟགས་བཀོད་ནས་ཟླ་བ་གཅིག་གི་རྗེས་སུ་༽ ཉིན་༧རྒྱལ་དབང་བཅུ་གསུམ་པ་ཆེན་པོས་བོད་རང་བཙན་གྱི་བསྒྲགས་གཏམ་སྤེལ་གནང་བ་རེད། ལོ་རྒྱུས་རང་བཞིན་གྱི་བསྒྲགས་གཏམ་འདིའི་ནང་ཁོང་གིས་ད་དུང་བོད་ཀྱི་ཞིང་པ་སྣེར་པ་ཚོས་ས་ཞིང་སྟོང་པར་ལྷག་ཡོད་པ་རྣམས་ལ་ཞིང་རྨོ་འདེབས་ཆོག་པ་དང་། ཞིང་བཏབ་ནས་ཐོག་མའི་ལོ་འགའི་རིང་ལ་དཔྱ་ཁྲལ་བསྡུ་རྒྱུ་མིན་ཞེས་གསུངས་ཡོད་པ་རེད། བསྒྲགས་གཏམ་འདིའི་ནང་ད་དུང་ཁོར་ཡུག་སྲུང་སྐྱོབ་སྐོར་གྱི་ཚིག་དུམ་ཞིག་ཡོད་པ་དེར་༧རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེས་བོད་ས་གང་སར་ལྷོན་པའི་རིགས་གསར་འཛུགས་དང་། ད་དུང་ཤིང་སྡོང་སྣ་ཚོགས་དང་ཤིང་རྩྭའི་རིགས་བདག་ཉར་བྱེད་དགོས་སྐོར་ནན་བཤད་གནང་བ་རེད།

སྣར་ ཆླ་རལ་སི་ བྷེལ་ (Sir Charles Bell) གྱིས་ ༧རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེ་བཅུ་གསུམ་པས་བོད་ཀྱི་ཞིང་པ་ཚོར་རོགས་འདེགས་བྱེད་སླད་བུ་ལོན་རྣམས་ཆག་ཡང་བྱེད་པའི་ལས་འཆར་ཆེན་པོ་ཞིག་སྤེལ་བའི་སྐོར་བྲིས་འདུག་ལ། བྷེལ་གྱིས་ལྷ་སའི་ཤའི་ཁྲིམ་རྣ་གསར་པ་དེར་ཤ་ནི་གཙང་སེལ་བྱས་པའི་གནས་སྟངས་ཀྱི་འོག་ནས་བཙོང་དགོས་པའི་སྐོར་ཡང་གླེང་འདུག འདི་ནི་གཅིག་བྱས་ན་དབྱིན་ཇིའི་རྒྱ་གར་ནས་དཔེ་བླངས་པ་རེད་ལ། ཉིན་ལྟར་ཁྲིམ་རྭའི་ས་ཆ་དེ་ལ་གཙང་མ་ཡིན་མིན་ལྟ་རྟོག་བྱེད་པ་སློས་མེད་ཐོག ད་དུང་བཙོང་ཤའམ་ཡང་ན་ཤ་ཁོག་རེ་རེ་བཞིན་གྲོང་ཁྱེར་དོ་དམ་ལས་ཁང་གིས་བརྟག་དཔྱད་བརྒྱུད་ནས་མ་བཙོང་སྔོན་ལ་བཙོང་ཆོག་པའི་བཀའ་འཁྲོལ་ཐམ་ག་ཞིག་ལེན་དགོས་པ་རེད།[22]

འབྲུ་བསྐྱིལ་དོ་དམ་ལས་ཁུངས་ཀྱི་ཐོག་ནས་ཞིང་པ་དགོས་མཁོ་ཅན་ཚོར་ཟ་འབྲུ་སྐྱིད་མེད་དུ་བུན་གཏོང་བྱེད་རྒྱུའི་ལས་འཆར་ཞིག་ཀྱང་མགོ་བཙུགས་པ་རེད།[23] ཞིང་པ་ཚོས་སྟོན་ཐོག་སོས་པ་ནས་འབྲུའི་སྐམ་ཆགས་བཅུ་བླུར་ཞིག་ལྡོན་པའི་རྒྱ་ཁ་གསབ་ཆེད་སྤྲོད་དགོས་ཀྱི་ཡོད་པ་རེད། ༡༩༣༠ ལོར་༧རྒྱལ་བ་རིན་ཆེས་རྫོང་གི་ལས་ཁུངས་སོ་སོར་གཞི་རིམ་སློབ་གྲྭ་འཛུགས་དགོས་པའི་བཀའ་རྒྱ་བཏང་བ་རེད། ཁོང་གིས་ད་དུང་རྫོང་ཚང་མ་ལམ་སྟོན་བཀའ་རྒྱ་ཞིག་གནང་ནས་ལྷ་བ་དང་མོ་བ་ཚོས་མི་སེར་ལ་དྲང་མིན་མགོ་སྐོར་གཏོང་བ་འགོག་པ་དང་། དེ་

[22] ངའི་ཨ་མ་བཀྲས་མཐོང་སྟེ་ལགས་བློ་གྲོས་ལྷ་དབང་དང་གླེང་མོལ་བྱས་པ།

[23] རྡ་རམ་ས་ལར་རྨ་བྱ་ཚེ་དབང་འགྱུར་མེད་ལ་བཅར་འདྲི་བྱས་པ། ༡༩༩༢ ལོའི་ཟླ་གསུམ་པའི་ཚེས་ ༡༩ ཉིན།

འདྲའི་སྐབས་ལ་སྐུ་རྟེན་ཚོ་ལྷ་འབབ་རྒྱུ་འགོག་པའི་ཆེད་དུ་རྟོག་ཞིབ་བྱེད་དགོས་གསུངས་པ་རེད།

དེ་ནས་ ༡༩༡༨ ལོར་བཙུགས་པའི་ལྷ་སའི་སྨན་རྩིས་ཁང་ཡོད་པ་རེད། དེར་དམག་ཤོངས་དང་དགོན་སྡེ། དེ་བཞིན་རྫོང་ཁག་སྣ་ཚོགས་ནས་སློབ་མ་ ༡༥༠ བསྡུ་རུབ་ཀྱིས་ལོ་ངོ་དགུའི་ཡུན་ལ་བོད་ཀྱི་སྲོལ་རྒྱུན་གྱི་སྨན་སློབ་ཀྱི་ཡོད་པ་རེད། སློབ་སྦྱོང་ཐོན་མཚམས་ཤོང་ཚོ་རང་རང་གི་ས་གནས་སུ་ཕྱིར་སློག་གིས་སྨན་བཅོས་ཀྱི་མཐུན་འགྱུར་ཞུ་གི་ཡོད་པ་རེད།

སྨན་རྩིས་ཁང་གིས་ད་དུང་བྱིས་པ་དུས་མིན་འཆི་རྐྱེན་ཚབས་ཆེ་བ་དེ་ལ་བཅོས་ཐབས་ལག་བསྟར་བྱས་པ་རེད། འདིའི་ཆེད་དུ་ "བྱིས་པ་ཉེར་སྐྱོང་"ཅེས་པའི་འཆར་གཞི་མགོ་བཙུགས་པ་རེད། བོད་ཀྱི་ས་ཁུལ་གང་སའི་རྫོང་དཔོན་ཡོངས་རྫོགས་ལ་རྫོང་ནང་གི་བྱིས་པ་སྐྱེས་ཚད་ཐོ་འགོད་བྱེད་ཕྱོགས་ཀྱི་ལམ་སྟོན་འགྲོར་པ་རེད། གནས་ཚུལ་དེ་ལྷ་སའི་སྨན་རྩིས་ཁང་ལ་བཏང་བ་དང་། དེ་ནས་ རྩིས་འབྲས་དང་འོས་འཚམས་ཀྱི་སྨན་བཅས་བྱིས་པ་རེ་རེའི་ཆེད་དུ་གྲ་སྒྲིག་བྱས་པ་རེད། "འདི་ཚོ་ནི་བོད་ཀྱི་རྫོང་དགུ་བཅུ་གོ་དྲུག་ཚང་མར་གཏོང་གི་ཡོད་པ་རེད།"ཅེས་བོད་ཀྱི་བུད་མེད་ཅིག་གིས་རང་གི་དྲན་ཐོར་བཀོད་འདུག མོས་ད་དུང་ "བོད་ཀྱི་སྨན་རྩིས་མཁས་པ་གྲགས་ཅན་མཁྱེན་རབ་ནོར་བུ་ཡིས་བྱིས་པ་ཉེར་སྐྱོང་ཅེས་པའི་དེབ་ཅིག་བརྩམས་པ་དེའི་ནང་བྱིས་པ་གསོ་ཐབས་དང་དེ་ཚོའི་བདེ་ཐང་སྐོར་ཀོ་ན་གླེང་ཡོད་པ་རེད།"ཅེས་བྲིས་འདུག[24]

[24] Yuthok Dorjee Yudon, House of the Turquoise Roof,

བྱིས་པ་གཞོན་ཕྱོགས་ཀྱི་རིག་པ་འདི་ནི་ཆ་ཚང་སྲོལ་རྒྱུན་ཡིན་པ་དང་། གཞུང་གི་མཐུན་རྐྱེན་གྱི་ཚད་བཀག་ལ་བརྟེན་ནས་འདིའི་གཞི་རྒྱ་ལ་ཚད་བཟུང་བྱས་ཡོད་སྲིད་ནའང་། ཞབས་འདེགས་འདི་ནི་བོད་གཞུང་གི་མངའ་འོག་ན་ཡོད་པའི་བྱིས་པ་ཚང་མ་ལ་རིན་མེད་དུ་སྤྲོད་ཀྱི་ཡོད་པའང་གླེང་འོས་པ་ཞིག་རེད། སྐྱིད་གྲོང་རྫོང་དཔོན་གྱི་བུ་ཡིས་ང་ལ་བརྗོད་གསལ་ལ། མཐའ་ན་རྒྱ་ནག་དམར་ཕྱོགས་པའི་དབང་འོག་ཏུ་ཤོར་ནས་ཀྱང་ལོ་ཁ་ཤས་ཀྱི་རིང་ལ་སྐྱིད་གྲོང་རྫོང་གི་བྱིས་པ་རྣམས་ལ་རང་རང་གི་རྩིས་འབྲས་དང་སྨན་ཐུམ་ཆུང་བ་རེ་བཅས་ལྷ་ས་ནས་འབྱོར་བ་དེ་དྲན་གྱི་འདུག་ཅེས་བརྗོད་བྱུང་། [25]

རྒོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས་ "དགོན་པའི་སྡེ་ཁག"གི་དགག་བྱ་བྱས་པ་ལ་བརྟེན་ནས་བོད་གཞུང་གིས་རྒྱང་རྩེ་དང་ལྷ་ས་རུ་དབྱིན་ཇིའི་སློབ་གྲྭ་འཛུགས་མ་ཐུབ་པའི་སྐོར་གླེང་འདུག ཡིན་ན་ཡང་སྤྱི་ཚོགས་ཁྲོད་ཀྱི་སྒེར་པ་མང་པོས་རང་གི་སྒེར་དོན་དང་རང་གི་ལུང་པའི་མ་འོངས་པའི་ཆེད་དུ་ནུབ་ཕྱོགས་ཀྱི་ཤེས་ཡོན་ནི་གལ་ཆེན་པོ་ཡིན་པ་དེ་ཤེས་བཞིན་ཡོད་པ་དང་། དེ་ནས་རང་གི་བྱིས་པ་རྣམས་རྡོ་རྗེ་གླིང་དང་བཀའ་སློན་སྤུག་ཏུ་ཡོད་པའི་དབྱིན་ཇིའི་སློབ་གྲྭ་དག་ཏུ་བཏང་བའི་བདེན་དོན་འདིའི་སྐོར་ཅི་ཡང་བརྗོད་མེད། ངས་རྡོ་རྗེ་གླིང་རྫོང་ཁོངས་གང་སར་ཡོད་པའི་དབྱིན་ཇིའི་སློབ་གྲྭ་བརྒྱད་ཙམ་གྱི་ནང་དུ་སློབ་སྦྱོང་བྱས་པའི་སློབ་མ་བརྒྱ་དང་དྲུག་ཅུའི་མིང་ཐོ་༼ད་དུང་ཚར་མེད་༽ཞིག་བཟོ་ཐུབ་པ་བྱུང་། ངོ་མཚར་བ་ཞིག་ལ་དེ་ཚོའི་མང་ཆེ་བ་ནི་སྐུ་དྲག་གི་བྱིས

པ་ཡིན་ན་ཡང་། ཚོང་པ་དང་མི་སེར་དཀྱུས་མའི་བྱིས་པ་ཡང་མང་པོ་ཡོད་པ་དེ་རེད། ལྷ་སའི་ནང་གི་རྒྱུན་རྩེད་མཁན་གྲགས་ཅན་༼འབངས་དཀྱུས་མ་༽ཞིག་གི་གསོ་ཕྱུག་ཅིག་བཀའ་བློན་སྟུག་གི་ སེན་ཏེ་ ཨ་གསྟ་སི་ཏིན་ (St Augustine) གྱི་སློབ་གྲྭ་ལ་སློབ་སྦྱོང་ཆེད་བཏང་བ་རེད། ངའི་མིང་ཐོའི་ཁོངས་ཀྱི་སློབ་མ་ ༡༧ ཙམ་ཞིག་བུ་མོ་རེད། སློབ་སྦྱོང་འདིའི་རིན་གོང་ནི་ཁྱིམ་ཚང་ཚོར་དཔག་ཚོད་ཀྱིས་དཔལ་འབྱོར་གྱི་ཁུར་པོ་ཞིག་ཡིན་མོད། ཁོང་ཚོས་དེ་ནི་གལ་ཆེ་བ་དང་རིན་ཐང་སྤྲོད་འོས་ཤིག་ཡིན་པར་ངོས་འཛིན་བྱས་པ་ནི་གསལ་པོ་རེད།

དགོན་པའི་སླད་སྙིང་དཔུང་ཁག་གིས་གཞུང་གི་དེང་རབས་ཅན་དུ་བསྒྱུར་བའི་འབད་བརྩོན་ལ་བར་ཆད་བྱས་མིན་ལ་མ་ལྟོས་པར། གྲངས་འབོར་འཕེལ་བཞིན་པའི་ཁྱིམ་ཚང་སྙིར་པ་མང་པོ་ཞིག་ནི་རང་ངོས་ནས་མགོ་བརྩམས་ཏེ་དེང་རབས་ཅན་དང་འགྱུར་བཅོས་ཀྱི་ཕྱོགས་ལ་བསྐྱོད་བཞིན་པ་དེ་གོང་གསལ་དེ་དག་གིས་མཚོན་གྱི་ཡོད་པ་འདྲ་ཞིང་། རྒྱལ་རབས་མཁན་ཞིག་ལ་མཚོན་ན། ལོ་རྒྱུས་ལ་བསྐྱར་ཞིབ་བྱེད་པའི་སྐབས་སུ་ དབང་བསྒྱུར་མཁན་ནམ་ཡང་ན་གཞུང་གི་གྲུབ་འབྲས་༼ཡང་ན་འཕྲུས་ཤོར་༽དེ་གཙོ་བོར་འཛིན་པའམ་ཤས་ཆེ་བའི་ཐོག་ནས་བལྟ་བ་ནི་ནོར་འཁྲུལ་ཅིག་རེད། ཧྥ་རན་སིའི་ དེབ་ཐེར་སློབ་གྲྭ་(annales school)ཞེས་པའི་རྒྱལ་རབས་སྨྲ་བ་ཚོས་ལོ་བརྒྱའི་གོང་ནས་ང་ཚོར་བསླབས་པ་ཇི་བཞིན། རྒྱ་ཆེ་ས་ནས་སྤྱི་ཚོགས་ནང་གི་འགྱུལ་སྐྱོད་ཁག་དང་དེ་བཞིན་སྤྱི་ཚོགས་རང་བཞིན་གྱི་འགྱུར་བའི་འཕེལ་ཆ་སྟེ། ཚང་མ་གནས་ཚུལ་དཀྱུས་མ་ཡིན་མོད་མིའི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་ཞིབ་ཆས་ཕྱུག་པ་དེ་དག་ནི། རྒྱལ་རབས་སློབ་སྦྱོང་ཁྲིད་དུ་གནད་འགག་

༼ཆེ་བ་མིན་ཙང་༽ཡོད་དགོས་པ་རེད།

བོད་མི་ཚོས་རང་གི་བྱིས་པ་རྣམས་ལ་གོང་ཚད་མཐོ་བའི་དབྱིན་ཇིའི་སློབ་སྦྱོང་སྤྲོད་ཐུབ་པའི་རྒྱུ་མཚན་གཅིག་ནི་ ༡༩༧༠-༩༠ བར་དེར་བོད་ནང་དུ་དཔལ་འབྱོར་གྱི་འཕེལ་རྒྱས་ལྷབས་ཆེ་བ་ཞིག་ཕྱིན་པ་དེས་འགྲེལ་བཤད་རྒྱག་ཙང་བ་ཞིག་རེད། ཉི་ཧོང་གི་མཚོ་དམག་གིས་ཨོ་སི་ཊེ་རི་ལི་ཡ་ (Australia) ཡི་འབྲེལ་ལམ་བཀག་པ་ལ་བརྟེན་ནས་ཨ་མི་རི་ཀའི་ནང་དུ་བོད་ཀྱི་བལ་རིགས་ཀྱི་དགོས་མཁོ་འཕར་བ་དང་། དེས་བོད་ཀྱི་ཚོང་པ་འབྲེལ་ཡོད་རྣམས་ཙམ་ཞིག་མིན་པར་འབྲོག་པ་མཁོ་འདོན་པ་རྣམས་དང་དེ་བཞིན་ཚོང་ལམ་དུ་འཁེལ་བའི་མི་ཚང་མ་ལ་དཔག་ཚོད་ཀྱིས་ལམ་ལྗོང་ཡོད་པ་ཞིག་བཟོས་པ་རེད། བདུན་གཅིག་གི་གོང་ཙམ་ལ་ངས་བོད་ཀྱི་བལ་ཚོང་སྐོར་གྱི་ཡིག་ཆ་ཞིག་བཀླགས་པ་དེར་བལ་ཚོང་འདིའི་རྒྱུ་ཕྱིན་ཐད་ཚོད་དཔག་ལས་འགོངས་པ་དང་ཧ་ལས་པའི་ཨང་གྲངས་བཀོད་འདུག ད་ལྟ་ངས་ཡིག་ཆ་དེ་ཉེད་མ་ཐུབ་མོད་ངས་རྗེས་མར་རྩོམ་འདིའི་ནང་འཇུག་གི་ཡིན།

འཛམ་གླིང་དམག་ཆེན་གཉིས་པ་ཡིས་ཀྱང་བོད་འདི་ནུབ་ཕྱོགས་ཀྱི་ཚོང་ཟོག་ཐོན་རྫས་ཆེད་སྒོ་འབྱེད་པའི་དཔལ་འབྱོར་གྱི་སྒྱུལ་ཤུགས་ཆེན་པོ་ཞིག་སྤྲད་ཡོད་པ་རེད། བོད་ཀྱི་ཚོང་པ་ཚོས་ཚོང་ཟོག་དང་སྨྱུས་ལེགས་ཀྱི་ཐོན་རྫས་དག་རྒྱ་གར་ནས་ཉོས་ཏེ་རྒྱ་ནག་གི་ལྷོ་ནུབ་ཏུ་གོ་མིན་ཏང་གིས་ཉི་ཧོང་འགོག་ས་དེར་དཔག་ཚོད་ཀྱི་ཁེ་བཟང་དང་བཅས་བཙོངས་པ་རེད། ཚོང་ལམ་དུ་འཁེལ་བའི་མི་ཚང་མ་སྟེ། སྐུ་དྲག་རྣམས་དང་ཞིང་པ། རྟ་དྲེལ་པ། མགྲོན་ཁང་ཞར་མཁན། དེ་བཞིན་ཚོང་པ་ཆེན་པོ་རྣམས་ལ་ཚོང་འདིས་ཁེ་ཕན་བྱུང་ཡོད་པ་རེད། དུས་དེར་ཡུ་ནཱན་

གྱི་བྱང་ཕྱོགས་འཛང་ཡུལ་(Lijiang)སྣེ་ཚོང་ལམ་འདིའི་མཐའ་མའི་འབབ་ཚིགས་གཙོ་བོ་དེར་སྡོད་མཁན་གྱི་པི་ཏར་ གྷོ་ལར་ཊི་ (Peter Goullart) ལྟར་ན། "རྡ་དྲེལ་གྱི་འགྲུད་བཞུད་འདི་ནི་ "དམིགས་བསལ་དང་ཧ་ལས་དགོས་པའི་དངོས་པོ་ཞིག་རེད་"ཅེས་བརྗོད་འདུག

རྣོ་ལེག་སི་(Rolex)ཆུ་ཚོད་བཟོ་གྲྭའི་འགན་འཛིན་ཕྱི་ལོ་༡༩༩༠ ཞེ་གྲངས་ནང་དངོས་སུ་བཀའ་བློན་སྟུག་ཏུ་བསྐྱོད་ནས་འཛམ་གླིང་གི་ཁུག་ཀྱོག་ས་ཁུལ་༼འདི་ནས་ཚོང་དེ་ལྷ་ས་ལ་བསྐུར་གི་ཡོད།༽འདིར་ཕོའི་ཆུ་ཚོད་ཀྱི་དགོས་མཁོ་གློ་བུར་འཕར་བ་དེ་ལ་རྟོག་ཞིབ་བྱས་ཤིང་། "…" དེ་ནས་འདི་ནི་གྲོང་གསེབ་ཆུང་ཆུང་ཞིག་ཡིན་པ་ཤེས་ནས་ཧ་ལས་པ་རེད།"[26] འདི་འདྲ་བའི་ཚོང་གི་འཕེལ་རྒྱས་ཤིག་ནི་སོག་ཡུལ་དང་ཤིན་ཅང་། ལ་དྭགས། འབྲུག་ཡུལ། མཐའ་ན་བལ་ཡུལ་ལ་ཡང་བྱུང་མ་མྱོང་པ་རེད།

གློ་བུར་གྱི་དཔལ་འབྱོར་འཕར་སྣང་འདིས་སྐུ་དྲག་དང་ཚོས་པའི་གཞུང་འདིའི་ཡ་རབས་ཀྱི་གཤིས་ཀ་ཉམས་ཆག་ཏུ་འགྲོ་རྒྱུ་ལ་ཤུགས་རྐྱེན་ཐེབས་ཡོད་དམ། མ་མཐའ་ལ་ཡང་བོད་ཀྱི་མཁས་པ་ཀན་པ་ཞིག་གིས་ང་ལ་བཤད་དོན་ལ། གཞུང་ཞབས་གྲལ་རིམ་ནང་གི་དཔལ་འབྱོར་གསར་པ་དང་། སྲོལ་རྒྱུན་གྱི་བཟང་སྤྱོད་དང་བསམ་པའི་འཁྱེར་སོ་ཉམས་བཞིན་པ་དེ་ཚེ་ནི། ༡༩༡༤ ལོ་དང་མི་འདྲ་བར་ ༡༩༥༠ ལོར་ བོད་དམག་གིས་ལས་འགན་སྐྱོ་བོར་སྒྲུབ་པ་དེ་ལ་འབྲེལ་བ་ཡོད་

[26] D.S. Kansakar Hilker, Syamukapu; the Lhasa Newars of Kalimpong and Kathamandu, Vajra Publications, Kathamandu, 2005.

སྲིད་པ་རེད་ཅེས་བརྗོད་བྱུང་། ད་དུང་ང་ལ་བརྗོད་དོན། དཔལ་འབྱོར་གོང་འཕེལ་དུ་སོང་བ་འདི་དང་དེའི་རྗེས་འབྲེལ་གྱིས་དགོན་པ་དང་བླ་བྲང་ཁག་ལ་སྐོར་མོ་སླེབས་པ་དེས་གལ་སྲིད་ཉམས་ཆག་ཏུ་སོང་བ་ཞིག་བཟོས་མེད་དབང་དུ་བཏང་ན་ཡང་། མ་མཐའ་ལ་ཡང་དགོན་པའི་བཅའ་ཁྲིམས་དང་ལྷག་ཟ་རྟུལ་སྲུངས་ཐད་ནས་འཐུས་ཤོར་ཞིག་བྱུང་ཡོད་རེད་ཅེས་བརྗོད་བྱུང་། ར་སྒྲིང་གི་རྙོག་ཁྲ་ལ་ཡང་དཔལ་འབྱོར་གྱི་རྒྱུ་རྐྱེན་ཞིག་རྒྱབ་ཏུ་ཡིབ་པའམ་ཡང་ན་ཟུར་ན་ཡོད་པ་ཞིག་སྲིད་དམ། སློལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱི་ "བླ་མའི་རྒྱལ་ཁབ་ཤི་བ།" ཞེས་པའི་དེབ་འདི་ལ་དེ་འདྲའི་དཔལ་འབྱོར་དང་སྲི་ཚོགས་ཀྱི་འབྲེལ་བཤད་ཐད་ཞིབ་འཇུག་བྱེད་པའམ། ཡང་ན་བསམ་ཞིབ་བྱེད་པ། མཐའ་ན་ཕྱོགས་རེ་ཙམ་ཞིག་ཀྱང་མ་བྱུང་བ་ནི་ཁོའི་དེབ་དེའི་ཧ་ཅང་ཉམ་ཐག་གི་ཆ་ཞིག་རེད།

མཐའ་མཇུག་དེར་ སློལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱི་ཤོག་གྲངས་ཁྱད་མཚར་བདུན་བརྒྱ་དགུ་བཅུ་ཡོད་པའི་དེབ་མཐུག་པོ་དེས་སྒྲུབ་ཐུབ་པར་གྱུར་པ་ནི་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་དེ་ཆུང་ཆུང་དང་ས་གནས་རང་བཞིན་ཅན། གལ་ཆེའི་ཁྱད་ཆོས་མེད་པ་ཞིག་བཟོས་པ་དེ་རེད། ལོ་རྒྱུས་དང་གནས་ཚུལ་ཧ་ཅང་འདེམས་གསེས་ཀྱིས་བཀོད་པའི་ཡིག་མཛོད་ཆེན་པོ་འདིས་བཞག་པའི་ཚོར་སྣང་ཡུན་རིང་འདུག་པ་དེ་ནི་རྒྱ་མིས་བོད་ལ་དབང་བསྒྱུར་བྱེད་པ་ནི་བཟློག་མེད་ཅིག་ཡིན་པ་ ༼ཡིན་ན་ཡང་སློལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས་གཤམ་གསལ་འདི་དག་ཐད་ཀར་མི་བརྗོད་རྒྱུར་གཟབ་གཟབ་བྱས་ཡོད།༽དང་། བོད་ནི་ནང་ཁུལ་གྱི་ཤུལ་བཞག་འགལ་ཟླ་ལ་བརྟེན་ནས་ཤི་བ།༼མ་ཁེ་སི་རིང་ལུགས་པའི་རྒྱལ་རབས་སྨྲ་བ་ཚོས་བཤད་སྲིད་པ་ལྟར།༽ རྒྱ་ནག་གིས་བོད་ལ་བཙན་འཛུལ་བྱས་པ་དང་དེ་འབྲེལ་གྱིས་ལུང་པ་དེའི་ནང་སྲོག་སྐྱོན་དང་གཏོར་བཤིག་

ཐེབས་པ་ནི་རྐྱེན་ངན་དང་འཕྲད་པ་ཙམ་ཞིག་ཡིན་པ་དང་རྒྱ་ནག་གི་སྐྱོན་གང་ཡང་མ་རེད་ཟེར་བ་དེ་རེད།

ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་ངོས་ནས་བརློག་ཏུ་མེད་པ་ཡིན་ནམ།

ངས་འདིའི་སྙིང་ཞུ་ཚུགས་བྱེད་ཀྱི་མེད་མོད། མཐའ་ན་དེབ་འདིའི་འགྲེལ་བརྗོད་ཁ་བྱང་བླ་མའི་རྒྱལ་ཁབ་ཤི་བ་(Demise of the Lamaist State)ཞེས་པ་འདིས་ཀྱང་ཛྷོལ་ཊི་སི་ཐེན་གྱི་དེབ་འདིའི་ཤུགས་བསྟན་གྱི་ལྟ་ཚུལ་དེ་མངོན་དུ་འདེད་པའི་ཚོར་སྣང་ཞིག་བྱུང་། ཨོག་སི་ཕོར་ཊི་(Oxford English Dictionary)ཡི་དབྱིན་ཡིག་ཚིག་མཛོད་དུ་མིང་ཚིག "demise"[27] ཟེར་བ་ནི་འཆི་བའི་(death)གནས་བབ་ཅིག་ཡིན་ལ། དེ་ནི་དབང་ཆ་དང་བདག་དབང་། ཡང་ན་ས་བདག་བརྗེ་བསྒྱུར་གྱི་སྐབས་སུ་འབྱུང་བ་ཡིན་ཞེས་བརྗོད་འདུག རོ་གཞེ་ཏི་(Roget) ལག་དེབ་ཚིག་མཛོད་དུ་མིང་ཚིག་འདིའི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས་ལ། ཤི་བ། ཚེ་ལས་འདས་པ། གཉིད། སེམས་ཀྱི་ངལ་གསོ་སོགས་བྲིས་འདུག སྤྱིར་བཏང་བྱས་ན། ལུང་པ་ཞིག་གི་ནང་དུ་འགྱུར་བ་དེ་དཔལ་ཡོར་ཕྱིན་པ་ཞིག་དང་། དེའི་རྒྱུ་རྐྱེན་ཡང་སྤྱིར་

[27] དབྱིན་ཡིག་གི་ Demise ཞེས་པའི་ཚིག་འདི་ལ་སྐྱེ་འགྲོ་ཞིག་གི་འཆི་བའི་(Death)སྐབས་དང་། ཚོགས་སྡེ་ཞིག་འཛོར་ཞིག་གམ་འཐུས་ཤོར་ལ་ཕྱིན་པ། ཁ་ཆེམས་དང་གན་རྒྱ་ལ་བརྟེན་ནས་བདག་དབང་བརྗེ་ལེན་གྱི་སྐབས་བཅས་ལ་འཇུག་པར་བཤད་འདུག Death ཞེས་པ་ལའང་འཆི་བ་ཙམ་མ་ཡིན་པར་དངོས་པོ་གང་ཞིག་ཟ་སྟོང་དུ་གྱུར་པའི་གནས་སྐབས་ལ་སྦྱོར་བ་ཡོད་འདུག་མོད། འདིར་ནི་སྐབས་བསྟུན་གྱིས་འཆི་བའི་དོན་ལ་སྦྱར་ཡོད། དགེ་རབ་ཀྱིས།

བཏང་གིས་སྣ་ཚོགས་པ་ཞིག་སྟེ་མགོ་འཁྲིད་ཉམས་རྒྱུད་དུ་སོང་བ་དང་། དཔལ་འབྱོར་གྱི་རྙོག་འཛིང་། སྤྱི་ཚོགས་བརྟན་ལྷིང་མེད་པ། ནང་ཁུལ་གྱི་འགལ་ཟླ་ཡོད་པ་བཅས་ཀྱི་སྐབས་དོན་དང་འབྲེལ་ནས་མིང་ཚིག་འདི་བེད་སྤྱོད་བྱེད་པ་རེད། དེ་ལྟར་ན། ཨོ་སི་ཊེ་རོ་-ཧེན་གྷི་རི་ཡཱན་གོང་མ་ (the Austro-Hungarian Empire) ཤི་བ་ཞེས་བཤད་ན་འགྲིག་ཡོད་མོད། ནཱ་ཛི་འཇར་མེ་ནི་(Nazi Germany)ཡིས་བཙན་འཛུལ་བྱས་སྐབས་ཅེག་གི་སི་ལོ་ཝ་ཡཱ་(Czechoslovakia) ཤི་བ་ཞེས་བཤད་རྒྱུ་ནི་ཏན་ཏན་མི་འགྲིག་པ་ཞིག་ཆགས་ཀྱི་རེད་ལ། རྒྱུ་མཚན་དེས་ན་རྒྱ་ནག་གིས་བཙན་འཛུལ་བྱས་ཡོད་དུས་བོད་ལ་ཡང་དེ་ལྟར་ཆགས་ཀྱི་ཡོད། “བླ་མའི་རྒྱལ་ཁབ་”ལ་ཇི་བྱུང་དེ་འགྲེལ་བརྗོད་བྱེད་པ་ལ་དེ་ལས་འོས་ཆེ་བ་དང་ཏག་ཏག་འགྲིག་པའི་མིང་ཚིག་ནི་ “དམར་གསོད་” དང་ཡང་ན་ “བཙོམ་པ་” ཡང་ན་དེ་ལས་ཀྱང་ལེགས་པ་ “རྩ་གཏོར་”ཞེས་པ་རྣམས་རེད།

འདི་འདྲའི་ཁྱད་པར་ལ་ཞུ་རྩུགས་བྱེད་པ་ནི་དོན་ཆུང་རྫོད་པ་ཞིག་ཡིན་པར་མི་འདོད། ༡༩༣༥ ལོར་ཨི་ཏ་ལི་ཡིས་ཨི་ཐི་ཨོ་པི་ཡ་ (Ethiopia) ལ་བཙན་འཛུལ་བྱས་པའི་རྗེས་དེར་དབྱིན་ཇིའི་གྲོས་ཚོགས་འཐུས་མི་ ཧཱ་རོལ་ཊི་ མེག་མི་ལེན་ (Harold Macmillan) ༼དུས་དེར་བར་སྐོར་སྤྱི་འཐུས་ (back-bencher) ཤིག་རེད།༽ གྱིས་ དུས་བབ་ ཅེས་པའི་ཚགས་པར་ལ་ཡི་གེ་ཞིག་བཏང་ནས། དབྱིན་ཇི་དང་ཧྥ་རན་སིའི་ཕྱི་འབྲེལ་བློན་ཆེན་༼ཧོ་རེ་དང་ལེ་ཕེལ་(Hoare/Laval)༽གཉིས་ཀྱིས་༼ཨི་ཏ་ལིའི་བཙན་དཔོན་༽མུ་སོ་ལི་ནི་(Mussolini)ལ་འགྲིགས་འཛུགས་བྱས་ཤིང་། གནད་དོན་རྙིལ་པོའི་

ནང་ཨི་ཊ་ལི་པ་ལ་སྐྱོན་ཅི་ཙམ་ཡོད་པ་དེ་ཙམ་ཞིག་ཨི་ཐི་ཨོ་པ་ཡ་བ་རྣམས་ལ་ཡོད་པར་སྟོན་པའི་སྟར་མའི་སྤྱོད་པ་ལ་ངོ་རྒོལ་བྱས་པ་རེད། དབྱིན་ཇིའི་གྲོས་འཐུས་མེག་མི་ལེན་གྱི་ཚིག་གྲུབ་མཐའ་མ་དེས་དངོས་གནས་གོ་རྟོགས་སྤེལ་ཡོད་དེ། "ང་དམར་གསོད་བཏང་བའི་མི་ཞིག་གི་དུར་འཇུག་མཛད་སྒོ་ལ་བཅར་མ་སྲོང་། འོན་ཀྱང་ངས་དེ་འདྲའི་མཛད་སྒོ་ཞིག་ལ་ཤི་མཁན་དང་གསོད་མཁན་བར་གྱི་ཁྱད་པར་ཧ་གོ་ཙམ་ཞིག་འབྱེད་དགོས་པའི་བསམ་བློ་གཏོང་གི་ཡོད།" ཞེས་བྲིས་འདུག

མི་གཅིག་གིས་ཞུ་ཊུ་སུའི་གསར་བརྗེ་གླེང་དུས། མི་དེས་ཁྲིམས་མཐུན་གྱི་ཐོག་ནས་ གོང་མ་གཟར་ (the Czar) དང་གོང་མའི་གཞུང་གི་ཆབ་སྲིད་ནོར་འཁྲུལ་ཅན་དང་འཐུས་ཤོར་དེས་གསར་བརྗེ་ཡོང་དགོས་པའི་ཆ་རྐྱེན་བསྐྲུན་པ་རེད་ཅེས་བསྟན་ཚོག ཡིན་ན་ཡང་བོད་མི་ཚོས་བཙན་འཛུལ་ཡོང་དགོས་པའི་ཆ་རྐྱེན་དེ་ཚོ་བསྐྲུན་མེད་པ་ནི་ང་ཚོས་གསལ་པོར་ཤེས་དགོས། བོད་མི་ཚོས་ཏན་ཏན་བཙན་འཛུལ་ལ་སྔོན་འགོག་ཆེད་དམག་ཤུགས་ཀྱི་ཐད་ནས་གྲ་སྒྲིག་ཡག་ག་བྱེད་ཐུབ་ཡོད་ཀྱི་རེད། ལོས་ཡིན། ཡིན་ན་ཡང་། ཕོང་ཚོས་བཙན་འཛུལ་ཡོང་དགོས་པའི་རྒྱུ་རྐྱེན་བསྐྲུན་མེད། འདི་གཉིས་ཀྱི་བར་དུ་གནམ་སའི་ཁྱད་པར་ཡོད། དམག་འཁྲུག་གོང་གི་པོ་ལན་ཊེ་(Poland)དང་ ཅེག་གི་སི་ལོ་ཕྲི་ཡཱ་(Czecholovakia)ལ་མཚོན་ན་རང་རང་གི་འཐུས་ཤོར་གྱི་ཆ་ཡོད་མེད་ལ་དོགས་པ་ཡོད་མ་རེད། ཡིན་ན་ཡང་། ཚད་ལྡན་གྱི་རྒྱལ་རབས་སྨྲ་བ་སུ་གང་གིས་ཀྱང་ད་བར་དུ་དེ་ཚོ་ནི་ནཱ་ཛིའི་བཙན་འཛུལ་དེ་ཁྲིམས་མཐུན་ཡིན་པར་སྒྲུབ་བྱེད་དམ་ཡང་ན་ཁག་འགེལ་བྱེད་ས་ཞིག་ཏུ་བེད་སྤྱོད་བྱེད་རྩིས་བྱས་མེད།

ད་དུང་པོ་ལྷན་ཉེའི་མི་མང་ལ་ཧ་ལམ་འཛར་མི་ཉི་རྒྱལ་ཁབ་དང་གྲངས་མཉམ་པའི་དམག་མི་ཡོད་པ་རེད་ལ། ཅེག་གི་སི་ལོ་ཝེ་ཡ་ལ་མཚོན་ན་དམག་སྟོབས་ཆེན་པོ་ཙམ་མ་ཡིན་པར་ཡུ་རོབ་ཀྱི་མཚོན་ཆའི་བཟོ་གྲྭ་ཆེ་གྲས་གཅིག་ཡོད་པ་འདི་ཚོ་ཡང་གླེང་དགོས། བོད་མི་ཚོ་ལ་ག་རེ་ཡོད་པ་རེད། སྟོལ་ཉི་སི་ཐེན་ལྟར་ན་རྒྱ་བོད་ས་མཚམས་སུ་བོད་དམག་དཀྱུས་མ་ ༣༥༠༠ སྐོར་ཞིག་ཡོད་པ་རེད། ཕར་ཕྱོགས་རྒྱ་དམར་ལ་མཚོན་ན། ༡༩༥༠ ལོའི་སྟོན་ཁར་ དམག་མི་ས་ཡ་ལྔ་སྐོར་ཞིག་ཡོད་པ་རེད།[28] ངས་བོད་མི་ཚོས་བཙན་འཛུལ་དེ་སྔོན་འགོག་བྱེད་ཐུབ་ཀྱི་མ་རེད་ཟེར་གི་མེད། བོད་མི་མང་པོས་ང་ཚོས་བྱེད་ཐུབ་པ་ཡོད་པའི་ཡིད་ཆེས་བྱེད་ཀྱི་ཡོད། ཡིད་ཆེས་དེ་དོན་དངོས་དང་མཐུན་པ་ཇི་ཙམ་ཡིན་མིན་རྩོད་པ་བྱེད་རུང་བ་ཞིག་ཡིན་མོད། འོན་ཀྱང་"བླ་མའི་རྒྱལ་ཁབ་ཤི་བ་" དེའི་འཕྲུལ་དང་ཐད་ཀའི་རྒྱུ་རྐྱེན་ནི། རྒྱ་ནག་གུང་ཁྲན་ཏང་གི་འཁྲུན་ནླ་ཐྲལ་བའི་དམག་སྟོབས་ཆེན་པོ་དེས་བོད་ལ་དམག་ཤུགས་ཀྱིས་བཙན་འཛུལ་བྱས་པ་དེ་ཡིན་པ་ལས། བོད་ཀྱི་གཞུང་འཛིན་གྲལ་རིམ་མམ་ཡང་ན་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་ཆབ་སྲིད་དང་ཡ་རབས་དེ་འཕྱུས་ཤོར་ཕྱིན་པ་ལས་མིན་པ་ནི་གསལ་པོ་བཟོ་དགོས་པ་རེད།

སྟོལ་ཉི་སི་ཐེན་གྱིས་འབད་པ་དང་བཅས་རང་གི་རྒྱལ་རབས་དེས་བོད་ཀྱི་ལས་དབང་འདི་ནི་ཤུ་ཟུ་སུའི་གོང་མ་གཟར་གྱི་ངང་ཚུལ་ཇི་བཞིན་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་ཐོག་ནས་བཟློག་ཏུ་མེད་པ་ཞིག་རེད་ཅེས་སྟོན་པར་བསྒྲུབས་པ་ནི་གླེན་གཏམ་ཞིག་ཡིན་པ་སྨོས་མེད་རེད། གང་ལྟར་

[28] O'Balance, Edgar., The Red Army of China, Faber & Faber , London, 1962.

ཡང་། སྐྱེ་བོ་སུ་ཞིག་གིས་བོད་ཀྱི་ཆབ་སྲིད་ལམ་ལུགས་རྙིང་པ་དེ་ལ་མོས་མཐུན་མི་བྱེད་པའམ་མཐའ་ན་རྙོལ་གཏམ་གཏོང་ན་ཡང་རུང་། དུས་དེར་བོད་ཀྱི་སྤྱི་ཚོགས་ཁྲོད་དུ་རྒྱ་ཆེ་བའི་ནང་ཁྲུལ་འགལ་ཟླ་དང་སྤྱི་ཚོགས་བརྟན་ལྷིང་མེད་པའི་རྣམ་པ་མངོན་གསལ་དོད་པོ་དེ་འདྲ་ཡོད་ཚུལ་བརྗོད་ན་ནི་བྲང་པོ་མིན་པ་དེ་གསལ་པོ་རེད། ཡིན་ན་ཡང་། སྔར་སྲོལ་མཁྲིགས་འཛིན་ལམ་ལུགས་ཤིག་གི་ནང་རང་གི་དབང་བསྒྱུར་བའམ་རྒྱལ་པོ་ལོ་ན་མ་སོན་བར་དུ་ཆབ་སྲིད་གཏན་འབེབས་དང་ལག་བསྟར་བྱེད་པ་ལ་ངང་སྒུག་བྱེད་དགོས་པ་འདིའི་སྐོར་གྱི་དྲི་བ་ནི་ཡོད་ཡོད་རེད། ཡིན་ན་ཡང་། གཙོ་འཛིན་དང་རྒྱལ་པོ་མགོ་རྗེང་སློག་ཏུ་འཇུག་པའི་རྒྱུན་ལྡན་གྱི་གནད་ཆེའི་དོན་དངོས་ཏེ། དཔེར་ན་དཔལ་འབྱོར་གྱི་དཀའ་ངལ་དང་ཞིང་ལས་ཀྱི་འཕྲུས་ཤོར། ད་དུང་རིན་ཐང་ཚོད་མེད་འཕར་བ་༼འཇར་མེ་ནིའི་ཕའི་སྣར་སྤྱི་མཐུན་(the Weimar Republic) དང་རྒྱ་ནག་གི་གོ་མིན་ཏང་གི་གནས་ཚུལ་གྱི་ནང་བྱུང་བ་༽ལྟ་བུ་ནི་བོད་ལ་མཚོན་ན་ཡོད་མ་རེད་ཅེས་པའི་ཚིག་ཕོ་ནས་འགྲེལ་བཤད་རྒྱག་ཐུབ་པ་རེད། ༡༩༤༧ ལོར་བོད་དུ་བསྐྱོད་པའི་ཡུ་རོབ་པ་ཞིག་གིས་བརྗོད་དོན་ལ། ཕག་རི་ས་ཁྲུལ་གྱི་དངུལ་འཛའ་སྒྱུར་བྱེད་མཁན་ཚོས་ རྒྱ་གར་༼དབྱིན་ཇིའི་རྒྱ་གར་༽སྒོར་མོའི་འཛའ་ཆག་ནས་རྒྱ་གར་གྱི་སྒོར་མོ་ནི་"བརྟན་ཆེ་བའི་བོད་ཀྱི་སྒོར་མོ་ལས་རིན་ཆུང་བ་ཡོད་པ་རེད་"[29]ཅེས་ནན་བཤད་བྱེད་ཀྱི་འདུག་ཟེར། ངོ་མ་བཤད་ན་བཙན་འཛུལ་གྱི་སྔ་དགོང་དེར་ཡང་། བོད་ནི་ཏོག་ཙམ་ཡིད་ཚིམ་འོས་པ་ཞིག་དང་། དམག་འཁྲུག་གི་མཇུག་དེ་མ་ཐག་གི་ཡུ་རོབ་ཀྱི་རྒྱལ་ཁབ་མང་ཆེ་བ་ལས་ཕལ་

[29] Ibid. Amaury de Riencourt

ཆེར་ལེགས་པ་ཞིག་གི་ཐོག་ནས་འགྲོ་བཞིན་ཡོད་པ་རེད།

ངས་སྔོན་དུ་བཤད་པ་ལྟར་དཔལ་འབྱོར་གྱི་ཐོག་ནས་བོད་འདི་ཧ་ཅང་འཕྲིག་བསྡད་ཡོད་པ་རེད། ཆབ་སྲིད་ཀྱི་ཐོག་ནས། བོད་ཀྱི་ཕྱི་རྒྱལ་ལས་ཁུངས་དང་ལྷ་ས་རླུང་འཕྲིན་བཙུགས་པ་དང་། ཨ་ཧྥི་རི་ཀ་དང་ཨེ་ཤ་ཡའི་ཚོགས་ཆེན་(the Afro-Asian conference)ལ་ཞུགས་པ་བཅས་ཀྱི་ཐོག་ནས་འཛམ་གླིང་གི་སྤྱི་ཚོགས་ནང་ཞུགས་རྒྱུའི་ཆེད་རང་གི་ཐོག་མའི་གོམ་པ་ཆུང་གྲས་དེ་སྤོ་བཞིན་ཡོད་པ་རེད། མཐའ་ན་དགོན་པའི་སྙིང་ཞེན་པ་ཚོས་ཀྱང་དེང་རབས་ཅན་དང་ནུབ་ཕྱོགས་པའི་སློབ་སྦྱོང་གི་རིན་ཐང་དེ་ཚོ་ཤེས་མགོ་ཚུགས་ཡོད་པ་རེད། ༡༩༤༧ ལོར་བོད་གཞུང་གིས་མཐུན་རྐྱེན་སྦྱར་ཏེ་ རྡོ་རྗེ་གླིང་གི་སྣེན་ཏེ་ ཛོ་སེ་ཕི་མཐོ་སློབ་(St Josephs College)དུ་སློབ་མ་བཅུ་གཏོང་གཏན་འཁེལ་སྐབས་དེར་སེར་མོ་བའི་ལས་བྱ་ཚོས་སློབ་མ་ལྔ་དགོན་པའི་སྡེ་ཁག་ནས་གཏོང་རྒྱུར་ནན་སྐུལ་བྱས་ཡོད་པ་རེད། མཐའ་ན་དགོན་སྡེ་དག་དང་བླ་བྲང་དེ་ཚོ་ཡང་འགྱུར་བ་འགྲོ་མགོ་བརྩམས་ཡོད་པ་རེད། ར་སྒྲེང་དགོན་པའི་ཐོག་ནས་བཀའ་བློན་སྲུག་གི་ཀུ་མུ་དི་ནི་ཁྱིམ་སྡེའི་སློབ་གྲྭ་(Kumudini Homes School)དེར་དེང་རབས་མཐོ་སློབ་ཀྱི་སློབ་སྦྱོང་ལེན་ཕྱིར་བྱིས་པ་བཅུ་གཉིས་བཏང་བ་རེད། ང་ལ་ཤི་ལོང་(Shillong)ཞེས་པའི་ས་ཆར་རྒྱ་གར་གསར་བའི་ལས་ཁུངས་ཀྱི་ལས་བྱ་བགྲེས་ཡོལ་ཞིག་ལ་ཐུག་པ་དེས་ཁོང་ནི་དེའི་གྲས་སུ་འདེམས་པའི་སློབ་མ་གཅིག་ཡིན་ཞེས་བཤད་བྱུང་།

ད་དུང་ར་སྒྲེང་གི་རྙོག་ཁྲ་དེ་མི་མང་གི་སེམས་ནས་ཡལ་བཞིན་ཡོད་པ་དང་། ཡིད་དབང་འཕྲོག་ཅིང་ཐུགས་རིག་གྲུང་བའི་༧རྒྱལ་བ་

རིན་པོ་ཆེ་༼སྒྱུལ་སྐྱུ་འདམ་ཕྱོགས་འདི་ལ་རྩོད་རྙོག་ཚ་ནས་མེད་པ་དང་། དགའ་སྒྲོ་དང་བཅས་སྤྱི་མོས་ཀྱང་བྱས་ཡོད།༽དགུང་ན་སོན་ཉེ་ཡོད་བཏེན། སྒྲིབས་པ་རྟོག་ཅམ་དང་བཅས་༼བརྟག་པ་མཐའ་བཟུང་གི་དབང་དུ་བྱས་པའི་ལོ་རྒྱུས་ལ་ལག་པ་མ་འཆང་བར་༽བཤད་ཐུབ་པ་ཞིག་ལ། གལ་སྲིད་རྒྱ་ནག་གི་བཙན་འཛུལ་མེད་ཆེ། བོད་ནི་རིམ་གྱིས་འགྱུར་བ་སོང་ནས་གསར་བརྗེ་བྱས་ཡོད་པ་རེད་༼ལམ་དུ་ཡོད་པའི་བཀློག་མེད་ཀྱི་དཀའ་ངལ་ཆུང་ཚགས་འགའ་རེ་ཡོད་ཤག་དང་བཅས་༽ལ། མཐའ་ན་འབྲུག་ཡུལ་གྱིས་ད་ལྟ་དེ་ལྟར་བྱེད་རྒྱུར་ཕྱོགས་ཡོད་པ་ལྟར། རང་གི་གཞུང་དེ་ཡང་མང་གཙོའི་ལམ་དུ་བསྒྱུར་ཡོད་སྲིད་པ་རེད།

ངོ་མ་བཤད་ན་བོད་ནི་ཧི་མ་ལ་ཡའི་རྒྱལ་ཁབ་གཞན་དག་དང་བསྡུར་ན་འགྱུར་བ་དང་གསར་བརྗེའི་ལམ་ཁའི་ཐོག་སྟོན་ལ་བསྐྱོད་ཡོད་པ་རེད། རྒྱལ་རབས་སྨྲ་བ་ཨེ་ལེག་སི་ མེག་ཀའི་ (Alex McKay) ཡིས་བཤད་དོན་ལ། “བགྲོད་དཀའ་བའི་བོད་”ཀྱི་སྣང་བརྙན་ནི་ལྷ་སྒྲུང་ཞིག་རེད་ལ། ༡༩༥༠ ལོའི་རྒྱ་ནག་གི་བཙན་འཛུལ་མ་བྱུས་གོང་དུ་ “ཧི་མ་ལ་ཡའི་རྒྱལ་ཁྲན་དཔེར་ན་འབྲུག་ཡུལ་དང་ཟངས་དཀར། ད་དུང་བལ་ཡུལ་ལ་ཕྱིན་པའི་གྲངས་ཀ་ལས་ཀྱང་ཆེས་མང་བའི་”[30]ནུབ་ཕྱོགས་པ་བོད་དུ་བསྐྱོད་ཡོད་པ་རེད། འགྲུལ་བཞུད་པའི་གྲངས་འབོར་ནི་ཆུང་ཆུང་ཞིག་ཡིན་པ་ནི་ཞུ་མ་དགོས་པ་ཞིག་རེད། ཡིན་ན་ཡང་གོང་གསལ་གྱི་བསམ་ཚུལ་དེ་སྟོན་རྒྱུ་ཁོ་ནའི་ཆེད་དུ་མཚུངས་བསྡུར་འདི་ཡང་བྱུས་པ་ཡིན་ནོ།།

[30] Alex McKay, Tibet and the British Raj; The Frontier Cadre 1904-1947, Curzon Press, 1997 Surrey.

༢༠༠༨ ལོའི་བསྒྱུར་མཁན་གྱི་མཆན།

•གོང་གསལ་གྱི་ཆ་དང་པོ་འདི་བསྒྱུར་གྲུབ་ནས་འདིར་བཀྲམས་ཡོད་ཅིང་། ཆ་གཉིས་པ་དེ་མི་རིང་བར་བསྒྱུར་ནས་འདི་དང་ལྷན་དུ་འགྲེམས་སྤེལ་ཞུ་གི་ཡིན།

•དབྱིན་ཡིག་གི་མ་ཡིག་ནི་ཟུར་གསལ་གྱི་འབྲེལ་ཐག་ན་ཡོད་པས། གློག་མཁན་ཚོས་འགྱུར་བཅོས་དང་གསལ་བཤད། ནོར་བཅོས་སོགས་གནང་ན་དེ་ལུགས་ཀྱིས་འགྱུར་བཅོས་ཞུས་ཆོག་པ་ཞུ། http://www.jamyangnorbu.com/blog/2008/07/19/black-annals-goldstein-the-negation-of-tibetan-history-part-i-tris/

•རྩོམ་པ་པོ་སྐུ་ཞབས་འཇམ་ནོར་ལགས་ཀྱིས་ཐུན་ལ་རྩོམ་ཡིག་འདི་བསྒྱུར་བའི་གོ་སྐབས་གནང་བར་ཐུགས་རྗེ་ཆེ་ཞུ་བ་ཡིན། དེ་བཞིན་དགེ་རྒན་ཆེན་མོ་ཨི་ལིའོ་ཊེ་ སྨིར་ལིང་ལགས་ཀྱིས་ཞུ་དག་གི་རོགས་རམ་གནང་བར་ཐུགས་རྗེ་ཆེ་ཞུ་བ་ཡིན།

༢༠༠༨ ལོའི་ཟླ་བ་བརྒྱད་པའི་ཚེས་ ༡༨ ཉིན།

དེབ་ཐེར་ནག་པོ།-(སྨད་ཆ།)

སྒོལ་ཊི་སི་ཐེན་དང་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་བཅིངས་མེད།

BLACK ANNALS: Goldstein & The Negation Of Tibetan History

འཛམ་དབྱངས་ནོར་བུས་བརྩམས།
དགེ་འདུན་རབ་གསལ་གྱིས་བསྒྱུར།

(༢༠༠༨ ལོར་གཞི་འགྱུར་བྱས་ཤིང་། ༢༠༡༨ ལོའི་ཟླ་དང་པོར་འགྱུར་བཅོས་ཞུས་པའོ།།)

གསར་བརྗེའི་ལས་འགུལ།

མར་ཁེ་སི་རིང་ལུགས་ཀྱིས་སྐྱུལ་ལྷུག་ཐེབས་པའི་འགྲེལ་བརྗོད་དེ། ཐྲན་གཡོག་ལམ་ལུགས་༼ཡང་ན་མ་རྩ་རིང་ལུགས་༽ཀྱི་རྒྱལ་ཁབ་རྣམས་ཤུལ་བཞག་གི་འགལ་ཟླའམ་ལྷན་སྐྱེས་ཀྱི་འགལ་ཟླ་ལ་བརྟེན་ནས་མགོ་རྙིང་སློག་གི་ཡོད་རེད་ཅེས་པའི་འགྲེལ་བརྗོད་འདིའི་ནང་དུ་ཏན་ཏན་གསར་བརྗེའི་ལས་འགུལ་ཞིག་དང་། དེ་མིན་མཐའ་ན་གསར་བརྗེའི་དཔའ་བོ་ཞིག་ཀྱང་འཕྲོད་ཆེ་བའི་གོ་བབ་ཅིག་ཡོད་དགོས་པ་རེད། སྟོལ་ཉི་སི་ཐེན་གྱིས་“བོད་ཀྱི་སྤྱི་ཚོགས་དང་གཞུང་ལ་གསར་བརྗེའི་འགྱུར་བ་”གཏོང་འདོད་པའི་“བོད་ཀྱི་ལེགས་བཅོས་ཚོགས་པ་”ཞེས་པའི་སྐོར་ལ་ཤོག་ངོས་བཅུ་གསུམ་ཡོད་པའི་ཞིབ་གསལ་གྱི་གནས་ཚུལ་བཀོད་ཡོད་པ་རེད། སྟོལ་ཉི་སི་ཐེན་གྱིས་ཚོགས་པ་ཆུང་ཆུང་འདིའི་སྐོར་ལ་གནས་ཚུལ་དང་ཡིག་ཚགས་ཕོན་ཆེན་པོ་ཞིག་བཀོད་པའི་ཁོངས་སུ་དེའི་ཚོགས་མི་གསུམ་གྱི་པར་གཅིག་དང་། ཚོགས་པའི་ལས་རྟགས་བསྐྱུར་པར་གྱི་ཤོག་ངོས་ཁ་གང་བ་གཅིག ཚོགས་པའི་ཚོགས་མིའི་འགེངས་ཤོག་བསྐྱུར་པར་བྱས་པའི་ཤོག་ངོས་ཁ་གང་བ་གཅིག ཚོགས་པའི་སྙན་ཞུའི་འགེངས་ཤོག་གི་ཆ་ཤས་བསྐྱུར་བཟོ་བྱས་པ་བཅས་ཡོད་པ་རེད། མཐའ་མ་དེ་ཇེ་ཆུང་དུ་བཏང་ནས་བཀོད་པ་ནི་ཡིག་ཆ་དེའི་ཕྱེད་ཀ་དེ་རྒྱ་ཡིག་ཡིན་པའི་དོན་དངོས་དེ་མི་ཤེས་ཆེད་ཡིན་པ་འདྲ།

“བོད་ལེགས་བཅོས་ཚོགས་པ་”ནི་རྒྱ་ནག་གཞུང་གིས་དབྱུལ་སྤྲོད་པའི་ཚོགས་པ་ཞིག་རེད། བོད་སྐད་ཀྱི་མིང་ལ་ཐུབ་བོད་ལེགས་བཅོས་སྐྱིད་སྡུག་ཟེར་ཞིང་། ཚིག་སྔ་མ་“ཐུབ་”༼རྒྱ་སྐད་དུ་ཞིས་༽ཅེས་

པ་བོད་ལ་སྒྱུར་བ་ནི་རྒྱ་སྐད་ཁོ་ནའི་ནང་བོད་ཅེས་པ་ལ་སྒྱུར་པའི་ཐ་སྙད་ཞིག་ཙམ་ཞིག་པ་ནས་ཡིན་བརྟེན། དེས་ཚོགས་པའི་མིང་འདི་ཐོག་མའི་སྐད་ཡིག་གང་གི་ནང་དུ་བརྩམས་པ་དེར་བརྟེན་ཞིག་སྟོན་པར་བྱེད། ཚོགས་པ་དེ་འཛུགས་མཁན་དང་མགོ་འཁྲིད་ཡིན་པའི་སྒོམ་མདའ་ཚང་རབ་དགའ་ནི་གོ་མིན་ཏང་གི་དམག་དཔོན་ཞིག་རེད། བཀའ་བློན་སྤུག་གི་རྣེ་ལི་ཕྱིའོ་(Reli View)ཞེས་འབོད་པའི་རབ་དགའི་ཁང་པའི་ནང་དུ། གོ་མིན་ཏང་གི་དམག་དཔོན་གཞན་དང་མཉམ་དུ་གོ་མིན་ཏང་གི་དམག་མིའི་སྒྲིག་ཚས་གྱོན་པའི་ཕོང་གི་པར་ཞིག་འདུག[31] ཐའི་ཝན་གྱི་མཁས་པ་ཞིག་གིས་ གསང་རྒྱ་ལས་གྲོལ་བའི་གོ་མིན་ཏང་གི་ཡིག་ཆ་དག་བེད་སྤྱོད་བྱས་ཏེ་ཉེ་ཆར་པར་སྐྲུན་བྱས་པའི་ཞིབ་འཇུག་ཅིག་གི་ནང་། གོ་མིན་ཏང་གི་ལས་དོན་ཁྲིད་དུ་རབ་དགའ་ཡི་ཚོགས་པ་དེའི་འགན་འཁུར་ནི་བོད་ལ་སོ་ཞུལ་བྱེད་པ་དང་བོད་གཞུང་ཉམས་དམས་སུ་གཏོང་རྒྱུ་དེ་ཡིན་པ་གསལ་པོར་བསྟན་འདུག ཧྲའོ་ཏིན་ལིན་(Hsiao-Ting Lin)གྱིས་བྲིས་དོན། "ཅང་ཅེ་ཧྲེས་རང་གི་དམག་དོན་གྱི་ལས་བྱ་ལ་བཀའ་རྒྱ་བཏང་བ་ཞིག་གི་ནང་། མཐའ་དོན་དེར་རབ་དགའ་ལ་རྒྱ་སྒོར་འབུམ་གཅིག་གི་ཟླ་རེའི་ཕོགས་ཐོབ་སྤྲོད་རྒྱུའི་བཀའ་རྒྱ་བཏང་བ་རེད། "" ཅང་གིས་ད་དུང་བོད་དང་ཞིས་ཁང་༼ཁམས།༽ རྒྱ་གར་བཅས་སུ་ཡོད་པའི་རང་གི་གསང་ལས་ཀྱི་སོ་པ་རྣམས་ལ་རབ་དགའ་དང་ལྷན་དུ་ཉེ་བར་གཏུགས་ཏེ་ལས་ཀ་བྱེད་དགོས་ཞེས་ལམ་སྟོན་བྱས་འདུག་ལ། རབ་དགའ་ཡིས་རྒྱ་མིའི་གཞུང་འབྲེལ་གྱི་ཕྱིར་བསྐྱོད་

[31] ངའི་རབ་དགའི་སྐུ་ཟླའི་ཉེ་འབྲེལ་དུ་གཏོགས་ཤིང་། བཀའ་བློན་སྤུག་གི་ཁོང་ཚོའི་གཟིམ་ཤག་ལ་ཐེངས་མང་པོར་བཅར་སྐྱོང་ཡོད།

ལག་འཁྱེར་ཞིག་བཟུང་ཡོད་རེད།"[32]

ཡིན་ན་ཡང་། ནུབ་བོད་ལེགས་བཅོས་ཚོགས་པ་ནི་རང་གི་གསར་བརྗེ་དང་གསང་བྱུས་ཀྱི་དམིགས་ཡུལ་རྣམས་སྒྲུབ་རྒྱུ་ལ་ཧ་ཅང་ཐབས་སྐྱོ་བོའི་ཐོག་ལ་ནུས་མེད་ཅིག་ཡིན་པ་རེད། རྡོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས་ང་ཚོ་ལ། ཚོགས་པ་དེས་ཚོགས་མིའི་འགེངས་ཤོག་སྟོང་ཕྲག་དཔར་བ་དང་ "ཞུ་རུ་སུའི་ལས་ཐམ་དང་ཧ་ཅང་འདྲ་བ་བཀོས་འབྱུར་དུ་བཏོད་པའི་"ཚོགས་མིའི་ལག་འཁྱེར་སྟོང་ཕྲག་དཔར་བརྒྱབ་པ་རེད་ཅེས་བཤད་ཡོང་གི་འདུག ཨོན་ཀྱང་ཚོགས་པ་དེའི་ཚོགས་མི་ནི་ཐོག་མར་འཛུགས་མཁན་གྱི་མི་གསུམ་ལས་བརྒལ་མེད་པར་མངོན། ཚོགས་པ་འདིའི་སྐོར་གྱི་གནས་ཚུལ་རིང་པོ་བཀོད་པའི་མཇུག་སྡོམ་དུ་རྡོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས། "ཚོགས་པ་ཆུང་ཆུང་དེ་འདྲ་ནི་གལ་ཆེན་ཞིག་ཏུ་མི་སྣང་བ་འདྲ་ཡང་"ཞེས་རང་ཉིད་ཀྱིས་ངོས་ལེན་བྱས་འདུག ཨོན་ཀྱང་། ཅུང་ཕངས་སེམས་ལྷ་བུ་ཞིག་དང་བཅས་འཕྲོས་བཤད་བྱེད་དོན་ལ། གལ་སྲིད་ཚོགས་པ་དེས་རང་ཉིད་ "རུ་སྒྲིང་དམག་དཔུང་"དང་ལྷན་དུ་མཉམ་འབྲེལ་བྱས་ཚེ། དེས་""ལྷ་སའི་གཞུང་ལ་ཉེན་བརྡ་ངོ་མ་ཞིག་"སྤྲོད་ཐུབ་ཡོད་སྲིད་པ་རེད་ཅེས་ལབ་འདུག དེང་སང་ཚོགས་པ་འདི་ནི་མཁས་དབང་དགེ་འདུན་ཆོས་འཕེལ་གྱིས་རྒྱུན་བྱས་ནས་བོད་མི་ཁག་གཅིག་གིས་དྲན་གྱིན་ཡོད་ལ། ཁོང་ཉིད་ཚོགས་པ་འདི་དང་ལྷན་དུ་སྐབས་མ་ལེགས་པའི་འབྲེལ་བ་ཞིག་བྱུང་བ་ལ་བརྟེན་ནས་ལྷ་སར་བཙོན་འཇུག་མྱངས་ཡོད་པ་རེད། ཁོང་བཀའ་བློན་སྒྲུག་ནས་སླར་བོད་དུ་ཕེབས་

[32] Lin, Hsiao-Ting, Tibet and Nationalist China's Frontier, Intrigues and Ethnopolitics 1928-49, UBC Press. Vancouver, 2006.

སྐབས་ཁོང་གིས་རབ་དགའ་ཅན་ནས་ལྷ་སའི་མི་འགའ་ལ་སྤྲོད་རྒྱུའི་ཡི་གེ་ཁག་ཅིག་བླངས་ནས་འཁྱེར་ཡོད་པ་དང་། བོད་གཞུང་གིས་མི་དེ་ཚོ་ནི་གོ་མིན་ཏང་ལ་འབྲེལ་བ་ཡོད་པའི་དོགས་པ་བྱེད་ཀྱིན་ཡོད་པ་རེད། དབྱིན་ཇིའི་ཉེས་དོན་རྟོག་ཞིབ་ལས་ཁུངས་(CID)ཀྱིས་འདི་ཤེས་ནས་ལྷ་ས་ལ་བཤད་པ་དང་། རྐྱེན་དེ་ལ་བརྟེན་ནས་དགེ་འདུན་ཆོས་འཕེལ་འཛིན་བཟུང་བྱས་པ་རེད།

གསར་བརྗེའི་ཞིང་གཤེགས་དཔའ་བོ།

ཐྲོལ་ཊེ་སི་ཐེན་ནི་ཁོའི་རྒྱལ་རབས་ནང་གི་གསར་བརྗེའི་ཞིང་གཤེགས་དཔའ་བོ་སྐྱེ་གཞུང་ཞབས་ལུང་ཤར་རྡོ་རྗེ་ཚེ་རྒྱལ་གྱི་སྐོར་དེ་རྩང་གཞི་ཙུང་བརྟན་པོ་ཞིག་ལ་གཞི་བཅོལ་འདུག བོད་མི་རྣན་རབས་པ་མང་པོ་ཞིག་གིས་ཁོ་ནི་ཉེས་ཅན་ཡིན་པའི་ལྷ་ཚུལ་འཛིན་ན་ཡང་བོད་ཀྱི་དེང་རབས་ཀྱི་ཆབ་སྲིད་ཁྲིད་ཁོང་གིས་གལ་གནད་ཆེན་པོ་ཞིག་བཟུང་བ་དེ་ལ་ནི་དོགས་པ་ཡོད་པ་མ་རེད། ཐྲོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས་ལུང་ཤར་ནི་"བོད་ཀྱི་ཆེས་ཡར་ཐོན་ཅན་གྱི་སྐུ་བོའི་ལས་བྱ་ཞིག་ཡིན་པ་"དང་། ཁོང་གིས་"བོད་ཀྱི་ཆབ་སྲིད་ལམ་ལུགས་ནི་འཛམ་གླིང་གི་འགྱུར་འགྲོས་དང་བསྟུན་དགོས་པ་"དེ་ཤེས་ཡོད་པ་རེད་ཅེས་བཤད་འདུག ཐྲོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས་རང་གི་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་མཇུག་སྡོམ་དུ་བཤད་དོན་ལ། བོད་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་ཁྲིད་ཀྱི་གནད་ཆེ་བའི་དཀྱོགས་མཚམས་ཞིག་ནི་"ར་སྒྲེང་རྒྱལ་ཚབ་ཏུ་བསྐོས་ནས་ཟླ་བ་བཞི་སོང་མཚམས་སུ་

སྐྱ་བོའི་ལས་བྱ་ལུང་ཤར་གྱིས་གཞུང་གི་སྒྲིག་འཛུགས་ལ་བསྐྱར་བཅོས་བྱེད་ཐབས་བྱེད་དུས་བྱུང་ཡོད་པ་རེད།”ཅེས་བརྗོད་འདུག

ལུང་ཤར་ནི་ཡར་ཐོན་ཅན་གྱི་གསར་བརྗེའི་ཞིང་གཤེགས་དཔའ་བོ་ཞིག་ཡིན་པའི་སྐྲུང་དེ་ནི་སྔོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱི་དེབ་འདིའི་སྟོན་ལ་བྱུང་ནས་ཡུན་རིང་འགོར་ཡོད་པ་རེད། ཟླ་བ་ནོར་བུས“བོད་ཀྱི་སྙིང་གི་སྐར་མ་དམར་པོ་”ཞེས་པའི་དེབ་ཀྱི་ནང་དུ་གསུངས་དོན། “དཔལ་འབྱོར་བློན་ཆེན་རྩིས་དཔོན་ལུང་ཤར་གྱིས་ ཀུ་ཡངས་དམངས་གཙོའི་ཚོགས་པ་ཞིག་སྟེ་“བོད་གཞོན་སྐྱིད་སྡུག་”ཅེས་པའི་མགོ་འཁྲིད་ཡོད་པ་རེད། རྒྱ་གར་དང་། དེ་བཞིན་ལྷོན་ཊོན་ཡང་ཚུད་པའི་ཡུ་རོབ་ཀྱི་རྒྱལ་ཁབ་ཁག་གཅིག་ལ་བསྐྱོད་མྱོང་བའི་ལུང་ཤར་གྱིས་ལྷ་སའི་ནང་གི་རང་གི་ལས་རོགས་ལྔའི་ཁྲོད་ཀྱི་བཞི་དང་ལྷན་དུ་བཅོས་སྒྱུར་བྱེད་པའི་ལས་ཀའི་འཆར་གཞི་བཟོས་པ་རེད། ཡིན་ན་ཡང་། འདི་ཚོའི་གསང་བ་ཕྱི་ལ་ཤོར་བ་དང་ཁོང་ལ་རྒྱལ་འཚོང་པའི་ཉེས་ཁྲིམས་བཀལ། དེར་བརྟེན་བོད་འདི་དམངས་གཙོར་བསྒྱུར་བའི་རང་ཉིད་ཀྱི་ལས་དོན་དེ་རིམ་ཡལ་དུ་གྱུར།”[33]ཞེས་བྲིས་འདུག གཅིག་བྱས་ན་ཟླ་བ་ནོར་བུ་ལ་ཇིག་མདོག་ཆེ་མོད་ཡིད་ཆེས་དཀའ་བའི་ལུང་ཤར་གྱི་གནས་ཚུལ་འདི་ནི་ལུང་ཤར་རང་གི་སྲས་བྱང་ཆུབ་ལགས་ནས་ཐོབ་ཡོད་སྲིད་པ་རེད། དེ་དུས་ཟླ་བ་ནོར་བུས་སློབ་སྦྱོང་བྱས་སའི་བཀའ་བློན་སྡུག་གི་ཊོག་ཊོར་གྷེ་ཧྲམ་གྱི་ཁྱིམ་ཁང་(Dr. Graham’s Homes)ཞེས་པའི་སློབ་གྲྭ་དེར་སྲས་དེས་བོད་སྐད་དགེ་རྒན་བྱེད་བཞིན་པ་རེད།

[33] Dawa Norbu, Red Star Over Tibet, Collins, London. 1974

རང་ཉིད་ཀྱིས་རང་ཉིད་ལ“ང་ཕྱིད་ཀ་ནང་པ་བ་དང་ཕྱིད་ཀ་སྣ་ཁེ་སིའི་རིང་ལུགས་པ་ཞིག་ཡིན་”ཞེས་འགྲེལ་བརྗོད་བྱེད་རྒྱུར་ཐུགས་མཉེས་པོ་ཡོད་པའི་ད་ལྟའི་རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེ་ཡང་ལུང་ཤར་ནི་གསར་བརྗེ་བ་དང་བཅོས་བསྒྱུར་བ་ཞིག་ཡིན་པའི་སྒྲུང་འདི་ལ་ཐུགས་ཡིད་ཆེས་ཡོད་པ་འདྲ། ཉེ་ཆར་འགྲེམས་སྤེལ་བྱས་པའི་ཐོ་མ་སི་ ལེ་ཡེར་ཊི་(Thomas Laird) ཡི་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་(The History of Tibet)ཞེས་པའི་༼དེབ་འདི་ཙུང་ཁ་སྐབས་སྐྱོ་པོ་རེད།༽ནང་༧རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེའི་གསུང་ལུང་དྲངས་དོན་ལ། “ངོ་མ་བཤད་ན་༧རྒྱལ་བ་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་གསུམ་པ་ནི་ལུང་ཤར་ལ་ཡོངས་སུ་རྗོགས་པར་ཡིད་ཆེས་ཡོད་པ་རེད།” ཅེས་དང་། “……ལུང་ཤར་གྱི་དམིགས་ཡུལ་ལྟེ་བ་ནི་བོད་གཞུང་འདི་བླ་མ་རྣམས་ཀྱིས་མ་ཡིན་པར་གཞུང་ཞབས་ཀྱིས་སྐྱེ་འཁྲིད་རྒྱུ་དེ་ཡིན་པ་རེད། ལུང་ཤར་གྱིས་བླ་མ་རྣམས་ལ་ནི་འཛིན་སྐྱོང་དང་དེ་འདྲའི་ཉམས་མྱོང་ཡོད་པ་མ་རེད་ཅེས་བཤད་པ་རེད།”[34]ཅེས་བཀོད་འདུག

ཆིག་སྟོང་དགུ་བརྒྱ་དྲུག་ཅུ་དང་བདུན་ཅུའི་ནང་གི་བཙན་བྱོལ་བོད་མིའི་འཇིག་རྟེན་དུ། གཞོན་སྐྱེས་དང་དམིགས་བསལ་གྱིས་གཡོན་ཕྱོགས་ལ་དགའ་སྣང་བྱེད་མཁན་དང་། རྒྱ་གར་གྱི་མཐོ་སློབ་དྲག་ཤོས་དག་ན་སློབ་སྦྱོང་བྱེད་མཁན་གྱི་སློབ་མ་ཚོའི་ཁྲོད་དུ་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་ནང་གི་གཡོན་ཕྱོགས་ཀྱི་གསར་བརྗེ་བའི་མིག་དཔེ་ལྟ་བུ་ཞིག་འཚོལ་བའི་ངར་ཞིག་ལངས་པ་རེད། བོད་སྙིང་པའི་ནང་དེ་ལྟ་བུ་ཞིག་

[34] Thomas Laird, The Story of Tibet, Conversations with the Dalai Lama, Grove Press, New York, 2006.

མེད་བརྟེན། ལུང་ཤར་ནི་དབང་བསྒྱུར་བར་མི་དགའ་མཁན་དང་བཙན་འཛུལ་བར་མི་དགའ་མཁན་ངོ་མ་ཞིག་ཡིན་པ་འདྲ་བའི་མཐོང་ཚུལ་ཡོད་པའི་རྐྱེན་དེ་ལ་བརྟེན་ནས་གསར་བརྗེའི་དཔའ་བོར་ཆ་འཛོག་བྱས་པ་རེད། ཁོང་གི་སྐོར་གྱི་དབྱིན་ཇིའི་གཞུང་གི་སྔན་ཞུའི་ཡིག་ཚགས་ནང་ཁོ་ལ་ཡག་རབས་མེད་ཅིང་མཐའ་ན་དགྲ་ཞིག་ཡིན་པར་འཁོད་པའི་དངོས་ཡོད་གནས་ཚུལ་དང་། ད་དུང་བཀའ་ཤག་གིས་ཁོ་ལ་"གཞུང་མགོ་རྙིང་སློག་ནས་ཨུ་རུ་སུའི་གཞུང་སྲོལ་(Bolshevik)འཛུགས་འཆར་ཡོད་པའི་"ཞེས་པ་བཀལ་བའི་དངོས་ཡོད་གནས་ཚུལ་ལ་བརྟེན་ནས་གོང་གསལ་གྱི་ངོས་འཛིན་དེ་བྱུང་བ་རེད།

ངོ་མ་བཤད་ན། གལ་སྲིད་མི་ཞིག་གིས་ཐོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས་ལུང་ཤར་སྐོར་ལ་བཀོད་པའི་དཔྱད་གཞིའི་རྒྱུ་ཆ་ཁོ་ན་ལ་བསྐྱར་ཞིབ་བྱས་ནས་ཁོའི་འགྲེལ་བརྗོད་རྣམས་ལ་སྣང་མེད་བྱས་པ་ཡིན་ན། ལུང་ཤར་ནི་བཅོས་བསྒྱུར་བ་ཞིག་དང་ཡར་ཐོན་པ་ཞིག་ཡིན་རྒྱུ་ཕར་བཞག ཁོ་ནི་བོད་ཀྱི་ཆབ་སྲིད་པའི་ཁྲོད་ཀྱི་ཧ་ཅང་རྙིང་ཞེན་པ་དང་བཅོས་སྒྱུར་གྱི་ཁ་གཏད་པ་ནུས་པ་ཐོན་ཤོས་ཀྱི་མི་སྣ་ཞིག་ཡིན་པ་དེ་ལམ་སེང་གསལ་པོ་ཆགས་གི་རེད། ཐོལ་ཊེ་སི་ཐེན་རང་གི་གནས་ཚུལ་ཡིག་ཆ་དག་གིས་བསྟན་པ་ལྟར། ཁོ་ནི་༧རྒྱལ་བ་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་གསུམ་པའི་བཅོས་སྒྱུར་གནང་བའི་བོད་ཀྱི་དེང་རབས་དམག་དཔུང་དེར་དམའ་འབེབས་གཏོང་མཁན་གཙོ་བོ་དེ་རེད་ལ། རྒྱུ་མཚན་གྱི་ཐོག་ནས་བཤད་ན་ དམག་དཔུང་ནི་རྒྱའི་བཙན་འཛུལ་འགོག་པའི་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་བདེ་སྲུང་དེ་རེད།

ཐོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས་ང་ཚོ་ལ་བཤད་དོན། དེང་རབས་ཅན་དུ་བསྒྱུར་བའི་མགོ་འཛུགས་ཀྱི་དུས་སྐབས་དེར་བོད་ཀྱི་ཆབ་སྲིད་ཕྱོགས་

ཁག་གཉིས་སུ་གྱེས་ཡོད་པ་སྟེ། དམག་སྤྱི་ཚ་རོང་གི་འོག་ཏུ་ཡོད་པའི་བོད་དམག་གསར་པ་དེ་ནི་ "དེང་རབས་ཅན་དུ་བསྒྱུར་རྒྱུ་ལ་བློ་ཐག་ཆོད་ཡོད་པ་"དང་། ༧རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེའི་མགྲོན་གཉེར་ཆེན་མོ་ཡང་ཡིན་པའི་སེར་མོ་བའི་གཞུང་ཞབས་བསྟན་པ་དར་རྒྱས་ཀྱིས་སྣེ་འཁྲིད་པའི་ "ཧ་ཅང་རྙིང་ཞེན་པའི་"དགོན་པའི་སྡེ་ཁག་དང་སྲོལ་རྒྱུན་མཁྲིགས་འཛིན་པའི་གཞུང་ཞབས་ལ་མཉམ་སྦྲེལ་བྱས་པ་དེ་གཉིས་རེད་ཟེར།

ལྕུང་ཤར་གྱིས་རང་ཉིད་ནི་ཧ་ཅང་རྙིང་ཞེན་པའི་སྐོར་ཁག་དང་ལྷན་དུ "ཐབས་བྱུས་མཁས་པོའི་ཐོག་ནས་མཉམ་འབྲེལ་བྱས་ཡོད་པ་རེད་"ཅེས་རྡོལ་ཊེ་སི་ཕྲེན་གྱིས་གསལ་པོར་བརྗོད་འདུག རྙིང་ཞེན་པའི་སྡེ་ཁག་གི་མགོ་ཁྲིད་བསྟན་པ་དར་རྒྱས་ནི་རང་གི་སེར་མོ་བའི་གཞུང་ཞབས་ཚོའི་ཁྲོད་དུ་སྐུ་རྩེད་མིང་འདོགས་ལ་"ཨ་ར་དཀར་པོ"ཞེས་གྲགས་ཡོད་པ་རེད། དམག་ཞབས་དང་སྐྱ་བོའི་ལས་བྱ་ཚོས་ཁོང་ལ་མགྲོན་གཉེར་ཆེན་མོ་ཨབ་སོ་ཞེས་བོད་ཀྱི་ཕྱི་ཕྲུག་སྤྱུ་མང་དེའི་མིང་གིས་དམའ་འབེབས་གཏོང་བ་རེད། ཡ་མཚན་པ་ཞིག་ལ་རྡོལ་ཊེ་སི་ཕྲེན་གྱིས་མི་འདོད་པའི་མིང་འདོགས"ཨབ་སོ"ཞེས་པའི་སྐོར་བཤད་མེད་ལ། "ཨ་ར་དཀར་པོ"ཞེས་པ་འདི་ཁོ་ན་ཁོང་གི་མིང་དུ་འབོད་པ་ལྟར་བྲིས་ཡོད་པ་རེད། འདིས་རྡོལ་ཊེ་སི་ཕྲེན་འདི་ཧ་ཅང་རྙིང་ཞེན་པ་དག་ལ་ཤ་ཚ་ཡོད་པའི་ཁྱུངས་སྐྱེལ་ཞིག་མིན་སྲིད་ཀྱང་། དེས་ཕལ་ཆེར་ཁོའི་གནས་ཚུལ་གྱི་མང་ཆེ་བ་གང་ནས་ཡོང་བའི་ཁུངས་དེ་སྟོན་པ་རེད།

ལྕུང་ཤར་ལ་དབང་ཤུགས་ཆེ་བའི་དམག་མི་གསར་པའི་དབང་ཆའི་སྡེ་ཁག་ཉམས་དམས་སུ་གཏོང་བ་དང་དེང་རབས་ཅན་དུ་བསྒྱུར་བའི་ལས་འགུལ་ཕྱིར་འདེད་བྱེད་པའི་གོ་སྐབས་ཐོག་མ་དེ་ ༡༩༣༠ ལོར་

བྱུང་ཡོད་ཅིང་། སྐབས་དེར་ཁོང་གིས་སྤྱང་གྲུང་འཛོམས་པའི་ཐོག་ནས་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་དཀའ་རྙོག་ཅིག་བསླངས་པ་དེས་དམག་མི་གསར་པ་དེ་ཉམས་ཆུང་དུ་བཏང་བ་རེད། བྱུང་རྐྱེན་འདིའི་སྐོར་གྱི་གནས་ཚུལ་ངོ་མ་ནི། ང་རྒྱལ་ཅན་གྱི་དམག་མིའི་དཔོན་རིགས་སྐོར་ཞིག་བཙན་ཤེད་ཀྱིས་མི་མང་ཚོགས་འདུའི་ནང་ཕྱིན་པ་དེ་རེད། སྐབས་མ་ལེགས་པ་ཞིག་ལ་བྱུང་རྐྱེན་འདིས་དཔེར་ན་ ༡༩༢༡ ལོར་སེ་པེན་གྱི་མེ་སེར་སྲུང་དམག་ (the Guardia Civil) ཟེར་བའི་ཚོགས་མི་རྣམས་ཀྱིས་སྣེ་པེན་གྱི་གྲོས་ཚོགས་དེ་དཔུང་གིས་བཟུང་བ་ཇི་བཞིན། དམག་མིས་གཞུང་འཛིན་ཐབས་བྱས་པ་ལྟ་བུའི་མཐོང་ཚུལ་རྒྱུན་མི་ཆད་པ་ཞིག་བཞག་པ་རེད། ཉེ་སྐབ་པས་ཚ་རོང་རང་ཉིད་མི་ངོ་མས་དཔོན་རིགས་སྐོར་ཁག་འདི་མི་མང་ཚོགས་འདུའི་ནང་འཁྲིད་པ་རེད་ཅེས་ཅུང་ནོར་འཁྲུལ་གྱི་ཐོག་ནས་བརྗོད་འདུག སྐོལ་ཊེ་སི་ཐེན་ཀྱང་ཚུད་པའི་ཉེ་ཆར་གྱི་ཞིབ་འཇུག་ཁག་གི་ནང་དུ་དེ་འདྲ་གང་ཡང་མ་བྱུང་བ་དེ་གསལ་པོར་ཐོན་འདུག་ལ། དམག་དཔོན་དེ་ཚོའི་བྱ་སྤྱོད་ནི་ཕལ་ཆེར་ཐབས་ལ་མཁས་པ་ཞིག་མ་བྱུང་བ་ཡིན་སྲིད་མོད། ངོ་མ་བཤད་ན་གནོད་པ་མེད་པ་དང་ད་དུང་གཅིག་བྱས་ན་ཁྲིམས་མཐུན་ཞིག་ཀྱང་ཡིན་སྲིད་པ་རེད། ལུང་ཤར་གྱིས་སྣེ་འཁྲིད་དེ་རྙིང་ཞེན་པ་ཚོས་དེ་ལ་དོན་མེད་འུད་སྒྲོག་བྱས་པ་རེད།

༡༩༣༠ ལོའི་ཕྱི་ཟླ་གསུམ་པའི་ཟླ་སྟོད་དུ་ མི་མང་ཚོགས་འདུས་དམག་མིའི་གྲོན་དངུལ་གྱི་སྐོར་ལ་གྲོས་མོལ་བྱེད་ཀྱིན་ཡོད། སྐོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས་བཤད་པ་ལྟར་ན། “དམག་མི་ལ་མི་དགའ་བའི་ཕྱོགས་ཁག་གིས་དམག་མིའི་དཔོན་རིགས་ཚང་མ་འཐུས་མིའི་ངོ་བོའི་ཐོག་ནས་ཚོགས་ཞུགས་བྱེད་མི་ཆོག་པ་བཟློས་པ་རེད།” དེང་སང་གི་ལོས་འདེམས་བྱས་

པའི་གྲོས་ཚོགས་དང་མི་འདྲ་བར་བོད་ཀྱི་སྔོན་མའི་མི་མང་ཚོགས་འདུ་དེ་ལ་ནི་གཞུང་ཞབས་དང་། "གདན་ས་གསུམ"གྱི་མཁན་པོ་དང་སྐུ་ཚབ། གྲལ་རིམ་དང་ལས་སྣེའི་སྣེ་ཁག་སྣ་ཚོགས་ཀྱི་འཐུས་མི་འཛོམས་དགོས་པ་མ་ཟད། "ད་དུང་དམག་མིའི་འཐུས་མི་ཡང་ཡོད་པ་རེད།"[35] དམག་མིའི་འཐུས་མི་ཕྱིར་འབུད་བྱེད་པ་དེ་ནི་རྒྱུན་ལྡན་མ་ཡིན་པའི་ཐག་གཅོད་ཅིག་རེད།

ཚ་རོང་སྲས་ཀྱིས་བརྩམས་པའི་ཚ་རོང་གི་མི་ཚེའི་ལོ་རྒྱུས་ལྟར་ན། དཔོན་རིགས་འགའ་ཞིག་མི་མང་ཚོགས་ཁང་ལ་སོང་ནས། ཕོང་ཚེ་ཕྱིར་འབུད་བྱེད་དོན་ཅི་ཡིན་འདྲི་རྒྱུའི་ཆེད་ཚོགས་འདུའི་དྲུང་ཡིག་ལ་མཇལ་ཚོགས་པ་ཞུས་པ་རེད། ཕོང་ཚོས་ཚོགས་ཁང་ཕྱི་རོལ་ཏུ་མཇལ་འཛོམས་ཤིག་ཡོང་བའི་རེ་སྐུལ་ཞུས་ཤིང་། དེ་ཡང "……གཞུང་གི་འགྲོ་ལུགས་ལ་མི་མང་ཚོགས་འདུ་ལ་ཐད་ཀར་བཙར་རྒྱུ་ནི་ཧ་ཅང་མ་འོས་པ་ཞིག་ཡིན་སྐབས་ཕོང་ཚོས་ཕྱི་ལོགས་ནས་འཐུས་མི་ཞིག་ལ་མཇལ་ཚོག་པ་ཞུས་པ་རེད།"[36] ཉིན་དེར་ལུང་ཤར་ནི་མི་མང་ཚོགས་འདུའི་དྲུང་ཡིག་གི་ཚབ་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པས་ཕྱི་ལོགས་ནས་ཕོང་ཚོར་ཐུག་པ་རེད། རྒྱལ་ཉེ་སི་ཐེན་གྱིས་ད་དུང་གསལ་པོར་བཤད་དོན་ལ། དམག་དཔོན་རྣམས་ཀྱིས་ལུང་ཤར་ལ "ཕོང་ཚོ་ནི་ཚོགས་འདུར་ཞུགས་ཚོག་པ་ཞེས་ཞུ་གི་ཡོང་བ་མིན་ལ། དམག་མིའི་ལས་བྱ་རྣམས་ཅིའི་ཕྱིར་ཕྱིར་འབུད་

[35] Ram Rahul, The Government and Politics of Tibet, Vikas Publications, New Delhi, 1969.

[36] D.N.Tsarong, In the Service of His Country, Snow Lion Publications, Ithaca NY, 2000

བྱས་པའི་རྒྱུ་མཚན་འདྲི་རྒྱུ་ཁོ་ནའི་ཆེད་ཡོང་བ་ཡིན་”ཞེས་བཤད་པ་རེད་ཅེས་བགོད་འདུག

ལྷུང་ཤར་གྱིས་མི་མང་ཚོགས་འདུ་ལ་སྙན་གསན་ག་རེ་ཞུས་མིན་དེ་ཁ་མི་གསལ་བ་རེད། ཡིན་ན་ཡང་ཁོའི་སྙན་ཐོ་དེས་མི་མང་ཚོགས་འདུ་ལ་འཛོགས་བསྐྱངས་ཤིང་། ཚོགས་འདུ་ཁོ་རང་དྭངས་སྐྲག་ཁོག་སྡོད་དགོས་པ་ཞིག་བཟོས་པ་ཏན་ཏན་གསལ་པོ་རེད། ཞྭ་སྐབ་པ་དང་དེ་བཞིན་མི་གཞན་འགའ་ཡིས་འདིའི་སྐོར་ལ་བྲིས་པའི་ནང་ལྷུང་ཤར་གྱིས་ཟིང་ཆ་འདི་བསྐྱངས་པ་དེ་གསལ་པོ་རེད། སྐོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས་ང་ཚོར་བཤད་དོན་ལ། “གཞུང་མགོ་རྙིང་སློག་པའི་སྔ་གོན་ནམ་ཡང་ན་དམག་མིས་འགལ་ཟླའི་ཕྱོགས་ཁག་གི་སྣེ་མོ་བྱེ་བྲག་པ་ལ་ཁྲིམས་གཅོད་བྱེད་སྲིད་པ་རེད་ཟེར་བའི་དཀྲོག་གཏམ་གང་སར་ཁྱབ་པ་རེད། “‘བྱུང་རྐྱེན་འདི་ཇེ་ཆེར་གཏོང་བ་ནི་ཉིན་ཁ་ཤས་ཀྱི་རྗེས་སུ་བྱུང་ཡོད། དེ་དུས་མི་མང་ཚོགས་འདུའི་མགོ་འཁྲིད་ཚོས་སྲིད་བློན་ཞོལ་ཁང་ལ། དམག་མིས་ཁོང་ཚོ་གསོད་རྩིས་བྱེད་པའི་སྐྲག་སྣང་འདུག་བརྟེན་ཚོགས་འདུ་མཚམས་འཇོག་བྱས་པ་ཡིན་ཞེས་ཞུས་པ་རེད།” དམག་མི་དང་དེའི་དམག་སྤྱི་ཚ་རོང་ཉམས་ཆག་ཏུ་བཏང་བ་དང་ལྷུང་ཤར་གྱི་ཆབ་སྲིད་དབང་ཤུགས་གོང་འཕེལ་དུ་བཏང་བའི་བྱུང་རྐྱེན་སྣ་ཚོགས་ཤིག་བྱུང་བའི་ཐོག་མ་དེ་འདི་རེད། འདི་ཚོ་ཚང་མའི་རྒྱབ་ཏུ་ལྷུང་ཤར་གྱི་ལག་པ་ཡོད་པ་ནི་ཧ་ཅང་གསལ་མེད། དམག་མིའི་དཔོན་རིགས་རྣམས་དང་ཚ་རོང་གིས་ཀྱང་ཚོར་བ་རྫོ་བའི་བོད་ཀྱི་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་ཁོར་ཡུག་ལ་གཟབ་ནན་གྱིས་གོམ་པ་མ་སྤོས་པ་དེར་ཁག་འགེལ་རྟོག་ཙམ་མཉམ་འཕྲེར་བྱེད་དགོས་གི་རེད།

བོད་དམག་དེང་རབས་ཅན་དུ་བསྒྱུར་མཁན་དག

དེ་ལྟ་ན་ཡང་། ཤོང་ཚོ་ལ་ཚད་བཀག་གང་འདྲ་ཞིག་ཡོད་ཀྱང་རུང་། སྐབས་དེར་བོད་ནང་དེང་རབས་ཅན་དུ་བསྒྱུར་མཁན་གཙོ་བོ་ཁག་ནི་བོད་ཀྱི་དམག་མི་གསར་པའི་དཔོན་རིགས་རྣམས་ཡིན་པ་དེ་ཏན་ཏན་ཤེས་དགོས་པ་ཞིག་རེད། དེང་རབས་ཅན་ཞེས་པ་དེ་སྤྱི་ཚོགས་རིང་ལུགས་དང་དམངས་གཙོའི་བཙོས་སྒྱུར་ལས་བྱུང་བའི་གྲུབ་འབྲས་ཉག་གཅིག་ཡིན་དགོས་པའི་ངེས་པ་ཡོད་མ་རེད། ཨ་ཏཱ་ཏུར་ཀེ་ཡི་ཏུར་ཀེ་༼Ataturk’s Turkey༽དང་མའེ་ཇེ་ཡི་ཉི་ཧོང་༼Meiji Japan༽ལ་མཚོན་ན། རང་རང་གི་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་ནང་དུ་ཡར་ཐོན་གྱི་བཙོས་སྒྱུར་བསླངས་པ་དེའི་ནང་དམག་མིའི་སྒུལ་ཤུགས་ཡོད་པ་གསལ་པོ་རེད། བོད་ཀྱི་དེང་རབས་ཅན་འདི་ཡང་སྐབས་དེའི་ཤོར་ཡུག་འོག་ནས་བཤད་དགོས་པ་ཞིག་རེད་ལ། དེང་སང་གི་རང་དབང་ཅན་གྱི་གཡོན་ཕྱོགས་ཀྱི་ལྟ་ཚུལ་འོག་ནས་བཤད་མི་འོས་པ་རེད། དེང་གི་གཡོན་ཕྱོགས་ཀྱི་ལྟ་ཚུལ་འདིས་བོད་དམག་གི་དཔོན་རིགས་གྲལ་རིམ་དང་དབྱིན་ཇི་༼བཙན་རྒྱལ་རིང་ལུགས་༽བར་གྱི་གྲོགས་པོའི་འབྲེལ་བ་དེ་ལྟ་གྲུབ་ཀྱི་ཆ་ནས་མ་འགྲིག་པ་ཞིག་ལ་བརྩི་སྲིད་པ་རེད། “ཡར་ཐོན་ནམ་མདུན་བསྐྱོད་སྐོར་གྱི་”རྩོམ་ཡིག་མང་ཆེ་བ་དཔེར་ན་དྲིལ་བསྒྲགས་རང་བཞིན་ཅན་དང་། དེ་མིན་གང་ཡིན་ཡང་། དེའི་ནང་གཡོན་ཕྱོགས་ཀྱི་ངོས་ལེན་ཆོག་མཆན་མ་ཐོབ་པ་དེ་སྲིད་དུ་ཡག་པོ་དང་དེང་རབས། ཡང་ན་དམངས་གཙོ་ཅེས་བརྗོད་མི་འོས་པའི་ལམ་སྲོལ་(a standing rule)ཞིག་ཡོད་པ་ལྟར་སྣང་ངོ་།།

པར་རྙིང་པ་འདི་དག་གི་ནང་དུ་ཡོད་པའི་བོད་ཀྱི་དམག་མི་ཚོས་ཡུ་རོབ་ཀྱི་དམག་ཆས་གྱོན་ཅིང་དམག་ལུགས་ཀྱི་སྡོད་སྟངས་༼དིང་སང་གི་ལྟ་མཁན་དག་ལ་ནི་ཧོག་ཙམ་ཁྱད་མཚར་པོ་ཞིག་མཐོང་སྲིད།༽འདིས་ མཚམས་རེར་ཕོང་ཚོའི་གྲུབ་འབྲས་དག་ལ་སྣང་ཆུང་བྱས་པའམ་ཡང་ན་སྣང་མེད་བྱེད་དུ་བཅུག་ཡོད། ཡིན་ན་ཡང་། འདི་འདྲའི་སྒྲིག་ཆས་དང་རྣམ་འགྱུར་སྟོན་སྟངས་དེ་ཚོ་དུས་ཚོད་འདིའི་སྐབས་ཀྱི་དཔེ་གསར་ལམ་སྲོལ་ཡིན་པ་འདི་ཤེས་རྒྱུ་ལ། ཁྱེད་རང་གིས་མེ་ཇེའི་༼Meiji༽དམག་དཔོན་དང་། གོ་མིན་ཏང་གི་དམག་དཔོན་སྤུ་གྲས། དེ་བཞིན་མཐའ་ན་ ཅུང་རྒྱུགས་རེ་ལ་ཡིན་མོད་ཉམས་དོད་པོ་ཡོད་པའི་ཏུར་ཀེའི་གཞོན་ནུའི་མགོ་ཁྲིད་ཨིན་ཝར་ པཱ་ཤ་(Enver Pasha)སོགས་ཀྱི་པར་དེ་ཚོ་བརྒྱུད་ནས་བལྟ་དགོས་པ་རེད།

སྐབས་དེའི་བོད་ཀྱི་དམག་མི་ལ་མཚོན་ན་འཐབ་འཛིང་གི་ནུས་པ་ཡོད་པ་ཙམ་མ་ཡིན་པར། ད་དུང་གསང་གནས་འཚོལ་བསྡུ་བྱེད་པ་དང་། གནས་འབྲེལ་བྱེད་པ། མི་སེར་འཛིན་སྐྱོང་ངམ་གཞུང་ཞབས། མཐའ་ན་ཕྱི་འབྲེལ་གྱི་བསྟུན་མཁས་བྱེད་པ་དེ་ཚོ་ ༡༩༡༣ ལོའི་བྱུང་རྐྱེན་ཆུང་གྲས་འདི་ནས་གསལ་པོར་ཐོན་ཡོང་གི་འདུག དབྱིན་ཇིའི་སོ་པ་དང་འགྲུལ་བཞུད་པ་ཡིན་པ་ ཨེ་ཕྲ་ ཨེམ་ བྷའེ་ལི་(F.M. Bailey)ཟེར་བ་དེ་གཙང་པོ་ལྷོ་རུ་དཀྱོགས་ནས་མཐའ་མ་རྒྱ་གར་ཕྱོགས་སུ་འབབ་པའི་ནགས་རི་ཅན་གྱི་ས་ཆ་རྒྱ་ཆེ་བ་སུས་ཀྱང་མི་ཤེས་པ་དེ་ཚོ་ས་ཁྲར་འབེབས་ཆེད་གསང་བའི་ངང་ནས་བོད་ཀྱི་ལྷོ་ངོས་ལ་འཛུལ་བ་རེད། ས་ཁུལ་དེ་ནི་ཧ་ལས་པའི་རི་བྲག་མང་བ་དང་ཉེན་ཁ་ཆེན་པོ་ཡོད་པ་ཙམ་མ་ཡིན་པར། གློ་པ་རྩུབ་པོ་དང་གསོད་མཁན་དེ་དག་འཚོ་སྡོད་

བྱས་ཡོད་པ་རེད། བྱས་ཙང་། ཟླའི་ལྷེ་དང་ཤོའི་ལས་རོགས་ཚོ་ལ་བོད་ཤར་ཕྱོགས་ན་ཡོད་པའི་དམག་སྤྱི་ལས་ཁུངས་ནས་གཞུང་འབྲེལ་ཡི་གེ་ཞིག་འགྱོར་བ་ལ་ཡ་མཚན་སྐྱེས་པ་རེད། དེ་ཡང་། "འགྲུལ་བསྐྱོད་ལག་འཁྱེར་མེད་པར་བོད་དུ"ཞེས་པའི་དེབ་ཏུ་འདི་ལྟར།

"ཞོགས་པ་རྗེས་མ་དེར། ང་ཚོས་ལས་ཀ་མགོ་འཛུགས་བྱེད་གྲབས་ཡོད་པའི་སྐབས་དེར་ བོད་དམག་གི་དམག་སྤྱི་བཀའ་བློན་བླ་མས་བཏང་བའི་ཡི་གེ་ཞིག་ང་ཚོ་ལ་འགྱོར་བྱུང་། ཡི་གེ་དེ་ནི་ཁམས་ཀྱི་དཔལ་འབར་དགོན་པ་ནས་བྲིས་ཡོད་པ་དང་། དེ་ནས་ཞོ་བ་(Showa) ལ་བཏང་། དེ་ན་ཡི་གེ་དེ་ཡིག་སྐོགས་གསར་པ་ཞིག་གི་ནང་བཅུག་ནས་ཐེལ་ཙེ་བརྒྱབ་སྟེ་རྩེ་ལ་(Tsela)བཏང་ཞིང་། དེར་ཡི་གེ་དེ་ཡིག་སྐོགས་གཞན་ཞིག་གི་ནང་བཅུག་ཅིང་ཐེལ་ཙེ་བརྒྱབ་ནས་ང་ཚོ་ལ་བཏང་འདུག བརྒྱུད་རིམ་འདི་ཚང་མ་ཏ་ལས་པ་ཞིག་རེད། དེ་ནི་ང་ཚོ་སུ་ཡིན་དང་ང་ཚོས་གང་ཞིག་བྱེད་ཀྱིན་ཡོད་མེད་འདྲི་ཆེད་རེད་ལ། ང་ཚོས་བོད་ཡིག་ཀློག་ཐུབ་མ་སོང་ཞེས་བརྗོད་མི་ཐུབ་པ་ཡོང་ཆེད་དུ་དབྱིན་ཡིག་གི་འགྱུར་དེ་མཉམ་སྦྲུར་བྱས་འདུག"[37] ཅེས་བྲིས་འདུག

སོ་ལས་བྱེད་པའི་མིས་བཟོས་སྲུང་སྐར་དང་། གོ་ལའི་ཕྱོགས་སྐོར་འཕྲུལ་ཆས། ཞུལ་ཞིབ་ལྡིང་གས་བྱ་(predator drones)སོགས་ཡོད་པའི་དུས་སྐབས་འདི་ལ་ཡང་གསང་བའི་ལས་ཀ་འཐུས་ཤོར་ལ་ཕྱིན་པ་ནི་རྒྱུན་ལྡན་མིན་པ་ཞིག་མ་རེད། དེས་ན་དེ་འདྲའི་འཕྲུལ་ཆས་ཉུང་བ་དང་། ཁེངས་དྲེགས་མི་བྱེད་མོད་འཛོན་ཐང་ངོ་མ་ཡོད་པ་ནི་ཧོག་ཙམ་བསྐྱོད་

[37] F.M. Bailey, No Passport to Tibet, The Travel Book Club, London, 1957

བསྡུགས་བྱེད་འོས་པ་ཞིག་ཏུ་བརྩི་རྒྱུང་བ་རེད།

ལྷུང་ཤར་གྱི་དར་རྒྱུད།

མཐའ་མ་དེར་ལྷུང་ཤར་གྱིས་༸རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེའི་སྐུ་ཚ་དང་དམག་སྤྱི་གཞོན་པ་ཡིན་པའི་གཞོན་ནུ་སྨྲམ་པ[38]ཡི་འདོད་ཛམས་ལ་རྟེས་ནས་ཚ་རོང་ནི་དམག་སྤྱིའི་གོ་གནས་ཕབ་ཕྱུབ་པ་བྱུང་བ་རེད། ལྷུང་ཤར་གྱིས་ཁོ་ལ་༸རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེར་ཚ་རོང་ལ་སྐྱོན་ཡོད་ལུགས་ཞུ་རྒྱུའི་སྐུལ་མ་བྱས་པ་དང་། ཚ་རོང་གིས་"གཞུང་མགོ་རྙིང་སློག་འཆར་"ཡོད་པའི་བསྣད་འདོགས་བྱས་པ་རེད། སྨྲམ་པ་དམག་སྤྱི་ཆགས་པའི་སྐབས་དེར། ཞྭ་སྐབ་པ་ལྷར་ན། ལྷུང་ཤར་"བདེ་སྲུང་དྲུང་ཆེར་བསྐོ་གཞག་བྱས་"པ་རེད། ཕྲེང་རིང་རིན་ཆེན་སྒྲོལ་མས་"ལྷུང་ཤར་གྱིས་ལྐོག་བྱུས་འོག་དེ་འདྲའི་མི་སྐྱོ་བོ་ཞིག་དམག་སྤྱི་ལ་འཛོག་པའི་ཐབས་བྱས་པའི་དགྲོག་གཏམ་ཁྱབ་ཡོད་པ་རེད།"ཅེས་བཤད་འདུག ཕྲེང་རིང་ནི་གནས་ཚུལ་འདིའི་སྐོར་ལ་ཕྱོགས་རིས་མེད་པ་ཞིག་ཏན་ཏན་མ་རེད། ཡིན་ན་ཡང་སྨྲམ་པའི་གོ་གནས་འཕར་བའི་སྐོར་གྱི་བསམ་ཚུལ་དེ་ནི་དེ་དུས་ལྷ་སའི་སྤྱི་ཚོགས་ནང་ཏ་ཅང་ཁྱབ་ཡོད་པ་རེད། སྨྲམ་པ་ནི་ནུས་པ་འདང་ངེས་མེད་པའི་སྒྲིད་ལུག་གི་ལས་བྱ་ཞིག་ཡིན་པ་དང་། ཕྱིས་སུ་༸རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེས་ཁོང་གཞུང་གི་ལས་ཀ་ནས་གོ་གནས་ཕབ་པ་རེད་ལ། ལྷུང་ཤར་གྱིས་དམག་མིའི་དབང་ཆ་ཡོངས་རྫོགས་བཟུང་བ་རེད། ཀ་དོན་གྲུབ་

[38] དྲགས་པོ་སྨྲམ་པ་ཞེས་དེབ་ཐེར་ཁག་ཏུ་གསལ། དགེ་རབ་ཀྱིས།

ལྟར་ན། "དམག་སྤྱི་དང་དཔལ་འབྱོར་བློན་ཆེན་ཡིན་པའི་སྐབས་དེར་ལྷུང་ཞར་ནི་རང་གི་དབང་ཆའི་རྩེ་མོ་དེར་སླེབས་ཡོད་པ་རེད།"

ལྷུང་ཞར་གྱི་ང་རྒྱལ་དང་རྩུབ་སྤྱོད་དེས་བོད་འདི་ ༡༩༣༩ ལོར་བལ་ཡུལ་དང་དམག་འཁྲུག་ཞོར་གྲབས་ཤིག་བཟོས་པ་རེད་ལ། དེ་ནི་"ཞར་པ་"རྒྱལ་པོ་ཟེར་བ་ཞིག་གིས་བོད་ཀྱི་ཁྲིམས་དང་འགལ་བའི་ཐོག་ནས་ལྷ་སའི་ནང་ཐ་མག་བཙོང་པའི་གནད་དོན་ཆུང་ཚགས་ཤིག་ལ་རྐྱེན་བྱས་པ་རེད། རྒྱལ་པོ་ཟེར་བ་དེས་བལ་ཡུལ་གྱི་མི་སེར་ཡིན་མདོག་གིས་ལྷ་སའི་ནང་གི་བལ་ཡུལ་དོན་གཅོད་ཁང་དུ་སྐྱབས་བཅོལ་ཞུས་པ་རེད། ཡིན་ན་ཡང་། ལྷུང་ཞར་གྱིས་བྲེལ་འཚུབ་ཀྱི་ངང་ནས་ཕྱི་འབྲེལ་གྱི་མཐུན་ལམ་ཞུ་ཕྱོགས་དང་། དེ་བཞིན་བལ་ཡུལ་གྱི་ཁྲིམས་མཐུན་ཆིངས་ཡིག་གི་ཐོབ་ཐང་༼༡༨༩༧ ལོའི་༽དག་ལ་བརྩིས་མེད་བྱས་ཏེ། དམག་ཞུགས་ཀྱིས་གནད་དོན་འདི་སེལ་རྒྱུའི་ཐག་གཅོད་བྱས་པ་རེད། བལ་ཡུལ་གྱི་རྒྱལ་རབས་སྨྲ་བ་ཞིག་གིས། "བོད་དམག་ ༡༣༠༠ ཙམ་གྱིས་བལ་ཡུལ་དོན་གཅོད་ཁང་གི་མཐའ་བསྐོར་བའི་རིང་དེར་བོད་དམག་ ༩༠ ཐམ་པ་དོན་གཅོད་ཁང་དུ་རྒྱུགས་པ་རེད།" ཅེས་བྲིས་འདུག[39] ཁོང་ཁྲོས་འབར་བའི་བལ་ཡུལ་གྱིས་དམག་འཁྲུག་གི་གྲ་སྒྲིག་བྱས་ཤིང་། དབྱིན་ཇིས་བར་འདུམ་ཆེ་ཙམ་བྱས་པའི་རྗེས་སུ་གཞི་ནས་དམག་འཁྲུག་ངོ་མ་དེ་བཟློག་ཐུབ་ཙམ་བྱུང་བ་རེད། ཕྱི་འབྲེལ་གྱི་འཐུས་ཤོར་འདི་དང་ལྷུང་ཞར་ཁོ་རང་གི་རང་མཐོང་ཆེན་པོ། གཞུང་ཞབས་གཞན་དང་ལྷན་

[39] Mishra, Tirtha Prasad, The Taming of Tibet: A Historical Account of Compromise and Confrontation in Nepal-Tibet Relations (1900-1830), Nirala Publications, New Delhi,1991

དུ་བསྟུན་མཁས་མེད་པའི་སྤྱོད་པ་བཅས་ལ་བརྟེན་ནས་རིམ་གྱིས་ཁོ་རང་གི་དབང་ཤུགས་ཀྱི་གཞི་རྟེན་ཉམས་ཆག་ཏུ་སོང་བ་རེད་ལ། ཁོ་རང་དམག་སྤྱི་ནས་ཕབ་རྒྱུའི་རྐྱེན་ཆགས་པ་རེད།

ད་ནི་༧རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེའི་སྐུ་མདུན་པ་ཀུན་འཕེལ་ལགས་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་དབང་ཆ་ཆེ་ཤོས་ཤིག་ཏུ་འགྱུར་བའི་མགོ་བརྩམས་པ་རེད། ཀུན་འཕེལ་ལགས་ཀྱིས་གྲོང་དྲག་དམག་སྒར་ཞེས་པ་༼ཡང་ན་ཁྱིམ་མི་དྲག་ཤོས་ཀྱི་དམག་སྡེ་༽སྐུ་དྲག་དམའ་རིམ་དང་ཞིང་པ་ཕྱུག་པོ་ནས་མི་སྣ་བསྡུས་ཏེ་བཙུགས་པ་རེད།

དམག་སྤྱི་གཞོན་པ་ཕྲེང་རིང་འཛིགས་མེད་ནི་རང་ཉིད་ཀྱི་དམག་སྡེ་དེ་ལ་དགའ་སྤོབས་ཆེན་པོ་ཡོད་ཅིང་། འདི་ལ་ཡིད་སྨོན་བྱེད་པ་ནི་དབྱིན་ཇིའི་ལུགས་སྲོལ་གྱི་“ཕོ་ཚྭོ་གའི་དམག་སྡེ་(gentleman’s regiments)”ཞེས་པ་ནས་སློབས་ཡོད་ལ། འདི་ནི་མ་འོངས་པར་ཆེད་ལས་དཔོན་རིགས་ཀྱི་ཚོགས་སྡེ་འདེམས་པའི་རྨང་གཞི་ཞིག་ཆགས་སྲིད་པའི་རེ་བ་བཀྲུབ་པ་རེད་ཅེས་ང་ལ་བཤད་བྱུང་། མགོ་འཛུགས་ཀྱི་སྐབས་སུ་མི་སྣ་བསྡུས་པའི་ཁྲོད་ནས་དགག་བྱ་རྒྱ་ཆེར་བྱས་པ་དེ་ཚོ་ནི་དམག་མིའི་ཁྲིམས་ལ་བརྩི་སྲུང་བྱེད་འདོད་མེད་ཅིང་རང་ཁྱིམ་དུ་ལོག་འདོད་བྱས་པ་ཞིག་རེད། ཡིན་ན་ཡང་སློལ་ཉེ་སི་ཕེན་གྱིས་དམག་མི་བསྡུས་པའི་ལོ་རྒྱུས་འདི་ཚོའི་སྐོར་མང་ཆེ་བ་དེ་ཁོང་ཚོས་རང་གི་རལ་པ་བཅད་པའི་སྨྱ་ངན་ཞིག་ཏུ་བསྒྱུར་ཡོད་པ་རེད། འདི་འདྲའི་སྒྲིག་ཁྲིམས་ལ་འཛམ་གླིང་གི་དམག་ཁྲལ་བསྡུས་པ་ཚོས་ཧ་ལམ་གཅིག་གྱུར་གྱིས་རྣམ་འགྱུར་སྟོན་གི་རེད། སི་ཏན་ལེ་ ཀུབ་རིག་(Stanley Kubrick)གི་གློག་བརྙན་ ལྷུགས་ཀྱི་གྱོན་པ་ཆ་ཚང་

(Full Metal Jacket) ཞེས་པའི་ནང་། ཨ་མི་རི་ཀའི་མཚོ་དམག་གི་དམག་ཁྲལ་དུ་བསྡུས་པའི་ལོ་གཞོན་ཚོ་ ཕྱི་ཧྲི་ནྣམ་ལ་མ་བཏང་གོང་དེར་ སྣང་བ་སྐྱིད་པོའི་སྒྲ་འཛིངས་རིང་པོ་རྣམས་བཅད་པ་དེ་ལ་འདི་དང་འདྲ་མཚུངས་ཀྱི་རྣམ་འགྱུར་སྟོན་པ་དེ་གསལ་པོར་བསྟན་འདུག

ཀུན་འཕེལ་ལག་ཀྱིས་དམག་མི་ལ་དམིགས་བསལ་གཟིགས་སྐྱོང་གྱ་ནོམ་པ་བྱས་པ་དང་། མཚོན་ཆ་དང་ཡོ་ཆས་གསར་པ་དང་། སྒྲིག་ཆས་སྤུས་དག སྒྲིག་བཙན་པའི་ཟབ་སྦྱོང་དང་སྦྱོང་བརྡར་བཅས་ལ་བརྟེན་ནས་རིམ་གྱིས་ནུས་པ་ཅན་གྱི་དཔུང་ཁག་ཅིག་ཏུ་སྐྱིད་སྲིང་བྱས་ཡོད་ཅིང་། ཁོང་ཚོའི་ནང་ཁུལ་དུ་ཡང་ཕལ་ཆེར་ ཧྥ་རན་སིའི་སྐད་དུ་ ཨེ་སི་པི་རི་ཏ་ ཊི་ ཀོར་པི་སེ་ (espirit de corps) ཟེར་བ་ལྟ་བུའི་རང་གི་སྡེ་ཁག་ལ་ཡིད་ཆེས་བློ་གཏོད་དང་དགའ་སྤྲོབས་ཀྱི་ཚོར་བ་ཞིག་བྱུང་ཡོད་པ་རེད། ཨེ་ཧྥ་ ཊབ་ལིའེ་ ཕྱིལ་ལམ་སྨོན་(F. W. Williamson) ནི་ ༡༩༢༢ ལོར་དམག་སྡེ་འདི་ལ་རྟོག་ཞིབ་བྱས་པའི་དབྱིན་ཇིའི་སྲིད་དོན་ལས་བྱ་དེ་ཡིན་པ་རེད་ལ། ཁོ་ལ་ནི་ཡིད་འགུལ་ཐེབས་པ་རེད། ཁོས "རྒྱ་གར་དང་དབྱིན་ཇིའི་དམག་མིའི་སྡེ་ཁག་རྒྱུན་ལྡན་པ་དེ་དག་མ་གཏོགས་གཞན་ངས་འདི་འདྲའི་སྤྱང་གྲུང་འཛོམས་པ་དང་ཚད་དང་ལྡན་པ་ཞིག་མཐོང་མ་མྱོང་"ཞེས་རྒྱ་གར་གཞུང་ལ་ཕུལ་བའི་སྙན་ཐོ་ཞིག་གི་ནང་བྲིས་ཡོད་པ་རེད། རྡོལ་ཊི་སི་ཕྲིན་གྱིས་ཀྱང་འདི་ལ་ "གྲོང་དྲག་དམག་སྡེ་སྤུས་ལེགས" ཞེས་འགྲེལ་བརྗོད་བྱས་འདུག

ཡིན་ན་ཡང་། ༧རྒྱལ་བ་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་གསུམ་པ་དགོངས་པ་རྫོགས་པ་དེས་ཀུན་འཕེལ་ལག་དབང་ཆ་ནས་ཕྱིར་འབུད་བྱེད་པའི་གོ་

སྐབས་ཤིག་ལུང་ཤར་ལ་སྤྲད་པ་རེད། ཧྥོལ་ཉི་སི་ཐེན་གྱིས་ང་ཚོར་བཤད་དོན་ལ། ལུང་ཤར་གྱིས་སོ་པ་ཞིག་གྲོང་དྲག་དམག་སྒར་ནང་གསང་འཛུལ་བྱེད་བཙུག་པ་དང་། ཕོང་ལ་དུས་ཚོད་རིམ་སོང་བཞིན་དེར་ཡོད་དམག་མི་རྣམས་ཀྱིས་གཞུང་ལ་གྱེན་ལངས་ངོ་རྒོལ་དང་དམག་ཞབས་གཡུགས་ནས་འགྲོ་རྒྱུ་ཡིན་པའི་ངེས་ཤེས་རྙེད་པ་རེད། དེ་ལྟར་བྱུང་སྐབས་དེར་ཀུན་འཕེལ་ལགས་ནི་ཉེན་ཁ་ཆེན་པོའི་ཐོག་ནས་སྲུང་སྐྱོབ་མེད་པར་བཞག་པ་རེད། ཧྥོལ་ཉི་སི་ཐེན་གྱིས་བཤད་དོན་ལ། ལུང་ཤར་གྱིས་ "ཀུན་འཕེལ་ལགས་ཕྱིར་འབུད་བྱེད་པའི་འཆར་གཞི་དེ་ཐབས་བྱུས་ལྡན་པའི་སྟབས་བདེའི་ལས་ཀ་ཞིག་རེད་"ཟེར།

ཀུན་འཕེལ་ལགས་བོད་ལྗོངས་ཚོགས་འདུ་ཆེན་མོར་བཀུག་ཅིང་། ཚོགས་ཐོག་ཏུ་ལུང་ཤར་གྱི་རྙིང་ཞེན་སྐོར་ཁག་གིས་ཕོང་ལ་༧རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེ་བསྒྲོངས་པའི་ཉེས་འདོགས་བྱས་ཤིང་། ཉེས་ཆད་ནན་མོ་གཅོད་དགོས་པའི་རེ་འདུན་བཏོན་པ་རེད། ཡིན་ན་ཡང་། མཐའ་མཇུག་ཏུ་བློ་རྒྱ་ཡངས་པའི་ཚོགས་མི་དཔེར་ན་གཞུང་ཞབས་དྲང་པོ་ཀླུ་ཁང་བ་ལྟ་བུ་རྣམས་ལ་རྒྱལ་ཁ་འཐོབ་པ་རེད། ཀུན་འཕེལ་ལགས་ལ་༧རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེར་བསྟུན་གཞི་བཞེས་པའི་སྐོར་བོད་གཞུང་ལ་དུས་ཐོག་སྙན་གསན་མ་ཞུས་པའི་ཉེས་པ་བཀལ་ནས་དྭགས་པོར་གནས་དབྱུང་བཏང་བ་རེད།

ལུང་ཤར་གྱི་གོམ་པ་རྗེས་མ་དེ་ནི་བཀའ་ཤག་གི་དབང་ཆ་ནུས་མེད་དུ་གཏོང་བ་དང་རང་ཉིད་དབང་ཆའི་བདག་པོ་བཟོ་རྒྱུ་དེ་རེད། ཕོང་གིས་"སྐྱིད་སྡུགས་ཀུན་མཐུན་"ཟེར་བའི་གསང་བའི་ཚོགས་པ་ཞིག་གི་ནང་དུ་འདོད་བློ་མ་ཁེངས་པའི་ལས་བྱེད་དང་། དེ་ཡང་མང་ཆེ་

བ་སེར་མོ་བའི་ལས་བྱེད་ཕོངས་ནས་བསྐྱུ་མགོ་བཙུགས་པ་རེད། སྐོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས་འདི་ལ་ལུང་ཤར་གྱི་“འགྱུར་བཅོས་ཚོགས་པ་”འམ་ཡང་ན་བཅོས་བསྒྱུར་ལས་འགུལ་ཞེས་མངོན་པར་མི་གསལ་བའི་ཐོག་ནས་འགྲེལ་བརྗོད་ཡང་ཡང་བྱས་ཡོད། གཅིག་བྱས་ན་འདི་ནི་ཏ་ལམ་ཐོག་མའི་བོད་མིང་གི་ཐོག་ནས་ཡར་ཐོན་དང་ཡང་ན་གསར་བརྗེའི་གོ་བ་གང་ཡང་མེད་པའི་རྒྱུ་མཚན་གྱིས་ཡིན་སྲིད། ལུང་ཤར་དང་སྐོར་ཁག་འདིས་བཀའ་ཤག་འཕྲོག་སྟེ་གཞུང་མགོ་ཏེང་སློག་པ་ལྟ་བུ་ཞིག་གི་ཐོག་ནས་དབང་ཆ་ལེན་པའི་དམིགས་ཡུལ་འཛིན་བཞིན་པ་ནི་གསལ་པོ་རེད། ཡོངས་གྲགས་ལོ་རྒྱུས་ནི་འདི་ལྟར་བཀའ་བློན་བགྲེས་པ་ཁྲི་སློན་དགྲོང་རྒྱུ་དེ་ཡིན་ན་ཡང་། སྐོལ་ཊེ་སི་ཐེན་ལྟར་ན། གཞུང་ལེན་རྒྱུ་དེ་ནི་དགྲོང་རྒྱུའི་ཐོག་ནས་མ་ཡིན་པར། བཀའ་ཤག་ལ་བཅོས་སྒྱུར་གཏོང་བའི་སྙན་ཞུ་ཞིག་འབུལ་བའི་ཐོག་ནས་ཡིན་པ་རེད་ཟེར་མོད། འདི་ནི་ཏ་ཙང་ཡོང་མི་སྲིད་པ་ཞིག་རེད། ལུང་ཤར་གྱིས་དབང་ཆ་ལེན་པའི་འཆར་གཞི་འདི་ལ་ལོ་རྒྱུས་རང་བཞིན་གྱི་ཁུངས་སྐྱེལ་ལྟ་བུ་ཞིག་སྤྲོད་རྒྱུའི་ཆེད་སྐོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་དཔེ་མཚོན་འགའ་ཞིག་བཀོད་འདུག དེ་ནི་གཅིག་བྱས་ན་གང་བསམས་པ་ཁ་ནས་ཤོར་བ་ལྟ་བུ་ཞིག་ཡིན་སྲིད་པ་སྟེ། སྐོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས་བརྗོད་པའི་དཔེ་མཚོན་གཅིག་ནི་ དུས་རབས་བཅོ་བརྒྱད་པའི་སྟོད་དུ་བཀའ་བློན་བགྲེས་པ་༼ཁང་ཆེན་ནས་༽དམར་གསོད་བྱས་ཏེ་དྲག་པོའི་ཐོག་ནས་གཞུང་མགོ་ཏེང་སློག་པ་ཞིག་རེད།

འོན་ཀྱང་། ལུང་ཤར་ནི་རང་ཉིད་ཀྱི་ཚོགས་པའི་ཚོགས་མི་ཞིག་གིས་བསླུ་བྲིད་བཏང་བ་རེད། ཕོང་བྲོས་བྱོལ་བྱ་རྩིས་བྱས་ཤིང་མེ་མདའ་ཐུང་མདའ་ཞིག་ལེན་རྩིས་བྱས་མོད་མཚོན་ཆ་འཕྲོག་ཅིང་འཛིན་བཟུང་

བྱས་པ་རེད། སྐོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས་བཤད་དོན་ལ། ལུང་ཤར་གྱི་ལྷམ་གྱི་ནང་ནས་ཤོག་སྒྲིལ་ཞིག་རྙེད་པ་དེའི་ནང་བཀའ་བློན་ཁྲི་སྨོན་ལ་གནོད་བསྐྱལ་རྒྱུའི་ཆེད་ཀྱི་མཐུ་ཡིག་ཅིག་ཡོད་པ་རེད་ཟེར། བརྗོད་གཞི་འདིའི་སྐོར་ལ་བགོད་པའི་ལེའུ་དེའི་མཐའ་མཇུག་ཏུ་ཁོང་གིས་འདི་ལྟར། "ལུང་ཤར་གྱི་ལས་འགུལ་དེ་ནི་སྲོལ་རྒྱུན་གྱི་གཞུང་སྲོལ་ལེགས་བཅོས་དང་བཅོས་བསྒྱུར་བྱེད་ཐབས་བྱས་པ་མཐའ་མ་དེ་རེད། .... དེ་ནས་ ཁོང་ལ་ཕམ་ཉེས་བྱུང་བ་ནི་བླ་མའི་རྒྱལ་ཁབ་ཤི་བའི་རྨང་གཞིའི་རྒྱུ་རྐྱེན་གཙོ་བོ་ཞིག་ཡིན་པར་ངེས་པར་ལྟ་དགོས་པ་རེད།"ཅེས་བྲིས་འདུག

འདོད་རྣམ་དབྱེ་ཞིབ།

གོང་གསལ་གྱི་སྐོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱི་བརྟག་དཔྱད་དེ་ཁོ་རང་གི་ཡིད་ཆེས་ལ་གཞི་བཅོལ་ཡོད་པ་དང་། དེ་ཡང་ཁོང་གིས་ལུང་ཤར་གྱི་འཆར་གཞི་ནི་གཞུང་ལ་རྒྱ་ཆེ་བའི་ཆབ་སྲིད་བཅོས་བསྒྱུར་ཞིག་བྱེད་རྒྱུ་རེད་སྙམ་པ་དེ་རེད། སྐོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས་བྲིས་དོན་ལ། ལུང་ཤར་གྱིས་བཀའ་བློན་རེའི་ཞབས་ཡུན་དེ་ལོ་བཞིའི་ཚད་བཀག་བཟོ་འདོད་ཡོད་པ་དང་། དེ་ཡང་རྒྱལ་ཡོངས་འཐུས་མི་ཚོགས་ཆེན་ནམ་བོད་ལྗོངས་ཚོགས་འདུ་ལ་དེ་དག་འདེམས་བསྐོ་བྱེད་པ་དང་དེ་དག་གིས་ཚོགས་ཆེན་ལ་འགན་འཁྲིར་དགོས་པ་ཞིག་བྱེད་འདོད་པ་རེད་ཅེས་བྲིས་འདུག གནས་ཚུལ་འདི་དང་དེ་བཞིན་ལུང་ཤར་ནི་དེང་རབས་པ་དང་གསར་བརྗེ་བ་ཞིག་ཡིན་པའི་མིང་གྲགས་དེ་ཚོའི་མང་ཆེ་བ་ཞིག་ནི་ལུང་ཤར་གྱི་བུ་

འཚོ་གཞིས་ལྷ་ཀླུ་ཚེ་དབང་རྡོ་རྗེ་དང་ལུང་ཤར་བྱང་ཆུབ་ལགས་གཉིས་ལ་བཅར་འདྲི་བྱས་པ་ལས་ཁོང་གིས་བླངས་ཡོད་པ་རེད། ངས་གོང་དུ་ཟླ་བ་ནོར་བུའི་དེབ་ཏུ་ལུང་ཤར་ནི་ "ཀུ་ཡངས་དམངས་གཙོ་བ" ཞིག་ཡིན་པའི་འགྲེལ་བརྗོད་བྱས་སྐོར་བཀོད་པ་ཇི་བཞིན། བྱང་ཆུབ་ལགས་ཀྱིས་རང་གི་ཕའི་སྐོར་ལ་ཆེ་བསྟོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་དག་གིས་འདི་ལ་ཤུགས་རྐྱེན་ཐེབས་ཡོད་སྲིད་པ་རེད། རྒྱལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས་ད་དུང་ལྷ་ཀླུའི་རྩོམ་ཡིག་[40]བོད་ཀྱི་རིག་གནས་ལོ་རྒྱུས་རྒྱུ་ཆ་བདམས་བསྒྲིགས་[41]ཅེས་པའི་ནང་པར་སྐྲུན་བྱས་པ་ལས་ཀྱང་ལུང་དྲངས་འདུག བདམས་བསྒྲིགས་དེ་ནི་ ༡༩༥༠ ཀྱི་གྲངས་ནང་བོད་ཀྱི་སྐུ་དྲག་དང་བླ་མ། དེ་མིན་པ་བཅས་ཀྱི་དྲན་ཐོའམ་ཡང་ན་བཅར་འདྲི་བྱས་རིགས་རྣམས་གཞུང་གི་བེད་སྤྱོད་ཆེད་དུ་ཕྱོགས་བསྒྲིགས་བྱས་པ་རེད་ལ། འགྲེམ་སྤེལ་ཐད་ "བཀག

[40] Lhalu, Tsewang Dorje "Recollections of My Father Dorje Tsegye Lungshar," by Cultural and Historical Materials Office, Bod rang skyongs ljongs chab gros rig gnas lo sgyus rgyu cha zhib jug u yon lhan khang.

[41] བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་རིག་གནས་དཔྱད་གཞིའི་རྒྱུ་ཆ་བདམས་བསྒྲིགས་ཞེས་པ་ནི་བོད་ཀྱི་རིག་གནས་དང་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་དཔྱད་གཞིའི་ཡིག་ཆ་ཞེས་ཨིན་འགྱུར་བྱེད་རུང་ལ། བོད་ཁ་ཤས་ཀྱི་རིག་གནས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཡིན་པ་རེད། དེབ་ཕྲེང་འདི་དག་ནི་དངོས་གནས་བཅར་འདྲི་ཞུ་སྟག་གིས་གྲུབ་པ་ཞིག་མིན་མོད་སྐུ་དྲག་ཟུར་པ་རྣམས་ཀྱིས་རང་གི་དྲན་ཐོར་བྲིས་པ་རྣམས་རེད། དེ་ཙམ་དུ་མ་ཟད་དེབ་ཕྲེང་འདིར་ཉེ་དུས་ཀྱི་ཞིབ་འཇུག་ཁག་ཏུ་སྤྱད་པའི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཚགས་ངོ་མ་ཡང་ཡོད་པ་རེད། ༡༩༥༠ ཀྱི་གྲངས་ནང་དུ་ཇ་རམ་ས་ལ་ནས་པར་སྐྲུན་བྱས་པའི་ཡིག་ཚགས་ཆུང་ངུ་ཞིག་ཡོད་པ་དེར། རྒྱུ་ཆ་བདམས་བསྒྲིགས་ཀྱི་རྩོམ་པ་པོ་གཅིག་གིས་ཇི་ལྟར་རང་གི་དྲན་ཐོ་བྲིས་པའི་སྐོར་དེ་ཕྱིར་དྲན་བྱས་ཡོད་པ་རེད་ལ། རྒྱ་ནག་གཞུང་གི་ཐེ་བྱུས་ཆེན་པོ་ཡོད་པ་ནི་གསལ་པོ་རེད།

རྒྱུ་”(neibu)ཡོད་པ་ཞིག་རེད། འདི་དག་ནི་ཤེས་རིག་གི་དགོས་མཁོ་ལ་རམ་འདེགས་ཆེད་བྱུས་པ་ཡིན་མོད་ཀྱང་། སྔ་མོའི་དུས་སྐབས་ཀྱི་“རང་སྐྱོན་ངོས་ལེན་་”(zhaogong)དང་། “དགག་པ་རྒྱག་པ་”(qianze)ཡི་རྩོམ་ཡིག་དེ་ཚོ་ལ་འབྲེལ་བ་རྩ་ནས་མེད་པ་ཞིག་མ་རེད།

“རྒྱུ་ཆ་བདམས་བསྒྲིགས་”ཀྱི་ཆེད་དུ་བཅར་འདྲི་ཞུས་པའི་མི་སུ་ལ་ཡང་བཅར་འདྲིའི་སྐོར་ལ་འདམ་ཁ་ཞིག་ཡོད་ཚུལ་མི་འདུག་ལ། གལ་སྲིད་དབང་འཛིན་པ་ཚོས་ལག་བསྟར་བྱེད་དགོས་ཤར་ཆེ། ཆབ་སྲིད་ཀྱི་ཁོར་ཡུག་གཞན་ཞིག་གི་ནང་ལ། སྐད་ཆ་འདི་དག་གི་ཆ་ཤས་གང་རུང་ཞིག་བཅར་འདྲི་ཞུ་ཡུལ་གྱི་མི་དེ་ཚོར་གནོལ་གནམ་གནོང་ཆེད་བེད་སྤྱོད་བྱེད་ཐུབ་ཀྱི་ཡོད་པ་རེད། ད་དུང་ང་ཚོས་དྲན་དགོས་པ་ཞིག་ལ། “རང་སྐྱོན་ངོས་ལེན་གྱི་རྩོམ་ཡིག་”དག་ནི་ད་ལྟའི་རྒྱ་ནག་གི་ཁྲིམས་ཀྱི་ལམ་སྲོལ་ནང་ཚད་ལྡན་གྱི་ཆ་རྐྱེན་ཞིག་ཡིན་པ་དེ་རེད། སྙོལ་ཊེ་སི་ཐེན་ནི་བཅར་འདྲི་དེ་ཚོའི་“ཧ་ལས་པའི་དྲང་མོ་བརྗོད་པ་”དེས་ཡིད་བཀུག་འདུག་ཅིང་། རྒྱུ་ཆ་འདི་དག་རྗེས་པོར་ངོས་ལེན་བྱེད་རྒྱུ་ལ་ཐེ་ཚོམ་གང་ཡང་མེད་ཚུལ་འདུག

ལུང་ཤར་གྱི་བུ་གཉིས་ཀྱི་དྲན་ཐོ་ལ་ཁ་གཏད་གཙོག་པ་ནི་འཁོན་འཛིན་དང་ཅོལ་ཆུང་ཞིག་ཡིན་རྒྱུ་རེད་ལ། བུ་ཞིག་གི་ངོས་ནས་རང་གི་ཕའི་དྲན་ཐོ་དེ་བསྐྱར་བཟོ་དང་ཇེ་ལེགས་སུ་གཏོང་བའི་འབད་བརྩོན་བྱེད་པ་ནི་བསམ་ཤེས་བྱེད་ཐུབ་པ་ཞིག་རེད། ཡིན་ན་ཡང་། རྒྱལ་རབས་སྨྲ་བ་ཞིག་ལ་མཚོན་ན་དེ་འདྲའི་ཁུངས་ལ་འཛེམས་ཟོན་གྱིས་བལྟ་རྒྱུ་ནི་གལ་ཆེན་པོ་རེད། ག་དོན་གྲུབ་ཀྱིས་ལྷ་ཀླུ་དང་དེ་མིན་གྱི་བོད་ནས་ཐོན་པའི་ལོ་རྒྱུས་དག་ནི་རིན་ཐང་ཅན་ཞིག་ཡིན་པར་བརྩི་མོད།

ཕོ་རང་གིས་གཟབ་གཟབ་བྱས་ནས་དེ་ལ། "གློག་མཁན་ཚོས་ཧན་ཧན་འཛོམས་ཟློན་གནང་རོགས། རྩོམ་ཡིག་འདི་དག་ནི་འཕོན་འཛིན་གྱི་བསམ་བློ་ཡོད་པའི་མིས་བྲིས་པའམ་ཡང་ན། ད་ལྟ་བོད་ལ་དབང་བསྒྱུར་བཞིན་པའི་ཕྱི་རྒྱལ་གྱི་དབང་ཤུགས་ཀྱི་ལྟ་རྟོག་འོག་པར་སྐྲུན་བྱས་པ་ཞིག་རེད།"ཅེས་བྲིས་འདུག ཀ་དོན་གྲུབ་ཀྱི་སྐོར་ལ་འདིར་བཤད་རྒྱུ་ཞིག་ལ། ཕོང་ནི་བཙན་བྱོལ་དུ་བོད་ཀྱི་དམར་ཤོག་ཚོགས་པ་འཛུགས་མཁན་ཞིག་དང་ཐོག་མའི་ཆ་ལ་ལུང་ཤར་ནི་གསར་བརྗེའི་བཙོས་བསྒྱུར་མཁན་ཡིན་པའི་སྐྲུང་འདི་ལ་འདོད་པ་ཡོད་མཁན་ཞིག་ཡིན་ན་ཡང་། ཕོང་གིས་དུས་ཚོད་འདིའི་སྐབས་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་ལ་ཞིབ་འཇུག་བྱེད་མགོ་བཙུགས་པའི་སྐབས་དེ་ནས་རང་གི་ལྟ་ཚུལ་ལ་འགྱུར་བ་གཏོང་མགོ་བཙུགས་པ་རེད། ཆུ་བྱ་དང་དེ་མིན་གྱི་ལོ་ཟླ་དག་(The Water-Bird and other Years)ཅེས་པའི་དེབ་ཀྱི་ནང་དུ་ཀ་དོན་གྲུབ་ཀྱིས་ལུང་ཤར་ནི་ "ལྟས་ངན་....ཧ་ཅང་འདོད་ཇམ་ཅན་...རང་དོན་ཕོག་བཙུག་ཅིག་"ཡིན་པ་མ་ཟད། ད་དུང་ "མ་རུངས་བྱེད་གཏེ་"དང་ "གསར་བརྗེ་བ་རྫུན་མ་"ཞིག་ཡིན་པའི་འགྲེལ་བརྗོད་བྱས་འདུག ཀ་དོན་གྲུབ་ཀྱིས་མཇུག་སྡོམ་བརྒྱབ་དོན་ལ། ལུང་ཤར་ནི་སྒྲུང་གྲུང་འཛོམས་པའི་མི་ཞིག་ཡིན་པ་གང་ཞིག་ལ། "ཕོང་གི་དབང་ཆ་ལ་འདོད་ཇམ་ཆེ་བ་དེ་ཕྱི་གོས་ལྭ་བ་མང་པོའི་ནང་བཀབ་ནས་ཡོད་ཅིང་། སྐབས་མང་པོར་ཕོང་ནི་ཡར་ཐོན་པ་ཞིག་ལས་གསར་བརྗེའི་ངོ་ལོག་པ་ཞིག་ཡིན་ཆེ་བ་ཡོད་པ་རེད།"ཅེས་བྲིས་འདུག

ང་ཚོས་གཞུང་ཞབས་ལྷཱའུ་ཧ་ར་སྡེ་"སྐྱིད་ཕྱོགས་ཀུན་མཐུན་"ཞེས་པའི་ཚོགས་པ་དེའི་ཚོགས་མི་ཡིན་པ་དེས་བྲིས་པའི་ལུང་ཤར་

གྱིས་གཞུང་མགོ་རྩེང་སློག་འཆར་སྐོར་གྱི་རྩོམ་ཡིག་གཞན་པ་ཞིག་(རྒྱ་ཆ་བདམས་བསྒྲིགས་ཀྱི་ནང་འཁོད་པ་)ལ་སློབ་སྦྱོང་བྱས་པ་ཡིན་ན། ཁོང་རང་ཞུགས་སྐྱོང་བའི་གྲོས་མོལ་དང་ཚོགས་འདུའི་ནང་བཀའ་ཤག་གི་ཞབས་ལོའི་དུས་ཡུན་ཚད་བཀག་བཟོ་བ་ལྟ་བུའི་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་འགྱུར་བཅོས་སྐོར་ལ་གླེང་མོལ་བྱས་རིགས་རྩ་ནས་བཤད་མེད་ཅིང་། ངོ་མ་བཤད་ན། ལྷའུ་རྟ་ར་ཡིས་གསལ་པོའི་ཐོག་ནས་བཤད་དོན་ལ། ལུང་ཤར་གྱིས་ "ཆབ་སྲིད་ཀྱི་དབང་ཆ་ལེན་ཆེད་གསང་བའི་ཚོགས་པ་ཞིག་བཙུགས་པ་རེད་"ཅེས་བཤད་འདུག[42]

བོད་ལྷོངས་ཚོགས་འདུའི་དབང་ཤུགས་ཇེ་ཆེར་བཏང་ནས་བཀའ་ཤག་གི་དབང་ཆ་ལ་ཚད་འཛིན་བྱེད་རྒྱུར་ལུང་ཤར་ལ་འཆར་གཞི་ཡོད་སྐོར་ཐད་ནས་སློལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱི་ཉམས་ཞིབ་འདི་ང་ཚོས་ངོས་ལེན་བྱས་པའི་དབང་དུ་བཏང་ན་ཡང་། དེ་ནི་ "དམངས་གཙོའི་"བཅོས་བསྒྱུར་ལྟ་བུ་ཞིག་ཏུ་འགྲེལ་བརྗོད་བྱེད་མི་ཐུབ་པ་རེད། བོད་ལྷོངས་ཚོགས་འདུ་དེ་ནི་དེང་རབས་ཀྱི་བསམ་བློའི་ནང་གི་ཁྲིམས་བཟོ་ལྷན་ཚོགས་ཤིག་མ་རེད། བཀའ་ཤག་དང་ཚོགས་འདུ་གཉིས་ཀ་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་དབང་ཆའི་ལྟེ་བ་དེ་ཡིན་པ་རེད་ལ། སྔ་མ་ནི་སྐུ་དྲག་སྐྱ་བོ་དག་ཤུགས་ཆེ་ཞིང་ཕྱི་མ་ནི་དགོན་པའི་འབྲས་མི་ཚོ་ཤུགས་ཆེ་བ་ཡོད་པ་རེད། དགེ་འདུན་པ་མང་བའི་བོད་ལྷོངས་ཚོགས་འདུ་དེ་སྟོབས་ཆེན་དུ་བསྒྱུར་རྒྱུ་དེ་ནི། སློལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས་ངོས་ལེན་བྱས་པ་ལྟར་གྱི་ལུང་ཤར་གྱི་མཐའ

[42] K. Dhondup, The Water-Bird and Other Years, A History of the 13th Dalai Lama and after, Rangwang Publishers, New Delhi, 1986.

མའི་དམིགས་ཡུལ་སྟེ། ལུང་ཤར་རང་ཉིད་བླ་ན་མེད་པའི་དབང་ཆའི་གོ་ས་ལ་འགོད་རྒྱུ་དེ་མིན་པ་ནི་གསལ་པོ་རེད།

གོང་དུ་རྒོལ་ཊེ་སི་ཕྲེན་གྱིས་ ལུང་ཤར་གྱི་“ཏ་ལས་པའི་ལྐོག་བྱུས”དེས་ཐོག་མར་དགོན་པའི་རྙིང་ཞེན་པའི་ཕྱོགས་བྱས་ནས་དམག་མིའི་སྐོར་ཁག་དང་དེང་རབས་ཅན་རྣམས་གཏོར་བཅོམ་བྱེད་རྒྱུ་དེ་ཡིན་པ་དང་། དེ་ནས་༼རང་གི་སྔོན་ཆད་ཀྱི་རྙིང་ཞེན་པའི་ཕྱོགས་གཏོགས་རྣམས་བཅོམ་པར་བྱས་རྗེས་༽བཙོས་བསྒྱུར་བྱེད་རྒྱུ་ཡིན་སྐོར་བརྗོད་པ་རེད། འདི་ལྟ་བུའི་ཕྱོགས་གཉིས་སམ་ཕྱོགས་གསུམ་དུ་ཕན་ཚུན་བསྣོལ་བའི་བྱེད་ལས་བྱེད་ཕྱོགས་ནི་ཧྲན་ཧྲན་ཧི་ཊླི་ལྷར་(Hitler)དང་སྟཱ་ཏ་ལིན(Stalin)། མའོ་(Mao)ལྟ་བུ་ཞིག་ལ་དབང་ཆ་ལེན་པའི་ལམ་ཁ་ངོས་ལེན་ཡོད་པ་ཞིག་ཡིན་མོད། དམངས་གཙོའི་སྒྲིག་འཛུགས་ཤིག་འཛུགས་པའི་ལམ་ཁ་ཞིག་ནི་ཧྲན་ཧྲན་མིན་པ་རེད། ད་དུང་ནན་བརྗོད་བྱེད་རྒྱུ་ཞིག་ལ། ལུང་ཤར་གྱིས་རང་གི་ལས་ཡུན་ཁྲིད་འགྱུར་བ་མེད་པའི་མཐུན་གྲོགས་ཤིག་ཡོད་པ་ནི་ཧ་ཅང་རྙིང་ཞེན་པའི་དགོན་པའི་དབང་འཛིན་སྡེ་ཁག་ཡིན་པ་དེ་རེད། ངོ་མ་བཤད་ན། རྒོལ་ཊེ་སི་ཕྲེན་རང་ཉིད་ཀྱིས་བྲིས་པ་ཇི་བཞིན་ ལུང་ཤར་གྱི་“བཙོས་སྒྱུར་ལས་འགུལ་གྱི་ཚོགས་མི་དེ་ཚོ་ནི་མང་ཆེ་བ་གཞུང་ཞབས་དགེ་འདུན་པས་གྲུབ་ཡོད་པ་རེད།”ལས་འགུལ་ནང་ཡོད་པའི་མི་དེ་ཚོས་ནི་བཙོས་བསྒྱུར་ཞིག་འཁྲིར་ཡོང་རྒྱུ་མིན་པར་གཞུང་ཞབས་སྐུ་བོ་རྣམས་ཀྱི་དབང་ཆའི་ཁ་གཏད་གཙོག་པ་དང་། དམག་མིའི་ནུས་ཤུགས་གཙོག་པ། དེང་རབས་ཅན་སྔོན་འགོག་བྱེད་པ་བཅས་ཡིན་པ་ནི་གསལ་པོ་རེད། རྒོལ་ཊེ་སི་ཕྲེན་གྱིས་རྟོགས་པ་བརྗོད་པའི་རྩོམ་རིགས་(Hagiography)ཙུང་ཆ་འདྲ་བའི་ལུང་ཤར་

གྱི་ལོ་རྒྱུས་དེ་ཚོའི་ནང་དུ་རང་ཚིག་སྔ་ཕྱི་མི་མཐུན་པར་ཁྱད་མཚར་པོ་ཡོད་པ་འདི་ལ་ཡིད་ཆིམ་པ་ཞིག་གི་ཐོག་ནས་འགྲེལ་བརྗོད་བྱེད་ཐུབ་མེད་པ་རེད།

ལུང་ཤར་གྱི་གློག་བྱུས་ལྟ་བུ་ཞིག ༡༩༧༠ རེ་གྲངས་ནང་ཧ་རམ་ས་ལ་ཁྲུལ་དུ་བྱུང་བ་དེ་འདིར་བཤད་ཉུང་བ་ཞིག་རེད། དེ་ཡང་ ༧རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེའི་སྐུའི་གཅེན་པོ་རྒྱལ་ལོ་དོན་གྲུབ་ཀྱིས་མང་ཆེ་བ་གཞུང་ཞབས་དགེ་འདུན་པ་གཞོན་གྲས་རྩེ་དྲུང་གི་གནས་རིམ་ཅན་གྱིས་གྲུབ་པའི་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་ཚོགས་པ་“ཚོལ་གསུམ་ཆིག་སྒྲིལ་ཚོགས་པ་”ཟེར་བ་ཞིག་བཙུགས་པ་རེད། ཚོགས་པ་དེའི་དམིགས་ཡུལ་གཙོ་གྲས་ཤིག་ནི་བཀའ་ཤག་གི་ནུས་ཤུགས་གཅོག་རྒྱུ་དེ་རེད། བཀའ་ཤག་གི་བཀའ་བློན་བགྲེས་པ་ཞིག་ནི་སྐུ་དྲག་ཉིང་པ་ཟུར་ཁང་དབང་ཆེན་དགེ་ལེགས་ཏེ། སྐྱོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱི་ཨ་ཞང་དེ་ཡིན་པ་རེད། རྒྱལ་ལོ་དོན་གྲུབ་ཀྱིས་ཀྱང་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་ཁ་གཏད་པ་རྣམས་མེད་པར་བཟོས་ཏེ་དབང་ཆ་ལེན་རྒྱུའི་ཆེད་དུ་བཙོས་བསྒྱུར་དང་རྒྱལ་ཞེན་པའི་ཁ་གཡང་འབོད་ཚིག་འདྲ་མཚུངས་ཤིག་སྤྱད་པ་ནི་དོ་སྣང་འཕེལ་བ་ཞིག་རེད། ཡིན་ན་ཡང་སྐྱོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས་ང་ལ་མོས་མཐུན་བྱས་ནས་རྒྱལ་ལོ་དོན་གྲུབ་དེ་དམངས་གཙོའི་བཙོས་བསྒྱུར་བ་ཞིག་ཡིན་པར་འགྲེལ་བརྗོད་མི་བྱེད་པར་ངེས་པ་རེད།

ད་དུང་ལུང་ཤར་ལ་ཡོད་པར་བསྙད་པའི་ཡར་ཐོན་པའི་མི་ཚེའི་ལོ་རྒྱུས་དེ་ལ་ཡང་ཞིབ་འཇུག་བྱེད་རིན་ཡོད་པ་ཞིག་རེད། ༡༩༡༣-༩ བར་དེར་༧རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེས་ནུབ་ཕྱོགས་ཀྱི་སློབ་སྦྱོང་ཆེད་ལྟ་བྱེད་ཆེད་བོད་ཀྱི་བྱིས་པ་བཞི་རུག་བྷི་(Rugby)སློབ་གྲྭ་རུ་སློབ་སྦྱོང་བྱེད་

ད་བཏང་སྐབས་ལུང་ཤར་ནི་དོ་དམ་པའི་ཚུལ་དུ་དབྱིན་ཡུལ་ལ་ཕྱིན་པ་རེད། ལུང་ཤར་ནི་ཡུ་རོབ་ཀྱི་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་རྒྱལ་ཁབ་ཁ་ཤས་ལ་ཕྱིན་མོད་ཁོ་རང་གིས་ཕྱིའི་རྒྱལ་ཁབ་ཁག་ལ་འབྲེལ་བ་འཛིན་རྒྱུའི་འབད་བརྩོན་དེ་ལ་"གྲུབ་འབྲས་ཆུང་ངུ་ཞིག་ལས་མ་ཐོབ་པ་རེད།" ད་དུང་རྗོལ་ཊེ་སི་ཕྲེན་གྱིས་ང་ཚོར་བཤད་དོན་ལ། ལུང་ཤར་གྱི་ཆུང་མ་ལ་བྱིས་པ་འཁོར་རྐྱེན་ལུང་ཤར་གློ་བུར་དུ་བོད་ལ་ལོག་ཡོད་པ་དང་། ལུང་ཤར་གྱིས་གལ་སྲིད་བྱིས་པ་དེ་དབྱིན་ཡུལ་དུ་སྐྱེས་པ་ཡིན་ན་དེ་ལ་མིག་སྔོན་པོ་དང་སྐྲ་སེར་པོ་ཡོང་གི་ཡིན་པའི་ཡིད་ཆེས་བྱས་པ་རེད་ཟེར། བོད་མི་ཚོ་ལ་ནི་རང་གི་"ཕྱི་རྒྱལ་ལ་ཕྱིན་པའི་མི་སྣ་རྐྱང་ངམ་དྲང་མོ་རྣམས་ཀྱིས་"གོ་ནོར་ཐེབས་པའམ་དང་ལྟ་སྟངས་ནོར་བའི་སྒྲུང་ཡ་མཚན་པོ་ཧ་ཅང་མང་པོ་ཡོད་པ་རེད། ཡིན་ན་ཡང་འདི་ནི་བོད་མི་གཅིག་གིས་དེ་འདྲའི་གླེན་རྟགས་ཆེ་བའི་དོགས་པ་རྣམ་རྟོག་དང་ཁྱད་མཚར་གྱི་སྤྱོད་པ་བསྟན་པའི་དཔེ་མཚོན་ངས་ཤེས་པ་གཅིག་པུ་དེ་ཡིན།

ལུང་ཤར་གྱིས་ནི་དངོས་ཡོད་ལས་བརྒལ་བའི་ཆོས་སམ་ལྷ་སྲུང་ལ་ཡིད་ཆེས་བྱེད་པ་དང་དེ་ལྟར་ཉམས་ལེན་བྱེད་པ་དེ་ང་ཚོས་ཤེས་ཀྱི་ཡོད། རྗོལ་ཊེ་སི་ཕྲེན་གྱིས་ང་ཚོ་ལ་བཤད་དོན་ལ། ཁོང་ནི་ "མེ་ལོང་ལ་ལྷ་འབབ་པའམ་པྲ་འབེབས་དང་། མཐུ་གཏད་ལ་མཁས་པ་ཞིག་ཡིན་པར་ཆ་འཛོག་བྱེད་པ་རེད།"ཟེར། ཕྲེང་རིང་རིན་ཆེན་སྒྲོལ་མས་ང་ཚོ་ལ་བཤད་རྒྱུར། (ལུ་སི་ཡ་ནོ་ པེ་ཆེ་(Luciano Petech)ཡིས་བསྐྱར་བཤད་བྱས་[43]) ༡༩༣༨ ལོར་བཀའ་བློན་བསྐོ་གཞག་མ་བྱས་

[43] Luciano Petech, Government and Aristocracy of Tibet, Is.M.E.O, Roma, 1973.

ཙམ་གྱི་གོང་དེར་བཤད་སྒྲ་དཔལ་འབྱོར་བསོད་དབང་གྲོངས་པ་དེ་ལུང་ཤར་གྱིས་མཐུ་བརྒྱབ་པར་ངོས་འཛིན་བྱེད་པ་ཡོང་གྲགས་རེད་ཟེར། དེ་ནས། སློལ་ཊེ་སི་ཐེན་རང་གིས་བཤད་པ་བཞིན་ལུང་ཤར་རང་གིས་མཐུ་བརྒྱབ་ནས་བཀའ་བློན་ཁྲི་སྒོན་གསོད་རྩིས་བྱས་པ་དེ་ང་ཚོ་ལ་ཡོད་ཡོད་རེད། མཐའ་ན་ཆོས་ལུགས་ཅན་གྱི་སྤྱི་ཚོགས་བོད་༼གཅིག་བྱས་ན་དང་པ་སྐྱེས་སླ་བ་ཞིག་ཡིན་པ་༽ལྷ་བུའི་ནང་ཡང་ལུང་ཤར་གྱིས་མཐུ་ལྟས་ལ་དང་བ་དང་འདོད་པ་བྱེད་པ་ནི་དམིགས་བསལ་བ་ཞིག་རེད། ཏ་ཙང་མི་འདྲ་བའི་ཕྱོགས་ཕྱོགས་སུ་དེ་དུས་ཀྱི་དེང་རབས་པ་དང་དམག་དཔོན་ལོ་གཞོན་མང་པོ་ཞིག་གིས་རང་ཉིད་ནི་དངོས་ཡོད་རིང་ལུགས་པ་ཞིག་ཡིན་པར་བསམས་བཞིན་ཡོད། ༼མཐའ་ན་ཕོང་ཚོ་རང་ཉིད་ནི་བཙོས་མའི་རྣམ་པ་ཙམ་ཞིག་ཏུ་ཡོད་པ་ཡིན་ན་ཡང་།༽ མི་མང་པོ་ཞིག་གིས་ཚ་རོང་ནི་ལྷ་མེད་རིང་ལུགས་པ་ཞིག་ཡིན་པར་བསམས་ཀྱི་ཡོད་པ་རེད་ལ། ཕྲེང་རིང་རིན་ཆེན་སྒྲོལ་མས་རང་གི་དེབ་བོད་ཀྱི་བུ་མོ་ཞེས་པའི་ནང་ཚ་རོང་ལ་གླིང་འགེལ་བྱས་པ་འདི་ལ་རྩོད་པ་སྤྱོང་ཐབས་བྱས་པ་ཡོད་པ་རེད།

ལུང་ཤར་གྱིས་དེ་དུས་བོད་མི་གཞན་པ་རྣམས་ཀྱི་ཁྲོད་དུ་དར་སྲོལ་བྱུང་བའི་སྒྲོ་གསེང་ལས་རིགས་དཔེར་ན་འདྲ་པར་རྒྱག་པའམ། དེ་བཞིན་རླུང་འཕྲིན་དང་སྒྲ་སྡུད་འཕྲུལ་འཁོར་ལ་ཉན་པ་སོགས་ཀྱང་བྱས་མེད་པ་རེད། ད་དུང་དགོན་པའི་རྙིང་ཞེན་པས་ཤུགས་ཆེར་དགག་བྱ་བྱས་པའི་རྒྱང་རྩེའི་དབྱིན་ཡིག་སློབ་གྲྭ་དེ་ལ་ཡར་ཐོན་ཅན་གྱི་སྐུ་དྲག་ཚོས་རང་གི་བྱིས་པ་རྣམས་བཏང་བའི་དཔེ་མཚོན་དེ་ལའང་ལུང་ཤར་གྱིས་རྗེས་འབྲངས་བྱས་མེད་པ་རེད། ཡང་རྒྱང་རྩེའི་སློབ་གྲྭ་སྒོ་བརྒྱབ་

པའི་རྗེས་སུ་སྐྱ་དྲག་གཞན་དང་མཐའ་ན་ཚོང་པ་ཚོས་ཀྱང་རང་གི་བྱིས་པ་རྣམས་ལ་དེང་རབས་སློབ་སྦྱོང་ཐོབ་ཆེད་དུ་རྒྱ་གར་ལ་བཏང་བ་དེ་བཞིན་ལུང་ཤར་གྱིས་བྱས་མེད་པ་རེད།

གཞུང་ཞབས་དང་སྒེར་པ་མང་པོས་འཆར་གཞི་སྣ་ཚོགས་ལག་བསྟར་བྱས་པ་དེས་བོད་འདི་དེང་རབས་ཅན་དུ་བསྒྱུར་བ་ལ་ཕན་ཐོགས་ཡོད་པ་དེ་ང་ཚོས་ཤེས་ཡོད། དཔེར་ན། ཚ་རོང་གིས་ཁྲི་ཟམ་ས་ཆར་ལྕགས་ཀྱི་ཟམ་པ་ཐོག་མ་དེ་རྒྱུག་པའི་ལས་འཆར་བཙུགས་པ་དང་། རིན་སྤུངས་པས་ལྷ་ས་གྲོང་ཁྱེར་དུ་གློག་འཕྲིན་པའི་ལས་འཆར། ཀུན་འཕེལ་ལགས་ཀྱིས་གྲྭ་བཞི་རུ་བཟོ་གྲྭ་ཞིག་བཙུགས་པ་དང་། དེ་བཞིན་སྔོན་ལམ་ཆེན་མོའི་སྐབས་ཀྱི་དགེ་འདུན་པའི་གསོལ་ཇའི་ཆེད་རྫ་ཁང་གི་ཐབ་ཚང་དུ་ཆུ་གཙང་མ་ལེན་པའི་སྦུ་གུ་འཐེན་ནས་དེང་རབས་ཀྱི་ཡུར་ཀ་བཙུགས་པ་རེད། ལུང་ཤར་གྱིས་འདི་འདྲ་གང་ཡང་བྱས་ཡོད་ཚོད་མི་འདུག

རྡོལ་ཧི་སི་ཐེན་གྱིས་ལུང་ཤར་ལ་ནི་ནུབ་ཕྱོགས་པའི་རྒྱལ་རབས་དང་ "དམངས་གཙོའི་"ཞེས་རྒྱ་ཡོད་སྐོར་བརྗོད་མོད། ཡིན་ན་ཡང་ཁོའི་བུ་ཡིས་བཤད་པ་མ་གཏོགས་དེ་ལས་གཞན་པའི་ཁུངས་སྐྱེལ་ང་ཚོ་ལ་ཡོད་མ་རེད། དེ་འདྲ་ཡིན་ལུགས་ཐད་ལུང་ཤར་གྱི་དེབ་དང་བསྒྲགས་གཏམ། མཐའ་ན་ལུང་ཤར་གྱི་འཕྲིན་ཡིག་ནང་དུ་དེ་འདྲའི་ཟུར་ཙམ་ཞིག་ཀྱང་བསྟན་མེད་པ་རེད། དེ་འདྲའི་གནད་དོན་ཐད་ལ་སྐབས་དེའི་མདུན་སྐྱོད་ཀྱི་བསམ་བློ་གཏོང་མཁན་དགེ་འདུན་ཆོས་འཕེལ་དང་དགེ་རྒན་མཐར་ཕྱིན་གྱིས་རྩོམ་ཡིག་སྤེལ་ཡོད་པ་རེད། ད་དུང་ལོ་བརྒྱ་ཕྲག་སྐོར་གྱི་ཡར་སྔོན་དུའང་མཚར་སྣང་ཅན་གྱི་བོད་རིགས་མཁས་པ་

ཆོས་འཛམ་གླིང་ཕྱི་ལོགས་ཀྱི་གནས་ཚུལ་འབྲི་ཐབས་བྱས་ཡོད་པའི་དེབ་དཔེར་ན་འཛམ་གླིང་རྒྱས་བཤད་མེ་ལོང་ལྟ་བུ་རེད།

ལྷུང་ཤར་རང་གི་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་ང་རྒྱལ་༼ རྫོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས་བཤད་པ་བཞིན་ ༽དང་། མཐའ་ན་ཁོང་རང་ཉིད་ཀྱི་ཟླ་ར་མོ་ལྷ་ཀླུ་ལྷམ་གྱིས་བཤད་པ་ཇི་བཞིན་དབང་འཛིན་པ་གཞན་ལ་ཐུག་དོག་བྱེད་རྒྱུར་ལང་ཤོར་ཡོད་པ་བཅས་ལ་གཞི་འཛིན་བྱས་ན།[44] ལྷུང་ཤར་གྱིས་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་དབང་ཆ་མཐོ་ཤོས་དེ་འཛིན་འདོད་ཀྱི་ཧམ་པ་དེ་ནི་རང་དོན་གཅེས་འཛིན་གྱི་རྒྱུ་མཚན་ལ་བརྟེན་ཡོད་པ་དང་། བོད་འདི་དེང་རབས་ཅན་དུ་བསྒྱུར་བའམ་ཡང་བཅོས་བསྒྱུར་བྱེད་པ་ལ་འབྲེལ་བ་གཏན་ནས་མེད་པའམ་ཡང་ན་ཆུང་ངུ་ཙམ་ལས་ཡོད་པ་མ་རེད་ཅེས་མཇུག་སྡོམ་མི་བྱེད་རྒྱུ་ནི་ཧ་ཅང་དཀའ་བ་ཞིག་རེད། རྫོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས་ལྷུང་ཤར་ནི་དམངས་གཙོ་བ་དང་གསར་བརྗེ་བ། དང་དུང་བོད་རང་ངོས་ནས་བཅོས་བསྒྱུར་བྱས་ཤིང་། རྒྱ་དམར་གྱི་བཙན་འཛུལ་སྔོན་འགོག་ཐུབ་རྒྱུ་ལ་སྐྱབས་རེ་ས་ཞིག་གཅིག་རེད་ཅེས་སྔོན་སྣད་འབད་བརྗོད་བྱས་པ་དེ་ནི་གཞི་རྩ་གང་ཡང་མེད་པ་ཞིག་རེད། དེ་ལས་ལྡོག་སྟེ། ལྷུང་ཤར་གྱིས་ཤུས་པ་ཐོན་པའི་ཐོག་ནས་དེང་རབས་དམག་མིའི་ཤུས་པ་ཉམས་བཅུག་པ་དང་། གྲོང་དྲུག་དམག་སྒར་"སྲུས་ལེགས"དེ་སྣང་མེད་དུ་བཞག་པ། ཧ་ཅང་སྙིང་ཞེན་པའི་དཔུང་ཁག་ལ་གྲུབ་འབྲས་ཐོན་ངེས་པའི་རྐྱེན་སྦྱར་པ་བཅས་ཀྱིས ༡༩༥༠ ལོའི་རྒྱ་དམར་གྱི་བཙན་འཛུལ་འདི་ལམ་ལྷོང་ཡོང་རྒྱུར་རོགས་འདེགས་རྒྱ་ཆེན་པོ་བྱས་ཡོད་པ་རེད།

[44] Rinchen Dolma Taring, Daughter of Tibet, John Murray, London, 1970.

མཐའ་མ་དེར། ཕལ་ཆེར་རྐྱེན་གཞན་གང་ཞིག་ལས་ཀྱང་ཚད་མཐོ་བ་ཞིག་ལ། པཎ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེ་རྒྱ་ནག་ཏུ་བྲོས་བྱོལ་དུ་ཕེབས་དགོས་པ་བཟོས་པ་དེའི་ནང་ལྕུང་ཤར་ནི་བྱེད་གཏེ་ཞིག་ཡིན་ལ། དེས་“བླ་མའི་རྒྱལ་ཁབ་ཤི་བ་”ངེས་པར་བྱས་པ་རེད། ༡༩༣༠ ལོར་ལྕུང་ཤར་ལ་སྐུ་དྲག་གི་གཞིས་ཀ་ཁག་དང་དེ་བཞིན་བཀྲ་ཤིས་ལྷུན་པོ་དང་བཅས་པའི་གདན་ས་ཆེན་པོ་རྣམས་ལ་དཔྱ་ཁྲལ་སྣར་བའི་འགན་སྤྲད་པ་རེད། བཀྲ་ཤིས་ལྷུན་པོ་ལ་བོད་གཞུང་གི་དམག་མིའི་འགྲོ་གྲོན་གྱི་བཞི་ཆ་གཅིག་ཙམ་སྤྲོད་དགོས་པའི་འགན་ཡོད་པ་ཡིན་ན་ཡང་། རྩིས་ཞིབ་དེ་ལ་ངོ་རྒོལ་བྱས་པ་རེད། དེ་ལ་མཐའ་མཇུག་དེར་ཞི་འགྲིག་ལྷ་བུ་ཞིག་ཡོང་རེ་ཡོད་མེད། རྙོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས་ང་ཚོར་བཤད་པ་ལྟར་ན། ལྕུང་ཤར་གྱིས་ “པཎ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེས་ཞལ་བཞེས་མ་གནང་བའི་རྒྱབ་ལོགས་ཀྱི་ཀུན་སློང་ངོ་མ་ནི་༧རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེའི་སྐུ་དབང་ལ་བློ་གཏད་ཡིད་འགེལ་བྱེད་ཀྱི་མེད་པ་དེ་རེད་ཅེས་༧རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེ་ཡང་ཐུགས་ཡིད་ཆེས་པ་ཞིག་བཟོས་པ་རེད།” ཡ་མཚན་བྱེད་དགོས་དོན་མེད་པ་ཞིག་ལ། གནས་སྟངས་དེ་གང་མགྱོགས་ཀྱིས་ཇེ་སྟུག་ཏུ་སོང་ནས་མཐར་ ༡༩༣༣ ལོར་པཎ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེ་འཇིགས་སྣང་འོག་ནས་རྒྱ་ནག་ཏུ་ཕེབས་དགོས་པའི་ཚད་ལ་བསྐྱལ་བ་རེད། གནས་ཚུལ་ཇེ་སྟུག་ཏུ་གཏོང་བ་ཞིག་ལ། ལྕུང་ཤར་གྱིས་བོད་དམག་བཏང་བ་དེ་ཚོས་པཎ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེ་འཛིན་བཟུང་ཞུ་མ་ཐུབ་པ་རེད། གཞུང་འབྲེལ་གྱི་རྣམ་འགྱུར་འདི་ནི་ཧ་ཅང་ཐལ་ཆེ་བ་ཞིག་ཡིན་པ་དང་པཎ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེ་བོད་དུ་བསྐྱར་ཕེབས་གཏན་ནས་མི་གནང་རྒྱུ་དང་ མ་མཐའ་ལ་ཡང་རྒྱ་དམག་གི་སྐུ་སྲུང་མེད་པར་མི་ཕེབས་རྒྱུའི་ཐུགས་ཐག་ཆོད་རྒྱུར་ཉེན

བརྡ་འདྲང་ངེས་པ་ཞིག་བྱུང་བ་རེད།

དྲང་སྲོང་ཞིག་དང་འདྲ་མོད་ཐུགས་སྣ་དྲང་པོ་ཡིན་པའི་པཎ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེ་སྐུ་ཕྲེང་དྲུག་པ་མཆོག་ནི། བོད་མིས་རང་བཙན་གྱི་རྣམ་པ་སྟོན་པའི་འབད་བརྩོན་གྱི་ནུས་པ་ཧེ་ཆུང་དུ་གཏོང་སླད་དུ་གོ་མིན་ཏང་གཞུང་གིས་བེད་སྤྱོད་ནུས་ཐོན་དུ་བྱས་ཡོད་པ་རེད། ཨ་མི་རི་ཀའི་མཁས་པ་ལྷ་རེན་ སི་མི་ཐི་(Warren Smith)ལྟར་ན། རྒྱ་མིས་“བོད་ནི་ཆིག་སྒྲིལ་ཅན་གྱི་གཞུང་ཞིག་མིན་པ་དང་། དེ་ལས་རྒྱ་ནག་ལ་བརྟེན་པའི་ས་བདག་གྲལ་རིམ་རྣམས་ཕྱོགས་གཅིག་ཏུ་སྡུངས་པ་ཙམ་ཞིག་ཡིན་པའི་ཁུངས་སྐྱེལ་”ལྟ་བུར་པཎ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེ་བེད་སྤྱོད་བྱས་པ་རེད་ཟེར། སི་མི་ཐི་ཡིས་ད་དུང་། “པཎ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེ་བཙན་བྱོལ་དུ་ཕེབས་པ་དེས་༧རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེས་བོད་ཀྱི་ཆབ་སྲིད་ཆིག་སྒྲིལ་བཟོ་བ་དང་བོད་གཞུང་གི་འཛིན་སྐྱོང་དབུས་འགྱུར་གནང་ཐབས་ཀྱི་འབད་བརྩོན་དེ་ཉམས་དམས་སུ་བཏང་བ་རེད།”ཅེས་བྲིས་འདུག[45] པཎ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེ་ཕེབས་ཐོན་གནང་བ་དེ་ནི་ལྟས་ངན་གྱི་མཚན་མ་ཙམ་ཞིག་མ་ཡིན་པར། གཞུང་དང་དམག་མི། དེང་རབས་ཅན་དུ་བསྒྱུར་བ་བཅས་ཀྱི་དགྲ་ལྷའི་ཕྱོགས་འཕེལ་བ་དང་། “ཉིང་ཞེན་པ་དག་གི་ལག་པ་ཧེ་བརྟན་དུ་བཏང་བ་ཞིག”ཡིན་པར་བརྩིས་པ་རེད།

རྒྱ་ནག་དམར་པོས་བོད་ལ་བཙན་འཛུལ་བྱས་སྐབས། པཎ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེའི་སྤྲུལ་སྐུ་གསར་པ་དེ་ཁོ་ཚོའི་ལག་འོག་ན་ཡོད་བརྟེན། ཁམས་དང་ཨ་མདོ་བརྒྱུད་ནས་བོད་དབུས་སུ་འཛུལ་བའི་ལམ་འཕྲང་དེ་

[45] Warren Smith, Tibetan Nation, Westview Press, Boulder, Colorado, 1996

ཧ་ཅང་ལས་སླ་པོ་བཟོས་པ་རེད། ངོ་མ་བཤད་ན་ཕོང་ཆོའི་བཙན་འཛུལ་དེ་ཁྲིམས་མཐུན་ཡིན་པའི་རྣམ་པ་ཞིག་ཀྱང་སྤྲད་པ་རེད། བོད་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་ཁེ་ཕན་ལ་ཕྱུགས་ཀྱི་ཉེན་ཁའི་སྐོར་ཞིབ་རྩིས་ཤིག་བྱེད་དགོས་ཤར་ཆེ། རྒྱ་མིས་པཎ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེ་དབང་འོག་ཏུ་བཙུག་པ་དེ་ནི་རྭ་སྒྲེང་གི་གླེང་རྙོག་ལས་ཀྱང་གནོད་ཚབས་ཆེ་བ་བྱུང་ཡོད་པ་རེད་ལ། རྭ་སྒྲེང་གི་གླེང་རྙོག་དེའི་གནོད་སྐྱོན་ནི་དུས་ཚོད་རིམ་སོང་གིས་ཡལ་བར་གྱུར་ཡོད་པ་རེད། སློལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས་ང་ཚོར་བཤད་རྒྱུ་ལ། "བོད་གཞུང་དང་རྭ་སྒྲེང་རིན་པོ་ཆེའི་རྒྱབ་སྐྱོར་བ་ཚོའི་བར་གྱི་འགལ་ཟླ་དེ་ ༡༩༥༠ ལོའི་ལོ་མཇུག་ཏུ་༧རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེ་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་བཞི་པས་རྒྱལ་སྲིད་མ་བཞེས་བར་དུ་གནས་ཡོད་པ་དང་། དེ་ནས་བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་ནང་ལེའུ་གསར་པ་ཞིག་མགོ་བཙུགས་པ་རེད།"ཟེར། ཡིན་ན་ཡང་པཎ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེའི་དཀའ་རྙོག་ཐར་དཀའ་བ་འདི་ལ་ལེའུ་གསར་པ་ཞིག་མི་འདུག འདིས་ད་ལྟའི་གནས་སྐབས་ལ་བོད་ཀྱི་གནད་དོན་འདི་ཚབས་ཆེན་པོས་ཉམས་དམས་སུ་གཏོང་བ་ཙམ་ཞིག་མ་ཡིན་པར། མ་འོངས་པར་རྒྱ་མིས་རང་གི་ལག་འོག་ན་ཡོད་པའི་པཎ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེ་བེད་སྤྱོད་ཀྱིས་༧རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེའི་ཡང་སྲིད་ངོས་འཛིན་བྱེད་རྒྱུ་ཡིན་མིན་ལ་ཐེ་ཚོམ་མེད་པ་འདི་ཡོང་རྒྱུའི་ལྟས་ངན་པ་དེ་ཤར་བཙུག་པ་རེད། དེས་ན་འདི་ཚོ་ཚང་མའི་ཆེད་དུ་ང་ཚོས་ལུང་ཤར་དང་ཕོའི་རྙིང་ཞེན་པའི་གྲོགས་པོ་དྲུང་ཡིག་ཆེན་མོ་ཨབ་སོ་སྐྱེ་དུས་ད་ལྟ་ལའང་ཕོང་ལ་བཀྲ་ཤིས་ལྷུན་པོའི་ལས་བྱ་ཚོས་པཎ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེའི་སྐོར་ལ་༧རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེའི་ཐུགས་དཀྱུགས་མཁན་དེ་ཡིན་པར་ཡིད་ཆེས་བྱེད་ས་དེ་གཉིས་ལ་ཐུགས་རྗེ་ཆེ་ཞུ་ཚོག་པ་ཞིག་རེད།

དེས་ན་ཅིའི་ཕྱིར་སློལ་ཏེ་སི་ཐེན་གྱིས་རང་ཉིད་ཀྱིས་བསྡུ་གསོག་བྱས་པའི་དཔང་རྟགས་ཀྱི་ཕུང་པོ་ཕོན་ཆེན་པོ་དེ་དག་དང་འགལ་ཟླ་གསལ་པོ་ཡོད་བཞིན་དུའང་། ཁོའི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་དེབ་ཐེར་འདིའི་ནང་ལུང་ཤར་ནི་གསར་བརྗེའི་ཞིང་གཤེགས་དཔའ་བོ་ཞིག་ཏུ་བཞེངས་རྒྱུའི་འབད་བརྩོན་བྱས་པ་རེད། གལ་སྲིད་ང་ཚོས་ཁོ་རང་གིས་ཉེ་ཚར་རྩོམ་པ་པོ་གཞན་དང་མཉམ་འབྲེལ་གྱིས་བརྩམས་ཏེ་འགྲེམ་སྤེལ་བྱས་པའི་བོད་མི་དམར་ཤོག་པ་གཉིས་ཀྱི་མི་ཚེའི་ལོ་རྒྱུས་ལ་བལྟས་པ་ཡིན་ན། ང་ཚོས་ཁོའི་ཀུན་སློང་གི་ཐད་ལ་གོ་རྟོགས་རྙེད་སྲིད་པ་རེད།

དེང་རབས་བོད་ཀྱི་ཆེད་དུ་འཐབ་རྩོད། བཀྲ་ཤིས་ཚེ་རིང་གི་རང་རྣམ།(The Struggle for Modern Tibet: The Autobiography of Tashi Tsering) ཞེས་པ་ནི་བོད་གཞུང་གི་ལས་བྱེད་དམའ་གྲས་ཤིག་གི་སྐོར་རེད་ལ། ལས་བྱེད་དེ་ ༡༩༥༠ ལོར་བྲོས་བྱོལ་དུ་སོང་ཞིང་། ༡༩༧༠ ལོར་སློབ་སྦྱོང་གི་ཆེད་དུ་ཨ་རི་ར་བསྐྱོད་ཐུབ་ཡོད་པ་རེད། ཨ་རི་ར་སྡོད་རིང་བཀྲ་ཤིས་ཚེ་རིང་གིས་ནི་བོད་འདི་རྒྱ་ནག་གུང་ཁྲན་ཏང་གི་མངའ་འོག་འབབ་ཞིག་ཏུ་དེང་རབས་ཅན་དུ་བསྒྱུར་ཐུབ་རྒྱུ་ཡིན་པའི་ཡིད་ཆེས་བྱས་ཤིང་། ཁུ་བྷ་(Cuba)རྒྱལ་ཁབ་བརྒྱུད་ནས་རྒྱ་ནག་ཏུ་ "སླར་ལོག་པ་"རེད། ལྟ་གྲུབ་ཀྱི་ཆ་ནས་བཤད་ན། མ་ཁེ་སི་རིང་ལུགས་པའི་རྗོད་ཚིག "ཤོར་མའི་བུ་སླར་ལོག་པ་"ཞེས་པ་དེ་ནི་དེབ་འདིའི་ནང་དུ་བཀྲ་ཤིས་ཚེ་རིང་ལ་སྦྱར་བའི་དོན་དག་གཅིག་པུ་དེ་མ་རེད། ལྷ་སའི་ནང་གི་གཞས་འཁྲབ་མཁན་གྱི་གར་ཕྲུག་ཅིག་ཡིན་པའི་ཆ་ནས་ཁོ་ལ་སྐུ་དྲག་དགེ་འདུན་པ་ཞིག་གིས་གདུག་སྤྱོད་བྱས་ཡོད་ཅིང་། དེ་ནི་ཏག་ཏག་བོད་ནང་དུ་གྲལ་རིམ་གྱི་ཐོག་ནས་སྤྱི་

ཚོགས་རིང་ལུགས་ཀྱི་བཅོས་བསྒྱུར་དགོས་པ་དེ་རྩལ་དུ་འདོན་ཆེད་ཐེད་སྒྱོད་བྱས་ཡོད་པ་རེད། བགྲ་ཤིས་ཚེ་རིང་གི་དྲང་མོ་སྣ་རྐྱང་(naïve)གི་དགའ་སྣང་དེ་ཚོ་ནི་བོད་ནང་གི་དམར་པོའི་ལམ་ལུགས་ཐད་ཀྱི་རང་གི་ཉམས་མྱོང་དང་ ༡༩༦༠ རེ་གྲངས་ནང་ནུབ་ཕྱོགས་པས་མའོ་དང་རྒྱ་ནག་དམར་པོ་ལ་བསྟོད་བསྔགས་བྱེད་པ་གཉིས་སྦྲེལ་ནས་བསྐྱེད་པ་ཞིག་རེད་ལ། (ཕོང་ནི་ ༦༠ རེ་གྲངས་ཀྱི་སྟོད་དུ་ཨ་རིའི་སི་ཨ་ཊལ་གྲོང་ཁྱེར་(Seattle)དུ་རྡོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱི་གྲོགས་པོ་ཡིན་པ་རེད།) དེ་ནས་རང་གི་དགའ་སྣང་དེ་ལ་རྒྱ་ཡུལ་དུ་ཡུན་རིང་ཞིང་གཏུག་རྩུབ་ཅན་གྱི་བཙོན་འཇུག་གི་ལེགས་སྐྱེས་སྤྲད་ཅིང་། ༡༩༨༠ ཅམ་བར་དུ་བོད་ནས་ཕྱིར་འབུད་བྱས་ཡོད་པ་རེད། བགྲ་ཤིས་ཚེ་རིང་གི་མི་ཚེའི་ལོ་རྒྱུས་བསླགས་པའི་རྗེས་སུ་འཆར་སྣང་འགོག་ཏུ་མེད་པ་ཞིག་ཡོང་བ་ནི་ཕོང་ཏ་ཅང་དྲང་མོ་སྣ་རྐྱང་ཡིན་པ་དེ་རེད། དེ་བཞིན་རྡོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས་བགྲ་ཤིས་ཚེ་རིང་ལགས་རང་གི་དེབ་ཀྱི་བརྗོད་གཞིར་འདམས་པ་དེས་ཀྱང་རྡོལ་ཊེ་སི་ཐེན་རང་ཉིད་དངོས་ཡོད་དང་མི་མཐུན་པའི་དྲང་མོ་སྣ་རྐྱང་ཞིག་ཡིན་པ་དང་རང་གི་ལྟ་གྲུབ་ཀྱི་ཁ་འཕོར་ཕྱོགས་སྟོན་པ་རེད་ཅེས་མཇུག་སྡོམ་རྒྱག་རྒྱུ་ནི་འགོག་ཏུ་མེད་པ་ཞིག་རེད།

དེབ་གཞན་དེ་ནི། བོད་མི་གསར་བརྗེ་བ་ཞིག འབའ་བ་ཕུན་ཚོགས་དབང་རྒྱལ་གྱི་ཆབ་སྲིད་མི་ཚེ་དང་དུས་སྐབས།(A Tibetan Revolutionary: The Political Life and Times of Bapa Phüntso Wangye) ཟེར་བ་དེ་རེད་ལ། དེ་ནི་ ༡༩༥༠ ནང་བོད་ཤར་ཕྱོགས་ཁུལ་དུ་འགྲུལ་བཞུད་དང་ཙ་དངོས་གོ་སྒྲིག་བྱས་ཏེ་རྒྱ་མིའི་བཙན་འཛུལ་དམག་དཔུང་ལ་རིན་ཐང་གཞལ་དུ་མེད་པའི་

རོགས་རམ་བྱེད་མཁན་གྱི་བོད་མི་དམར་ཤོག་པ་ཞིག་སྟེ། ཕྱིས་སུ་༧རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེ་ལ་མར་ཁེ་སི་དང་ལེ་ཉིན་རིང་ལུགས་སློབ་པའི་དགེ་རྒན་དུ་གྱུར་པ་དེའི་ལོ་རྒྱུས་རེད། ངས་ཆེད་རྩོམ་གཞན་ཞིག་གི་ནང་དུ་དེབ་འདི་ལ་བསྐྱར་ཞིབ་རིང་པོ་ཞིག་བྲིས་ཡོད། དེས་ན་འདིར་ཡང་བསྐྱར་ཟབ་བཤད་བྱེད་རྒྱུ་མིན། རང་གིས་རྒྱ་ནག་དང་གུང་ཁྲན་ཏང་ལ་ཞབས་འདེགས་སྒྲུབ་པའི་ཡོན་དུ་ཁོང་ལ་ལོ་ངོ་བཅུ་ཕྲག་གཉིས་རིང་གི་ཁེར་རྐྱང་ཨུན་དོང་དུ་བཙུག་པའི་བཙོན་འཇུག་ལེགས་སྐྱེས་སུ་སྤྲད་པ་རེད་ལ། དེའི་མཇུག་ཏུ་ཁོས་ངོ་མ་བཤད་ན་ཁ་གྲག་མི་ཤེས་པ་ཆགས་ནས་སྐད་ཆ་བཤད་ཚུལ་ཡང་བཟེད་པ་རེད། མོ་རང་གི་ “བློ་མཐུན་” དག་གིས་འཐབ་རྩོད་བྱས་པའི་རྗེས་དེར་ཁོའི་ཚུང་མས་རང་སྒྲོག་བཅད་པ་རེད་ལ། ཁོང་གཉིས་ཀྱི་བྱིས་པ་རྣམས་ཀྱིས་འཁྱམས་པོ་ལྷོམ་པོའི་ཚུལ་དུ་རང་ཁ་རང་གསོ་བྱེད་དགོས་བྱུང་བ་རེད། རང་གི་ཁྲིམས་ཆད་དེ་ཚོ་ལ་མ་ལྟོས་པར་ཕུན་ཚོགས་དབང་རྒྱལ་གྱིས་དུས་ད་ལྟའི་བར་དུ་མའོ་ཙེ་ཏུང་དང་ཀྲུའུ་ཨེན་ལ་ཡིད་ཆེས་བརླག་མེད་པ་དེ་ཁོའི་མི་ཚེའི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་དེབ་ནང་དུ་གསལ་པོ་བཟློས་འདུག ཡང་མཐའ་ན་སི་ཏཱ་ལེན་རང་ཉིད་ཀྱིས་ཀྱང་མི་རིགས་རང་སྐྱོང་གི་སྲིད་བྱུས་ནི་གྲངས་ཉུང་མི་རིགས་རྣམས་སྤྱི་ཚོགས་རིང་ལུགས་ཀྱི་རྒྱལ་ཁབ་ནང་ཞུགས་རྒྱུའི་ཆེད་དུ་དམིགས་པ་ཡིན་ཞེས་བཤད་ཟིན་པ་དང་། མཐའ་ན་བོད་ནི་ད་ལྟའི་ཆར་རྒྱ་ནག་གི་ས་ཆ་གཞན་དང་བསྡུར་ན་པེ་ཅིན་གྱིས་ཐད་ཀར་དབང་བསྒྱུར་དང་གཉའ་གནོན་མང་བ་བྱེད་ན་ཡང་། ད་དུང་ཁོ་ནི་མཱ་ཁེ་སི་རིང་ལུགས་ཀྱི་མི་རིགས་རང་སྐྱོང་གི་སྲིད་བྱུས་ལ་ཡང་ཡིད་ཆེས་བརླག་མི་འདུག ཕུན་ཚོགས་དབང་རྒྱལ་གྱི་དྲང་མོ་སྣ་རྐྱང་གི་ངོ་བོའམ་རྫོངས་

པའི་རིགས་དེ་ནི་ལང་ཤོར་གྱི་བསམ་ཕྱོགས་ཙམ་ཞིག་ཡིན་ནམ། ཡང་ན་དེབ་ཀྱི་དཔེ་མཚོན་འགའ་ཞིག་གི་ནང་གསལ་བ་བཞིན་ཆེད་མངགས་བྱས་པ་དང་རྩོངས་པའི་ང་རྒྱལ་མཐོ་བ་གཉིས་ཀྱི་གྲུབ་འབྲས་ཤིག་ཡིན་པ་དེ་བཤད་དཀའ་བ་འདུག ལོ་ངོ་འགའི་སྔོན་ལ་ཁོས་དེབ་མཐུག་པོ་ཞིག་བྲིས་པ་༼པེ་ཅིན་ནས་གཞུང་འབྲེལ་གྱིས་པར་བཏབ་ཅིང་། ཨ་རིའི་ནང་རྒྱལ་སྤྱིའི་བོད་དོན་སྐད་འབོད་ལས་ཁུངས་ཀྱིས་འགྲེམས་སྤེལ་བྱས།༽དེའི་ནང་ཁོས་ སྣར་ཁེ་སི་རིང་ལུགས་པའི་མཚན་ཉིད་རིག་པའི་ཐབས་ལམ་ཁོ་ན་སྤྱད་ནས་རྗོད་གླེང་བྲལ་བའི་དཔང་རྟགས་རྙེད་སོན་བྱུང་བར་བསྣད་དེ། ཟླ་བའི་དཀྱིལ་འཁོར་སྟེང་གཤེར་ཁུའི་རྩུ་ཡོད་པར་བརྗོད་པ་རེད། འོན་ཀྱང་རྡོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས་ཕུན་ཚོགས་དབང་རྒྱལ་ནི་རང་དང་ལྷ་སྤྱོད་མཚུངས་པ་ཞིག་ཡིན་པའི་བསམ་ཚུལ་ཞིག་བཟུང་ཡོད་ཅིང་། དེབ་ཀྱི་མགོ་སྡེ་གང་སར་ཁོང་ལ་གཙེས་མིང་ཕུན་དབང་ཞེས་པས་བསྟན་ཡོད་པ་རེད།

རྡོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས་མི་འདི་གཉིས་ནི་བསྡུགས་འོས་ཤིག་ཏུ་མཐོང་ཡོད་པ་ནི་གསལ་པོ་རེད། དེབ་གཉིས་ཀའི་རྗོད་པའི་གདངས་དེ་ཚོ་ནི་རྟོགས་པ་བརྗོད་པ་ཞིག་མིན་པའི་དབང་དུ་བཏང་ཡང་བསྟོད་བསྔགས་བྱེད་པ་ཞིག་རེད་འདུག བོད་མི་འདི་གཉིས་ཀྱི་ཁྱད་དུ་འཕགས་པའི་ཁྱད་ཆོས་དང་། དེ་ཡང་ཐོག་མ་ཉིད་ནས་རྡོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས་ཁོང་ཚོའི་ལོ་རྒྱུས་འདི་དག་ནུབ་ཕྱོགས་སུ་པར་སྐྲུན་བྱེད་པའི་རྒྱུ་མཚན་ནི་ཁོང་ཚོས་རྒྱ་དམར་གྱིས་བོད་ལ་བཙན་འཛུལ་བྱས་པའི་ལས་དོན་འདི་ལ་ཞབས་འདེགས་ཞུས་པ་དེ་རེད། ཕུན་ཚོགས་དབང་རྒྱལ་གྱི་ཞབས་འདེགས་ལ་མཚོན་ན་རང་མོས་ཤིག་རེད་ལ་རྒྱ་ནག་གུང་ཁྲན་ལ་ཚད་

ལས་བཀལ་བའི་ཕན་ཐོགས་བྱུང་ཡོད་པ་ཞིག་རེད། བཀྲ་ཤིས་ཚེ་རིང་གིས་དྲིལ་བསྒྲགས་ཀྱི་ཞབས་འདེགས་ཆུང་གྲས་ལས་མང་ཙམ་ཞིག་སྤྲད་པ་རེད། ཡིན་ན་ཡང་། དེ་ནི་ཕོང་རང་ཉིད་ཀྱི་ཕ་ཅང་ཡ་ང་བའི་རང་མགོ་རང་བསྐོར་དང་ལྷག་བསམ་ཐོལ་མེད་ཀྱི་ཁྲོད་ནས་སྤྲད་ཡོད་པ་གསལ་པོ་རེད།

རྒྱ་ནག་གིས་བོད་འདི་ཕམ་པར་བྱེད་རྒྱུའི་རིགས་རམ་ལ་དམིགས་ནས་ལུང་ཤར་གྱིས་གང་ཡང་བྱས་མེད་མོད། བོད་ཀྱི་དེང་རབས་དམག་དཔུང་བཙོམ་རྒྱུའི་ཆེད་དུ་ཧ་ཅང་རྙིང་ཞེན་པའི་དབང་ཆའི་ཕྱོགས་ཁག་དང་ལྷན་དུ་ལས་ཀ་བྱས་ཡོད་བརྟེན། མི་གཞན་སུ་ལས་ཀྱང་ལྷག་ཅིག་གིས་རྒྱ་ནག་ལ་རིགས་ཏག་ཏག་དེ་བྱས་ཡོད་པ་རེད། ངའི་བསམ་ཚུལ་ལ་དེ་ནི་རྒྱ་དམར་གྱི་རྒྱལ་ཁ་ལ་ཕན་ཐོགས་བྱས་པ་དེ་རེད་ལ། འདི་ནི་སྟོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས་ཁ་ནས་མ་བཤད་ཀྱང་གསལ་པོ་ཡིན་པའི་རྒྱུ་མཚན་ཏེ། ཅིའི་ཕྱིར་ལུང་ཤར་ནི་རང་གི་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་མི་སྣ་གཙོ་བོ་ཆགས་པ་དེ་རེད། སྟོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས་ རྒྱལ་ཁབ་སྟོབས་ཆེན་ཞིག་གིས་སྟོབས་ཆུང་ཞིག་ལ་བཙན་འཛུལ་བྱས་པའི་གོ་དོན་གྱི་སྟེང་ནས་བོད་ལ་རྒྱ་མིས་དབང་བསྒྱུར་བྱས་པ་དེ་འགྲིག་པ་རེད་ཅེས་ཕལ་ཆེར་ཁ་གསལ་པོར་མི་བརྗོད་མོད། འོན་ཀྱང་དེ་ནི་རྒྱལ་སྤྱིའི་སྤྱི་ཚོགས་རིང་ལུགས་ཀྱི་རྩ་དོན་སྐད་དུ་རྒྱལ་ཁ་ཞིག་ཡིན་པའི་ཚུལ་གྱིས་ལྟ་གྲུབ་ཀྱི་རྨང་གཞི་ཆེ་ཙམ་གྱི་ཐོག་ནས་དེ་ལྟར་བརྗོད་པ་རེད།

ལུང་ཤར་ནི་དམར་ཤོག་པ་ཞིག་མ་རེད། ཡིན་ན་ཡང་ཕོང་ནི་བོད་གཞུང་གིས་ཨུ་རུ་སུའི་དམར་ཤོག་ཚོགས་པ་བོལ་ཤེ་ཕིག་༼Bolshevik༽གི་རྗེས་འབྲངས་པ་ཞིག་ཡིན་པའི་ཉེས་འགེལ་བྱས་

པའི་བོད་མི་གཅིག་པུ་དེ་རེད་ལ། དེ་ལ་བསྙད་ནས་ཕོང་ལ་ཉེས་ཆད་བཅད་པ་རེད། འདི་དང་། དེ་བཞིན་ཕོས་རང་གི་ཉེས་ཆད་དུ་འཛིགས་ཡེར་བའི་མནར་གཅོད་སྐྱངས་པ་དེ་གཉིས་ནི། ཐལ་ཆེར་བོད་མི་གཡོན་ཕྱོགས་པ་མང་པོའི་མིག་ཏུ་ཕོང་ཞིང་གཟིགས་དཔའ་བོ་ཞིག་ཏུ་བསྒྱུར་བའི་རྒྱུ་རྐྱེན་དེ་རེད། རྒྱལ་སྤྱིའི་ཕོར་ཡུག་ཏུ་དེ་ལས་ཀྱང་མང་བའི་ཐོག་ནས་ལྗུང་ཤར་ནི་དམར་ཤོག་གི་ཞིང་གཟིགས་དཔའ་བོ་ཞིག་ཡིན་པའི་རྣམ་པ་དེ་ཡང་ཡང་ཕྱིར་ཐོན་ཡོང་གི་ཡོད་རེད། དཔེར་ན། RevolutionaryLeft.com ཞེས་པའི་དྲ་རྒྱ་སྟེ། འཛམ་གླིང་སྟེང་གི་ཧླབས་ཆེ་བའི་གཡོན་ཕྱོགས་ཀྱི་གླེང་སྟེགས་ཆེ་ཤོས་དེ་ཡིན་ཞེས་དྲིལ་སྒྲོག་བྱེད་པའི་མའོ་རིང་ལུགས་པའི་གླེང་སྟེགས་དེར། ངས་ལྗུང་ཤར་གྱི་སྐོར་ལ་སྐད་ཆ་བཤད་རེས་བྱས་པ་འདི་མཐོང་ནས་ཡ་མཚན་སྐྱེས་བྱུང་ལ། འདིར་ངས་དེ་ལ་རྩོམ་སྒྲིག་མ་བྱས་པར་བསྒྱུར་འགོད་བྱས་ན་འདི་ལྟར།

ཀ༽ "ང་རྒྱལ་ཅན་གྱི་བྲན་གཡོག་རྣམས་ལ་ནི་རང་གི་བདག་པོ་སྟེ་སྐུ་དྲག་དང་དགོན་པ་དག་གིས་ཉེས་ཆད་གཏོང་གི་རེད། མིང་ལ་ལྗུང་ཤར་ཟེར་བའི་གཞུང་གི་ལས་བྱེད་ཅིག་སྟེ། བཙོས་སྒྱུར་བ་དགུས་མ་ཞིག་ལ་ ༡༩༧༠ སོ་གྲངས་ནང་དམར་ཤོག་གི་གསར་བརྗེའི་མགོ་ཁྲིད་བྱེད་ཐབས་བྱས་པའི་ནག་ཉེས་བཀལ་ཏེ་ ངས་ཏག་ཏག་ཅིག་དྲན་གི་ཡོད་ན། … མདུད་པ་ཅན་གྱི་ཐག་པ་ཕོའི་མགོ་ལ་བཅིངས་པ་དེ་བཅེར་ནས་མིག་བརྡོན་པ་རེད། ཕྱིས་སུ་ཕོ་བཙོན་ཁང་ནས་ཤི་བ་རེད།

ཁ༽ སྤྱོད་མིང་ Spartafc ཅན་ན་རེ། མའོ་ལ་བཀའ་དྲིན་ཆེའོ་ཞུ། སུ་མཐུད་ནས་བོད་ལ་བཙན་འཛུལ་བྱས་པ་ལ་བཀའ་དྲིན་ཆེའོ་ཞུ།"ཞེས་

བྲིས་འདུག

རྒྱལ་རབས་སྨྲ་བ་རྣམས་ཀྱི་ཀུན་སློང་།

ཧྭ་ཆི་(Dutch)ཡུལ་གྱི་རྒྱལ་རབས་སྨྲ་བ་པྤེ་ཊྲར་ གྷེ་ཡེལ་༼ Pieter Geyl ༽གྱིས་ཁོང་གི་དེབ་གྲགས་ཅན་ ནེ་པོ་ལི་ཨོན་འཐད་དང་མི་འཐད།༼ Napoleon For and Against ༽ཞེས་པའི་ནང་། རྒྱལ་རབས་སྨྲ་བ་རྣམས་ཀྱིས་འདས་པའི་ལོ་རྒྱུས་འབྲི་གི་ཡོད་ན་ཡང་ད་ལྟའི་གནས་སྟངས་ཀྱིས་དེ་ལ་ཤུགས་རྐྱེན་ཐེབས་ཚུལ་གྱི་རྣམ་པ་ཏ་ལས་པ་ཞིག་བསྟན་ཡོང་གི་འདུག གྷེ་ཡེལ་གྱིས། ནེ་པོ་ལི་ཨོན་གྱི་སྐོར་ལ་དུས་རབས་བཅུ་དགུ་པའི་ཕྲ་རྣན་སིའི་རྒྱལ་རབས་སྨྲ་བ་རྣམས་ཀྱིས་གཅིག་རྗེས་གཉིས་མཐུད་ཀྱིས་དབྱེ་ཞིབ་མཇུག་སྒོམ་བྱས་པ་དེ་དག་གིས་ཚུལ་ཇི་ལྟར་བརྒྱ་ཕྲག་དེའི་དུས་ཡུན་རིང་གི་ཕྲ་རྣན་སིའི་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་མི་ཚེ་དང་བསམ་བློ་གཉིས་ཀའི་འགལ་ཟླ་དང་འགྱུར་འགྲོས་ཀྱི་རིམ་པ་ཞིག་ཕྱིར་མཚོན་བྱས་ཡོད་པ་དེ་བསྟན་འདུག "མི་གཞན་དང་མཚུངས་པར་རྒྱལ་རབས་སྨྲ་བ་རྣམས་ཀྱི་བསམ་བློ་ནི་དུས་ཚོད་དང་ས་ཆའི་ཁོར་ཡུག་གིས་བཟོ་དབྱིབས་བཏོན་ཡོད་པ་རེད།" ཅེས་བྲིས་འདུག

ངའི་བསམ་ཚུལ་ལ། "ད་ལྟའི་གནས་སྟངས་"ཀྱིས་སློལ་ཊཻ་སི་ཐེན་ལ་རང་གི་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་སྒྲོམ་གཞི་བཟོ་རྒྱུ་ལ་ཤུགས་རྐྱེན་ཐེབས་པ་དེ་རིམ་པ་གཉིས་ཀྱི་ནང་ནས་མཐོང་ཆོག་པ་ཞིག་རེད། དང་པོ་ནི་ཏན་ཏན་མཚོ་དང་རིག་གནས་གསར་བརྗེའི་དུས་སྐབས་འདི་ཡིན་

ཏེ། སྐབས་དེར་སློལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས་བོད་རིག་པའི་ཐོག་ལས་ཀ་བྱེད་མགོ་བཙུགས་ཡོད། དུས་དེར་བོད་ནང་དུ་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་དང་སྐད་ཡིག་གི་བེད་སྤྱོད་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པ་ཙམ་མེད་བྱས་ཡོད་ལ། སློལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས་ ༡༩༧༣ ལོར་པར་སྐྲུན་བྱས་པའི་སྐད་ཡིག་གི་དེབ་ཅིག་གི་གླེང་བརྗོད་དུ་འདི་ལྟར། "ཉེ་ཆར་གྱི་བོད་ནང་གི་ཆབ་སྲིད་ལས་འགུལ་དག་གིས་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ལ་གསར་བརྗེ་ངོ་མ་ཞིག་ཐོན་པར་བྱས་ཡོད།"ཅེས་བྲིས་འདུག "ཉེ་ཆར་གྱི་ཆབ་སྲིད་ལས་འགུལ་དག"ཟེར་བ་དེ་ནི་དགེ་རྒན་ཆེན་མོ་སློལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས་ཧ་ལམ་རིག་གནས་གསར་བརྗེའི་སྐོར་བརྗོད་ཀྱིན་ཡོད་ལ། དེ་ནི་ ༡༩༦༦ ལོར་མགོ་བཙུགས་ནས་ ༡༩༧༦ ལོར་གཞུང་འབྲེལ་ཐོག་ནས་མཇུག་སྒྲིལ་བ་རེད།

རིམ་པ་གཉིས་པ་དེ་ནི་ཏིན་ཞའོ་ཕིན་གྱིས་མགོ་བཙུགས་པའི་ཀུ་ཡངས་སྲིད་བྱུས་ཀྱི་རྗེས་འབྲེལ་དུས་སྐབས་དེ་ཡིན་ལ། སྐབས་དེར་སློལ་ཊེ་སི་ཐེན་ནི་རང་གི་ཞིབ་འཇུག་སྣ་ཚོགས་པ་དེ་བྱེད་ཆེད་བོད་ལ་ཡོང་བཙུག་པ་རེད་ལ། མཐའ་ན་དམར་པོའི་གཞུང་འཛིན་པ་དང་ལྷན་དུ་གཉིས་ཕན་གཉིས་མོས་ཀྱི་གྲོས་མཐུན་ལ་མོས་མཐུན་ཀྱང་བྱས་ཡོད་པ་རེད། ངོ་མ་བཤད་ན། སློལ་ཊེ་སི་ཐེན་ནི་བློ་སྤོབས་ཅན་གྱི་རྒྱ་ནག་དམར་ཤོག་དང་མ་ཙ་རིང་ལུགས་པ་གསར་པ་འདིས་ཡིད་དབང་ཧ་ཅང་བཀུག་ཡོད་ཅིང་། བོད་ཀྱི་གནད་དོན་ཐད་ཀྱི་གཞི་རྒྱ་ཆེ་བའི་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་སྣན་ཐོ་ཞིག་ཏུ། ཁོ་རང་གིས་བོད་ཀྱི་གནད་དོན་ཆེད་དུ་རང་གི་ཐབས་ལམ་མཐའ་མ་དེ་བཏོན་པ་དང་། དེའི་ནང་རྒྱ་ནག་གིས་བོད་ཀྱི་ཐོག་ཆབ་སྲིད་དང་དམག་དོན། དཔལ་འབྱོར་གྱི་དབང་བསྒྱུར་འཛིན་རྒྱུ་ཡིན་མོད། བོད་མི་ཚོ་ནི་ "རིག་གཞུང་གི་སྲུང་སྐྱོབ་ཁོར་ཡུག"ཅིག་ཏུ

གནས་ཚོག་རྒྱུ་ཡིན་སྐོར་བརྗོད་ཡོད་པ་རེད། [46]

སྒྲོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས་རང་གི་བོད་ཀྱི་དེང་རབས་ལོ་རྒྱུས་ཞེས་པའི་དེབ་འདི་ནི་མཐའ་གཅིག་ཏུ་ཕྱོགས་ལྷུང་མེད་པ་ཞིག་ཡིན་པར་བརྗོད་ཡོད། གཞམ་གསལ་འདི་ནི་ཕོས་དེབ་དེའི་གླེང་བརྗོད་དུ་བྲིས་པ་དེ་རེད། “ད་ཡོད་ཀྱི་གཞམ་གསལ་མིང་ཚིག་འདི་དག་གི་གོ་དོན་གང་ཡིན་གཞིར་བཟུང་གིས་བཤད་ན། དེབ་འདི་ནི་བོད་ཀྱི་ཕྱོགས་གཏོགས་ཤིག་མིན་ལ་རྒྱ་ནག་གི་ཕྱོགས་གཏོགས་ཤིག་ཀྱང་མིན། འདི་ནི་བཙན་བྱོལ་ནང་གི་༧རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེའི་གཞུང་ལ་རོགས་པ་བྱེད་རྒྱུར་དམིགས་པ་ཞིག་མིན་ལ། རྒྱ་ནག་མི་དམངས་སྤྱི་མཐུན་རྒྱལ་ཁབ་ལ་རོགས་པ་བྱེད་རྒྱུར་དམིགས་པ་ཞིག་ཀྱང་མིན།” ཞེས་བྲིས་ཡོད། རྒྱ་ནག་གི་སྨྲ་རྩལ་མཁས་པ་སྣེ་མོན་ ལེ་ཡེ་སི་(Simon Leys)ཡིས་ སྐྱུ་ཞབས་རོ་སེ་ ཊེ་རེལ་(Ross Terill)དང་རྒྱ་ནག་ལ་མཁས་པ་གཞན་གྱི་སྐོར་ལ་ཞིབ་འཇུག་བྱས་པའི་ནང་ཕོང་ཆོས་ཡང་ཡང་བསྒྲགས་པའི་ཕྱོགས་ལྷུང་མེད་པའི་སྐོར་ལ་འདི་ལྟར་བརྗོད་འདུག “མཁས་པ་ནི་ཚོར་བའི་འོག་ལྷུང་བ་ཞིག་མ་རེད། ཕོས་དུས་རྒྱུན་ནས་དཔྱལ་སྐར་རམ་ལྷགས་སྐོར་གཅིག་ལ་ངོས་གཉིས་ཡོད་པ་དེ་དྲན་གྱི་ཡོད། ངའི་བསམ་ཚུལ་ལ། དཔེར་ན། གལ་སྲིད་ཁྱེད་རང་གིས་མཁས་པ་ཕོང་ལ་ཨ་ཤྭ་ཝི་

---

[46] Goldstein, Melvin, “The Dragon and the Snowlion: The Tibetan Question in the 20th Century” (In CHINA BRIEFING, 1990, New York, the Asia Society, 1990. Reprinted in TIBETAN REVIEW, March 1991.

ཛི་(Auschwitz)[47] ཞེས་པའི་བཙོན་ཁང་སྐོར་འདྲི་གཏུགས་བྱས་པའི་དབང་དུ་བཏང་ན་ཡང་། ཁོང་གིས་ད་དུང་ གལ་སྲིད་མི་ཞིག་གིས་རང་གི་ཕྱོགས་གཏོགས་ཀྱི་རིན་ཐང་ཚད་འཇལ་ལྟ་བ་དེ་སྤྱད་ནས་ནཛིའི་རིན་ཐང་ལྟ་བ་དེ་ཚད་འཇལ་བའི་ང་རྒྱལ་འཛིན་རྒྱུ་ཡོད་མ་རེད་ཅེས་བཤད་ཐུབ་དགོས་པ་རེད། དེ་ལྟ་ན་ཡང་། ན་ཛིའི་རིན་ཐང་ཚད་འཇལ་ལྟ་བ་དེ་ནི་གཞན་དང་མི་འདྲ་བ་ཞིག་ཏན་ཏན་རེད།”[48]ཅེས་བྲིས་འདུག

ཕྴ་ཤིའི་རིང་ལུགས་པ་(Fascist)འམ་ཀླད་སྙིང་མཁྲིགས་འཛིན་རིང་ལུགས་པའི་ཨི་ཏ་ལི་ཡིས་ ཨི་ཐོ་པི་ཡ་ལ་བཙན་འཛུལ་བྱས་སྐབས་སུ་དབྱིན་ཇི་དང་ཧྥ་རན་སིའི་ཕྱི་སྲིད་བློན་ཆེན་ཚོའི་བསམ་བློ་གཏོང་ཕྱོགས་ཁྲིད་ཀྱི་ཏ་ལས་པའི་ཕྱོགས་རིས་བྲལ་བའི་བསམ་ཚུལ་དེའི་དཔེ་མཚོན་ལྟ་བུ་ཞིག་ངས་སྔོན་ལ་བཤད་ཟིན་པ་ཡིན། ང་ཚོས་རང་ཅག་ནི་སྐབས་བབ་ཀྱི་དམག་དོན་དང་བཙན་འཛུལ་ནི་དེ་ལས་ཀྱང་ཆེ་བའི་དགོས་དོན་ཞིག་གི་ཆེད་དུ་བྱུང་བ་ཞིག་ཡིན་པར་ཡིད་ཆེས་སྐྱེས་བཅུག་སྐབས། དེ་འདྲའི་“ཕྱོགས་ལྷུང་མེད་པའི་”བསམ་བློ་གཏོང་སྟངས་ལ་མོས་མཐུན་བྱེད་རྒྱུར་ཕན་ཐོགས་པོ་ཡོད་རེད། ༡༩༣༧ ལོར་ཉི་ཧོང་གིས་རྒྱ་ནག་ལ་ཕར་རྒོལ་བྱས་སྐབས། ནུབ་ཕྱོགས་ཀྱི་མང་པོ་ཞིག་གིས་རྒྱ་ནག་ལ་ཤ་ཞེན་ཙ་ནས་མེད་པ་དེ་འདྲ་མིན་ན་ཡང་། ཉི་ཧོང་ལ་དགའ་ཕྱོགས་ཀྱི་ལྟ་ཚུལ་བཟུང་བ་རེད། གཤམ་གསལ་འདི་ནི་ཧྲང་ཧེའི་ནང་སྡེབ་

[47] འདི་ནི་ནཱ་ཛི་འཛར་མན་པས་འཇེ་ཝུ་མི་རིགས་སྡེབ་གསོད་བྱས་སའི་བཙོན་ར་ཆེ་ཤོས་དེའི་མིང་ཡིན་པ་དང་ད་ལྟའི་པོ་ལན་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་ཁོངས་སུ་ཡོད། སྒྱུར་མཁན་གྱིས།

[48] Simon Leys, The Burning Forest, Paladin, U.K., 1988.

གསོད་བྱས་པའི་སྐོར་ལྣོན་ཊོན་གྲོང་ཁྱེར་དུ་ཡོད་པའི་དུས་བབ་(The Times)ཅེས་པའི་ཚགས་པར་དུ་འཁོད་པའི་རྩོམ་སྒྲིག་པའི་གཏམ་ཞིག་ནས་དྲངས་པ་ཡིན།

"རྒྱ་མིའི་མི་སེར་གྱི་ཁྲོད་ནས་དེ་འདྲའི་ཚེ་སྲོག་ཤོར་བ་བྱུང་ཡོད་པ་༼དེ་ཚོའི་མང་པོ་ཞིག་ནི་ཆས་རྒྱུས་སྦྲས་པའི་དམག་མི་རེད།༽ནི་འགོག་ཏུ་མེད་པ་ཞིག་དང་ཡང་ན་བློ་བུར་གྱི་རྐྱེན་ངན་ཞིག་རེད་ལ། ང་ཚོར་ངེས་ཤེས་ཐོབ་པ་ནི། འདི་ལ་ཉི་ཧོང་པ་རྣམས་ལས་ལྷག་པའི་འགྲོད་གདུང་བྱེད་མཁན་སུ་གང་ཡང་ཡོད་མ་རེད།" ཅེས་འཁོད་འདུག

དུས་སྐབས་དེ་ལ་མང་པོ་ཞིག་གིས་ཉི་ཧོང་གིས་ཤོག་ཟ་ཏུལ་ཤུངས་དང་རྗེས་ལུས་ཅན་གྱི་རྒྱ་ནག་དེ་ཡར་ཐོན་དང་གོང་འཕེལ་དུ་འདེད་ཆེད་དམག་འཁྲུག་རྒྱག་གི་ཡོད་པར་བསམས་པ་རེད། ཕྲ་ནྶ་སི་རྒྱལ་ཁབ་ལ་མཚོན་ན། རང་གིས་ཨ་ཧྥི་རི་ཀའི་ཨལ་ཇི་རི་ཡ་(Algeria)རྒྱལ་ཁབ་དང་རྒྱ་དཀར་ནག་ནས་བསགས་པའི་ཉམས་མྱོང་གཞི་འཛིན་བྱས་ཏེ་དམག་འཐབ་དེ་ལ་ཡར་ཐོན་བྱེད་པའི་ལས་དོན་(The mission civilisatrice) ཞེས་འབོད་རུང་བ་ཞིག་རེད།

གཅིག་བྱས་ན་སློལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱིས་རང་ཉིད་ལ་ཕྱོགས་ལྷུང་མེད་སྐོར་ཧ་ཙང་གསལ་པོར་བརྗོད་ཟིན་པའི་རྗེས་དེར། རང་ཉིད་ཀྱིས་རང་ཉིད་ལ་སྐྱོན་བརྗོད་ཡོང་གཞི་ཞིག་བཟོ་གི་འདུག་བསམས་ནས། གླེང་བརྗོད་ནང་གི་ཐིག་ཕྲེང་འགའ་ཡི་མཇུག་ཏུ་རང་ཕྱོགས་སྐྱུབ་པའི་རྗོད་པ་འགའ་སྣོན་པ་བཏབ་ཡོད་པ་རེད། རྗོད་པ་འདི་གལ་ཆེན་པོ་མིན་པ་དང་ནན་ཏན་གྱིས་བར་གནས་བསྒྲུབས་པ་ཡིན་པར་བསྟན་པ་དེ་གཉིས་ལ་མ་ལྟོས་པར། གཅིག་བྱས་ན་འདི་ནི་ཤ་ཞེན་སྟོན་པའི་རྗོད་པ

ཞིག་ཏུ་ངོས་འཛིན་བྱས་ཚོག་པ་རེད། དེ་ཡང་འདི་ལྟར། “དེང་རབས་ཀྱི་དུས་སྐབས་ཁྲོད་དུ་བོད་མི་དང་རྒྱ་མི་གཉིས་ཀའི་ཐོག་ནས་དཀའ་སྡུག་མྱངས་པ་དེ་ལ་ཧ་ཅང་གདུང་སེམས་མཉམ་བསྐྱེད་མི་བྱེད་རྒྱུ་ནི་དཀའ་ལས་ཁག་པོ་ཞིག་རེད།”ཅེས་བྲིས་འདུག

འཛར་མན་པ་ས་ཡ་མང་པོས་ནཱ་ཛིའི་འོག་ཏུ་སྡུག་བསྔལ་མྱངས་ཡོད་པ་རེད་ལ། མང་པོ་ཞིག་ནི་ལྟ་རྟོག་ཁང་དག་ཏུ་ཤི་སྐྱོན་བྱུང་ཡོད་པ་རེད། ཡིན་ན་ཡང་ང་ཚོས་འཛིའུ་མི་རིགས་བསད་པའི་སྡེབ་གསོད་ཆེན་མོ་(the Holocaust)དང་ཡུ་རོབ་ཀྱི་འཛིའུ་མི་རིགས་ཀྱི་གོད་ཆག་ཆེན་མོ་དེ་གླེང་སྐབས། ང་ཚོས་རང་ཅག་གི་ཕྱོགས་ལྷུང་མེད་པའི་རྣམ་པ་ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་སྟོན་ཆེད་དུ་འཛར་མན་པས་ཀྱང་སྡུག་བསྔལ་མྱངས་སྐོར་ལ་ཚ་སྙོམ་གྱི་སྐད་ཆ་ཞིག་བཤད་དགོས་འཁེལ་གྱི་ཡོད་མ་རེད། ཊེ་ནི་ཡེལ་ ཛོ་ནཱ་ གོལ་ཊྷ་གེན་༼Daniel Jonah Goldhagen༽གྱི་རྩོད་རྟོག་ཡོད་མོད་བྲིན་ཆེ་བ་བྱུང་བའི་དེབ་ ཧི་ཊེ་ལར་གྱི་དང་བླངས་དམར་གསོད་པ་རྣམས། (Hitler’s Willing Executioners)ཅེས་པ་དེར། འཛིའུ་མི་རིགས་ལ་ཡ་ང་མེད་པའི་ནག་ཉེས་བྱེད་མཁན་རྣམས་དང་། མ་ཧུངས་གདུག་རྩུབ་ཅན་གྱི་དབང་སྒྱུར་བ་རྣམས་ཀྱིས་འཛར་མན་མི་དམངས་ལ་དབང་བསྒྱུར་བྱས་པའི་ལས་དབང་ངན་པ་ལ་འཕྲད་པའི་རྒྱུ་མཚན་གྱིས། འཛར་མན་གྱི་མི་དམངས་ནི་བསྙོན་འཛུགས་ཁག་འགེལ་བྱེད་འོས་མེད་པའི་ཉེས་པ་གཟེད་མཁན་ཏུ་གྱུར་ཡོད་ཅེས་པའི་ལྟ་ཚུལ་དེ་ནི་རྫུན་མ་ཞིག་ཡིན་པར་བསྟན་ཡོད་པ་རེད། གོལ་ཊྷ་གེན་གྱིས་གནས་ཚུལ་ཞིག་བསྟན་ཡོད་པ་ནི། སྤྱི་ཚོགས་གང་ཞིག་གི་ནང་གི་སྤྱི་ཚོགས་དང་མི་སྙིང་པ་ཚོས་མི་རབས་

མང་པོའི་རིང་འཛིའུ་མི་རིགས་ཀྱི་སྐོར་ལ་དེ་འདྲའི་དགག་ཕྱོགས་ཀྱི་མ་ཉུངས་སེམས་ཅན་གྱི་རྣམ་འགྱུར་སྐྱེད་སྲིད་བྱས་ཡོད་པའི་མཐའ་མཇུག་གམ་རྩེ་མོའི་རྣམ་པ་ནི་ མི་གསོད་ཁྲག་སྤྱོར་ཆེན་མོ་དེ་ཡིན་པ་ལས། བཙན་དཔོན་གཅིག་གམ་ཡང་ན་ཆབ་སྲིད་ཚོགས་པ་གཅིག་གིས་བཟོས་པའི་ཕྱུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་ལས་འགུལ་ཙམ་ཞིག་མ་རེད་ཅེས་བསྟན་པ་དེ་རེད། བོད་མི་རྣམས་ནི་རྗེས་ལུས་ཀླ་ཀློ་དང་བྲན་གཡོག་གི་བདག་པོ་ཞིག་ཡིན་པའི་རྒྱ་མིའི་གོ་ནོར་གྱི་ལྟ་སྟངས་དེ་ཚོ་ནི་ངོ་བོའམ་རང་བཞིན་གྱི་ཐོག་ནས་མི་འདྲ་བ་ཞིག་ཏན་ཏན་ཡིན་པ་རེད། ཡིན་ན་ཡང་། ཕལ་ཆེར་འཛར་མན་རྒྱལ་ཁབ་ཏུ་འཛིའུ་མི་རིགས་ལ་གོ་ནོར་གྱི་ལྟ་སྟངས་ཁྱབ་ཡོད་པ་དེ་ཙམ་ཞིག་རྒྱ་ནག་གི་སྤྱི་ཚོགས་སུ་ཡང་ཁྱབ་ཡོད་པ་རེད། མི་རིགས་དབྱེ་འབྱེད་ཀྱི་འགྲེལ་བརྗོད་འདི་དག་ནི་ད་ལྟའི་ཆ་ལ་ཡང་རྒྱ་ནག་གཞུང་དང་མཁས་པ། སློབ་མ(མཐའ་ན་ཕྱི་རྒྱལ་དུ་ཡང་)། ད་དུང་རྒྱ་རིགས་དཀྱུས་མ་བཅས་ཀྱིས་འཕྲུས་ཟོར་མེད་པའི་ཐོག་ནས་རྒྱ་ནག་གིས་བོད་ལ་བཙན་བཟུང་བྱས་པ་དང་བོད་མི་རྣམས་བཙན་འོག་ཏུ་བཙུག་པ་དེ་འོས་ཤིང་འཚམ་པར་བརྗོད་པའི་འགྲེལ་བརྗོད་གཙོ་བོ་དང་སྟབས་བདེ་པོ་དེ་རེད།

དབྱིན་ཇིའི་རྒྱལ་རབས་སྨྲ་བ་མའི་ཀེལ་ སི་ཏན་ཧྥོར་ཊེ་(Michael Stanford)ཡིས་ རྒྱལ་རབས་ཤེས་བྱའི་རང་བཞིན་(The Nature of Historical Knowledge) ཞེས་པའི་དེབ་ཏུ། གལ་སྲིད་རྒྱལ་རབས་སྨྲ་བ་རྣམས་ཀྱིས་ཡ་རབས་ཀྱི་རིགས་ལ་གཡོལ་ནས། “ཕྱོགས་རིས་མེད་པ་”འམ་ཡང་ན་ཡ་རབས་དང་བྲལ་བའི་རྒྱལ་རབས་ཤིག་བྲིས་ཚེ། “རྒྱལ་རབས་མཁན་གྱི་ཀུན་སློང་ཡག་ཤོས་

དེའི་མཇུག་འབྲས་སུ་ཕྱིང་ཆོས་འདོད་མོས་མི་བྱེད་པ་ཞིག་འོང་སྟེ། མིང་ནས་བོས་ན། རྒྱལ་རབས་སྨྲ་བ་རྣམས་ཀྱི་ཁྲིད་དུ་ཡོད་པའི་ཡ་རབས་དང་བྲལ་བའི་རྣམ་འགྱུར་ནས་རང་གི་ཀློག་མཁན་ཚོའི་ཁྲིད་ཀྱི་རྣམ་འགྱུར་ཞིག་ལ་ལྷུང་བ་སྟེ། དེ་ནི་ཐོག་མར་ཡ་རབས་མ་རབས་ཀྱི་དབྱེ་བ་མི་ཤེས་ཤིང་། དེ་ནས་ ཕལ་ཆེར་ཡ་རབས་བཟང་སྤྱོད་ལ་ངོས་ལེན་མི་བྱེད་པའི་རྣམ་འགྱུར་ཞིག་གི་ནང་ལྷུང་གི་རེད་”ཅེས་ང་ཚོ་ལ་ཉེན་བརྡ་བཏང་འདུག[49]

ཡིན་ན་ཡང་། སི་ཏན་ཧྥོར་ཊེ་ཡིས་བྲིས་པའི་ཡ་རབས་མ་རབས་ཀྱི་དབྱེ་བ་མི་ཤེས་པའི་གནས་བབ་དེ་ལ་བསམ་བཞིན་མིན་པར་ “ལྷུང་བ་”འམ་ཡང་རྣམ་དཔྱོད་ཀྱི་ནུས་པ་མ་ལྡང་བ་ཙམ་ཞིག་མ་ཡིན་པར། ད་ལྟའི་རྒྱ་ནག་༼དང་བོད་༽ཀྱི་སྐོར་ལ་བྲིས་པའི་ “ཕྱོགས་ལྷུང་མེད་པའི་”རྩོམ་ཡིག་དེ་ཚོའི་མང་ཆེ་བའི་ནང་སྙེར་དོན་སྒྲུབ་པ་དང་བསམ་བཞིན་དུ་བྱུས་པའི་དོན་དངོས་ཡོད་སྲིད་པ་རེད། གནད་དོན་འདིའི་ཐད་ལ་རྒྱ་ནག་གི་རྩོམ་རིག་སྐོར་ལ་ཨ་རིའི་མཁས་པ་གྲགས་ཅན་པེ་རེ་ ལིན་ཁི་(Perry Link)[50]དང་། ཧོང་ཀོང་སློབ་གྲྭ་ཆེན་མོའི་དགེ་རྒན་ཆེན་མོ་ཁྲར་སེ་ཏེན་ ཨེ་ ཧོལ་ཛི་(Carsten A. Holz) [51]ཡིས་བྲིས་

[49] Stanford Michael. The Nature of Historical Knowledge. Oxford: Basil Blackwell, 1986.

[50] Perry Link, “The Anaconda in the Chandelier”, The New York Review of Books, April 11, 2002.

[51] Carsten A. Holz, “Have China Scholars All Been Bought?” April 2007 Far Eastern Economic Review.

པའི་རྩོམ་ཡིག་རྣམས་ངས་ལན་གཅིག་མིན་པར་ཡང་ཡང་བཤད་ཡོད་ལ། ཉེ་ཆར་ཡང་ནུབ་ཕྱོགས་པའི་མཁས་པ་ཚོས་རང་ཉིད་ཀྱིས་རང་ཉིད་ལ་རྟོག་ཞིབ་ཚོད་འཛིན་བྱེད་དུ་འཇུག་རྒྱུའི་ཆེད་དུ་པེ་ཅིན་གྱིས་སྣང་ངས་འཛིན་ཇི་ལྟར་ཚགས་ཚུད་པོར་བྱས་ཡོད་པའི་སྐོར་ལ་སྐུ་ཞབས་པོའུལ་མོའོ་ནེ་(Paul Mooney)ཡིས་བྲིས་པའི་སྙན་ཐོ་[52]དེ་ང་ཚོ་ལ་ཐོབ་ཡོད་པ་རེད།

རྒྱ་ནག་གིས་སྒྲོལ་ཊེ་སི་ཐེན་ནི་རང་ཕྱོགས་ཀྱི་བོད་རིག་པའི་མཁས་པ་གཙོ་བོ་དེ་ཡིན་པར་བརྩི་བཞིན་ཡོད་ཚོད་འདུག གལ་སྲིད་མི་གཅིག་གིས་བོད་ཀྱི་སྐོར་ལ་བརྗོད་པའི་རྒྱ་ནག་གཞུང་གི་རྒྱབ་ཤ་དཀར་པོའི་དེབ་དེ་བཙལ་ནས། "ལོ་རྒྱུས་རང་བཞིན་ཅན་གྱི་འགོག་ཏུ་མེད་པའི་བོད་ཀྱི་དེང་རབས་ཅན།"(The Historical Inevitability of Tibet's Modernization) ཞེས་པ་ལ་བལྟས་པ་ཡིན་ན། ཁོང་ཚོས་ཐོག་མར་ཁུངས་སུ་དྲངས་པའི་ལུང་ལྷེ་བ་དེ་ནི་སྒྲོལ་ཊེ་སི་ཐེན་གྱི་རྒྱལ་རབས་རེད།[53] སྒྲོལ་ཊེ་སི་ཐེན་ནི་ ཧྥན་ སུ་ཡིན་(Han Suyin) དང་ ཨི་སི་རེལ་ ཨེབ་སི་ཊེན(Israel Epstein)། ཊོམ་ གི་རེན་ཕེལ་ཊེ་(Tom Grunfeld)ལྟ་བུའི་རྒྱ་ནག་གི་དྲིལ་བསྒྲགས་པ་སྤྱིར་བཏང་བ་ཞིག་མ་རེད། ཁོང་གི་བསྒྲུབ་བྱ་ནི། རྒྱ་ནག་གི་དྲིལ་བསྒྲགས་

[52] Paul Mooney "Want access? Go easy on China" June 21, 2008, The National.

[53] http://www.china.org.cn/e-white/20011108/4.htm. Government White Papers. The Historical Inevitability of Tibet's Modernization

རྣམས་མ་བཅོས་བསྐྱར་བཟློས་བྱ་རྒྱུ་མ་ཡིན་པར། ད་ལྟའི་གནད་དོན་ཁག་དང་དེ་བཞིན་བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ནང་གི་གསལ་ཁ་མེད་པ་རྣམས་རིག་རྩལ་ལྡན་པའི་ཐོག་ནས་ཇེ་ཆེར་གཏོང་བ་དང་ཟུར་འཛོག་བྱེད་རྒྱུ་དེ་རེད་ལ། དེ་ལྟར་བྱས་པས་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་ཁྱད་ཆོས་རྣམས་རབ་རིབ་ཅིག་ཆགས་རྒྱུ་རེད། དེ་ཡང་དཀར་པོ་ནག་པོར་བསྒྱུར། བདེན་པ་རྫུན་མར་བསྒྱུར། སྐུ་ཞབས་ཧ་རོལ་ཊེ་ མེག་མི་ལན་(Harold McMillan)གྱི་བཤད་སྲོལ་ལ་ལད་མོ་བྱས་ན། ཉེས་པ་ཐོག་མཁན་རྣམས་གསོད་མཁན་དུ་བསྒྱུར་རྒྱུ་དེ་རེད།

དེ་ནི་གཅིག་བྱས་ན་སྲིད་འཛིན་ཁི་ལིན་ཊོན་(Clinton)གྱིས་རྒྱ་ནག་གི་ཚོང་འབྲེལ་དང་འགྲོ་བ་མིའི་ཐོབ་ཐང་གཉིས་འབྲེལ་མེད་བཟོ་འདོད་བྱུང་སྟེ། རྒྱ་ནག་འདི་འཛམ་གླིང་ཚོང་དོན་སྒྲིག་འཛུགས་(WTO)ནང་ངོ་སྤྲོད་བྱས་པའི་སྐབས་དེ་ཙམ་ཞིག་ལ། ཧྥོལ་ཊེ་སི་ཕྲེན་ནི་ཨ་རིའི་རྒྱལ་ས་ཝ་ཤིང་ཊོན་ཊེ་སི་(Washing DC)ཁུལ་དུ་གྲོས་ཚོགས་ཀྱི་ཉན་ཞིབ་སོགས་ཀྱི་ཆེད་དུ་ཁ་ཙང་དགོས་མཁོ་བྱུང་བའི་རྒྱུ་མཚན་དེ་ཡིན་པ་རེད། ཊེལ་ལུ་རི་ཊེ་རི་བོའི་གློག་བརྙན་དུས་སྟོན་(Telluride Mountain Film Festival)སྐབས་ཀྱི་བོད་དང་འབྲེལ་བའི་བགྲོ་གླེང་ཞིག་གི་སྟེང་དུ། མཉམ་འབྲེལ་རྒྱལ་ཚོགས་སུ་བཅའ་སྡོད་ཁི་ལིན་ཊོན་གྱི་སྐུ་ཚབ་རྡོ་ཆར་ཊེ་ ཧོལ་བི་རོག་གྀ་ (Richard Holbrooke) ཞེས་པས་ཧྥོལ་ཊེ་སི་ཧྥེན་ལ་བསྟོད་བསྔགས་ཆེན་པོ་བཏང་བ་དེ་ངས་གོ་བྱུང་། ཧོལ་བི་རོག་གྀ་ ༼ད་ལྟ་རྒྱ་ནག་གི་ཆེད་དུ་གྲོས་ཚོགས་ཀྱི་མགོ་འདྲེན་འཚོལ་མཁན་ཞིག་ཡིན་པ།༽ ནི་ཧྥོལ་ཊེ་སི་ཕྲེན་དང་ལྷན་དུ་བོད་ལ་བསྐྱོད་ཡོད་པ་དང་། ཧྥོལ་ཊེ་སི་

ཐེན་གྱི་སྐད་ཆ་རྣམས་བོད་ཀྱི་ཐོག་ལ་མཐར་ཕྱུག་པའི་སྐད་ཆ་དེར་བརྩི་བ་ནི་གསལ་པོ་རེད།

གོ་བ་དེ་ལྟར་བླངས་པ་ཡིན་ན། རྟོལ་ཊེ་སི་ཐེན་དང་ཧོའི་ཤེས་ཡོན་གྱི་ལས་ཀ་དེ་ཚོ་ནི་༼ཧོང་གིས་ཆེད་མངགས་བྱེད་བསམས་ཡོད་མེད་ལ་མ་ལྟོས་པར་༽ རྒྱ་ནག་དང་ལྷན་དུ་ཚོང་འབྲེལ་གྱི་བཀག་རྒྱ་དགྲོལ་རྒྱུའི་ཐད་བཟང་སྐྱོད་ཀྱི་ཆ་ནས་དང་། དེ་བཞིན་ཆབ་སྲིད་དང་ཤེས་རིག་གི་ཆ་ནས་དགག་བྱ་བྱེད་པ་དེ་ཚོ་ནུས་ཆུང་དུ་གཏོང་སླད་འདས་པའི་ལོ་ངོ་བཅུ་ཕྲག་འགའ་ཞིག་གི་རིང་ལ་འཛམ་གླིང་རང་བཞིན་གྱི་འབད་བརྩོན་ཆེན་པོ་ཞིག་བྱས་པ་དེའི་ཆ་ཤས་སུ་མཐོང་སྲིད་པ་ཞིག་རེད། ཨེ་ཤ་ཡའི་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་བསྐྱར་སྒྲིག་ནི་ཐབས་བྱུས་འདིའི་ནང་གི་གལ་ཆེའི་ཁྱད་ཆོས་ཤིག་རེད། དེ་ཡང་རྒྱ་ནག་དང་ཨེ་ཤ་ཡ་ནི་གནའ་བོའི་དཔལ་ཡོན་དར་བའི་ས་ཁུལ་ཡིན་ལ། དེར་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་མཐོ་དམའི་ལམ་ལུགས་དང་སྒྲིག་འཛུགས། སྲོལ་རྒྱུན་བཅས་ལ་གལ་ཆེའི་རིན་ཐང་བརྩི་འཇོག་བྱེད་པ་རེད། དེ་ལ་ནུབ་ཕྱོགས་པ་ཚོས་ནུབ་ཕྱོགས་པའི་འགྲོ་བ་མིའི་ཐོབ་ཐང་དང་དམངས་གཙོ། རང་དབང་གི་གལ་ཆེའི་རིན་ཐང་དེ་འཛིན་དགོས་པའི་ཤུ་ཚུགས་བྱས་ཏེ་མ་གུས་པ་བྱེད་རྒྱུ་ཡོད་མ་རེད་ཅེས་པ་འདི་ལ་ནན་ཏན་བྱས་ཡོད་པ་རེད།

ནོ་བྷེལ་གཟེངས་རྟགས་ཐོབ་མཁན་གྱི་དཔལ་འབྱོར་རིག་པ་བ་ཨ་མྲི་ཏ་ཡ་ སེན་༼Amartya Sen༽ གྱིས་ ཨེ་ཤ་ཡའི་རྒྱལ་རབས་དེ་ "སྲིད་དབང་སྐྱེར་གཙོད་རིང་ལུགས་ཀྱི་རིན་ཐང་གི་དབྱེ་བ་ཆུང་གྲས་ཤིག་གི་ངོ་བོར་" སྟོན་ཐབས་བྱེད་པ་ནི་ "ཨེ་ཤ་ཡའི་མཁས་པའི་སྲོལ་རྒྱུན་དུ་ཡོད་པའི་བསམ་བློ་ཕྱུག་ཅིང་སྣ་ཚོགས་པ་དེ་དང་མཐུན་པོ་

ཞུང་ཙམ་ལས་ཡོད་མ་རེད་”ཅེས་ངོ་རྒོལ་ཤུགས་ཆེར་བྱས་འདུག ཁོང་གི་ཡར་རྒྱས་བཞིན་རང་དབང་།(Freedom as Development) ཞེས་པའི་དེབ་ཀྱི་ནང་། ཁོང་གིས་དགག་པ་ཚ་ནན་ཞིག་དང་བཅས་དེ་འདྲའི་བརྩིས་མེད་རིང་ལུགས་དེ་མཐའ་གཅིག་ཏུ་དོར་ཡོད་ཅིང་། འདི་ནི་ ཊྲོལ་ཊི་སི་ཐེན་གྱི་ བླ་མའི་རྒྱལ་ཁབ་ཤི་བ་ཞེས་པའི་དེབ་འདིའི་གཞི་རྩ་ལ་མཇུག་སྨོན་རྒྱག་རྒྱུར་འོས་ཤིང་འཚམ་པར་མཐོང་སྟེ། དེ་ཡང་།

“འཛེམས་དོགས་ཅན་གྱི་རྒྱལ་རབས་ཀྱིས་འཛེམས་དོགས་ཅན་གྱི་ཆབ་སྲིད་ལ་དག་ཐེར་གཙང་སེལ་གང་ཡང་མི་བྱེད་པ་རེད།”

〔བསྒྱུར་མཁན་གྱི་མཆན།〕

དེང་རབས་བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་འདི་གསལ་པོར་བཤད་རྒྱུ་དང་ཤེས་རྒྱུ་ནི་ཧ་ཅང་གལ་གནད་ཆེ་བ་སྨོས་མེད་ཐོག ཕྱི་རྒྱལ་མཁས་པས་བརྩམས་པའི་བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་དག་ལ་བོད་ཀྱི་མཁས་པས་བསྒྱུར་ཞིབ་དང་དཔྱད་ཞིབ་ཀྱིས་དག་སེལ་བྱེད་རྒྱུ་ནི་ཧ་ཅང་གལ་ཆེན་པོ་ཞིག་ཡིན་པ་ནི་སྨོས་མ་དགོས། འདིར་ཕྲན་གྱིས་མ་བསྐུལ་དྭང་བླངས་ཀྱིས་རྩོམ་པ་པོ་གྲགས་ཅན་འཇམ་དབྱངས་ནོར་བུ་ལགས་ཀྱི་དཔྱད་རྩོམ་འདི་བོད་ཡིག་ཏུ་ཕབ་བསྒྱུར་བྱས་པ་ཡིན་ལ། འདིའི་དམིགས་ཡུལ་ཡང་རང་དང་སྐལ་མཉམ་ཚོས་འདི་དག་ལ་ཤེས་རྟོགས་ཐུབ་པའི་ཆེད་ཁོ་ན་ཡིན། རྩོམ་ཡིག་འདི་བསྒྱུར་སྐབས། དབྱིན་ཡིག་ཚིག་རྩལ་དང་དམིགས་བསལ་རྒྱལ་རབས་སོགས་ཆེད་ལས་ཀྱི་མིང་ཚིག་མང་བ་དེ་རིགས་ཕྲན་གྱིས་དབྱིན་ཡིག་ཚིག་མཛོད་ཁག་ལ་བསྟུན་ནས་འཕྲུལ་བསྒྱུར་བྱས་ཡོད་ལ། གོ་དཀའ་བའི་

ཛོད་པ་རྣམས་ལ་རྟགས་བཀབ་ནས། ཨིན་ཊི་ཡཱ་ན་མཐོ་སློབ་ཀྱི་དགེ་རྒན་ཆེན་མོ་ཨི་ལི་ཙ་ཊེ་ཕྲེར་ལིང་ལགས་སུ་བཅར་གཏུགས་ཀྱིས་བཅོས་ཡོད། ད་དུང་གལ་ཆེའི་ཚིག་དོན་རྣམས་ཐད་ཀར་བསྒྱུར་མ་ཐུབ་པའམ། ཡང་ན་འགྱུར་ནོར་བ། དེ་བཞིན་ལོག་པར་བསྒྱུར་བ་སོགས་སྐྱོན་གྱི་རིགས་ཅི་མཆིས་རྣམས་མཁྱེན་ལྡན་ཀློག་པ་པོ་ཚོས་ཡོ་བསྲངས་ཡོང་བ་ཞུ་ཞིང་། དོགས་པ་མཆིས་རིགས་རྣམས་མ་ཡིག་དབྱིན་ཡིག་ལ་བསྟུན་ནས་གོ་བ་ལེན་རོགས་ཞེས་ཞུ་བ་ཡིན།

དགེ་འདུན་རབ་གསལ་གྱིས།

༢༠༠༨ ལོའི་ཟླ་ ༡༡ ཚེས་ ༡༨ ཉིན།

༢༠༡༧ ལོའི་འཕྲུལ་དེབ་ཀྱི་འགྱུར་བྱུང་།

ད་གཞོན་མཁྱེན་སྤྱན་ཡངས་པ་འབར་ཞུན་ལགས་ཀྱིས་སྔ་ཕྱིར་ཕྲན་གྱི་འགྱུར་རྩོམ་དང་རང་རྩོམ་འགའ་འཕྲུལ་དེབ་ཏུ་བཟོས་པ་ནི་བཀའ་དྲིན་བླ་ལྷག་ཏུ་ཆེ་ཞུ་བ་ཡིན་ལ། ཐེངས་འདིར་ཡང་དེབ་ཐེར་ནག་པོའི་འགྱུར་བཅོས་འདི་ཉིད་སྐབས་ཡང་འཕྲུལ་དེབ་ཏུ་བཟོ་སྐྱེལ་ཞུས་པར་འཕྲལ་དུ་ཞལ་བཞེས་གནང་བྱུང་ལ་ཐུགས་རྗེ་ཆེ་ཞུ་རྒྱུ་ཡིན།

འདས་པའི་མི་ལོ་བཅུ་ཕྲག་གཅིག་ཙམ་རིང་ལ་གྱུས་པས་འགྱུར་གྱི་ལས་ཀ་འགའ་ཞོར་ལས་སུ་བྱས་ཤིང་། དེ་དག་ཀྱང་མ་ཡིག་དབྱིན་སྐད་དུ་ཡོད་པའི་བསྟན་བཅོས་རྣམས་ལ་གང་ཐུབ་ཅི་ཐུབ་ཀྱི་རྣམ་པ་ཞིག་གིས་བོད་འགྱུར་གྱི་ལས་ལ་ཞུགས་པ་ཞིག་ཡིན། འོན་ཀྱང་ནོར་འཁྲུལ་ཞིག་ཡོད་པ་ནི་གཟབ་ནན་མ་བྱས་པ་དེ་ཡིན་ཞིང་། དེ་ཡང་འཕྲལ་དུ་བསྒྱུར་ཅིང་འཕྲལ་དུ་སྤེལ་བའམ་ཡང་ན་གློག་ཐེངས་གཅིག་གིས་བསྒྱུར་ཅིང་། བསྒྱུར་ཐེངས་གཅིག་གིས་སྤེལ་བ་དེ་རེད། འོ་ན་མ་བཅོལ་བའི་ལས་ཀ་འདི་ཅིའི་ཕྱིར་བྱེད་དགོས་བྱུང་སོང་ཟེར་ན། དེ་ནི་བདག་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ལ་དུངས་ཤིང་ཞེན་པའི་ལྷག་བསམ་ཟོལ་མེད་ཅིག་ཡོད་པ་དེས་རྐྱེན་བྱས་པ་ལས་གཞན་འདི་དག་ལས་རང་ཉིད་ལ་ཐོབ་རྒྱུ་ནི་གང་ཡང་མ་མཆིས་སོ།།

སྔ་ལོའི་ལོ་མཇུག་ཏུ་བོད་ནང་གི་དགེ་རྒན་ཞིག་གིས་དེབ་ཐེར་ནག་པོར་འགྱུར་བཅོས་ཤིག་དགོས་སྐོར་བཤད་རྗེས་གཞི་ནས་སྐབས་ཡང་

སྔ་འགྱུར་ལ་འགྱུར་བཅོས་ཀྱི་ལས་འདི་དང་དུ་བླངས་པ་ཡིན། དཀའ་བ་དང་དུ་ལེན་པ་དེའི་རྒྱུ་མཚན་གཞན་ཞིག་ནི་སྐབས་འདི་ཙམ་ལ་རྒན་པད་མ་འབུམ་གྱིས "གློག་མཁན་གྱིས་གོ་ཐུབ་པ་ཞིག་བསྒྱུར་རྒྱུ་ནི་ལོ་ཙ་བ་རྣམས་ཀྱི་ལས་འགན་རེད། འགྱུར་གང་ཞིག་གློག་མཁན་རྣམས་ཀྱིས་གོ་མི་ཐུབ་ཚེ་གོ་ཐུབ་ཀྱི་མི་འདུག་ཅེས་བརྗོད་རྒྱུ་ནི་གློག་མཁན་གྱི་ཐོབ་ཐང་རེད།"ཅེས་པའི་སྐད་ཆ་ཞིག་ཀྱང་བྱུང་བ་ལ་བརྟེན་ནས་སྔ་ལོའི་དགུན་ཁའི་གུང་གསེང་དེ་སྤྱད་ནས་འདི་ལ་འགྱུར་བཅོས་བྱེད་པའི་དཀའ་བ་དེ་བཟོད་པར་བྱས་པ་ཡིན།

འགྱུར་བཅོས་སྐབས་སུ་ཐོག་མར་སྔར་ཡང་མ་ཡིག་དང་འགྱུར་གཉིས་གཤིབས་བསྡུར་བྱེད་བཞིན་ལན་གཅིག་ཞུས་དག་གྲུབ་པ་བྱས་ཤིང་། དེ་ནས་བུ་མོ་ཚེ་རིང་དཔལ་འཛོམས་དང་ལྷན་དུ་གོ་དཀའ་བའི་ཚིག་ཕྲེང་རིགས་ལ་འདྲི་བཙད་བྱེད་བཞིན་ལན་གཅིག་ཞུས་དག་བྱས། དེ་རྗེས་ཤོག་གུའི་སྟེང་དུ་པར་འདེབས་ཀྱིས་དཔྱིན་ཡིག་གཅིག་ཕྱུ་བགླགས་ཏེ་འགྱུར་ལ་བསྐྱར་བཅོས་བྱས། དེ་ལྟར་རིམ་པ་གསུམ་ཕྱིན་པའི་སྐབས་སུའང་། སྐབས་རེ་རེ་ལ་འགྱུར་ནོར་བ་དང་ཆད་པ་ཅི་རིགས་རྙེད་པར་གྱུར་ཅིང་། དེ་ནས་རང་གི་ཤའི་མིག་གིས་རང་གི་ནོར་འཁྲུལ་མི་མཐོང་བའི་ཚད་ལ་སླེབས་འདུག་སྙམས། རྒན་པད་མ་ཚེ་དབང་ཤྲཱི་ལགས་དང་རྒན་ཚེ་དཔག་རིག་འཛིན་ལགས་གཉིས་སོ་སོར་འགྱུར་ཡིག་བསྐྱུར་ཏེ་གཟིགས་ཞིབ་གནང་སྐུལ་ཞུས་ཤིང་། རྒན་ཚེ་དཔག་རིག་འཛིན་ལགས་ནས་འགྱུར་ལ་ནོར་འཁྲུལ་གྱི་དགོངས་འཆར་མ་བྱུང་མོད། རྒན་པད་མ་ཚེ་དབང་ལགས་ནས་དགོངས་འཆར་འགའ་ཞིག་གནང་བ་དེ་སྐབས་བསྟུན་གྱིས་བཅོས་པ་ཡིན། གྲོགས་པོ་བསོད་ཆོས་ཀྱང་རྗོད

པའི་གཞུང་ལས་དྲངས་ཏེ་དགོངས་འཆར་ཞིག་གནང་བྱུང་། དེ་དག་གྲུབ་པའི་རྗེས་སུ་ཁེ་ན་ཊར་གནས་བཞུགས་རྡོ་རྗེ་དབང་ཕྱུག་ལགས་ནས་བོད་ཡིག་ཏུ་གློག་བདེ་མིན་གྱི་ཞུ་དག་ལན་གཅིག་གྲུབ་པར་མཛད་དོ།། མཐའ་མ་དེར་རྩོམ་པ་པོ་ལགས་ལ་སླར་ཡང་འབྲེལ་གཏུགས་ཀྱིས་དོགས་གནད་འགའ་ལ་བསྐྱར་བཅོས་དང་བཅས་འགྱུར་བཅོས་འདི་ཉིད་གྲུབ་པར་བྱས་པ་ལགས། དེས་ན་འདིར་འགྱུར་བཅོས་སྐབས་སུ་གཟིགས་རྟོག་མཛད་མཁན་རྣམས་དོན་གྱི་སླད་དུ་མཚན་ནས་སྨོས་ཏེ་ཐུགས་རྗེ་ཆེ་ཞུས་པ་ཡིན་ལགས།

འགྱུར་བཅོས་ཀྱི་སྐབས་སུ་གང་ཞིག་བཅོས་པ་དང་ཇི་ལྟར་བཅོས་པའི་ལུགས་ཇི་བཞིན་འབྲི་རྒྱུ་ནི་ཚེགས་ཀྱིས་མི་ལྡོགས་པ་ཞིག་རེད། གཙོ་བོར་ཚིག་གི་སྡེབ་སྦྱོར་དང་། འགྱུར་ནོར་བ་འགའ་ཞིག་བཅོས་ཡོད་ཅིང་། ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་ཚིག་གནད་རྣམས་བོད་སྐད་དུ་འགྱུར་དང་མི་འགྱུར་ཅི་རིགས་པར་འདུག་པ་རྣམས་ལ་སྐད་གཉིས་ཤན་སྦྱར་གྱི་ཚུལ་དུ་བྲིས་ཤིང་། སྐབས་རེར་གནད་ཚིག་འགའ་ལ་གཤམ་མཆན་བཏབ་ཡོད། ས་མིང་འགའ་ཞིག་ད་ཡོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཚགས་ལ་བསྟུན་ཡོད་ཅིང་། འགའ་ཞིག་ནི་དཔྱད་མཐའ་ལ་བསྐྱལ་མ་ཐུབ་པར་ལུས་ཡོད། གཞན་འགའ་ཞིག་ལ་དྲི་རྟགས་བཀོད་ཡོད་དོ།།

དེས་ན་འགྱུར་བཅོས་འདིས་བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ལ་གསལ་ཁ་དང་ཁ་སྐོང་ཐེབས་པའི་སྨོན་འདུན་ཞུ་བ་ཡིན། འོན་ཀྱང་ཤེས་ཡོན་གྱི་ལས་ཀ་ཞིག་ཡིན་སྟབས་འདིར་ཡིག་སྐྱོར་བྱེད་པོའི་རང་ཕྱོགས་གཞན་ཕྱོགས་ལྷ་བུའི་བསམ་བློ་གཏད་ནས་སླེབས་མེད་ཅིང་། གང་ལ་ཅི་ཡོད་དེ་དེ་བཞིན་དུ་སླེབས་པའི་འབད་པ་བྱས་ཡོད་པའང་དགོངས་པར་འཛུགས་འཚལ། མཐར་

འབར་ཞུན་ལགས་ཀྱིས་པར་གཞི་གསར་པ་འདི་ཉིད་འཕྲུལ་དེབ་ཏུ་བཟོས་གནང་བ་ལ་ཐུགས་རྗེ་ཆེ་ཞུ།

དགེ་འདུན་རབ་གསལ་གྱིས་ ༢༠༡༨ ལོའི་ ཟླ་དང་པོའི་ཚེས་ ༢༡ ཉིན་བྲིས།